

TEORİK-SİYASİ DERGİ

SAYI: 92

FİYATI: 10 TL

EYLÜL/2019

ISSN: 2630-5801

Faşizme, Emperyalizme, Feodalizme ve Her Türden Gericiğe Karşı

PARTIZAN

- Sınıflı Toplular Tarihi ve Devlet
- “Devlet Baba”dan Düzen Bekçiliğine Devlet
- Tekelci Burjuvazinin Can Simidi: Faşizm
- Çanlar Burjuva Demokrasisi İçin Çalışıyor
- Siyasi Yönetim Biçimleri ve TC Devleti
- Güncel Faşizm Tartışmaları Üzerine
- Marks-Weitling Tartışmasında Sınıfın Öfkesine Odaklanmak

PARTİZAN

TEORİK-SİYASİ DERGİ

SAYI: 92
EYLÜL 2019

İÇİNDEKİLER

■ Sunu.....	5
■ Sınıflı Toplumlar Tarihi ve Devlet.....	7
■ “Devlet Baba”dan Düzen Bekçiliğine Devlet.....	21
■ Tekelci Burjuvazinin Can Simidi: Faşizm.....	53
■ Çanlar Burjuva Demokrasisi İçin Çalışıyor.....	79
■ Siyasi Yönetim Biçimleri ve TC Devleti.....	87
■ Güncel Faşizm Tartışmaları Üzerine.....	111
■ Marks-Weitling Tartışmasında Sınıfın Öfkesine Odaklanmak.....	157

UMUT BASIM YAYIMCILIK

Yönetim Yeri:
İskenderpaşa Mah. Horhor
Cad. No: 70/4 Fatih/İST.
Tel: 0(212) 235 20 22
e-mail:
umutyayimcilik1@gmail.com
umutyayimcilik.com

MLM Işığında Faşizme, Em-
peryalizme, Feodalizme ve
Her Türden Gericiliğe Karşı
Partizan

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
Tuba Apaydın,

Yayın Türü: Yaygın Süreli,
ISSN: 2630-5801

Baskı: Yön Matbaası
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi, B Blok 1.
Kat No: 366 Zeytinburnu/İST.
Tel: 0(212) 544 66 34

■ SUNU

Uzun bir aranın ardından yeni bir sayımızla daha birlikteyiz. Bu sayımızda, içinden geçilen dönemin zorunlu bir ihtiyacı olduğunu düşündüğümüz yoğun bir içerikle okurlarımızla buluşuyoruz. “Devlet, demokrasi ve faşizm” başlıklarında ele aldığımız konular, sorunun tarihi ve teorik temellerini açığa çıkarmanın yanında sınıf mücadelesinin güncel ihtiyaçlarına Marksist-Leninist-Maoistler penceresinden yanıt olmayı amaçlıyor.

Ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeler, sınıflar mücadelesinde hareketli bir süreci ortaya çıkarıyor. Emperyalist-kapitalist sistemin krizindeki derinleşme, ekonomik, sosyal ve siyasal etkileriyle her alanda kendini gösteriyor. Bu durum uluslararası alanda, bölgesel düzeyde ve her bir ülke içerisinde farklı biçimler alarak fakat esasta aynı evrensel çelişkilerden beslenerek açığa çıkıyor. Gelişmeler siyasal alanla sınırlı kalmayıp teorik ve ideolojik alanda da mücadeleyi zorunlu kılıyor. Zira bilinir ki bu tür kaotik dönemlerde hâkim sınıfların fiziki saldırıları ideolojik saldırılarıyla kol kola ilerler. Çoğu kez ideolojik alanda elde edilen başarı veya kayıp, siyasal mücadelenin başarı ve kaybını da belirler. Bu, ideolojinin, sınıflar ve sınıf mücadelesiyle dolaysız bağının ve sınıf mücadelesinin ideolojik alanda da sürdürdüğü gerçeğinin doğal bir sonucudur.

Ülkemizde siyasal gündem çeşitli başlıklar altında yoğun bir içerik taşıyor. Emperyalizmle ilişkilerin geldiği boyut, Suriye ve Rojava’da yaşanan gelişmeler ve ekonomik kriz, hâkim sınıf klikleri arasındaki mücadeleye etkileriyle birlikte devletin yönetim krizini de derinleştiriyor. İşçi sınıfına yönelik yoğunlaşan sömürü, Kürt ulusal mücadelesine dönük askeri operasyonlar, kayyum atamalarıyla artan baskı politikaları, doğanın talanı ve tüm halkı sindirmeyi amaçlayan saldırılar bu kriz durumunun sonuçlarıdır. Tam da böylesi bir dönemde siyaset sahnesindeki gelişmeler, işçi sınıfı ve ezilenler nezdinde siyasal bir arayışı, bu arayışın yarattığı karmaşayı ve daha da önemlisi teorik-ideolojik alanda bir bulanıklaşmayı ortaya çıkarıyor.

Hâkim klikler arasındaki mücadeleye yedeklenme sonucu doğuran “demokrasi” tartışmaları bu dönemin öne çıkan başlıklarından biri oldu. Bu süreçte devletin, hâkim sınıf kliklerinin, düzen partilerinin niteliğine dair ciddi kafa karışıklıkları ve aynı zamanda bilinçli çarpıtmalarla karşı karşıya kaldık. Dahası bu yanlış teorilerin birçoğu Marksizm, devrimcilik, işçi sınıfı veya ezilenler adına ortaya sürüldü. Marksizm-Leninizm-Maoizmin en temel ve tartışmaya yer bırakmayacak kadar net birtakım belirlemeleri, büyük bir ‘maharetle’ belirsizleştirilerek burjuva, reformist ve revizyonist görüşlere payanda yapılmaya

çalışıldı. Marksist-Leninist-Maoist teorinin çok kere mahkûm ettiği bu burjuva görüşler, siyasal gelişmeler içerisinde yeni kılıklarla bir kez daha ileri sürüldü. Kendi başına ciddiye alınmayı hak etmeyen bu görüşler, Marksizm adına ileri sürüldüğü ve birçok ‘sol’ siyasi aktörün katkısıyla halkta etkili olduğu için burjuva düşüncesinden beslenen söz konusu yanlış fikirlere karşı ideolojik mücadelenin yükseltilmesi de bir zorunluluk halini aldı.

Bu sayımızda, ele aldığımız konular etrafında tarihi, teorik ve güncel boyutlarıyla nesnel zeminini ortaya koyduğumuz sorunlara dair kapsamlı bir irdeleme yapmaya çalıştık. Bu konulara dair son dönemde öne çıkan her bir konu ve kavrama yer vermeye, bunların özündeki çelişkiyi açığa çıkarmaya ve proleter bakış açısını sunmaya çaba harcadık. Başlıklarından da anlaşılacağı üzere yayımladığımız yazılar genel olarak devlet, demokrasi ve faşizm tartışmaları etrafında dönmektedir.

“Devlet” tartışmalarında Marksist-Leninist-Maoist devlet teorisini ve özelde TC devletinin niteliğini yeniden ortaya koymaya çalıştık. “Faşizm” tartışmalarında Bonapartizm, İslamî faşizm, AKP faşizmi gibi tanımlamalarla faşizmi aklayan ve onu tek partiye, lidere indirgeyen görüşleri çok yönlü olarak eleştiriye tabi tuttuk. “Demokrasi” tartışmalarında ise ufku burjuva demokrasisiyle sınırlı düşünce ve hareketlerin, demokrasi savunuculuğunun geldiği noktayı açığa çıkarmayı hedefledik.

“Marks-Weitling Tartışmasında Sınıfın Öfkesine Odaklanmak” başlıklı polemik yazımızda bu sayımızın ana konuları dışında bir konuya yer verdik. Ancak ideolojik kökenleri itibarıyla bu yazımız da söz konusu tartışmaları desteklemektedir. Gülsen Güner’in Patika Kitap tarafından yayımlanan “Bilim-Devrim-Din/Weitling-Marx Çatışması (1846)” başlıklı kitabının değerlendirmesini içeren yazımızda Güner’in Marks, Engels ve Marksizme dair çarpıtmalarının ve ileri sürdüğü argümanların kapsamlı bir eleştirisini sunduk.

Bağlantılı olduğu konularla birlikte bu sayımız reformizme, revizyonizme, liberalizme, Aydınlanmacılığa ve bir kez daha Kemalizme karşı ideolojik bir savaşı içermektedir. Sınıflar mücadelesinin bugünkü koşullarında Marksizm-Leninizm-Maoizmin proleter bayrağını yükseğe kaldırma görevi vazgeçilmez bir önem taşımaktadır. Ve bu görev ancak kolektif bir çabayla başarıya ulaşacaktır.

Bir sonraki sayımızda buluşmak umuduyla...

■ Sınıflı Toplumlar Tarihi ve Devlet

Sınıflı toplumun ortaya çıkışının bir ürünü olan devlet, tarihte her dönem önemli tartışmaların odağı oldu. Devlet olgusu temel fikir ayrılıklarının, siyasal tartışma ve anlaşmazlıkların konusu olarak hep gündemde kalmayı başardı. Marksizmin devlet teorisi bu tartışmalar içerisinde özel bir yere sahiptir ve birçok saldırıya uğramaktadır. Devletin sınıfsal temelini ve hâkim sınıfın zor aygıtı olma gerçekliğini ortaya koyan Marksizme karşı saldırıların birçoğu yine Marksizm kılığına bürünmekte; onun devrimci ve proleter özünü etkisizleştirmeyi hedeflemektedir.

Tüm bu saldırılara karşı Marksistler bundan yüzyıl kadar önce de amansız bir ideolojik mücadele yürütmüşler ve tüm gerici, oportünist, revizyonist düşünce ve tezleri mahkûm etmişlerdi. Buna 1917 Şubat Devrimi sırasında Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerin, Marksizmin devlet teorisine yönelik saldırıları karşısında Lenin'in yürüttüğü tartışma ve polemikler örnek verilebilir.

Marksizmin; devletin uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının ve bu sınıfların mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı, yine devletin varlığını bu uzlaşmazlık üzerinden sürdürdüğü temel tezine karşın Menşevik ve Sosyalist Devrimciler tıpkı burjuva ideologları gibi devletin sınıf uzlaşmasının ürünü olduğu; tüm çatışma ve uzlaşmazlıkların üstünde, tarafsız bir aygıt olduğu yaklaşımını benimsemişlerdi. Bu yaklaşım devletin hâkim sınıfın diğer sınıflar üzerindeki egemenliğini tesis etme aracı olduğu; her türlü baskı ve şiddet aracını devreye sokarak sınıflar arası çatışmayı egemen sınıf lehine yumuşatmayı amaçladığı; donatıldığı yasalık zırhıyla işçi sınıfı ve ezilen halk kitleleri üzerindeki baskıyı meşrulaştırıp sü-

reklileştirdiği gerçeğini görmezden gelmektedir. Sosyalist Devrimciler ve Menşeviklerin sınıf uzlaşmacı küçük burjuva çizgilerine uygun olarak Marksizme dönük çarpıtmaları, Kautsky’de daha usta bir biçim almaktadır. Kaustky, teorik olarak, sınıflar arası çelişkilerin uzlaşmazlığını ve devletin bir sınıfın egemenlik aracı olduğunu kabul eder. Ancak o, Marks’ın, hâkim sınıflara ait devletin bütün organlarıyla birlikte parçalanıp yok edilmesinin zorunlu olduğu ve bu görevin proletaryanın omuzlarında olduğu yönlü tespitini ısrarla görmezden gelir. Devlet konusunda benzer birçok oportünist ve revizyonist görüşe II. Enternasyonal’in (1889-1914) Plehanov, Kaustky, Bernstein gibi önderleri üzerinden de pek çok örnek verilebilir.

Özünde devleti çözümlmeyi ve “ideal devlet” arayışını içeren geçmişteki ve bugünkü tüm bu tartışma ve düşünceler, kendi içinde sınıfsal, ideolojik bir duruşu temsil eder ve sınıfsal mücadelenin ideolojik alandaki ifadesidirler. Devlet sorununun, sınıfsal temellerinden koparılıp bu kadar karmaşık ve içinden çıkılmaz hale getirilmesi, egemen devlet anlayışının kalıcı kılınması amacını taşır. Devletin kutsal, dokunulmaz ve sınıflar üstü bir yere konumlandırılması egemen sınıfın baskı ve zor aygıtı olduğu gerçeğini gizlemek amacıyla yapılır.

Her sorunda olduğu gibi devlet sorununda da karşımıza iki farklı dünya görüşü; iki farklı felsefe ve ideoloji çıkmaktadır. Bunlardan birisi burjuvaziyi temsil eden idealist dünya görüşü iken diğeri ise proletaryanın dünya görüşü olan tarihsel ve diyalektik materyalizmdir.

Ekonomik, siyasi ve toplumsal temelleri olan devlet olgusunu anlayabilmek ve doğru temeller üzerine oturtmak için tarihsel ve diyalektik materyalist bakış açısına sahip olmalıyız. Bu, temsil ettiği tüm sömürücü sistemleri ve devleti ortadan kaldırmak için zorunludur. Ancak diyalektik materyalist bir tarih anlayışına sahipsek devletin ilk ortaya çıktığı koşullardan bugüne içinden geçtiği belli başlı evreleri doğru yöntemle inceleyebilir ve kavrayabiliriz. Çünkü diyalektik materyalizm, bize, şeyin gelişimini anlayabilmek için onu içsel olarak ve başka şeylerle ilişkileri içerisinde incelememiz gerektiğini söyler. Ve yine ancak tarihin gelişimini sınıf mücadelesi olarak ele alan diyalektik materyalist tarih anlayışı sayesinde içinde yaşadığımız kapitalist-emperyalist sistemi ve devleti nasıl ortadan kaldırdığımızı öğreniriz.

Devletin Ortaya Çıkışı ve Marksist Devlet Anlayışı

Sınıfların ortaya çıkmasıyla ve sınıf mücadelesinin bir ürünü olarak ortaya çıkan devlet, egemen sınıfların hâkimiyetlerinin bir aracı; sınıf mücadelesinde egemen sınıfların en örgütlü gücü ve mekanizmasıdır. Halkı baskı altında tutmanın bir aygıtı olan devlet; toplumun sınıflara bölünmesi sonucu, güç ve yetkiyi elinde bulunduran bir grup azınlığın, toplumun çoğunluğunu oluşturan ve üreten bölümlünün emeğini sömürmeye başladığı yerde ve zamanda ortaya çıkmıştır.

İnsanlık tarihi devletin olmadığı toplumsal süreçlere de tanıklık yapmıştır. Henüz sınıfsal bölünmenin gerçekleşmediği ilkel komünal dönemde toplum; “devlet”e de ihtiyaç duymuyordu. Kamu işleri toplumun bütünü tarafından ve herhangi bir kişi veya gruba egemenlik tanınmadan yürütülüyordu. İkel topluluğun ilk aşamalarında üretim, sadece topluluğun genel gereksinimleri için yapıyordu. Üretim ilişkileri ile üretici güçler uyum içindeydi. İkel topluluğun orta aşamalarından başlayıp son aşamalarına doğru üretim aletleri kullanımının başlaması, artı-ürünü ortaya çıkarırken özel mülkiyeti de geliştirmeye başlamıştı. Özel mülkiyetin ve artı-ürünün gelişmesi, ortak mülkiyetin dar sınırları ve emeğin ürünlerinin eşit dağılımı arasındaki uyumsuzluk ilkel dönem genslerinin de adım adım parçalanmasına yol açıyordu.

Artan üretimle zanaat ve ziraatın ayrışması, değiş tokuşun gelişmesi, ara sınıf olarak tüccarlar sınıfının ortaya çıkması, ticaretin genişlemesi, paranın, tefeciliğin, toprak mülkiyeti ve ipotegin gelişmesiyle birlikte yoksullar yığını büyümüş; servet ise küçük bir azınlık sınıfının elinde toplanıp merkezleşmişti. Bu tarihsel ilerleyiş üretimi ve emeğin değerini de artırdı. Köle emeği toplumun varlık temeli haline dönüşürken toplum da köleler ve köle sahipleri olarak iki zıt sınıfa bölünmüştü. Toplumun sınıflara bölünmesi ise devleti zorunlu kıldı. Toplumun uzlaşmaz sınıflara bölünmesi ile eski toplumun kurumları da karakter değiştirdi; komünal niteliklerini gittikçe yitirdi ve toplumun üzerindeki egemenlik organlarına dönüştüler. Centil örgütlenmesinin şef ve önderleri, prens ve krallara dönüşürken mülk sahibi sınıfların çıkarlarını ve iktidarını, mülksüz sınıflara karşı korumak için silahlı güçler, hapishaneler, mahkemeler ve bu işlemleri yürütecek bürokratlar ordusu oluşturuldu.

Engels, devleti, topluma dışarıdan dayatılmış, sınıflar üstü bir güç ve sınıfları uzlaştırmanın bir aracı olarak değerlendiren ve yine onu “ahlaki düşüncenin gerçekliği”, “akıl imgesi ve gerçekliği” gibi kavramlarla tanımlayan fikirlere şu şekilde yanıt verir: “Devlet, daha çok toplumun gelişmesinin belirli bir aşamasındaki bir üründür; bu, toplumun önlemekte yetersiz bulunduğu uzlaşmaz karşıtlıklar biçiminde bölündüğünden, kendi kendisiyle çözülmez bir çelişki içine girdiğinin itirafıdır. Ama karşıtların, karşıt iktisadi çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu kısır bir savaşın içinde eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üzerinde yer alan çatışmayı hafifletmesi ‘düzen’ sınırları içinde tutması gereken bir güç gereksinmesi kendini kabul ettirir; işte toplumdan doğan ama onun üstünde yer alan ve gitgide ona yabancılaşan bu güç devlettir.”¹ Ve burada devleti tanımlarken Marksist devlet teorisinin temeli olan devletin sınıf karşıtlıklarının, uzlaşmazlıklarının bir ürünü, yansıması ve aynı zamanda sınıf hâkimiyetinin organı, bir baskı aracı olduğunu açık bir biçimde ortaya koyar.

1 Friedrich Engels, Ailenin Özel Mülkiyetin Devletin Kökeni, Sol Yay., Ankara 2010, s. 199

Engels, devletin ilk olarak uyrukların toprağa dağılımına göre; ikinci olarak da silahlı bir güç olarak örgütlenen kamu gücünün örgütlenmesi ile belirlendiğini belirtirken toplumun bağrından doğan ve kendini onun üstünde konumlandıran ve gittikçe daha fazla yabancılaşan devlet ve “güç” kavramını daha da açıklığa kavuşturur. Toplumların gelişiminin belli bir aşamasında, artık sınıflar toplum yaşamına yerleşik bir sistem olarak damgasını vurduğunda, egemen sınıflar baştan ayağa örgütlü bir araca ihtiyaç duymuşlardır. Bu araç devlettir ve toplumların ilerleyişine paralel süreklileşip kendini yeniden örgütleyerek giderek “mükemmelleştirmiştir.” Devlet, örgütlü gücüne ve yasallık kılıfına dayanarak meşrulaştırdığı zor ile halk kitleleri üzerinde baskı ve sömürüyü kalıcı hale getirmekle yükümlüdür.

“Devlet, sınıf karşıtlıklarını frenleme gereksinmesinden doğduğuna, ama aynı zamanda, bu sınıfların çatışması ortasında doğduğuna göre kural olarak en güçlü sınıfın, iktisadi bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasi bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir.”² Tıpkı kölecilik çağında devletin köle sahiplerinin; feodalizm çağında soyluluların, feodal beylerin; kapitalizm çağında da sermaye sahiplerinin devleti olması gibi...

Ancak devlet nasıl ki toplumun sınıflara bölünmesini zorunlu kılan belli bir iktisadi gelişmenin sonucu ve toplumun bölünmesinin kaçınılmaz bir ürünü olarak ortaya çıkmışsa aynı toplumsal yasaların bir sonucu olarak da yok olacaktır. Engels bu konuyu şöyle açıklar: “Şimdi, üretimde, bu sınıfların varlığının yalnızca bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, üretim için gerçek bir engel olduğu bir gelişme aşamasına hızlı hızlı adımlarla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar vaktiyle ne kadar kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıktılarsa o kadar kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkacaklardır. Onlarla birlikte, devlet de kaçınılmaz bir biçimde yok olur.”³ Bunu hızlandırmak, bu görevi yerine getirmek ise kuşkusuz proletaryanın omuzlarındadır.

Engels, sınıflı toplumları “uygarlık” olarak tanımlıyor ve uygar toplumun özeti-nin “bütün tipik dönemler içinde yalnızca egemen sınıfı bağımlılık içinde tutmaya yönelik bir aygıt olarak kalan” devlet olduğunu belirtiyor. Devletin gelişim seyrini ve bugünkü aldığı biçimi daha iyi anlayabilmek için “uygarlık” boyunca kölecilikten feodalizme ve kapitalizme dek devletin gelişim seyrine göz atmak yerinde olacaktır.

Kölecilerde Devlet

Tarihin ve sınıflı toplumun ilk devleti olan kölecilerde devlet, ilkel komünal sistem sona ererken onun bağrında doğmuş ve gelişmiştir. Emek üretkenliğinin artması

2 A.g.e., s. 201

3 A.g.e., s. 203

insan üzerindeki mülkiyeti, maddi malların doğrudan üreticisi üzerindeki mülkiyeti yani köle emeğini ortaya çıkarıyor ve onu zenginliklerin kaynağı haline getiriyordu. Başlangıçta topluluğa ya da ataerkil aileye ait olan köleler zamanla klan reislerinin, aristokratların özel mülkü haline dönüştü. Ve kölelik sistemi kurumsallaşarak insanın insan tarafından sömürüldüğü yeni bir çağı başlattı.

Kölelik düzeninin gelişmesi üretici güçlerin gelişmesine paralel ilerliyor ve ona bağlı bulunuyordu. Tarımsal üretimin artması, tarım ve hayvancılığın devamında da ziraat ve zanaatın ayrışması, madenciliğin ilerlemesi vb. el emeği ihtiyacını yani köle talebini artırıyordu. Artan köle emeği zenginliklerin ve servet eşitsizliğinin hızla artması sonucunu doğuruyordu. Üretim araçlarını elinde bulduran köle sahipleri, daha fazla köle emeği elde edebilmek için yoksullaştırdıkları ve borçlandırdıkları kendi kabile üyelerini ve fetihler yoluyla diğer kabile üyelerini köleleştirme yoluna gidiyorlardı. Zamanla kabilelerin fethi ülkelerin fethi biçimini alıyordu.

Kölelerin sayıca artması, yeni toplumun başlıca sınıfları olan köleler ve köle sahipleri arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı da keskinleştiriyordu. Sürekli bir baskı aygıtı ve onun toplum üstünde konumlanan söz konusu yapısı olmaksızın toplumun büyük bölümünü, azınlık bir bölüm için sistemli olarak çalışmak zorunda bırakmak olanaksızdı. Köle sahibi sınıflar ancak bu yolla varlıklarını koruyabilir ve geliştirebilirlerdi. Adı devlet olan zor aygıtı tam da bu ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıktı ve kurumsallaştı. Devlet, köle sahiplerine güç veren, onların köleleri ve topluluğun özgür üyelerini yönetmelerini sağlayan bir araca dönüştü. Bunu sağlamak için halktan ayrı ve ona düşman olan bir silahlı güç inşa edilmesi gerekiyordu. Köle sahiplerinin çıkarlarını koruyacak sürekli ordu ve mahkemeler bu sayede ortaya çıktı ve gelişti.

İlkel topluluğun bağrından çıkıp gelişen köle devletleri, insanlık tarihinde ilk olarak Asya'da ve Afrika'da ortaya çıktı. Köleci sistemde insanlar üretim aletlerini ve araçlarını elinde bulundurma biçimine göre üç gruba ayrılıyordu. Ana sınıfları, uzlaşmaz olan köleler ve köle sahipleri oluşturuyordu. Köleler her çeşit mülkiyetten yoksunlardı. Köle sahibinin bir eşyası, malı olarak değerlendiriliyor, alınıp satılıyorlardı. Hiçbir hakka sahip olmadıkları gibi her türlü şiddete de maruz kalıyorlardı. Öldürülmeleri suç dahi sayılmıyordu.

Köle sahipleri ise tüm üretim alet ve araçlarının, zenginliklerin ve kölelerin sahibi sayılıyorlardı. Kölenin sadece emeği üzerinde değil hayatı üzerinde de dilediğince tasarruf hakkına sahipti. Sistemin temeli kölelik olunca haliyle köle sahiplerinin mülkiyet hakkına karşı çıkan kimseler de ağır bir şekilde cezalandırılıyordu. Bir kölenin çalınması ya da kaçan bir köleye yataklık edilmesi ölüm cezası ile cezalandırılıyordu.

Üçüncü grupta kendi üretim alet ve araçlarına sahip olan ve aynı zamanda

kendi küçük işletmelerinde üretim yapan, her an iflas ve köleleşme tehditi altında bulunan, topluluğun özgür üyeleri vardı. Ancak köle devleti sadece köle sahiplerini koruyor, onların çıkarlarına hizmet ediyordu. Bu nedenle topluluğun ‘özgür’ üyelerinin durumu her geçen gün kötüye gidiyor, onların da köleleştirilmelerinin koşullarını geliştireyordu.

Kölelik, tarihteki ilk ve en vahşi sömürü biçimiydi. Köleci sistemin varlık koşulu, köle emeğinin ucuzluğu ve sürekli köle akınıydı. Köleler esas olarak savaşlar yoluyla sağlanıyor ve büyük çaplı üretimin temelini oluşturuyordu. Köleci devletin askeri gücünün temelini ise özgür küçük üreticiler, köylüler ve zanaatkarlar oluşturuyordu. Bunlar hem askeri birliklere hizmet veriyor hem de savaşları sürdürmek için gerekli olan vergi yükünü omuzluyorlardı. Bir taraftan ucuz köle emeğine dayalı büyük üretimin rekabeti diğer taraftan dayanılmaz ağır vergi yükleri, özgür küçük üreticileri ve zanaatkarları yıkıma sürüklerken köleci devletin ekonomik, askeri, politik gücü de sarsılmaya başlamıştı. Köle emeğinin, toplumun büyüyen üretici güçlerinin gelişimi için engel oluşturmaya başlaması köleci sistemin miadının doldurduğunun da işaretiydi. Köleler emeğinin sonuçlarına yani ürüne karşı ‘zor’ gücü dışında kayıtsızdılar. Toplumun büyük bölümünün köleleştirilmesi ve bu anlamda köleciliğin son sınırlarına ulaşmasıyla köleciliğin kendisi, üretimin gelişiminin önünde engel teşkil ediyordu. Bu çelişki, köle ayaklanmalarıyla birleşince köleci düzenin de sonunu getirdi. Roma İmparatorluğu’nun yıkılması, köleci düzenin son bulması ve yeni bir dönemin başlaması anlamına geliyordu.

Feodal Sistemde Devlet

Tıpkı köleci sistem gibi feodal sistem de bir önceki toplumsal sistemin içinden, onun bağrından çıkıp gelişerek egemen iktisadi biçim haline gelmişti. Toplumun tarihsel gelişiminde feodalizm zorunlu bir aşamayıydı. Kölelik miadını doldurmuştu. Bu koşullar altında, üretici güçlerin daha fazla gelişmesi ancak kendi iktisadına ve üretim araçlarına sahip olan, emeğinin sonuçlarına ilgi duyan “bağımsız” köylü kitlelerinin emeği sayesinde mümkün olabilirdi.

Nitekim feodalizm, köleci sistemin son evrelerinde ortaya çıkan koloniciliğin içinde doğmuştu. Köle emeğine dayanan büyük üretimin artık yarırsız hale gelmesi sonucu köle sahipleri, köle gruplarını özgür bırakmaya başlamışlar; büyük çiftlikleri küçük parsellere bölerek buraları, belli koşullar altında ya özgür bırakılan kölelere ya da toprak sahibi için angarya çalışmak zorunda olan eski özgür vatandaşlara bırakmaya başlamışlardı. Bu yeni küçük üreticiler kolon olarak adlandırılıyordu ve feodalizmin de temelini oluşturuyordu.

Batı Avrupa’da, özellikle Roma İmparatorluğu’nun yıkılması ve fatih kabilelerdeki centil düzenin çözülmesi temelinde feodalizm hızla gelişti. Roma İmparatorluğu’nu yıkan kabileler hazine arazilerinin çok büyük bir bölümünü kendi

mülkiyetlerine geçirdiler. Ormanlar, çayırlar, otlaklar ortak kullanımda kaldı ama tarlalar tek tek işletmeler halinde paylaştırıldı. Ve bu topraklar köylülerin özel mülkiyeti oldu. Feodalizmde, bağımsız küçük köylü üretimin temeli de böyle oluştu.

Ancak köylüler bağımsızlıklarını uzun süre koruyamadılar. Toprak, arazi ve üretim araçları üzerinde özel mülkiyet temelinde servet eşitsizliğinin derinleşmesi köylüler arasında da zengin ve yoksul aileleri ortaya çıkardı. Zenginleşenler iktidarı ele geçirmeye başladılar. Toprak ve araziler, zenginlerin elinde toplandı, kabile önderlerinin ve soyluların soygunlarının bir parçası oldu. Köylüler bu büyük toprak sahiplerine bağımlı hale geldiler.

Köylülerin bağımlılık ilişkilerinin ve biçimlerinin gelişmesi feodal toplumun üstyapısının, devlet organının güçlendirilmesine sıkıca bağlıydı. Ordu komutanları, kabile soylularına ve maiyetlerine dayanarak iktidarı kendi ellerinde toplamaya başladılar ve bu yolla yeni krallara ve hükümdarlara dönüştüler.

Roma İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerinde, başlarında yeni krallar bulunan bir dizi yeni devlet oluştu. Krallar gasbettikleri toprakları cömertçe yakınlarına dağıttılar. Bu dağıtılan topraklara "feod" deniyordu. "Feodalizm" kavramının kökeni buradan gelmektedir.

Köylüler ellerindeki toprakları da uzun süre koruyamadılar. Bu topraklar adım adım feodal beyin topraklarına dönüştü; köylü kitleleri de serflere dönüştüler. Serf köylü, köle değildi. Kendi öz iktisadına sahipti. Ancak feodal beyin verdiği toprak üzerinde, toprak sahibi için yaptığı angarya çalışma ya da aynî ve para biçiminde ödediği vergilerle serfler, neredeyse köleler kadar ağır bir sömürüye maruz kalıyorlardı.

Feodal toplumun üretim ilişkileri feodal beylerin toprak ve arazi üzerindeki mülkiyeti ve aynı zamanda üreticiler, serf köylüler üzerindeki kısıtlı mülkiyetleri temelinde dayanıyordu. Bu temel üzerinde köylülerin sömürülmesi yoluyla artı-ürüne feodal beyler tarafından el konulması feodalizmin temel ekonomik yasasıydı. Feodal mülkiyetin yanı sıra köylülerin ve zanaatkarların bireysel mülkiyetleri de mevcuttu. Ancak serf köylünün emeği feodalizmin varlık koşuluydu.

Feodal toplum, feodal beyler ve köylüler olarak iki ana sınıfa ayrılıyordu. Kent soyluları gibi ara sınıflar da mevcuttu. Feodal beyler sınıfı kendi içinde yekpare bir bütün değildi. Küçük feodal beyler, büyük feodal beylere haraç ödüyor, onlara savaşlarda yardım ediyor, asker veriyor, bunun karşılığında da onların koruması altında bulunuyorlardı. Toplumun egemen zümresi soylular ve ruhbanlardı. Köylüler ise en altta bulunuyor ve hiçbir politik hakka sahip değillerdi. Bu sınıfsal çelişki, feodal toplumun tüm tarihini, köylülerle feodal beyler arasındaki sınıf mücadeleleri tarihi haline getiriyordu.

Feodal toprak sahipleri egemen sınıf olarak devletin başında bulunuyorlardı. Toprak sahiplerinin çıkarını dile getiren feodal devlet, egemen sınıfın toprak ve arazi üzerindeki mülkiyetini güvence altına alan; haktan yoksun, ezilen köylüler üzerindeki sömürüyü yoğunlaştırmaya yarayan aktif gücü.

Feodalizm kendi içinde üç döneme ayrılıyordu. İlk döneme “Uzak Orta Çağ” adı veriliyordu ve feodalizmin 5. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar süren ilk dönemini kapsıyordu. İkinci dönem ise feodalitenin boy attığı, ticaret ve zanaat merkezleri olarak şehirlerin kurulduğu 11. ve 15. yüzyıl arasını kapsıyordu. Üçüncü döneme ise “Yakın Orta Çağ” adı veriliyordu ve feodal ilişkilerin aşamalı olarak çözülüp dağılmasını ve kapitalist ilişkilerin gelişmeye başladığı 15. ve 17. yüzyıl arasını kapsıyordu.

Feodal toplum ilk dönemlerde küçük prenslikler ve devletler halinde parçalanmıştı. Ancak feodalizmin doğal iktisadını parçalayan meta üretiminin gelişmesi, köylülerin ve zanaatkarların ayrışmasına yol açarken ticaret sermayesi de zanaatın çöküşünü hızlandırıyordu. Bu süreç ilk kapitalist işletmelerin, manifaktür üretiminin oluşmasını teşvik ediyordu. Artık feodal kısıtlamalar ve parçalanmışlık meta üretiminin büyümesine ve ulusal pazarın oluşmasına engel teşkil ediyordu. Bu dönemde küçük prenslik ve devletlerin yerini mutlakiyetçi monarşiler biçiminde merkezi feodal devlet alıyordu.

Sınıflı toplum geliştikçe onun yönetim aracı olan devlet de gelişip yetkinleşiyor, egemen sınıfın ihtiyacına paralel şekillendiriliyordu. Yaklaşık 2.000 yıl süren (yer yer 2.000 yıldan da fazla) feodalizm sürecinde, feodalizmin farklı dönemlerine göre devlet aygıtı da karmaşıklaşmış, parçalı yapıdan daha merkezi bir yapıya kavuşmuştu.

Feodalleşme süreci tüm dünyada aynı zamanda, aynı hız ve düzeyde yaşanmıyordu. Çeşitli ülke ve coğrafyalarda farklı zaman ve biçimlerde yaşanıyor ama özü aynı kalıyordu. Örneğin Avrupa’da aşağı yukarı 5. yüzyılda başlarken Asya’da 3. yüzyıldan (Çin’de) itibaren başlıyordu. Bu süreç Avrupa’da 17. (İngiltere) ve 18. (Fransa) yüzyıllardaki burjuva devrimlerine kadar sürdü. Feodalizm Asya’da daha uzun süre varlığını korudu.

Kapitalist-emperyalist sistemin meta ve ardından sermaye ihracına dayanan sömürge ve yarı sömürge politikalarının gelişmesi, feodal gelişim sürecini tamamlayamayan ülkeleri emperyalizmin boyunduruğu altına soktu. Emperyalist sermaye bir taraftan bu ülkelerde sömürünün önünde engel teşkil eden kapitalizm öncesi (feodalizm) iktisadi biçimleri parçalayıp kapitalist ilişkilerin gelişimine yol açarken diğer taraftan da kendi sömürü politikalarının karşısına çıkacak üretici güçlerin bağımsız gelişimini engelleyip ona köstek oldu. Bu ülkelerin elinden bağımsız iktisadi gelişimin koşullarını koparıp aldı; iktisadi ve siyasi bakımdan emperyalizme bağımlılığı hâkim kıldı. Yarı sömürge, yarı

feodal olarak tanımladığımız ülkeler, siyasi bağımsızlığa sahip olsalar da ekonomik olarak emperyalizme göbekten bağımlıydılar. Ekonomik bağımlılık, siyasi bağımsızlığı da sınırlıyor, onu sözde kılıyordu. Bu ülkelerde feodal ve kapitalist üretim ilişkileri iç içe girmiş, emperyalizmin çıkarlarına uygun olarak sınırlı bir kapitalist gelişmeye izin verilmişti. Bu ülkelerin dizginsizce sömürülmesi kapitalist-emperyalist sistemin varlık koşullarındandı. Nitekim tekellerin azami kârı, sömürge ve yarı sömürge ülke pazarlarının, ham madde kaynakları, sermaye yatırım alanları ve ucuz iş gücü rezervleri olarak sömürülmesiyle ayrılmaz bir şekilde bağlıdır.

Bu gibi ülkelerde devlet biçimleri de sürece, koşullara ve ihtiyaca göre değişik biçimlere bürünerek kapitalist-emperyalist sistemi, komprador büyük burjuvazi ve büyük toprak sahibi sınıflarını koruyan, ona hizmet eden, onların devleti olan bir işlevle varlığını sürdürdü. Yarı sömürge, yarı feodal sosyo-ekonomik yapı, devlet biçiminde faşizmi koşullamış; ekonomik olarak zayıf ve güçsüz olan hâkim sınıflar politik buhranlarını faşizmi süreklileştirerek yönetmeye çalışmışlardır.

Kapitalizm ve Devlet

Kapitalizm feodalizmin bağrında şekillenmeye başlamıştı. Feodalizmin son evresinde sermayenin ilkel birikimi kapitalizmin koşullarını hazırladı. Bu süreçte küçük üreticilerin (köylülerin ve zanaatkarların) ellerinden üretim araçları alındı. Büyük toprak sahipleri, tüccarlar ve tefecilerin ellerinde biriken büyük para zenginlikleri, köylülerin toprak ve arazilerinden zorla kovulması, sömürge ticareti, vergiler ve köle ticareti yoluyla kapitalizmin ön koşulları, ilkel birikim süreci yaratıldı. Bu süreç beraberinde kapitalist toplumun ana sınıfları olan kapitalistler ve ücretli işçilerin oluşmasını da hızlandırdı.

Her geçen gün yoksullaşan ve mülksüzleşen, feodal despotluk altında ezilen, yıkıma uğrayan köylülerin ayaklanmaları feodal düzenin sonunu hızlandırırken toplumsal devrime önderlik eden burjuvazi hâkim sınıf haline geldi. Kendi sınıf çıkarlarını tüm halkın ve ulusun çıkarları olarak gösteren burjuvazi, köylülerin mücadelelerini de kendisine yedekledi. Burjuva devrimleri ile toplumsal bir düzen ortadan kaldırılırken yeni bir sistem, kapitalist sistem egemenlik kazandı. Devlet de artık toprak sahibi sınıfın değil kapitalistlerin devleti oldu.

Feodal üretim tarzının yerini alan kapitalist üretim tarzı, ücretli işçiler sınıfının kapitalistler tarafından sömürülmesine dayanıyordu. Kapitalist sistemin özünü meta üretimi oluşturuyordu. Kuşkusuz meta üretimi kapitalizmden önce de vardı ve özel mülkiyetin ortaya çıkışına kadar uzanıyordu. Ancak kapitalizm öncesi meta üretimi bireysel emeğe dayanan basit meta üretimiydi. Basit meta üretimi kapitalizmin de temelini oluşturuyordu. Kapitalist üretimde toplumsal iş bölümünün gelişimi ile birlikte meta üretimi de toplumsallaşmış, egemen ve genel

bir karakter kazanmıştı. Artık her şey, iş gücünün kendisi de meta biçimini almış, alınıp satılıyordu. Kapitalizmin temel ekonomik yasası artı-değer yasasıydı. İşçinin emeğinin, iş gücünün değeri dışında kalan, ödenmeyen ve kapitalist tarafından karşılıksız olarak el konulan bölümü art-değeri oluşturuyordu.

Kapitalizmin yani kapitalist sanayi üretiminin gelişmesi üç ana aşamadan geçmişti. İlk aşama küçük meta üretimiyle ortaya çıkan basit kapitalist iş birliğidir. Basit kapitalist iş birliği birçok ücretli işçinin aynı anda çalışarak aynı türde işleri bir tek kapitaliste yapması, tek bir kapitalist tarafından sömürülmesine dayanıyordu. Sanayideki kapitalist üretiminin ikinci aşaması ise manifaktürdür. Manifaktür zanaatkâr tekniğine ve ücretli işçiler arasındaki iş bölümüne dayanan kapitalist görece büyük üretimdi. Sanayideki kapitalist üretiminin üçüncü aşamasını makinasal dönem oluşturur. Buhar makinasının bulunmasıyla başlayan manifaktürden büyük üretime geçiş bir sanayi devrimiydi. Sanayi devrimi, makina üreten makinelerin yapılmaya başlamasıyla kapitalizmin gelişmesi ve şahlanmasına koşut gelişmiştir. Avrupa ve Amerika'daki en önemli kapitalist ülkeler bu sayede sanayileşmesini gerçekleştirmişlerdir.

Makinasal üretimle tekniğin ilerlemesi ve sanayinin büyüüp yoğunlaşması, bilim ve tekniğin gelişmesi, santraller aracılığıyla artan elektrik üretimi ve enerji kullanımı, kimya sanayisinin gelişmesi ve ağır sanayinin gelişmesi gibi ilerlemeler, üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin gelişimini hızlandırdı. Anonim şirketlerin yaygınlaşmasıyla sermayenin merkezileşmesi de güçlendi. Böylece serbest rekabetin egemen olduğu, kapitalizmin bir üst aşamasına, tekelci kapitalizme yani emperyalizm aşamasına ulaştı. Böylece serbest rekabetin yerini tekellerin egemenliği aldı.

Lenin; emperyalizmin en önemli ekonomik özelliklerini, “1) Üretimin ve sermayenin, iktisadi yaşantıda tayin edici rolü oynayan tekelleri yaratacak şekilde yüksek bir gelişme düzeyine ulaşan yoğunlaşması; 2) Banka sermayesinin sanayi sermayesiyle kaynaşması ve bu ‘mali sermaye’ temelinde mali oligarşinin durumu; 3) Meta ihracından farklı olarak sermaye ihracı, özel bir önem kazanır; 4) Dünyayı kendi aralarında paylaşan uluslararası tekelci kapitalist birlikleri oluşur ve 5) Yeryüzünün kapitalist büyük güçler arasındaki teritoryal paylaşımı tamamlanmıştır.”⁴ biçiminde açıklar.

Kapitalizmin temel çelişkisi üretim sürecinin toplumsal karakteriyle mülk edinmenin özel karakteri arasındaki çelişkidir. Kapitalizmin gelişmesiyle bu çelişki giderek daha fazla keskinlik kazanır ve burjuvaziyle proletarya arasındaki sınıf uzlaşmazlığı derinleşir. Kapitalist-emperyalist sistemin korunmasının ve başta işçi sınıfı olmak üzere toplumun sömürülen çoğunluğunun baskı altında tutul-

4 SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi, Politik Ekonomi Ders Kitabı, Cilt I, İnter Yay., Ankara 1996, s. 333-334

masının organı, burjuva diktatörlüğünü temsil eden burjuva devleti ise döneme ve ihtiyaçlara paralel konumlanır.

Emperyalist ülkelerde burjuva devletin yüklendiği misyon; “*Kendi ülkesinin halkının çoğunluğunu sömürme, yıkıma uğratma, yoksullaştırması yoluyla, diğer ülkelerin ve öncelikle de geri kalmış ülkelerin halklarını köleleştirme ve sistematik olarak yağmalama ve son olarak savaş ve iktisadın askerileştirilmesi yoluyla kapitalist azami kârın güvence altına alınması*”dır.⁵

Yeni toplumun ve kapitalist devletin kurulması, sömürü ve baskı altında ezilen halkta, bütün yurttaşların eşit olduğu görünümü verecek biçimde gerçekleştirilmişti. Kapitalizmin önünü açan burjuva devrimleri, serfliğe ve feodal düzene karşı “eşitlik” ve “özgürlük” sloganı adı altında gerçekleştirilmişti. Ama bu özgürlük, mülk sahiplerinin özgürlüğüydü. Yine yasalarla sahip olduğu sermaye ve güce bakılmaksızın herkesin yasa karşısında eşit olduğu kabul edildi. İster özel mülk biçiminde toprağa sahip olsun isterse emek gücünden başka satacak bir şeyi bulunmayan biri olsun, yasalar herkesi eşit kabul ediyor ve korunması vaat ediyordu. Ama gerçekte yasalar, mülk sahiplerini mülksüzlerden; emek gücünden başka bir şeyi bulunmayan, yoksullaşarak proleterlere dönüşen yığınlardan koruyordu. Burada temel olan mülkün korunmasıydı. Tıpkı kendinden önceki devlet biçimleri gibi kapitalist devlet de özel mülkiyeti koruyordu. İlk olarak da tüccarın, sanayicinin, imalatçının mülkiyet hakkını tanıdı.

Kapitalist devlet bir sınıfın değil halkın devleti olduğunu ispatlamak için genel oy hakkı da ilan etti. Kuşkusuz genel oy hakkı ve parlamento feodalizmle karşılaştırılınca son derece önemli bir ilerlemeydi. Proletaryanın birliğini ve dayanışmasını gerçekleştirilmesine katkıları da olmuştu. Ancak özel mülkiyet var olduğu müddetçe hiçbir parlamento ya da genel oy hakkı devletin bir sınıf devleti olduğunu perdeleyemiyordu. Ve kapitalizmin ilerlemesiyle bizzat genel oy hakkı ve parlamento, geniş kitleleri, genel olarak siyaset ve devlet yönetimine dair meselelerden uzak tutmanın belirgin bir aracına dönüştü.

Proletarya Diktatörlüğü

Komünist Partisi’nin nihai hedefi, devleti ele geçirmek, onu yüceltmek ya da varlığını korumak değildir. Proletarya iktidarı ele geçirdiğinde burjuva devlet aygıtını parçalayarak toplumun büyük çoğunluğunun sömürücü azınlık üzerindeki diktatörlüğü anlamına gelen proletarya diktatörlüğünü yani proleter devleti kurar. Üretim araçlarını, toplumsal üretimin ortaya çıkardığı bütün maddi değerleri burjuvazinin tek elinden çıkarıp kamulaştırır.

Proleter devrim ile devlet bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde baskı aygıtı olma özelliğini yitirmez. Ancak bu defa devlet sömürücü azınlığın değil proletarya-

5 A.g.e., s. 350

nın önderliğinde tüm halkın sömürücü sınıflar üzerindeki egemenliğini tesis etmek için baştan aşağı yenilenen bir iktidar aygıtı haline gelmiştir. Proletaryanın egemenliğindeki bu devlet; köleci, feodal ya da kapitalist devlet sistemlerinde olduğu gibi bir sınıfın diğer sınıfları sömürmesi için kurulan, bir baskı aracı değil aksine var olan toplumsal sınıfları ortadan kaldırmayı hedefleyen ve bu amacına ulaştığı oranda sönmülenecek olan bir araçtır. Bir kez daha altını çizicek olursak; proletaryanın iktidarının nihai hedefi devleti tamamen ortadan kaldırmaktır. Şüphesiz bu, uzun bir süreci kapsayacak, bu hedefe ulaşmanın ön koşulları burjuvazinin mezar kazıcısı olan proletaryanın iktidarında, proletarya diktatörlüğünde hazırlanacaktır. Zora dayalı bir devrimi içeren bu süreçte devletin sönmülenerek ortadan kalkmasını olgunlaştıracak olan ve aynı zamanda demokrasinin en yüksek biçimi olan sosyalist devlettir.

Bu noktada Engels'in devletin sönüp gitmesinin tarihi ön koşullarına dair belirttikleri yol göstericidir. *“Proletarya devlet iktidarını ele geçirir ve üretim araçlarını, önce devlet mülkiyetine dönüştürür. Ama böylelikle o, proletarya olarak kendi kendini ortadan kaldırır, tüm sınıf farklarını ve sınıf karşıtlıklarını ve böylece devlet olarak devleti de ortadan kaldırır. (...) O nihayet fiilen tüm toplumun temsilcisi haline geldiğinde, kendi kendini gereksiz kılar. Artık baskı altında tutulacak hiçbir toplumsal sınıf kalmayınca sınıf egemenliği ve üretimde bugüne kadarki anarşi üzerine kurulu tekil varoluş mücadelesi ve bundan doğan çatışmalar ve aşırılıklar ortadan kalkınca artık özel bir baskı gücünü, bir devleti gerekli kılan baskı altında tutulacak hiçbir şey kalmaz. Devletin gerçekten tüm toplumun temsilcisi olarak ortaya çıktığı ilk edimi-üretim araçlarına toplum adına el konması-aynı zamanda onun devlet olarak son bağımsız eylemidir. Bir devlet gücünün toplumsal ilişkilere müdahalesi, birbiri ardına tüm alanlarda gereksiz hale gelir ve sonunda kendiliğinden uykuya dalar. Kişiler üzerinde hükümet etmenin yerine şeylerin yönetilmesi ve üretim süreçlerinin yönetilmesi geçer. Devlet ‘ilga’ edilmez, sönüp gider...”*⁶

Engels'in bu ifadelerinden yola çıktığımızda Marksist olmanın mihenk taşı olması boyutuyla proletarya diktatörlüğünün hem komünizm düşmanlarının hem de Marksist olduğunu iddia eden pek çok oportünist, revizyonist, reformist kişi ve grupların neden hedefi haline geldiğini anlamakta zorlanmayız. Marks, proletarya diktatörlüğü kavramını 1848-1849 devrimlerinin sonuçları üzerinden yerli yerine oturtmuş, yenilgiyle sonuçlansa da iki buçuk ay süren Paris Komünü deneyimiyle proletarya diktatörlüğü teorisini yetkinleştirmiştir.

Proletarya Diktatörlüğü ve Komünist Partisi

İnsanlık tarihi boyunca devrim yapan sınıflar iktidardan düşürdükleri gerici sınıfların direnişlerini devrimci diktatörlüklerini kurarak kırabilmişlerdir.

6 Leninizm, 3. Defter, İnter Yay., Ankara 1995, s. 103-104

Burjuvazinin iktidardan alaşağı edilerek iktidarın proletaryaya geçmesi, insanın insan tarafından sömürülmesine son verilmesi, kapitalist-emperyalist sistemin beslendiği damarların kesilerek yarattığı her türlü sorunun ortadan kaldırılmasının sadece temel zeminini oluşturur. Ancak bu zeminin ete kemiğe bürünüp sömürücü sınıfların tamamen yenilgiye uğratarak sınıfsız bir topluma, komünizme geçişin sağlanması için karşımıza proletaryanın devrimci iktidarı olan proletarya diktatörlüğü çıkar. Marks'ın ifadeleriyle anlatacak olursak “kapitalist ve komünist toplum arasında, birinin ötekine devrimci dönüşümü dönemi yer alır. Buna uygun düşen gene siyasal bir geçiş dönemidir ve bu dönemde, devlet, proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olamaz.”⁷

Proletarya diktatörlüğü proleter devrimin gerçek özü olduğu gibi proleter sınıf mücadelesinin yeni bir biçim almış halidir. Devrilen sömürücü sınıfların direnişini kırıp proletaryanın iktidarını sağlamlaştırmak, iktidar sorununu proletarya lehine çözmek, proleter devrimi sonuna kadar götürüp sosyalizmin tam zaferini sağlamakla yükümlüdür.

Proletarya burjuvaziye bir ülkede yenilgiye uğratıp mülksüzleştirirse de bu, burjuvaziye tamamen yenilgiye uğrattığı, onun direncini kırdığı anlamına gelmez. Lenin proletarya diktatörlüğü için “Proletarya ile emekçilerin öncü müfrezesi ile emekçilerin çok sayıdaki proleter olmayan katmanları (küçük burjuvazi, küçük mülk sahipleri, köylülük, aydınlar vb.) ya da bunların çoğunluğu arasındaki sınıf ittifakının, sermayeye karşı bir ittifakın, sermayenin tamamen devrilmesini, burjuvazinin direnişinin ve restorasyon çabalarının tümüyle ezilmesini amaçlayan bir ittifakın, sosyalizmin kesin kurulmasını ve sağlamlaşmasını amaçlayan bir ittifakın özel bir biçimidir”⁸ derken proletarya diktatörlüğüne olan ihtiyacı tam da bu nesnel gerçeklikten hareket ederek ortaya koymuştur.

Proletarya, -proleter- devletten sömürücüleri ezmek, ülkeyi savunmak, uluslararası proletarya ile bağları sağlamlaştırmak, tüm ülkelerde devrimi geliştirip zafere ulaştırmak, emekçi ve sömürülen kitleleri burjuvazinin etkisinden kurtararak bu kitlelerle ittifakını geliştirip onları sosyalist inşaya katmak, sosyalizmi örgütlemek, sınıfları ortadan kaldırmak ve sınıfsız topluma geçmek gibi pek çok hedefe ulaşmak için yararlanır. Ve bütün bunlar aynı zamanda proletarya diktatörlüğünün görevleri ve temel özellikleri olarak öne çıkar.

Bu zorlu ve karmaşık görevlerin başarıyla yerine getirilip getirilemeyeceği proletaryanın iktidarının komünist topluma taşınıp taşınamayacağı konusunda kilit noktada duran araç ise Komünist Partisi'dir. Proletaryanın öncü müfrezesi ve en yüksek örgütlenme biçimi olarak KP, proletaryanın iktidarı ele geçirmesinin

7 V. İ. Lenin, Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü, Sol Yay, Ankara 2012, s. 89
8 Leninizm 3. Defter, s. 50

ardından iktidar için mücadele eden bir parti olmaktan çıkmıştır. O artık proletaryanın iktidarını koruyup geliştirmek ve komünizme ulaştırmakla yükümlü bir parti haline gelmiştir.

Lenin “*Proletarya diktatörlüğü eski toplumun güçlerine ve geleneklerine karşı, kanlı ve kansız, şiddetli ve barışçıl, askeri ve iktisadi, pedagojik ve idari, inatçı bir mücadeledir. Milyonlarca ve on milyonlarca insanın alışkanlıklarının gücü, en korkunç güçtür. Mücadelede çelikleşmiş bir parti olmaksızın söz konusu sınıfta namuslu ne varsa onun güvenini kazanmış bir parti olmaksızın, kitlelerin ruh halini kollamaya ve kitle üzerine etkili olmayı bilen bir parti olmaksızın bu mücadeleyi başarıyla devam ettirmek imkansızdır*”⁹ diye belirterek proletarya diktatörlüğünde de KP'nin vazgeçilmezliğini ortaya koymuştur. Ne zaman ki artık proletarya diktatörlüğü kendi misyonunu tamamlayıp devlet denilen olgu tamamen ortadan kalkacak KP de o gün gereksiz bir araç haline gelip ortadan kalkacaktır.

Sömürücü sınıfların olduğu bütün toplumsal yapılarda, devlet, adı ne olursa olsun ne kadar “eşit”, “adil”, “demokratik”, “özgür” ya da “ideal” olduğunu iddia ederse etsin, o, özel mülkiyetin koruyucusu, egemen sömürücü sınıfların halkı ezme aracıdır. Böylesi bir aygıt süslü sözlerin, göz boyamak için ifade edilen vaatlerin aksine bütün insanlığa açlık, yoksulluk, savaş ve yıkımdan başka bir şey sunamaz, sunmamıştır da.

Devlet zora dayalı bir devrimle paramparça edilip “devlet olmayan devlet” niteliğindeki proletarya diktatörlüğü kurulduğunda, işte o zaman devlet, bir araç olarak kendi varlık gerekçesini de ortadan kaldırır, gereksizleşir ve sönmülenecek ortadan kalkar.

KAYNAKÇA

- ENGELS Friedrich, **Ailenin Özel Mülkiyetin Devletin Kökeni**, Sol Yayınları, Ankara 2010
 Leninizm, **Proletarya Diktatörlüğü, 3. Defter**, İnter Yayınları, Ankara 1995
 LENİN V. İ., **Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü**, Sol Yayınları, Ankara 2012
 SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi, **Politik Ekonomi Ders Kitabı I**, İnter Yayınları, Ankara 1996
 STALİN J. V., **Leninizmin Temelleri**, İnter Yayınları, Ankara 1997

9 Josef Stalin, **Leninizmin Temelleri**, İnter Yay., İstanbul 1997, s. 114

■ “Devlet Baba”dan Düzen Bekçiliğine Devlet

Giriş

Ekonomik krizin derinleştiği, yaşamak için emeğini satmak zorunda olanların içinde buldukları koşullara isyan ettikleri, evrensel olduğu söylenen “insan hakları”nın gerçekleşmesi, uygulanması, yasalaşması için ezilen çeşitli kesimlerin yoğun ve etkin biçimde harekete geçtikleri bir dönemde bütün bunların zor yoluyla bastırıldığına ancak bu başarısızlığında kısmi, dolayısıyla olanın sürmesini garantileyen “çözüm”lerle sürecin idare edildiğine tanıklık ediyoruz. Bunu hemen her yerde; ABD’de, Fransa’da, İspanya’da, Balkan ülkelerinde, Türkiye’de, İran’da, Çin’de, Somali’de vs. görüyoruz. Sınıflara bölünmüş toplumların, tarihte eşine az rastlanan derecelerde ve yoğunluklardaki bu kitle hareketliliği karşımıza sınıflar mücadelesinin karmaşık sorunlarını getirmektedir. Bu sorunlara çeşitli niteliklerde yanıtlar verildiğini hatta bazen tam bir telaşla, henüz sorusu bile sorulmamış, netleştirilmemiş yanıtlar verildiğini ve bu yanıtlardaki güya yeni fikirlerin sarsıntılarını görüyoruz. Küçümsenemeyecek boyuttaki bu arayış çeşitli çözüm modelleri, kurtuluş reçeteleri ama sıklıkla uzlaşmacı yaklaşım ve sonuçlar kazanarak bazıları “geçici” olmak üzere modaya dönüşen hamleler eşliğinde sınıf savaşımını etkilemektedir.

Her sosyo-ekonomik sistemin çöküş sürecinde; çürümenin, tıkanmanın, yozlaşmanın en ileri düzeyde yaşandığı anlarda tanık olunan bu durum bugün

emperyalist sistem için de karmaşa, istikrarsızlık demektir. Sistem bunalım ürettikçe çoktan tarih olmuş, artık paslı prangalardan başka bir şey olmayan dinci, milliyetçi fikirler birer zombi örgüt halinde toplumları ürperten sonuçlar yaratmaktadır. Bu devasa sorunlar yumağı içinde insanlık tarihinin gerçek ve biricik yaratıcısı, tarihin ayakları olan halk kitleleri kurtuluş yolunu aramaktadır. Onların önünde bugün geçmişi temsil eden, sahte umutlar üreten bilindik bir karanlık var. Karanlık sadece egemenlerin yuvası değildir; aynı zamanda ezilenlerin sığınağı olabilmektedir.

Tam da bu durumla ilgili olarak tüm tarihimizin en son ve sonuna kadar devrimci tek sınıfı proletaryanın bilimsel teorisinin aydınlığına gereksinim vardır. Kitleler el yordamıyla kurtuluş yolunu ararken proletaryanın durduğu noktadan hareket ederek sözünü ettiğimiz arayışın neden olduğu ya da ortaya çıkardığı problemlere yanıtlar vermek komünistlerin temel görevlerinden biridir. Burada ilgileneceğimiz problem devlet hakkında olacak. Devlete dair tarihin unutulmuş görünen sayfalarında birçok şey ileri sürülmüş ve tartışılmış olmasına karşın çoğunlukla yine aynı veya benzer teori ya da fikirlerin neden olduğu günümüzdeki karmaşa dikkate değerdir. Kitlelerin el yordamıyla hareket ettiği bu koşullarda devlete dair bilinç tarihin bu gerçek ayaklarının doğru yönde, geleceğe doğru yönelmesinde önemli bir etken olacaktır. Burjuvazi ve onun içimizdeki uzantısı oportünizm, özellikle devlete dair devrimci bilinci bulandırmakta etkin bir çaba içinde olmuştur. Devrimci olanın bozulmasına, proletaryanın tarihteki rolü çarpıtılarak ona ulus devletlerin tarih olmuş misyonu yüklenerek “devlet olmayan bir devlet”le, proletarya diktatörlüğüyle sınıfları yok edecek süreç silikleştirilmeye başlanıyor. Ardından, burjuvaziden ayrı bir güç gibi tanımlanan burjuva devleti ademimerkeziyetçi örgütlenmelerle dönüşüme uğratacak ekonomik ve politik yapılar sayesinde, devletin zamanla aşılacağı, bu nedenle doğrudan devlet karşıtlığı yerine yerel ekonomik ve politik birimlerin geliştirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu savunu önümüze çıkan sorulara kaynaklık eden fikirlerin de özünü temsil etmektedir.

Günümüz toplumlarında devlet, topluma rağmen ama toplumun hizmetindeki bir güç olarak egemen tek yapıdır. Toplumdaki her bireyin “rıza göstererek” bağlandığı, karşısında sorumluluk taşıdığı, ödevlerini kabul ettiği devletin “toplumun devleti ve egemen güç” olma özelliği dışarıdan bakıldığında anlaşılmaz bir durum olarak görülür. Hem toplumun devleti olmak hem de topluma egemen olmak; topluma hizmet aracı olarak kurulmuş olup toplumunu yönetiyor olmak devletin kapitalizmde kazanmış olduğu “olağanüstü” bir özelliktir. Her birey için devlet zorunlu bir güçtür; bununla beraber bireyin de içinde yer aldığı toplumun ürünü olan devlet, nasıl aynı zamanda bu derecede bir “dış zorunluluk” olarak bilinçlere yerleşebilir? Toplumun yönetilmeye muh-

taç oluşu, daha baştan kurulu düzeni sürdürme zorunluluğu, düzenleyici-karar alıcı mekanizmaların kaçınılmazlığı, devletin meşrulaşmasının görünen gerekçeleri olmakla beraber kapitalizm öncesinde, daha da gerilere gidersek köleci toplumlarda da devlet bugünkü kadar “herkese ait” olmamıştı; devlet bugünkü kadar ne egemen ne de güçlü olmuştu. Bugün genel kabul gören “devlet” egemenliği esasen kapitalizmin hâkim kıldığı bir egemenlik biçimidir. Kapitalizm bu egemenliği o kadar fazla üretmektedir ki son dönemin en güçlü ve yaygın politikalarından “devletin küçültülmesi”, “özelleştirme”, “sınırların gevşetilmesi” gibi “devleti zayıflatır” diyeceğimiz politikalar uygulandıkça karşımıza daha egemen, daha otoriter devletler çıkmaktadır. Özelleştirmelere ve devletin piyasadan çekilmesi anlamındaki “kuralsızlaştırma” politikalarına rağmen devlet, toplumun her bir parçasına daha fazla nüfuz etmiş durumdadır.

Toplumlar hiçbir zaman bugünkü kadar devletlerin denetimine girmemişlerdi. Ekonomi de bundan payını almaktadır. Sosyal güvenliğin yıkıma uğratılması, devleti çalışanlar için bir güvence olmaktan çıkarmakla beraber ekonominin devlet eliyle canlandırılması için yapılmış bir devlet müdahalesidir aslında. Devletlerin “milli eğitim” adı altındaki misyonu, bunun temel unsuru olan devlet okulu sayısındaki azalmayla geriliyor görünürken aynı misyonun bu kez özel okullara verilen destekle, sübvansiyonlarla, ekonomideki tıkanmaya karşı bir önlem biçiminde sunularak oynandığını görüyoruz. Hemen her alanda devlet daha fazla rol alarak ekonominin, yani kapitalist sömürünün gereksinimlerine uygun biçimlenmekte daha doğrusu gelişme göstermektedir. 2008 yılındaki kötü ünlü mortgage (gayrimenkul ipoteği/ipotek karşılığı kredi) krizinde, ABD’deki Fannie Mae, Freddie Mac, Bearn Stears gibi “dev şirketleri devlet eliyle kuşatma” hamlesi bu gelişmenin âdeta simgesi olarak hatırlatılabilir. Dünyanın hemen hemen tüm devletleri kamu-özel ortaklıklarıyla ekonomideki rollerini neredeyse apaçık oynamaya başladılar: devletler sömürücü yapıların ortaklığına terfi ederken “genel”in güvencesi olma rolünü de terk ediyorlar. Dün düşünülemez görünen bugün gerçekleşmektedir. Daha yakın zamandan bir örnek, devletin işlevinin günümüzdeki biçimini anlamamız için güçlü bir veri olabilir; Çinli telefon şirketi Huawei’nin finans kurulu başkanı Meng Wanghou, Kanada’nın Vancouver kentinde tutuklandığında iddia edilen “suç” İran’la yapılan ticaretin İran’a yönelik ABD yaptırımlarını ihlal etmesiydi. Oysa herkes bilir ki tüm devlet şirketlerin böyle faaliyetleri vardır ve bunlar “suç” olarak görülmezler. Huawei’nin özgünlüğü neydi öyleyse? Şimdi hepimiz biliyoruz ki onun özgünlüğü ait olduğu devletin, yani Çin’in dijital pazarda en güçlü aktör haline gelmek için yeterli koşullara sahip olmasıdır. ABD tam da bu nedenle İran’la ticareti bir suç olarak ifşa edip diğer devletleri harekete geçiriyor. İngiltere’de Huawei’nin engellenmesi şimdiye kadar yapılanlardan daha fazlasını önümüzdeki süreçte göreceğimizin habercisidir... Dev şirketlerin

dünya pazarlarına serbestçe girebilmesi, devletlerin bu konuda gelişen bir iş birliği sergilemeleri, “evrensel hukuk” adı altında tekelci sermayenin tam üstünlüğünün tüm ulus devletlerce kabul edilmesi hatta “ulus devletin sonu”nun ilanı döneminden ulus devletçiliğe, “önce ABD”ciliğe, sermayenin serbest dolaşımından en güçlü ambargolara geçtiğimiz şu günlerde devletin ne olduğunu tekrar ele almamız gerektiği açıktır.

Sömürü ile yoğunlaşan üretim ve devlet

Kapitalizmin gelişme sürecinde devletin “halkın devleti” olarak tanımlandığını, vatandaşların yasalar karşısındaki eşitliği ilkesinin bu dönemde oluşup yaygınlaştığını biliyoruz. Bu kavrayış burjuva toplum biçimiyle ulaşılmış bir üst bilincin ürünüdür. O güne kadar devlet “herkesin” devleti değil genelde belli bir zümrenin, yetkin yöneticilerin, ilahi güçlerce saptanmış görevlilerin özetle yönetme kudretine doğuştan sahip olanların gücü olarak kabul edilirdi. Devleti belirleyen temel öge, parçası ve yöneticisi olduğu toplumun düzeni yani üretim biçimiyle şekillenen üretim ilişkileridir. Köleciliğin esas olduğu toplumda köleler, feodal toplumda serfler devlet üzerinde söz sahibi olarak düşünülemezlerdi, bu toplum kesimlerinin devletin oluşumunda ve hükmetme süreçlerinde hiçbir role sahip olmamaları doğal kabul edilirdi. Devlet köle sahiplerinin ya da feodal beylerin, aristokratların, hanedanların elinde olmakla beraber “insanların iradesine bırakılmayacak” biçimde, önceden belirlenmiş olarak zümrelerin devletiydi. Henüz devlet oluşmamışken toplumsal yaşamda belli düzenleyici rollere sahip olan toplumun farklı üyeleri devletle beraber bu olanaklarını yitirdiler ve burjuva topluma kadar da sadece yönetilmeye uygun görüldüler. Devletin tebaası durumundaki toplumun geniş kesimleri yönetimde hiçbir söz sahibi olmaksızın devlete bağlıydılar. Bu bağın sayısız biçimi ve türü hayat bulmuştur ama kalıcı devletlerin hiçbirinde “bireylerin belirleyebildiği devlet/herkesin devleti/insan aklının egemen olduğu devlet” anlayışı veya iddiası ne ileri sürülmüş ne de gerçekleşmiştir. İnsanın yarattığı, bireylerin kendilerini temsil ettiğine inandıkları bir hizmet aracı olarak söz konusu devlet anlayışı burjuva devletle beraber tamamen egemenleşmiştir. İnsanı devletten hareketle yorumlayan, insanı yasaların varoluşu olarak kavrayan düşünce biçimi burjuva devletin gelişmesine uygun olarak tamamen eskimiştir. Bugün sadece demokrasi kıstası ile düşünülüyorsa bunda burjuva devletin belirleyici bir etkisi vardır. Evrensel olan burjuva devlet anlayışıdır; özelde, yerelde gördüklerimiz evrenselin somut biçimleridir.

İnsanın tüm özel alanlarının devlet tarafından belirlenmesi, sınırlanması vs. burjuva devletin egemenliğinin bir sonucu ve kanıtıdır; burjuva devletten önce özel alanların dışında devlet egemenliği söz konusuydu. Bugün devlet evrensel

bir yapı olarak tüm sivil yaşama egemendir. “İlkçağ devletlerinde siyasal devlet, bütün öteki alanları dışlayarak devletin içeriğini oluşturuyor. Çağdaş devlet siyasal devlet ile siyasal olmayan devlet arasında bir uzlaşma oluşturuyor.”¹

Devletin burjuva toplum düzeninde geliştirip en ileri seviyeye taşıdığı bu özellik onun toplum üstü görülmesinin temel nedenidir. Burjuva toplumun ideal toplum biçimi olarak kavrandığı yerde devletin bu özelliği idealin yerleşmesi, devletin toplumda somutlaşması olarak gösteriliyor veya sunuluyor. Oysa bir yüklem olarak devlet, toplumun gerçekleşmesidir; o, toplum biçimlerinin ürünüdür. Tarihte ne toplum ne sınıf ne de bir ekonomi düzeni yaratan devlet söz konusudur. Tarihte gördüğümüz; insanın toplumlar halinde yaşaması, toplumların üretimin gelişmesine paralel biçim kazanması ve her toplumun kendi üretim düzeyine ve üretim ilişkilerine göre devlet gibi yapıları üretmesidir. Engels bunu kendisinden öncekilerden “tamamen” farklı ve yeni olarak şöyle ifade etmiştir: “Öyleyse devlet, topluma dışarıdan dayatılmış bir güç değildir; Hegel’in ileri sürdüğü gibi, ‘ahlak fikrinin gerçekliği’, ‘usun imgesi ve gerçekliği’ de değildir. Devlet, daha çok toplumun gelişmesinin belirli bir aşamasındaki bir üründür; bu, toplumun önlemekte yetersiz bulunduğu uzlaşmaz karşıtlıklar içinde bölündüğünün, kendi kendisiyle çözülmez bir çelişki içerisine girdiğinin itirafıdır. Ama karşıtların, karşıt iktisadi çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu kısır bir savaşın içinde eritip bitirmemeleri için görünüşte toplumun üstünde yer alan, çatışmayı hafifletmesi, ‘düzen’ sınırları içinde tutması gereken bir güç gereksinmesi kendini kabul ettirir; işte toplumdan doğan ama onun üstünde yer alan ve gitgide ona yabancılaşan bu güç devlettir.”²

Devletin oluşum sürecinin bu kısa çözümlemesi bize, ele aldığımız konunun (devletin) basit bir organizasyon olmadığını, toplumun gelişmesinin belli bir aşamasında, sınıf karşıtlıklarının uzlaşmaz karakterinin belirginleştiği dönemde sınıf savaşının denetime alınmasının bir gereği olarak ama esasen üretim biçiminin ve dolayısıyla üretim ilişkilerinin bir parçası olarak gündeme geldiğini, gerçekleştiğini; bununla da kalmayıp kendi tarihini ürettiğini söylüyor. Bütün devlet çözümlemelerinde bu gerçekliklere uyan tespitler bulunur: Devlet sınıf karşıtlıklarının kaçınılmaz sonucudur. Devleti oluşturacak unsurlar, henüz toplum sınıflara bölünmemişken toplumun kendi işlerini özgürce düzenlemesinin ürünüydüler. Özgürlük koşullarla olanaklarla sınırlıydı sadece. Toplumun kendi içindeki düzenlemesinde, topluluğu olanaksız kılacak çatışmalar olmadığından çözümler üretilebiliyordu. Savaş durumunda başkomutana gereksinim doğduğunda topluluk bunu özgürce belirliyordu. Başkomutan gibi statüler, üretim geliştikçe, nüfus arttıkça, savaş koşulları egemenleştikçe

1 Karl Marks, Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi, Sol Yay., Ankara 2009, s. 48

2 Friedrich Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yay., Ankara 2010, s. 199

kalıcı nitelikler kazansa da henüz sınıflara bölünmemiş bir toplumda bu statüler devletin işlevini göremezdi; devlet bir gereksinim değildi. Bununla birlikte savaşın sürekli bir tehdit olduğu koşullarda başkomutan, konsey, meclis de askeri bir disiplinle ele alınmak durumunda kalıyordu. İstikrarlı disiplinler üreten tüm bu gibi örgütlenmeler üretimin gelişmesine, insan emeğinin değerlendirilmesine, iş bölümünün statüler yaratmasına (zenginlik-yoksulluk, soy üstünlüğü, mülkiyette ayrımcılık) paralel sınıfsız, sömürsüz toplumun kendisine karşı özellikler kazanmaya başladı, özerk egemenlik alanlarına sahip oldu ve birer üstünlük aracına dönüştüler. Engels şöyle diyor: "... Servete duyulan susama, gens (klan, soy) üyelerine zenginler ve yoksullar biçiminde bölmeseydi, 'aynı gens içindeki mülkiyet ayrımı gens üyelerinin birliğini uzlaştırmaz karşıtlık durumuna dönüştürmeseydi' ve köleliğin genişlemesi, yaşamını çalışarak kazanma olgusunu, yalnızca kölelere layık ve çapuldan daha onursuz bir eylem olarak düşünmeye başlamasaydı, bunlar asla olanaklı olamazdı."³

Devlet bir araçtır ama basit bir araç değildir

Tartışmalarda sıkça rastladığımız "devlet basit bir araç değildir" görüşü Engels'in ortaya koyduğu şartlar bağlamında ve ayrıca bu şartlar her toplum biçiminde daha ileri düzeyde gerçekleşmiş olması nedeniyle yanlış değildir. Hiç kuşkusuz devlet sınıf egemenliğinin basit bir aracı da değildir. Ne var ki "araç" özelliğinin inkârına varan devlet teorilerinin sıklıkla bu görüşü içerdiklerini veya bu görüşle başladıklarını da söylememiz gerekir. Devleti egemen sınıfların basıncı olarak tanımakla Marksizmin hatalı olduğunu ileri sürenler Engels'in "toplumun üstünde yer alan ve ona gitgide yabancılaşan güç" tanımıyla bu aracın karmaşıklığına, kafa karıştırıcı niteliklerine dikkat çekmiş olduğunu, dolayısıyla Marksizmin devleti "basit bir araç" olarak değerlendirmediklerini kabul edemiyorlar.

"(...) Modern temsili devletlerde seçimlere katılabilmek için belirli bir vergi ödenmesinde de durum budur. Bununla birlikte, servet ayrımının bu siyasal kabulü hiç de işin özü değildir. Tersine bu devletin gelişmesinde aşağı bir dereceyi gösterir. Modern toplumsal koşullarımız içinde (...) Proletarya ile burjuvazi arasındaki son kesin savaşın ancak kendi çerçevesinde sonuna kadar götürülebileceği devlet biçimi olan demokratik cumhuriyet (...) Servet ayrımını artık resmen tanımaz. Zenginlik, demokratik cumhuriyette gücünü dolaylı ama o kadar da güvenli bir biçimde gösterir. (...) Ve kısacası, mülk sahibi sınıf doğrudan doğruya bütün yurttaşlara tanınan genel oy hakkı aracıyla hüküm sürer. Ezilen sınıf yani gerçekte proletarya, kendi kendini kurtarmak için yeteri

3 A.g.e., s. 193

kadar olgunlaşmadıkça (...) kapitalist sınıfın kuyruğunu, onun aşırı sol kanadını oluşturacaktır.”⁴

Devlet sadece toplumun üstünde duran, ona gitgide yabancılaşan bir baskı aracı değildir; aynı zamanda gücünü toplumdaki, toplum tarafından toplumun iktisadi yapısından başlanarak yeniden üretilen bir yapıdır. Toplum-devlet ilişkisi aynı ekonomik düzen içinde biri diğerini güçlendiren bir ilişkidir. Devleti “toplum karşıtı” bir yapı olarak görmeyi öneren anlayış ile devlete sınıflardan ayrı, özel yetenekler atfeden anlayışlar temelinde aynı subjektif yoruma sahiptirler. “Devlet toplum karşıtıdır” diyen anlayış toplumun sınıflara bölünmesini, üretim biçiminin gelişmesinin bir parçası olarak iş bölümüyle dolayısıyla üretimin neden olduğu zenginlikle, birikimle açıklamak yerine doğrudan devlele açıklamaktadır. Devleti önsel olarak almakta, devamında onu sonuçlarıyla konu etmektedir. Bunun gibi, devlete bağımsız veya görece bağımsız rol ve misyon yükleyenler de bu yöntemle hareket etmektedir. Aralarındaki fark, ikincilerin geneli değil özel olay ve durumları açıklarken buna başvurmalarıdır. Biri tarihi açıklama sorumluluğunu üstlenip devlete “toplum dışı” bir güç özelliği yüklerken diğeri belli olay ve durumları açıklamanın üstesinden gelebilmek için bu tür bir özelliği temel almaktadır. İki anlayışın da idealist olduğu açıktır. Engels bize devleti olanaklı kılan şartların, onu üreten toplumun içinde bulunduğu çözümsüzlük, neden olduğu çözülmez çelişki ile sürdürülemez olan üretim biçimi olduğunu açıkladığında tam da bu idealizmle hesaplaşmıştı. Sınıf uzlaşmazlığının içini oyduğu toplum tüm üretim gücünü, birikimi sürdürme yeteneğini garantiye alan devlet sayesinde ayakta kalmayı başarmıştır. İşte bu nedenle devletli toplumlar gelişmeye devam etmiş, devletsiz toplumlar ise ya tarih sahnesinden silinmiş ya devletli toplumlarla ilişkilendirilmiş ya da devletleşerek sahnenin arkalarında yer tutabilmişlerdir.

“Çalışarak kazanmanın kölelere layık ve çapuldan da onursuz bir eylem” olarak düşünülmesi toplumdaki gelişmenin ana yönünü anlamak bakımından dikkat çekicidir. Engels’in bu düşünüşüne vurgu yapması “ahlak” ile ilgili idealist yorumlara karşı bir uyarı niteliğindedir. Bu düşünüş üretimin gelişmesinin; birikimin birileri için çalışmayı gereksizleştirmesinden, bunların çalışmaktan başka işlere zaman ayırabilmesinden kaynaklanan ilerlemenin ürünüdür. Bunun daha gelişkin biçimi devletsiz toplumların geleceksiz toplumlar olarak kavranmasıdır. Bu toplumların tarihte “başarısız toplumlar” olarak anıldığını görürüz. Bu bir gerçekliktir çünkü ancak kölelikle birikimin neden olduğu sorunlar çözülebilmiş ancak devlet ve toplumun yüz yüze kaldığı yıkım önlenebilmiştir. Tarihte devletli olmayan toplumlar gelişmemiştir; olsa olsa devletli toplumlarla farklı biçimlerde birleşmişlerdir. Engels onursuzluk olarak kabul edilen

4 A.g.e., s. 202

duruma dikkat çekerken bize olguları nasıl anlamamız gerektiğini de göstermiş oluyor. Bugün köleliğin “insan ahlakı”na aykırı olduğu konusunda çok az insanın itirazı olabilir. Ne var ki çalışarak kazanmanın değersizliği bugün dünden de büyüktür. Değer ölçütünün subjektif yorumlarla tartışılması, örneğin din kültürü içinde ele alınması, gerçekliği çözümlemekte bize hiçbir yarar sağlamaz. Din vb. tüm subjektif yorumlar bize gerçekliği görünürde reddederek benimsemeyi, kabullenmeyi öğretir. Çalışarak kazanmanın kölelere layık ve çapuldan da onursuz bir eylem olduğunu insanlara üretim süreçleri, mülkiyet sistemi, üretim ilişkileri düşündürmeye başlamıştır. Bunun dışarıdan gelme, topluma yabancı bir bilinç olmadığı, toplumun ürettiği bir bilinç olduğu açıktır. Devlet bu tür bir bilinçlenmenin sonucudur. Marks kapitalizmi çözümlerken bu bilincin nasıl oluştuğunu, yayıldığını en ince ayrıntısına kadar ortaya koyarak anlatmıştır... Devlet, kendisiyle çözülmeyen çelişkiler içine girerek çürümeye, erimeye yüz tutmuş toplumun sürdürücüsü ve koruyucusu; onun gelişmesinin zorunlu hamlesi ve birikimi koşullayan sınıflara bölünmüşlüğü, mülkiyetçiliğin teminatı olarak oluşmuştur. Bugün bütün toplumlar üzerinde devasa bir güce dönüşmüş görünse de o hiçbir zaman bir sınıfın yaratım gücüne sahip olmamıştır. Henüz oluşmamış bir toplum biçimine öncülük etmemiştir. Çünkü devlet egemen üretim ilişkilerinin dışında bir gerçekliğe sahip değildir, hiçbir zaman da olmamıştır. Devlet, nasıl ki tarih sahnesine çürümekte, erimekte olan toplum biçiminin sürdürücüsü olarak çıkmışsa, tüm varoluşu da egemen sınıfın ya da egemenleşmeye yüz tutmuş düzeninin teminatı olmaktan ibarettir. Bu özelliği onun sonuna da işaret eder.

Uzlaşmaz karşıtlık devleti çağırır

Devletin uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının ürünü olduğu gerçeği onu kavramamızın en temel özelliğidir. Uzlaşmaz sınıf karşıtlıkları devletin varoluş sebebidir; gelişiminin hangi aşamasında olursa olsun onu bu uzlaşmaz karşıtlığın dışında tanımlamak sınıf savaşının tarihteki rolünü inkâra götürür. Bu inkârın da varacağı sonuç, sözde reddedilse bile devleti kabullenmeye neden olur; elbette “bireyci” temelde devleti reddetmek her zaman mümkündür ama toplumun bireyi açısından bakıldığında bu reddedişin hiçbir karşılığı yoktur...

Devletin topluma yabancılaşması onun sınıfların uzlaşmaz karşıtlığının kaçınılmaz bir ürünü olduğunu kavramamızdaki en büyük engellerden biridir. “Yabancılaşma” devleti bir sır perdesi arkasına taşıyan temel bir özelliktir.

“(…) Eğer toplumun üzerinde duran ve ‘ona gitgide yabancılaşan’ bir güç ise, o zaman açıktır ki (...) aynı zamanda egemen sınıfın yarattığı ve içinde o ‘yaban-

çalışma'nın maddeleştiği devlet iktidarı aygıtı da *yok edilmeden* ezilen sınıfın kurtuluşu mümkün değildir.”⁵

Alıntıda dikkat çekilen noktaya odaklanalım: “*aynı zamanda egemen sınıfın yarattığı ve içinde ‘yabancılaşma’ nın maddeleştiği devlet iktidarı aygıtı...*” Lenin yabancılaşmanın neden olduğu kafa karışıklığını önemsemiştir. Buna Engels’in de dikkat çektiğini kendisi belirtiyor: “(...) Engels, sınıf bilinçli işçilerin dikkatini, egemen dar kafalılığa en az dikkate değer görünen ve sadece iyice kökleşmiş değil aksine denebilir ki taşlaşmış en alışılmış ön yargılarla kutsanan şey üzerine çekmeye çalışır. Daimî ordu ve polis, devlet erkinin esas silahlarıdır. Fakat başka türlü olabilir mi?”

“Engels’in seslendiği (...) Avrupalıların büyük çoğunluğunun bakış açısına göre, başka türlü olamaz.”⁶

Polis, ordu ve diğer tüm devlet aygıtları büyük çoğunluk için tamamen bemsenmiş, toplum için olmazsa olmaz kurumlardır; toplumun koruyucusu, sürdürücüsü, hatta toplumun tam yetkili yönetimi olarak bu kurumların varlığı tartışma dışıdır.

“(...) Toplumun üstünde duran ve ona yabancılaşan silahlı insanlardan oluşan özel formasyonların (polis, daimî ordu) neden gerekli hale geldiği sorusunu, Batı Avrupalı ve Rus dar kafalılar Spencer ya da Mihailovski’den ödünç aldıkları birkaç safsatayla, kamu yaşamının karmaşıklaşmasına, fonksiyonların farklılaşmasına vs. işaret ederek yanıtlamaya meyillidirler.”

“Böyle bir işaret ‘bilimsel’ görünür ve en önemli ve temel olanını: Toplumun birbirine uzlaşmaz biçimde düşman sınıflara bölünüşünü örtbas ederek dar kafalılar çok iyi uyutur (...)”⁷

Devletin, ekonomik olarak üstün olan sınıfın çıkarlarını korumak üzere silahlı insanlardan oluşan özel formasyonların gelişmesiyle başlayan oluşumu, bu formasyonların toplumdan, tabii ki ekonomik olarak üstün olan sınıftan da ayrılarak toplumun üzerinde konumlanmasıyla esasen tamamlanır. Bu sürecin nasıl ve neden gerçekleştiği sorusunun yanıtları devletin temel özelliğini kavramakta ya da örtbas etmekte belirleyici olmuştur. Günümüzde de devam eden yanıt

5 V. İ. Lenin, Seçme Eserler Cilt I, *İktidarın Ele Geçirilmesinden Sonra Partinin Görevleri*, İnter Yay., Ankara 1996, s. 20

6 A.g.e. s. 21

7 A.g.e. s. 22

verme çalışmalarında üzerinde duracağımız nokta Engels'in ve Lenin'in dikkat çektiği nokta olmalıdır. Aslında Lenin "dar kafalılar"ı uyutan, aldatıcı biçimde bilimsel görünen yaklaşımı ortaya koyduğunda günümüzdeki benzerlerini de suçüstü yapmıştır. Çünkü bunlar da aynı yöntemi izlemekteler: "en önemli ve temel olanı örtbas etmekteler!"

Lenin bu yöntemin "kamu yaşamının karmaşıklığı ve fonksiyonların farklılaşması"na odaklandığını ve böylece sınıflara bölünmüş toplum gerçekliğinin örtbas edildiğini ifade ediyor. Sınıflara bölünmüşlük örtbas edilmeden de aksine, buna özel dikkat çekilerek ve bu bölünmenin kapitalist biçiminin işleyişi konu edilerek de devletin gerçek niteliği en azından anlaşılabilir kılınabilmekte ve sınıfsız topluma doğru evrilmede proletarya diktatörlüğü reddedilebilmektedir.

Devletin ortaya çıkışındaki temel olgunun sınıflara bölünmüş toplumda sınıflar arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın hafifletilmesi, engellenmesi olduğunu belirtti. Lenin devleti zorunlu kılan şartlara "silahlı insanlardan oluşan özel formasyonlar" bağlamında dikkat çekerken şunları ifade eder: "(...) Çünkü uygar toplum, bunların 'kendiliğinden hareket eden' silahlanması, bunlar arasında bir silahlı mücadeleye yol açabilecek olan düşman ve hem de üstelik uzlaşmaz düşman sınıflara bölünmüştür. Devlet oluşur, özel bir güç yaratılır, silahlı insanlardan oluşan özel formasyonlar ortaya çıkar ve devlet aygıtını yıkan her devrim, bize, egemen sınıfın nasıl, kendisine hizmet eden silahlı insanlardan oluşan özel formasyonları yenilemeye çabaladığını ve ezilen sınıfın nasıl, sömürülenlere değil, aksine sömürülenlere hizmet edecek bu türden yeni bir örgüt yaratmaya çalıştığını açıkça gösterir."⁸

Görüyoruz ki devletin özel niteliği, yani iktidar sınıfının özel aygıtı olarak değil de kendi başına bir güçmüş gibi oluşumu toplumun birbirini yok edecek derecede çıkar karşıtlığına bölünmüş sınıflı yapısından kaynaklanır. "Bunlar arasında bir silahlı mücadeleye yol açabilecek" derecede bölünmüş bir toplumda devlet gibi bir özel gücün toplumun dolayısıyla onun hizmet ettiği sınıfın da üstünde konumlanması tabiatı gereğidir. Elbette bu özel güç her yıkılışından sonra kendini daha ileri seviyede yenileyerek ortaya çıkmalıdır aksi halde yıkılışına sebep olan koşulların tarihte hiçbir anlamı ve karşıtlığı olmazdı!

Toplumun, sınıflara bölünmekle beliren yıkımı sorunu devletin varlığını ve ondaki özel niteliğin yani toplumun üzerinde konumlanmasının, hizmet ettiği sınıftan da ayrı görünmesinin nedenini açıklar. Bunun devletin kendiliğinden taşıdığı bir özellik olduğu, dolayısıyla devletin kendinde sınıflardan ayrı bir

8 A.g.e. s. 22

irade oluşturduğu, gerçekleştirdiği tezi Lenin'in dikkat çektiği "bilimsel" yaklaşımla aynı öze sahiptir. Bu tezin temel zaafı devleti salt kapitalist devlet biçiminde kavraması ve bundan ötürü kapitalist toplum biçiminin üstün özelliklerinin sonuçlarına bağlı kalmasıdır. Oysa kapitalizm sınıflı toplumun en gelişmiş biçimidir ve devlet orada da daha gelişmiş, yenilenmiş haliyle egemen sınıfın ezilenleri sömürme aracıdır. Burada da devletin işlevi olduğu zamandaki gibidir: "(...) kural olarak en güçlü sınıfın, iktisadi bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasal bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir. (...) Modern temsili devletin de ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesi aleti olması gibi (...)"⁹ Henüz özel mülkiyetin olmadığı toplumun sınıflara bölünmediği, sınıf çıkarlarının genel toplum çıkarlarıyla çelişmesinin henüz gerçekleşmediği koşullarda silahlanma da genel ve kendiliğindendi; halkın "kendi kendine hareket eden silahlı örgütü" olarak tanımlanabilen, silah taşıyabilen her bireyin silahlanabildiği bir toplum biçimi söz konusudur. Sınıflara bölünme, özel mülkiyet ilişkileri ile beraber genel silahlanma, yerini "silahlı insanlardan oluşan özel formasyonlar"a, polise ve zamanla daimî orduya bıraktı. Bu dönüşümün zorunluluğu farklı sınıf çıkarlarıyla birbirine düşmanlaşan toplum üyelerinin silahlardan arındırılması zorunluluğu olarak kavranabilir. Kapitalist devletle beraber bu silahsızlandırma ve aynı zamanda silahlı şiddeti tek merkezde meşrulaştırma süreci en üst seviyeye çıkmıştır. Kapitalizme özgü olan gelişmişliktir ama tüm sınıflardan ayrılmış bir devlet gücü değildir.

Devlet oluşumundan itibaren ve şimdi de sınıf mücadelesinin bir unsurudur; dolayısıyla sınıflardan bağımsız bir iradeye sahip değildir. Devletin nevi şahsına münhasır, yani özgün yapısı ve özellikleri sınıf mücadelesi ile belirlenmektedir. Nasıl ki meta, özel olarak para, bize görüldüğü gibi sadece ihtiyaca karşılık gelen bir şey değilse ve kendinde sömürü sisteminin gizini taşıyorsa devlet de onun her bir kurumu da ürünü olduğu sistemin "giz"ini taşır. Bu giz sınıf mücadelesidir. Bununla beraber devlet sınıf mücadelesinin özgün bir unsurudur, sınıfların uzlaşmaz karşıtlığının kendine has bir görünümüdür. Devletin her kurumunda, her eyleminde bu uzlaşmaz karşıtlığın belirleyici etkisi vardır.

Kavramak için özgünlük bilinmelidir

Mao bize "insanın madde hakkındaki bilgisinin maddenin hareket biçimlerinin bilgisi" olduğunu söyler. "Çünkü madde dışında hareket eden bir şey yoktur." Yine Mao bizi her çelişkinin dolayısıyla hareketin özel noktalarını, yani öz-

9 Friedrich Engels, a.g.e., s. 201

günlüğünü hesaba katmamız gerektiği konusunda uyarır. Çünkü hareketin belirli biçimlerini diğerlerinden ayıran şey onun özgünlüğüdür, onun ayırt edici özelliğidir: “Maddenin her hareket biçimini ele alışımızda, onun öteki hareket biçimleriyle ortak noktalarını gözlememiz gerekir. Ama özellikle önemli ve gerekli olan ve bir şeye ilişkin bilgimizin temelini oluşturan, maddenin bu hareket biçiminde kendine özgü olan şeyi gözlemlemektir; yani bu hareket biçimi ile öteki biçimler arasındaki niteliksel farklılığı gözlemlemektir. Ancak bunu yaptığımız zaman şeyleri birbirinden ayırt edebiliriz.”¹⁰

Devletin sınıf mücadelesinin bir hareketi yani “sınıf çelişkilerinin uzlaşmazlığının ürünü ve tezahürü” (Lenin), genelin tikeldeki belirtisi olduğu açıktır. Marks, bize üretim ilişkileri gibi politik iktidar ilişkilerinin de arka planındaki sömürü ilişkileri incelendiğinde kavranabileceğini öğretir. Onun tarih bilimi görünenden hareketle başlasa da burada durmaz; görünende beliren ve sistemi içeren öze doğru yol alır; genel ortaklığı açığa çıkarır ve her görüneni özgünlüğünü de kavrayarak inceler. O halde devlet de sadece araç olarak kavranamaz, araç olmaktan daha fazlası vardır onda; devlet sınıf mücadelesinin bir görünümüdür; aynı zamanda o her dönemde veya her toplumda özgün çelişkiler barındıran bir yönetme aygıtıdır. Devleti, ona atfedilen veya onda görünen yönlerle anlamak mümkün olmaz; onu ancak sınıf mücadelesinin, dolayısıyla üretim biçiminin-mülkiyet ilişkilerinin bir yansıması olarak anlayabiliriz. Bir devleti incelerken aynı zamanda toplumun hangi sınıflardan meydana geldiğini ve bu sınıflar arasındaki ilişkiyi de incelemiş oluruz...

Komünist Manifesto’da Marks ve Engels, ilkel toplum dönemini hariç tutarak tarihin sınıflar arasındaki mücadelenin tarihi olduğunu açıkladılar. Bunun ne demek olduğunu sorguladığınızda şu tespiti yapmak zor olmaz: Uygarlık iş bölümü sayesinde üretimin ve üretim biçimlerinin gelişerek her ileri aşamada daha yaygın ve yoğun üretim gücüne sahip toplumların gerçekleşmesi sürecidir. Bu süreç boyunca üretimin toplu halde, ortaklaşa yapıldığı ama ortaklık bilincinin iş bölümü ile belirlendiği dolayısıyla uygarlığa biçim veren iş bölümü olduğu tartışmasız bir gerçekliktir. Üretimin gelişmesine paralel gelişen toplum biçimlerinde iş bölümünün uzun yıllar boyunca ortaklık bilincini özel çıkarlar lehine bozduğunu görürüz. Kuşkusuz tarihte hiçbir zaman ortaklık bilinci tüm insan toplumunu saracak düzeyde oluşmamıştır; çünkü üretimin düzeyine ve çapına göre biçimlenen ortaklık, doğal olarak üretimin dar sınırları içinde gerçekleşebildi. Ancak iş bölümündeki gelişmeler, yetkinleşme sayesinde gelişen, büyüyen üretim süreçlerinde ise ortaklık bilinci her ileri aşamada özel çıkarlar karşısında kaybeden oldu. Ortaklık bilincinin en büyük darbeyi, aynı zamanda devletin gelişini haber veren özel mülkiyetle aldığı da kuşku du-

10 Mao Zedung, Seçme Eserler I, Kaynak Yay., İstanbul 2000, s. 424

yulamaz bir gerçekliktir. Ne var ki bu gerçeklik, ortaklık bilincinin sonu olarak tanımlanamaz. Üretimin gelişmesinin koşulu olan iş bölümü, ortaklık bilincini özel çıkarlar lehine zayıflatsa da bugün tanıklık etmekte olduğumuz gibi üretimin önündeki en büyük engelin de yaratıcısı olmuştur. Sınıflar ortak üretimin önündeki en büyük engeldir ve tarihin dayattığı bir zorunluluk olarak sınıflı toplum çürümekte olan, eski topluma dönüşmüştür. Marks ve Engels sınıflı toplum tarihini sınıf mücadeleleri tarihi olarak tanımlarken bize bu tarih perspektifini sunmuş oldular... O halde diyebiliriz ki sınıflı toplumların tarihi aynı zamanda devleti anlatır. Engels "Uygar toplumun özeti bütün tipik dönemler yalnızca egemen sınıf devleti olan ve her zaman, her şeyden önce ezilen-sömürülen sınıfı bağımlılık (sujetion) içinde tutmaya yönelik bir aygıt olarak kalan devlettir" (kısaca ifade edersek, uygar toplumun özeti devlettir) tezi ile devletin toplumu yansıtan, içeren bir yapı olduğunu açıklar.

Uygarlık dediğimiz sınıflı toplumların tüm tarihi, sınıf sömürüsü ile oluşur. Üretimin gelişmesine uygun olarak ezilenler için bu tarih toplum içindeki sorumlulukların, ödevlerin artması ezenler içinse her türden hakkın genişlemesi anlamına gelmiştir. Devlet de bu ödev ve hakların cisimleşmesini, gerçekleşmesini sağlayan, toplumu yöneten kurum olarak gelişmiştir. Bu gelişmenin her ileri aşaması sınıflar arasında ayrımcılığın da keskinleşmesini içerir. Devletin toplum üzerinde konumlanması ve topluma gitgide yabancılaşması ile bu durum paraleldir. Çünkü "uygarlık ilerledikçe, kaçınılmaz bir sonuç olarak meydana gelen kötülüklerin iyilikseverlikle örtülmesi, tellenip pullanması, yadsınması, (...) danışıklı bir ikiyüzlülük"le gizlenmesi gerekir.¹¹ Devlet bu ikiyüzlülüğün gerçek yüzü olmuştur.

Bu özelliğin kapitalizmde mükemmel düzeye eriştiği açıktır. Çünkü kapitalizmde üretim en yaygın en yoğun en üstün biçimde topluma mal olmuş ama aynı derecede özel mülkiyet de ortaklık bilincinin reddine varacak kadar gelişmiştir. Kapitalist devlet bu üretim biçimini tam bir "özet"le açıklar.

Kapitalizmde işçi sınıfı değer üreten sınıftır dolayısıyla yeniden üretilen zenginliğin kaynağıdır. Tüm ürünler işçi sınıfının emeğinin sonucudur ve değer üzerinde belirir. Burjuvazi ise bu değerini yasal sahibidir çünkü mülk sahibi odur. Yarattığı ürünün sahibi olamayan işçi, üzerinde beliren değeri ürünle beraber daha baştan henüz değeri üretmemişken kaptırmıştır. Burjuvazi bu değerden kâr elde eder. Hiçbir emek harcamadan ürün yaratmadan sadece mülk sahibi olarak değere el koyan burjuvazi işçiye "geçimlik" verir; bu "geçimlik" bir sonraki değer yaratımı için işçinin hazır olmasını sağlar. Kapitalizmdeki

11 Friedrich Engels, a.g.e., s. 207

bu işleyiş, yani değerın daha en başından üreticisi olan işçiden ayrı görünmesini sağlayan ilişki biçimi politik alanın ekonomi alanından ayrı görünmesi ile benzeşir. Kapitalizmde devlet de en başından itibaren egemen sınıfların bir aracı olarak görünmez; “o”, insanların karşısına egemen sınıfların bir uzantısı olarak değil tüm toplumun koruyucusu ve sürdürücüsü gibi çıkar. İnsanlar ona tabi olduklarında egemen sınıflara değil; topluma, toplumun birliğine, uyumuna, geleceğine onay verdiklerine inanırlar. Kapitalist devlette bu özellik en ileri seviyeye, denebilir ki mükemmel bir seviyeye ulaşmıştır ama bu özelliğın tüm devletlerde ortak özellik olduğunu bir kez daha vurgulayalım. Devlet tarihte ilk kez belirlediğinde de kuşkusuz daha ilkel şartlarda ve olanaklarla “topluma hizmet etmek” üzere toplumun üzerinde konumlanmıştı. Kapitalizmde özgün olanın onun ekonomik üstünlüğü olduğunu ve devletin kapitalizmde, propaganda edildiği gibi tam olarak toplumun üzerinde durduğunu göreceğiz. Şimdilik şunu söyleyebiliriz: Kapitalist devlet, devletin tek biçimi değildir ama onun üstün biçimidir ve bunu sağlayan da kapitalizmin gelişkin ekonomisidir.

Özgünlüğü kavramak için evrenseli bilmek

Öncelikle insanlar arasındaki tahakkümün, yani bir dış etkinliğin veya bir dış gücün insan üzerinde baskı oluşturmasının başlangıcını hatırlayalım: İş bölümü ile beraber insan kendi eylemini belirleyen olmaktan ayrılıp belirlenen bir eylemin uzantısı olduğunda, tahakküm olmasa da tahakküm için koşullar oluşur. Özel çıkarlar ile genel çıkarların uyumlu olduğu durumda, tarif ettiğıniz tahakküm koşulları aktifleşmez; bu koşulları aktifleştirecek belirleyici unsur özel çıkarların genel çıkarlardan ayrışmasıdır. Bu ayrışmaya kadar özel çıkarlar ile ortak çıkarlar çelişmesi ortak çıkarlar lehine sonuçlar üretilerek çözüldü. Toplumun her bireyi ortak çıkarların yüklediği sorumluluklarla belirlendi. Ortak çıkarların gerektirdiği toplu etkinlik bugüne kadarki gelişimin temel unsurudur. Devlet ise bu gelişimin önemli bir dönemeci simgeler; devlet ortak çıkarların da üzerinde bir konum edinir ve toplumu yönetmeye başlar.

Sözünü ettiğımız tahakküm bir iktidar alanı dolayısıyla erk oluşturur. İlkel iş bölümünden itibaren insanların yaşamak için gerekenden daha fazla ürün yaratma becerisi ve olanakları geliştikçe iktidar gücü de bilinci de gelişti. İktidar biçimlerini belirleyen her zaman ve elbette bugün de toplumun biçimi, toplumdaki ilişkiler oldu. Komünist Manifesto’da toplumların tarih boyunca aldıkları farklı biçimler açıklandığında bunun üretime, artı-ürüne el koyma biçimine göre gerçekleştiği de işaret edilmişti. Yani farklı toplumlar özgün sınıf ilişkilerine ve sınıf mücadelelerine sahiptirler.

Toplumlar da her şey gibi sürekli bir gelişim, değişim içindedir. "Süreçler değişir, eski süreçler ve eski çelişmeler yok olur, yeni süreçler ve yeni çelişmeler doğar ve buna uygun olarak çelişmeleri çözme yöntemleri de değişir."¹² Toplumların değişimindeki belirleyici unsur olan üretimin niteliği ve çapı geliştikçe mülk edinme biçimleri, mülkiyet ilişkileri, sınıfların niteliği, sınıflar arası çelişkiler farklılaştı. Bu süreç içinde çelişkilerin "çözüm" alanı olan politik iktidar biçimleri de değişime uğrayarak ilerledi. Bütün bu gelişim sürecinin ortak özelliği "fazladan üretim"dir. Fazladan üretim mümkün olup geliştikçe toplum da bütün alanlarda değişime yönelmiştir. İnsanın sömürü ilişkilerini öğrenmesi, geliştirmesi, başkasının ürününe el koyma biçimlerinin zenginleşmesi, mülkiyeti koruma bilincinin oluşması, kafa ile kol emeğinin ayrışması, dolayısıyla toplumda sınıf egemenliğinin gerçekleşmesi temelde üretimle, üretimin toplum halinde gerçekleşmesiyle ilgilidir. Başlangıçtaki iş bölümünün yarattığı tahakküm koşulu üretimin belli bir seviyesinde sınıf egemenliğinin zemini oldu. Ekonomik egemenliğe sahip sınıfın aynı zamanda iktidar gücüne sahip olması hem doğal hem de kaçınılmaz bir ilişki olarak kavranagelmmişti. Engels devletin "icat" edilmesindeki gereksinimi tarif ederken bu kavrayışı en yalın biçimde ortaya koymuştur: "Babalık hukuku servetin çocuklara geçişiyle aile içi servet birikimini kolaylaştıran ve aileyi gens (klan: aynı kandan gelenler topluluğu -bn.) karşısında bir güç oluşumuna getirir; servetler arasındaki fark soyluluk ve soydan geçme bir krallığın ilk izlerini yaratarak kuruluş üzerinde etkili olur. (...) Sözün kısası zenginlik en yüksek iyilik olarak övülür ve değerlendirilir, zenginliklerin zora dayanarak çalınmasını haklı göstermek için gentilice kuralları çiğnenir. Artık bir tek şey eksikti: Yalnızca özel kişiler tarafından az zamandan beri edinilmiş bulunan zenginlikleri, gentilice düzenin komünist geleneklerine karşı koruyan ve yalnızca eskiden o kadar hor görülen özel mülkiyeti kutsallaştıran ve bu kutsal şeyi bütün insan topluluğunun en yüce ereği olarak bildiren bir kurum değil, ayrıca mülkiyet edinmenin, başka bir deyişle, zenginliklerdeki durmadan daha hızlı bir büyümenin art arda gelişmiş yeni biçimleri üzerine, genel olarak toplum tarafından yasaya uygunluk mührünü de basan bir kurum; yalnızca toplumda başlamış bulunan sınıflar halindeki bölünmeyi değil ayrıca mülk sahibi sınıfın hiçbir şeye sahip olmayan sınıfı sömürme hakkını ve onun üzerindeki egemenliğini de sürdürüp götüren bir kurum..."¹³

Devleti toplum için gerekli kılan koşullar gentilice düzenle engellenen veya çatışan yeni ekonomik ilişkiler oldu ve bu, tarih boyunca genişleyen, derinleşen biçimde devam etti. Kapitalizmle birlikte devlet yeni bir kisve kazandığında artık devlet "herkesin" devleti olarak değerlendirilmeye başlandı. Özel mülki-

12 Mao Zedung, a.g.e., s. 427

13 Friedrich Engels, a.g.e., s. 126-127

yetçilik, giderek daha büyük oranda zenginleşmek, sömürme hakkı ve devlet aracılığıyla egemenlik “herkesin devleti” bilinciyle beraber tartışılmaz noktaya geldi. Günümüzde her şeyin metaya dönüşebiliyor olması hiç şaşırtıcı değildir ama geçmişte gerçeklik bunun tersiydi. Bu seviyeye gelinmesinde kapitalist üretim biçiminin katkısı tartışılmazdır. Kapitalist devletin de bu süreçte rolünü kaçınılmaz biçimde oynadığı şüphesizdir. Tüm dünyadaki ekonomileri anlayabilmek için nasıl ki emperyalizmi, dolayısıyla kapitalizmi hesaba katmamız gerekiyorsa devletleri anlayabilmenin de koşulu kapitalist devlet biçimini hesaba katmaktır. Dünyadaki hiçbir devlet kapitalist devlet biçiminden ayrı, kopuk değildir, olamaz. En geri ekonomik koşullara sahip ülkelerde bile kapitalist devlet biçiminin etkileri vardır. Dolayısıyla kapitalist devlet biçimi günümüzdeki devlet biçimlerinin temellerini çoğunlukla doğrudan etkileyen bir unsur olarak hesaba katılmalıdır. Faşist devletlerin yaygınlığı bu görüşümüzün doğruluğunu gösterir.

Kapitalist devletin belirgin özelliği ekonomik egemenlik sahasındaki durumu politik egemenlik sahasına doğrudan aktarmamasıdır diyebiliriz. En somut halini “genel oy hakkı”nda gördüğümüz egemen sınıf belirsizliği kapitalist devletin önceki devlet biçimlerinden üstünlüğünün simgesidir. Bu “egemen sınıf belirsizliği”nin kapitalist sistemin özgünlüğü ile ilgili olduğu şüphesizdir çünkü devlet, bir ideanın gerçekleşmesi değildir, toplumdaki sınıf uzlaşmazlığının bir tezahürüdür. Devlette gördüğümüz özellikler toplumun özellikleridir. Kapitalizmdeki üretim biçimi ve üretim ilişkileri kapitalist devleti de biçimlendirmiştir. Ekonomik alan ile politik alanın ayrışması günümüzdeki devlet teorilerinin temel zaafını oluşturuyor. Lenin’in ifadesiyle “dar kafalılığın” zemini de bu “ayrışma” halidir. Bu ayrışma elbette kapitalizmle başlamadı ama kapitalizmle beraber en ileri noktaya ulaştığı da bir gerçek. Burjuvazinin aristokrasiye dolayısıyla feodalizme karşı mücadelesi aynı zamanda güçlü bir politik mücadele olarak gerçekleşmiştir. Günümüzdeki “evrensel hukuk ilkeleri, değerler” olarak sahiplenilen, hatta devrimci-demokratik mücadelelerin konusu olmaya devam eden politik haklar burjuvazinin insanlığa yaptığı politik katkıyı temsil eder. Ekonomi alanındaki gelişmelerin bu süreci belirleyen temel unsur olduğunu ihmal etmeden, politik mücadelenin, değindiğimiz ayrışmanın yaygın bir bilince dönüşmesindeki belirleyici etkisi vurgulanmalıdır. Sırf bu nedenle devleti kapitalizmle eş tutan, devleti salt kapitalist devlet olarak kavrayan teorilerin geliştiğini söylemeliyiz. Bu teorilerin kaynağı devletin ancak kapitalizmle iddiasına, başka bir ifadeyle ilkesine uygun bir görünüme kavuşmuş olmasıdır. “İdeal devlet”e yakın bir yapı gelişmiştir. Oysa önceki devlet biçimlerinde devlet “belirlenmiş, özel, belli bir devlet” olarak vardı. Kapitalizmde devlet toplumu biçimlendiren ve toplum tarafından biçimlendirilebilen bir nitelik ortaya koyar. Bu nokta devletin olgunluğunu ve aslında tarihteki sürecinin

sonuna yaklaştığını da gösterir. Devleti, en ileri seviyesinden ibaret görmek onun oluşum sürecini ve gelişimini nedenleriyle beraber yadsımaya neden olur. Devletin kapitalizmdeki özgünlüğünü onun genel gelişim sürecinden ayırmak aslında ekonominin politik gelişmelerde temel unsur olduğunu, bu anlamda “son kertede belirleyici” olduğunu, dahası sınıf mücadelesindeki bir araç olarak devletin işlevini kavranamaz hale getirir.

Kapitalizmde özgün olan nedir?

Kapitalizmde belirleyici özgünlük özel mülkiyetle ücretli emeğin temel olduğu toplum biçimi olmasıdır. Üretim araçlarının sahibi kapitalistler kâr amaçlı üretim için iş gücü satın alırlar çünkü iş gücü “kendi değerinden daha fazla değer” yaratabilen güçtür. İnsan emeğine has bu güç kapitalistin kâr kaynağıdır. İşçiler kendilerindeki iş gücünün karşılığı olan zamandan daha fazla çalıştıklarında kapitalist için artık değer üretmiş olurlar. İş gücünün karşılığı olan değer her metanın değeri gibi onun yeniden üretilebilmesi anlamında ortalama çalışma süresi ile belirlendiğinden kapitalist ile işçi baştan itibaren “gizli” bir sömürü ilişkisine tamamen “özgür” olarak girerler... Üretilen artık değer önce işçinin emeğinin ürünü olan metada birikir ama bu aşamada henüz kâr gerçekleşmemiştir. Artık değer, ürünün satışında para olarak değişime uğrar ve kâr haline gelir. Emeğin bu değişimi yani kâra dönüşmesi sömürünün kapitalizme özgü biçimidir. Kapitalistler bu sömürüyü devam ettirmek, her defasında genişletmek, iş gücü de dâhil tüm üretim araçlarında büyüyen bir birikim yaratmak zorundadırlar. Hem kendi aralarındaki rekabet bunu gerektirir hem de sermayenin var olmasının koşulu budur: artık değer üretimi ve gaspı olmadıkça sermaye yok olur. Kâr ancak pazar sayesinde gerçekleşir. Bugün “piyasa” adı ile kodlanan pazar bütün metaların değerinin saptanabildiği “yer”dir. Hangi metanın ne kadar üretileceği ne kadar işçi tarafından ne sürede imal edileceği pazarda gerçekleşen ilişkiler tarafından belirlenir ve bu bir planla, anlaşmalarla da olmaz. Birbirleriyle rekabet halinde olan kapitalistler pazardaki ilişkiler üzerinden bu sürecin birer parçası olarak toplumun ‘gereksinimlerini’ anlamaya ve karşılamaya çalışırlar. Üretilcek metanın miktarı, fiyatı vs. pazarda belirir. Bu özellik kapitalizmde iş bölümünün düzeyini ve karakterini görmemizi sağlar.

İş bölümünün kaçınılmaz olarak iktidar alanı oluşturduğuna değinmiştik. İş bölümünde insanlar iradelerini daha üstün bir iradenin veya kendilerini de içine alan kapsayıcı bir iradenin; bir grubun ya da klanın, belki bir aşiretin, ulusun hizmetine bağlı kabul ederler. Kapitalizmde iş bölümü pazarda şekillenir. İşçinin ürettiği metanın değeri, üretilmeden önce veya üretilirken de değil, pazarda belirir. Ortak değişim aracı özelliği kazanmış olan para

bütün alışveriş mekanizmalarıyla her metanın karşılığının ne olacağını belirlenmesine olanak verir. İş bölümünün bu düzeyi kapitalizmdeki sınıf egemenliğinin görünmezliğinin de nedenidir. Kapitalizmde görünürde insanlar özgürdürler; çalışıp çalışmayacaklarına, nerede çalışacaklarına, ne karşılığında çalışacaklarına, nereye yatırım yapacaklarına, nasıl sözleşmeler imzalayacaklarına, metayı ne sayıda üreteceklerine, hangi fiyata satacaklarına vs. “kendileri” karar verebilirler. Ancak bu, sadece görünürdeki durumdur. Marks en bilindik ve yaygın şey olan metanın analiziyle başladığı ünlü çalışmasında kapitalizmde insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin sermayenin yeniden üretimiyle ile belirlendiğini, pazarın bu ilişkileri tayin ettiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla kapitalizmde toplumdaki ilişkiler pazar üzerinden ve parayla kurulan ilişkilerden ibarettir. Yapılan iş, üretilen meta, ödenen ücret vs. nihayet pazar tarafından belirlenir ve bunlar para ile tespit edilir. Bu süreçler metanın değişim değerinin belirlenemezliğinden ötürü uzun süre devam ettirilebilecek bir planla yürütülemeyeceği gibi daha üretim aşamasında ete kemiğe bürünen antagonist bir çelişme ile de sınırlıdır. Sistem kaçınılmaz biçimde, daha baştan krize gebe dir. Bu özelliğin kaynağı da planlanamazlık ve antagonist çelişmenin varlığıdır. Krizler aşırı üretimle yani ürünlerin satılamaması ve sermayenin değersizleşmesiyle gasbedilen artık değer yatırım için kârlı alanların bulunamaması ile yaşanır.

Kapitalizmin bu kendine has çelişmesi ve özgün toplum biçimi onda beliren devletin de karakterini belirler. Nasıl ki toplumdaki ilişkiler insanlara kendi emeklerinin ürünü olan ama artık kendilerine yabancılaşmış metaların karşılığı para olarak yansır, devlet de insanlara kendilerinden bağımsız, toplum üstü, sınıflar üstü bir yapı olarak görünür. “Herkesin devleti” mottosu için kapitalizm nesnel bir zemin sunmuştur.

Kapitalizmin özgün sınıf çelişmesinin yani işçi ile burjuva sınıfın antagonist ilişkisinin politik düzlemdeki en ileri görünümü modern devlettir. Bu devlet biçimi “ulus devlet” adıyla bilinir. Lenin Kautsky’nin “milliyet ve enternasyonallite” broşüründeki bir tanımı benimseyip tekrarlarlarken şöyle der: “Ulusal devlet, modern’ (yani ortaçağdan, kapitalizm öncesinden vs. farklı olarak kapitalist, uygar, iktisaden ilerici) ‘koşullara *en uygun* devlet biçimidir, onun görevlerini’ (yani kapitalizmin en özgün, en kapsamlı ve en hızlı gelişiminin görevlerini) ‘en kolay yerine getirebilecek biçimidir.’”¹⁴ Üretim ilişkilerinin belirlediği politik iktidar alanında devlet, kapitalizmde “ulus devlet” olarak inşa olur. Ulusun devleti anlamındaki bu isme karşında o bir burjuva devletidir ve işlevi sonuç olarak işçi sınıfı ile burjuva sınıfın birliğini içeren kapitalizmin devamlılığı ile belirlenir. Bu noktada nihai işlevin ya da devletin varoluş sebe-

14 V. İ. Lenin, Ulusal ve Sömürgeci Sorun Üzerine, İnter Yay., İstanbul 1998, s. 203-204

binin kapitalist toplumun ayakta kalıp kendini “sonsuz” kadar geliştirmeye devam etmesi olduğu vurgulanmalıdır.

Modern devlet olarak ulus devletten söz ettiğimizde ulusun modern çağdan önceye ait bir kategori olmadığı, aksine kapitalizme koşut olduğu ve modern çağın bir kategorisi olduğu akla gelebilir ve bu da bazı soru işaretlerine neden olabilir. Bu durumda modern devleti, Orta Çağ toplumunun çözülme, dağılma dinamiklerinin dolayısıyla ulusun oluşum sürecinin bir ürünü olarak kavramanın önemine dikkat çekmeliyiz.

Öncelikle belirtmeliyiz ki uluslar ne kadimdir ne de ebedi. Uluslar belli sosyo-ekonomik koşullar içinde gerçekleşen güç ve iktidar ilişkilerinin ürünüdürler. Bunlar merkezileşme eğilimindeki şiddet aygıtlarının (silahlı insanlardan oluşan özel formasyonların) güçlenmesinin ve merkezileşmesinin, yine bunların toplumu tekdüzeleştirme stratejilerinin sonucudurlar. Farklı olanı dışlayarak, yok ederek, ezerek yaratılan birlik kültürünün Yeni Çağ’daki formu ulus olmuştur. Tekdüzeleştirme de dilin sadeleşmesi, baskın lehçenin eğitim sistemiyle tek seçeneğe dönüştürülmesi, böylece yerel lehçelerin bastırılması ile örneklendirilebilir. Böylece modern devlet kapitalizm için en uygun olanı gerçekleştirmiştir. Ulus devlet var olan sosyokültürel ilişkilerin, bir anlamda geleneklerin yeni bir birlik ruhu ve bilinci içinde yeniden ve yeni biçimde kurulmasıdır. Yalnızca dil değil, etnik köken ve tarih de bilinenlerle, tekdüzeleştirme ve dışlama stratejileri içinde inşa edilir. Kişisel erk alanları ve erk biçimleri için yaşanan çatışmalar Orta Çağ toplumunun çözülmesini, yeni bir toplum biçiminin oluşmasını koşullarken ulus da bu çatışmaların, güç ve iktidar ilişkilerinin içinde tarih sahnesinde görünmeye başlıyordu. Devletin bu süreçteki rolünü silahlı insanlardan oluşmuş özel formasyonların gücü ile anlayabiliriz. Bu şiddet aygıtları ancak gelenek, aidiyet-kimlik gibi öncellerin toplumda eskimesi, yozlaşması halinde yeni bir birlik ruhunun öncülüğünü yapabilirlerdi. Bu güçlerin sosyokültürel bağlar yaratması olanaksızdır, bunlar sadece bu bağları kullanabilirler. Lenin “kapitalizmin en özgün, en kapsamlı ve en hızlı gelişiminin görevlerini yerine getirebilecek bir güç” derken devletin “ulus” kimliği içinde oluşan bağları en iyi biçimde kullanmasını konu etmektedir.

Ulusun oluşumu ile ulus devletin oluşumu iç içe, aynı süreçlerdir. Bu süreç, Marks’ın “Onların mülksüzleştirilmesini anlatan bu öykü, insanlık tarihine, kandan ve ateşten harflerle yazılmıştır” diye betimlediği ilksel birikim sürecidir. Marks bu sürecin “sermaye ve buna uygun düşen üretim biçiminin tarih öncesi aşamasını oluşturduğunu söyler. Konu edinen burada kapitalizmin gerksindiği koşullardır.

İlksel birikim süreci, kapitalizmin kendini bu biçimde dayatması şiddete dayanan politik bir eylem olarak tanımlanabilir.

Ekonomik gelişmenin dayattığı merkezileşme ve prenslerin doğrudan iktidar taleplerinin feodal beylere bağlı toplulukları kapsayan biçimde genişlemesi, giderek sınırları belirginleşen iktidar alanların oluşmasına yol açmıştır. Bu durum monarşik egemenliğin kabul edilmesinin ön koşuluydu ve sonunda Otuz Yıl Savaşı'nın bitişini ilan eden Vestfalya Barışı'yla ilk kez resmîleşti. Böylece 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar dünyayı şekillendiren ulus devletler sisteminin temelleri atıldı. Bu süreçte prenslikler muazzam derecede güçlenseler de merkezi silahlı-şiddet aygıtları kursalar da hiçbir zaman tam egemenlik sağlayamadılar. Merkezi şiddetin etkisinden uzak durabilen asiller, inanç merkezleri, şehirler gibi monarşiden bağımsız güçler vardı. Savaş için destek gerektiğinde bu güçlerin katkısı aranıyordu. Sonraki yılların “temsili aygıtı” parlamento bu güçlerin temsilinin zamanla gelişmesinin aldığı biçimdir. Hükümdarlar sadece para ekonomisinin, yani kapitalizmin gelişmesini destekleyen unsurlar oldular. Paraya duydukları gereksinim parayı elinde tutan, başka bir ifadeyle finans gücüne sahip olan kapitalistlerle iş birliğini kaçınılmaz kılıyordu... Bu sürecin sonunda devlet, burjuvazinin devleti olarak yeni bir biçimde toplumun üzerinde konumlandı. Burjuva devrimleri ile hükümdarların elindeki yetkiler, dolayısıyla olanaklar bu devletlerin eline geçmiş oldu.

Tam da bu süreç incelendiğinde karşımıza burjuva devletin özgünlüğünü somutlaştıran bir olgu çıkar: Burjuvazinin henüz görünmeye başladığı, yani egemen olmadığı, servetin henüz sermaye olarak ekonominin temel unsuruna dönüşmediği, kapitalizmin iki kutbunun geçmişin bağlarından kurtularak yüz yüze gelmemiş oldukları koşullarda modern devlet politik mücadeleler içinde gelişir. İlksel birikim üreticiyi üretim araçlarından ayıran süreç olarak gerçekleştiğinde feodal ayrıcalıklara, ekonominin eski devlet güdümündeki kısırlığına karşı kapsamlı bir isyanın da yaşandığı görülür. Bunların burjuvazi tarafından hesap edilerek gerçekleşmedikleri bilinir ama bunlar burjuvazinin önünü açan, kapitalizmin koşullarını hazırlayan politik durumlardır. Nihayet gördüğümüz şudur: Devlet ile toplum ayrışır, politikanın ekonomi üzerindeki hegemonyası sonlanır; ekonomi özgür insanların tekeline geçer, devlet kendine açılan yeni alanda konumlanır. İşte devlet, daha baştan girmiş olduğu bu yolun son evresindedir artık...

İlksel birikim süreci için Marks'ın yazdıklarını hatırlamak sürecin bu özelliğini daha iyi görmemizi sağlar:

“(…) Kapitalist sistem, emekçilerin, emeklerini gerçekleştirebilecekleri araçlar üzerinde her türlü mülkiyet hakkından tamamen ayrılmış ve kopmuş olmalarını öngörür. Kapitalist üretim, ayakları üzerinde doğrulur doğrulmaz, yalnız bu ayrılığı sürdürmekle kalmaz, bunu gitgide artan boyutta yeniden üretir de. Bu nedenle, kapitalist sistemin yolunu açan süreç, emekçinin elinden üretim araçları sahipliğini alan süreçten başkası olamaz; bu süreç, bir yandan toplumsal geçim araçlarını sermayeye dönüştürür, öte yandan doğrudan üreticileri ücretli emekçilere dönüştürür. İlkel birikim denilen şey, bu nedenle üreticiyi üretim araçlarından ayıran tarihsel süreçten başka bir şey değildir. (...)”¹⁵

“Sanayi kapitalistleri, bu yeni güç sahipleri, yalnız el zanaatının lonca ustalarını değil servet kaynaklarını ellerinde bulunduran feodal beyleri de yerlerinden etmek zorundaydılar. Bu bakımdan toplumsal gücü ele geçirmeleri hem feodal beylerin egemenliklerine ve isyan ettirici ayrıcalıklarına ve hem de üretimin serbestçe gelişmesi ve insanın insan tarafından serbestçe sömürülmesi konusunda loncaların getirdiği *kayıtlara* karşı verilmiş başarılı bir savaşın meyveleri gibi gözükür. Bununla birlikte sanayi şövalyeleri, ancak kendilerinin hiçbir şekilde haberdar olmadıkları olaylardan yararlanarak kılıç şövalyelerinin ayaklarını kaydırarak başarıya ulaşabilmişlerdir.”¹⁶

Kapitalist üretim biçiminin ortaya çıktığı yerlerde Marks serfliğin çoktan ortadan kaldırıldığını, bağımsız kentlerin de artık yok olma yoluna girdiğini belirtir. Bu da bu süreçteki politik güç savaşımının rolüne işaret eder.

Yine Marks’tan devam edersek: “İlkel birikim tarihinde, bütün devrimler, kapitalist sınıfın oluşması yönünde kaldıraç görevi gören çağ açıcı devrimlerdir ama her şeyden çok, büyük insan yığınlarının birdenbire ve zorla geçim araçlarından kopartılarak özgür ve ‘bağlantısız’ proleterler olarak emek pazarına fırlatılıp atıldığı anlar önem taşır. Tarımsal üreticilerin, köylülerin mülksüzleştirilmeleri, topraktan ayrılmaları bütün bu sürecin temelidir. Bu mülksüzleştirimin tarihi, farklı ülkelerde farklı yönler alır ve farklı evrelerini farklı sıralar izleyerek farklı dönemlerde tamamlarlar. Yalnız örnek aldığımız İngiltere’de klasik biçimde görülür.”¹⁷

İlkel birikimin gerçekleşmesinde zor belirleyici unsur olmuştur fakat zorun kaynağı kapitalist üretim tarzının varlığı, gelişimi, egemenliği ya da sermayenin gücü değildir. Çünkü dönem henüz kapitalist üretimin öncesi bir dönemdir:

15 Karl Marks, Kapital Cilt I, Sol Yay., İstanbul, 2004, s. 678-679

16 A.g.e. s. 679

17 A.g.e. s. 680

“İlkel görünür, çünkü sermaye ve buna uygun düşen üretim tarzının tarih-öncesi aşamasını oluşturur.”¹⁸ Marks farklı ilkel birikim anlarının veya hareket biçimlerinin 17. yüzyılın sonunda, İngiltere’de sistematik bir bütün meydana getirdiklerini (sömürgeler, kamu borçları, modern vergi ve himaye sistemlerini kapsayan bir sistematik) belirttikten sonra zor aygıtı olarak devleti de bu süreç içinde şöyle anar: “Ama hepsi de feodal üretim tarzının kapitalist tarza dönüşüm sürecini yapay bir biçimde hızlandırmak ve bu geçişi kısaltmak için, devlet gücünü, toplumun bu örgütlenmiş gücünü kullanırlar. Zor, yeni bir topluma gebe her eski toplumun ebesidir. Zor, kendisi bir ekonomik güçtür.”¹⁹

Özetle, modern devleti sermayeden çok, çözülen Orta Çağ toplumundaki, düzeni kendi lehlerine biçimlendirmek, dönüştürmek için uğraşan feodal unsurlar ve bunların bitmek bilmeyen silahlı mücadeleleri, görülmemiş boyuttaki silahlanmaları oluşturmuştur. Ama gerçekleşen hemen her şey sermaye ve kapitalist üretim tarzı için “alan temizliği” ve “alanın kendisine, daha çok kendi dışında hazırlanması” olarak gerçekleşmiştir.

Devletin, saraya karşı bağımsızlaşan yerel güç unsurlarının merkezileşmesi ve toplumdaki yeni biçimde ayrılması biçiminde oluşumu, kapitalist üretim ilişkilerinin tohumlarının atıldığı bu dönemde, kaçınılmaz olarak bu üretim tarzının egemenliğinin de bir parçası olmuştur. Modern devletin tam egemenliği için tohumları atılan yeni üretim tarzının gelişmesi gerekmiştir.

Modern devletin oluşumu için Batı Avrupa’daki özel koşulların rolü yadsınmaz bir gerçekliktir. Ne var ki bu koşulların her yerde ve hemen hemen aynı biçimde yaşanmamış olması modern devlet ile ekonomik şartların diyalektiğini reddetmeye götürmemelidir. Marks ilkel birikimin esas ögesinin farklı yerlerde, farklı evre ve sıralar izleyerek tamamlandığını belirtirken modern devletin ortak özelliğine dikkat çekmiş olur. Bu ortak özellik devletin “mülksüzleştirme”deki rolü ve bu doğrultuda sermaye ile kurulan ve onun için biçimlenmesini içeren tabiliktir; modern devlet, kapitalist üretim tarzının egemenliğinde oluşan yeni düzenin devletidir. Bu devlet bir kez oluştuktan sonra kendi içinde, giderek tüm dünyaya yayılan bir devinim geliştirmiştir. Bu devinimin kaynağı burjuvazinin sonu gelmez meta üretimine dayanan üretim tarzıdır. Uygun ekonomik şartların ve toplum biçimlerinin olmadığı yerlerde de zaman içinde baskın hale gelen yerel güçler sayesinde, emperyalist gelişimin de katkısıyla bir devlet modeli yerleşmiş veya kabul görmüştür. Elbette bu yerlerde aynı devlet niteliğinden bahsetmemizi engelleyecek kadar farklı sınıf egemenlikleri, fark-

18 A.g.e. s. 679

19 A.g.e. s. 716

lı üretim tarzları, farklı toplum biçimleri söz konusudur. Modern devlet için belirleyici olan üretim tarzı ve toplum ilişkilerinin dolayısıyla ön koşulların bulunmadığı veya egemen olmadığı yerlerde genelde modern devletin temel öğeleri yani sivil toplumsal yapılar, devlet ile toplumun yeni biçimde ayrılması ve devletin sınıflara karşı ayrışması da tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Buralarda devletin müdahaleci rolü daha görünür ve daha açıktır. Bu durumun “devlet eliyle yeni bir üretim tarzı yaratmak”, “devlet eliyle burjuvazi yaratmak”, “devlet eliyle aydınlanmak” gibi Marksizme aykırı fikirlere neden olduğunu belirletelim. Devletin müdahaleci rolünün görünürlüğü ya da açıklığı ekonomik alandaki egemenliğin zayıflığından kaynaklanan bir sonuçtur sadece; egemen sınıf ekonomik silahları kullanmakta yetersiz olduğunda politik silahları tercih etmek zorunda kalır. Daha doğrudan ifade edersek: “devlet” diye ayrı bir öz-neden bahsedilemez, devlette temsil olunan egemen sınıflardır. Bir üstyapı kurumu olarak devlet egemen sınıfların belirlediği bir yapıdır. Tabii ki bu yapı sınıflar mücadelesinin etkilerinden, sonuçlarından özgün değildir. Aksine devlet bu etki ve sonuçları kaçınılmaz olarak gösterir. Tam da böyle olduğu için sınıf mücadelesinde egemen olanın çıkarları devletin müdahalelerini belirleyen esas unsur olur.

Kapitalizmin modern örgütlenmeleri

Ulus kategorisi devlet teorilerinde hemen her zaman başat konulardan biri olmuştur. Ulussuz devlet pek düşünülemez. Devleti kapitalist üretim tarzının, genel olarak kapitalist toplumdaki maddi üretim ilişkilerinin belirlediği bir yapı olarak kavramamız onun uluslaşma süreci ile ilişkisini çözümlenmekte de kolaylık sağlayacaktır.

Yine ulusun modern devlet modelindeki önemi, bu modeli örnek almış fakat bu modelin yeterli koşullarına sahip olmayan ülkelerdeki “ulus problemleri”nde de görülmektedir. Kapitalizmin dinamikleriyle meydana gelmiş ulus görüntüsüne karşın buralarda ulus, eski çağın gelenekleriyle geçmişe binbir bağla bağlı durumdadır. Bu özelliğin başka bir yansıması da modern devletin çok uluslu olmasıdır.

Uluslaşma sürecinin kapitalist üretim tarzının gelişmesiyle aynı süreç olduğuna değinmiştik. Bu süreç uluslaşma olarak incelendiğinde de modern devletin bir üstyapı kurumu olarak hangi maddi gelişmelerin ürünü olduğu görülebilir.

Kapitalizmin koşullarının oluşmasında modern devleti meydana getirecek Orta Çağ toplumundaki erk mücadeleleri ve silahlanmaya geçtiğimiz dikkat kadar

uluslaşmanın özellikleri de dikkate değerdir: Kapitalist devletin özgünlüğünü sağlayan ekonomik sömürü yani üretim tarzı ve sınıf ilişkileri uluslaşma sürecinin de zeminedir.

Kapitalizmin birleştirici özelliği toplum olarak ulusta somutlaşır; başka bir ifadeyle ulus, kapitalizmin toplum biçimidir. Ulus halinde birleşme pazar birliğiyle son bulur. Aynı pazarın üyeleri ekonomik bir bütün meydana getirirler. Buradaki özel olay kapitalizmin ulusu meydana getiren toplumdaki bireylere “birey bilinci” de kazandırmış olmasıdır. Her birey “kendi metası” ile özgür olarak pazara bağlanır. Birey “ulusun bireyi olma”yı pazara bu bağlanmayla birlikte gerçekleştirir. Pazarın gücü, ekonomideki egemenliği, baskınlığı orada kendisini gerçekleştirmekte olan her bireyin kendini aynı ulusun üyesi hissetmesini sağlar.

Kapitalizmde, insanları birleştiren yeni bağların oluşmasında, ulus özelliklerinin gelişimi ve bu bağların belli bir koşul altında bir araya gelmesi önemlidir. Sömürücü sınıfın, yani kapitalistlerin kendi aralarındaki rekabeti, ayrıca uzlaşmaz sınıflar olarak karşı karşıya gelen proletarya ve burjuvazinin mücadelesi şartlarında ulusal birlik için devletin belirleyici düzeyde roller oynadığını görüyoruz. Kapitalizmdeki özgün birey tavrının temelinde laikliğin etkinliği, dolayısıyla rasyonel bakış açısı devletin rolüne dair bize fikir verir. Devlet eskimiş ve bozulmuş toplumun politik çatışmaları içinde yükselen burjuvazinin yolunu açarken laik tavrın da rasyonalizmin de ışığı önündeki engelleri kendiliğinden kaldırıyordu. Akrabalık, aynı aşiretten olma, hemşehrilik, inanç merkezcilik vs. bağlar zamanla aynı devletin uyuşuğuna, laik bireyler olarak konumlanmaya, yurttaşlığa doğru zayıflar; eski bağların yeni toplum ilişkilerindeki önemi azalırken politik bakımdan da yeni bağlar kurulur ve devlet de bu yeni bağların rengini alır. Bu zeminde devlet bireylerin bilincinde esaslı bir yer edinir. Devlet soyut bir güç olarak bireyin maddi varlığında gerçek bir yer sağlar. Ulus devletin kapitalizmin işleyişine en uygun devlet tipi olmasının nedeni budur. Ulusun devleti o ulusun her bireyi için kendi devletidir. Bir zümreye, kişiye, inanca vs. değil bireyin yeni yaşam koşullarına veya toplum biçimine, yani ulusa ait devlettir bireyin devleti. Dolayısıyla devlet sadece kurumlarıyla hükmeden, şiddet aygıtlarıyla kendini kabul ettiren bir yapı değildir, yer yer bundan daha yoğun biçimde yurttaşlık bağı ile hükmeden bir yapıdır. Feodal toplum biçiminin ilişkileri, gelenekler, inanca göre biçimlenmiş topluluklar vs. ulus fikriyle, ulus devlet ilişkisiyle, yurttaşlıkla çatıştığı sürece sonunda kaybedecektir. Bunun temel nedeni kapitalist ekonomidir, pazarın toplumu belirleyen yeni gücüdür. Devlet de bu ekonominin belirlediği ilişkilerin sonucu olarak, bir üstyapı kurumu olarak etken bir unsurdur. Bu etken unsurun merkezileşmede sağladığı başarı etkenliğinin başarısını koşullamıştır. Ulus devlet

güçlü bir merkezileşmeyle inşa olduğunda onun bunu dağınık, yerel, küçük ne varsa ya yok ettiğini ya da kendine bağladığını görürüz. Uluslaşmanın bu etkinlikten bağımsız olduğu veya olabileceği elbette söylenemez...

Kapitalizmin dağınık ve küçük üretim biçimlerini, dolayısıyla yaşam alanlarını yok ederek genişlemesi, insanları daha büyük ama aynı zamanda sade ilişkileri içinde konumlandırması nedeniyle toplumun kural ve kurumları artık geleneklere, yerel güçlere bağlı olamazdı. Ulus geleneği bunların yerini alarak yeni kural ve kurumları merkezileştirir. Bu süreçte dil birliği, toprak birliği, ortak bir kültür aynı pazar etrafında devletin de zoruyla gelişir. Ulus kavramının kapitalist toplum biçimine rastlaması, bu nedenle hem neseldir hem de öznel bir hareketin sonucudur. Devlet "ideal devlet" biçimine ilerliyormuş, evrensel olan tikelde somutlaşıyormuş gibi amaca uygun olanın önündeki engeller temizlenmiştir. Çünkü engeller kaldırılabilir kadar işlevsizdirler artık. Tarihin müzesine kaldırılmalıydılar. Ulus, kapitalist üretim biçiminin bir sonucudur. Ulus devlet de aynı biçimde onun sonucudur. Bununla beraber ulusu kapitalist devletin yaratımı olarak kavramak gerçeklerle bağdaşmaz. Bu, devletin sınıf yaratması kadar olanaksızdır.

Kapitalizm, aynı coğrafyanın, birbirine yakın insan gruplarını bir araya getirmeye gereksinim duyar. Bunun nedeni onun artık değer sömürüsüne dayalı niteliğidir. Sermaye birikiminin kaynağı artık değerdir ve artık değer hiçbir şeyi olmayanların iş gücünden gelir; bunun tek üreticisi canlı emektir. Kapitalist üretimin bu gereksinimi dağınık yerleşimlere ve farklı aidiyet ilişkilerine (aşiret, toprak beyliği, mezhep gibi) sahip insanların bir araya getirilmesi için harekete geçirici, dönüştürücü itkidir. Farklı bir görüş olarak ulusun ulus devletten önce var olmadığı, ulusu ancak devletin yarattığı ileri sürülür; tıpkı bizde milli burjuvazinin devlet eliyle yaratıldığı iddia edilmesi gibi. (!) Bu görüşün yanlışı kapitalizmin gereksinimlerini, bu gereksinimlere uygun hareketleri ihmal etmesidir. Kuşkusuz ulus, kapitalizme ait bir kategoridir; ondan önce ulus yoktur. Bununla beraber ulus, kapitalizmin gereksinimleri karşılandıkça oluşmuştur. Devlet tam da onun gereksinimlerinin karşılığı olarak harekete geçirilen güçlerin, ilişkilerin merkezileşmesiyle ilgilidir. Demek ki ulus devletin bir gereksinimi, devletin kendisinden gelişen, onun hareketinin bir ürünü değil ancak kapitalizmin ürünüdür. Devlet de kapitalizmin toplum biçimi olan ulusun gelişimine kapitalizmin gereksinimlerine karşılık verdiği, bir üstyapı kurumu olarak yükümlülüklerini yerine getirdiği derecede katılmıştır. Hiç kuşku yok ki devlet bu sürecin etkin bir unsurudur ve zaten kapitalizmin bir üstyapı kurumu olması nedeniyle aksi için nesnel bir koşul da olamaz. Ne var ki devlet denen

şey de bir üstyapı kurumu olarak maddi üretim ilişkilerinin, dolayısıyla baskın ve egemen güç olan burjuvazinin bir belirlenimidir. Devlete maddi üretim ilişkilerinden dolayısıyla burjuvaziden ayrı, özerk bir varoluş atfetmek, yine bir sonuç olan ulusun kaynağı olarak devleti göstermek nesnel gelişimden, yani maddi üretim sürecinden ve sınıf iradesinden uzaklaşmak olur. Kişinin rüyalarını onun gerçekliği, varoluşu yerine koyup rüya çözümlenmeleriyle gerçekliği, varlığı kavrama yolu olarak tarif edebileceğimiz bu yol bol miktarda gizemden, belirsizlikten hareketle bizi nesnel süreçlerden uzaklaştıran bir yol olur...

Uluslu bir devlet eylemi olarak açıklayan görüşün sahipleri ulusların tek bir dile, sadece bir etnik gruba dayanmadığını ispatlayarak ulusu tanımlarken sıraladığımız dil birliğinin, ortak ruhi şekillenmenin ancak devletle açıklanabileceğini; yani bu özelliklerin sonradan yerleşmesini bu görüşün temel gerekçelerinden biri olarak göstermektedirler. Böylece “ulusun ulus devletin bir eylemi olduğu açıktır” derler. Oysa geçen yüzyılın başlarında Stalin farklı etnik gruplardan meydana gelen uluslardan zaten söz etmiştir; ulusların farklı etnik topluluklardan, dolayısıyla farklı dillere, lehçelere sahip insan gruplarından meydana geldiği bilgisi kesinlikle yeni değildir. Sadece antropolojinin gelişimi sayesinde, ayrıca bilgimizin de artmasıyla bu konudaki çeşitliliğin, zenginliğin daha fazla farkındayız. Stalin, ulusu tanımlarken bu çeşitliliği şu şekilde vurgular:

“Ulus nedir?” diye sorduktan sonra Stalin: “Bu topluluk bir ırk ve bir aşiret topluluğu değildir. Bugünkü İtalyan ulusu Romalılardan, Cermenlerden, Etrüsklerden, Yunanlılardan, Araplardan vb.; Fransız ulusu Galyalılarından, Romalılarından, Britanyalılarından, Cermenlerden vb. oluşmuştur. Aynı şey çeşitli ırk ve aşiretlerden insanların bir ulusa biçimlendikleri İngilizler ve Almanlar vb. için de geçerlidir. (...) Demek ki ulus, bir ırk ve bir aşiret topluluğu değil fakat tarih olarak meydana gelmiş bir insan topluluğudur”²⁰ diye açıklar.

Geçen yüzyılın başlarında bu derecede açık ortaya konmuş bir bilginin bugünlerde ulusun tanımında yeni bir özellikmiş gibi sunuluyor olması basit bir “bilgi eksikliği”, “yorum farkı” veya “yorum hatası” değildir. Bu çarpıtmanın kökeninde ulusu yaratan koşulların maddi üretim ilişkileri olduğu tezinin örtülmesi, materyalist dünya görüşünün yadsınması, devletin sınıflar mücadelesindeki rolünün araç değil de öznel olduğu benimsenmesi ve nihayet bir özne olarak belirsiz, soyut devlete karşı toplumda eskimiş ne varsa “yerellik” adına öne sürülüp yeni bir demokrasi dolayısıyla devlet olan proletarya diktatörlüğüne bir alternatif olarak sunulması vardır. Zaten “reel sosyalizm başarısız olmamış mıydı?” (!)

Oysa ulusa biçimlenen toplulukların bu yöndeki hareketini belirleyen süreç devleti de kapitalizmin gereksinimlerine göre biçimlendiren maddi üretim ilişkileridir. Coğrafi yakınlık, aynı pazara yönelen üretim ilişkileri dilin de ruhi şekillenmenin de asimilasyonunu içermiştir. Asimilasyon burada farklı özelliklerdeki toplumların ulusa biçimlenmesidir, bir ulusa dönüşmek üzere farklılıkların baskın olan özelliğe doğru asimile olmasıdır. Bu “ulus olmak” amacıyla başlayan bir süreç değildir, kapitalizmin gereksinimlerine göre yani nesnel nedenlerin dayatmasıyla gerçekleşen bir süreçtir. Marks kapitalizmin gelişimini Batı Avrupa ülkeleri ile sınırlı biçimde açıkladı çünkü tarihte kapitalizm için koşullar ilkin bu ülkelerde hatta buradaki ülkelerin belli bölgelerinde oluştu. Uluslaşmanın merkezinin, en güçlü ve ileri halinin bu ülkeler olması da bu nedenledir. Marks kapitalizmin gelişmesini *temel olarak* üç görünümünün bir aradalığıyla açıklamıştır. “... Belirli bir noktada köylülerin ‘serbest bırakılması’na olanak veren bir kırsal toplum yapısı; ikinci uzmanlaşmış, bağımsız, tarım dışı meta üretimini zanaat biçiminde sağlayan kentsel zanaatların gelişmesi ve üçüncüsü ticaret ve tefecilikten sağlanmış olan parasal servet birikimi...”²¹ Bu koşullarda kapitalizm geliştirdi ve insan topluluklarının ulusa biçimlenmesi de ilkin buralarda gerçekleşti. Bu koşulların olmadığı yerlerde ulus ve ulus devlet de gelişmemiştir. Dünyanın tüm öteki bölgelerinde buradan yayılan kapitalizmle ulus ve devamında ulus devlet süreci yaşanabildi.

Lenin “‘Asimilasyonculuk’ Milliyetçi Umacası” başlığı altında asimilasyonun Marksist açıdan bir yorumunu gözler önüne serer: “Gelişmiş kapitalizmin modern koşulları altında ulusların asimilasyonu sürecinin genelde hangi boyutta gerçekleştiği konusunda, örneğin Kuzey Amerika Birleşik Devletleri’ne göç edenler üzerine veriler temelinde yaklaşık bir fikir edinilebilir. On yıl içinde (1891-1900) Orta Avrupa’dan 3.7 milyon kişi ve dokuz yıl içinde (1901-1909) 7.2 milyon kişi göç etmiştir. 1900 yılındaki nüfus sayımında Birleşik Devletler’de 10 milyon yabancı sayılmıştır. Bu nüfus sayımına göre 78.000’den fazla Avusturyalı, 136.000 İngiliz, 20.000 Fransız, 480.000 Alman, 37.000 Macar, 425.000 İrlandalı, 182.000 İtalyan, 70.000 Polonyalı, 160.000 Rus, 43.000 İsviçreli vs.’nin bulunduğu New York eyaleti ulusal farklılıkları öğüten bir değirmene benzemektedir. Ve New York’ta büyük ölçekte, uluslararası ölçekte gerçekleşen şey, her büyük kentte ve her fabrika yerleşiminde de gerçekleşmektedir.”²² Devamında Lenin şöyle der: “Milliyetçi ön yargılara saplanıp kalmayanlar, kapitalizmin yol açtığı ulusların bu asimilasyonu sürecinde muazzam bir tarihsel ilerleme, özellikle Rusya gibi geri ülkelerde var olan taşranın ulusal kemikleşmesinin yerle bir edildiğini görmeden edemez.”

21 Akt. E. J. Hobsbawm, Karl Marks-F. Engels, Kapitalizm Öncesi Ekonomi Biçimleri, Sol Yay., Ankara 2009, s. 44

22 V. İ. Lenin, a.g.e., s. 146

Kapitalizmin ulusa biçimlenme sürecinin yaratıcısı ve nedeni olduğunu bu örnek de göstermektedir. Kapitalizmin gelişmediği, dolayısıyla emperyalizmle beraber sömürgeleşen ve yarı sömürgeleşen ülkelerdeki “çok ulusluluk” ya da daha da geri koşullara hapsedilmiş olan ülkelerdeki kabile, aşiret düzeyindeki toplulukların çok çeşitliliği ile biçimlenen “yarı ulusluluk” halleri de kapitalizmin uluslaşma sürecindeki belirleyici rolünü gösterir.

Özetle, ulus, kapitalizmin oluşum zemininde gerçekleşmeye başlayan, kapitalizmin gelişimine koşut oluşan ve kapitalizmin gereksinimleri doğrultusunda yapılaşan farklı özelliklerdeki toplulukların asimilasyonunun sonucudur. Dil birliği, ortak ruhi şekillenme, ortak tarih, coğrafi birlik, iktisadi birlik gibi özellikler kapitalizm şartlarında mümkün olabilmektedir. Herhangi bir ulusun kapitalizm öncesinde farklı özelliklerdeki etnik topluluklara dayanması, onların farklı dil veya lehçelerinin, farklı kültürlerinin izlerini taşıması onun “devlet yapımı” bir topluluk olduğunu ispatlamaz. İstikrarlı yani uzun süre bir arada kalabilmiş topluluklar olarak “devlet toplulukları” örneğin, her durumda bir ulusu temsil etmezler. Bir devlet çatısı altında uzun süre bir arada olup dil birliğini sağlayamamış, çok uluslu toplulukların varlığı ve hatta yaygınlığı bunun için yeterli bir kanıt olmalıdır. Ulus devletin ayırt edici özelliği kapitalizm koşullarının özgünlüğünde (biri olmazsa diğerinin yeterli koşulu sağlayamayacağı Marks’ın görüşlerinde açıkladığı üç görüngünün bir aradalığı - Hobsbawn’dan yaptığımız alıntı) içerilidir; uluslaşma süreci ile devletin ulus devlet olarak örgütlenmesi aynı koşulların ürünüdür. Orta Çağ boyunca gelişen uluslar içinde farklı mülkiyet biçimleri çeşitli aşamalardan geçip saf özel mülkiyete dönüştüğünde ulus devlet de örgütlenmeye veya biçimlenmeye başlamıştır. Çünkü bu dönemin devleti bu yeni mülkiyet biçimine ayak uydurmak zorundaydı; daha önce belirttiğimiz gibi devleti silahlanmada, savaşlarda finanse edebilecek güç artık, zamanla daha da güçlenen burjuvaziydi. Burjuvazi, yeni üretim biçimi yaygınlaştıkça “ulusal” ölçekte hareket etmeye, kendi olağan çıkarlarına genel bir görünüm vermeye başladı. Devletin ulus devlet halini almasının biricik gerçek zemini budur. “(...) Devlet burjuvazinin hem içsel hem de dışsal amaçları nedeniyle kendi mülklerini ve çıkarlarını karşılıklı olarak güvence altına almak için benimsemek zorunda kaldığı örgütlenme biçiminden başka bir şey değildir.”²³

Kapitalizmin krizleri devleti boğuyor

Modern devlet genel bir halk iradesinin veya ulus iradesinin, toplumun “ge-

23 Karl Marks, Friedrich Engels, Alman İdeolojisi, Evrensel Basım Yay., İstanbul 2013, s. 65

nelleşmiş” olarak beliren iradesinin bir tezahürü değildir. O belli bir sömürü ilişkisinin toplumun üzerinde konumlanmış politik halidir. Bu onu, bu sömürü ilişkisinde egemen olanın aracı haline getirir. Sömürü ilişkisinin yeniden üretimi gerçekleştiği ölçüde bu devlet de “toplumun devleti” olarak dolayısıyla bir genellik olarak yeniden üretilir. Öyle ki devlet, tüm mekanizmalarıyla kapitalist üretim ilişkilerinin koruyucusu, garantörü, destekleyicisi, kurtarıcısı ve yer yer üreticisi olarak konumlanmayı benimser.

Günümüzdeki toplumların çoğunun modern devlet işleyişini, ilkelerini, biçimini temel aldıklarını; anayasalarını, ceza yasalarını modern devlet ölçütlerine göre kurguladıklarını biliyoruz. Bu durumun nedeni kapitalist sömürü ilişkisinin emperyalizmle beraber tüm dünyaya yayılmış olmasıdır. Gelişmiş kapitalist ülkelerin dünyanın geri kalanını kendi sömürü sistemlerine dâhil etmeleri kapitalizmin sürmesinin, gelişmesinin kaçınılmaz bir sonucudur. Ulus devletin de tüm dünyaya yayılması bu nesnel sürecin bir parçasıdır. Uluslararası tekelci sermayenin dünya çapında yeniden üretilmesi tüm dünyanın bu sermaye için bir pazara dönüşmesini içerir, ulus devletler de bu yeniden üretimin birer parçası olarak konumlanır ve biçimlenirler. Emperyalizm böylece bir dünya sistemi olarak gerçekleşir.

Emperyalist düzenin, kapitalizmin aşırı üretiminden kaynaklanan krizleri tüm dünyada sarsıcı etkiler doğurur. Ulus devletlerin sınıflar üstü görüntüsü bu kriz süreçlerinde yerle bir olur. Devletlerin sınıf karakteri, ekonomik yapıyla kopmaz bağları bu anlarda gizlenemez düzeyde açığa çıkar.

En son neoliberal politikaların neden olduğu çıkmazlar tüm dünyada aynı sorunlara, tepkilere ve yönelimlere yol açarak “bağımsız ve ulusal” iradelerin belirleyici olmadığını ve egemen ilişkiler içinde de olamayacağını gösterdi.

Her güç bileşimin içinde olduğu gibi emperyalist blok içinde de daha yetkin olan, diğerlerini ve bağımlı tüm ülkeleri kendi koşullarına ayak uymaları ve biçimlenmeleri yönünde zorlar, baskılar. Bu sadece ‘kendiliğinden’ değil politik bir hareket olarak da gerçekleşir. ABD’nin başını çektiği söz konusu baskıcı, zorlayıcı hareket neoliberal politikaların yarattığı yıkımla beraber bugün toplumlar için büyük bir probleme dönüşmüştür... Dünyanın her bölgesinde devletler, toplumlar karşısında imaj ve güç kaybı yaşamakta, kitle tepkileri yer yer isyana da dönüşerek sarsıcı, egemenleri kaygılandırıcı sonuçlar doğurmaktadır. Günümüzde devletlerin “toplum üstü”, düzenleyici ve ortaklaştırıcı imajı önemli darbeler almıştır. Neoliberal politikaların kaçınılmazlığı kadar bu sonuç da kaçınılmazdır ve önümüzdeki günlerde daha büyük etkiler yaratacak geliş-

meler için koşullar sadece olgunlaşmaktadır. Çünkü egemen güçlerin hiçbir çözümü bulunmuyor. Sınıflar arası ilişkilerin düzenlenmesinde önemli roller üstlenip yeniden üretimin koşullarını sürdürmede öteden beri belirleyici konumda olan ulus devlet özelleştirme, deregülasyon, kamu ve özel ortaklığına dayanan devlet dışı çalışma biçimleriyle feodal dönemin “parçalı yönetimi”ne doğru adını alıyor gibidir. Hiç kuşkusuz bu “feodalleşme” olarak tanımlanamaz. Görünümdeki parçalı yönetim gerçekte tekelci şirketlerin ve bunların gereksinimlerine göre biçimlenmiş emperyalist devletlerin denetimine girmekten, bu anlamda daha yüksek merkezileşmeden başka bir şey değildir. Bugün modern devletlerin kendi toplumları üzerindeki egemenliği çok daha açık biçimlerde dev tekellerin egemenliğinin parçası olmuştur. Özelleştirmenin devletin sorumluluk alanlarını, şirketlerin açık sömürü alanlarına dönüştürme politikası olduğu bugün tamamen anlaşılmıştır. Bunun toplumda bir problem olarak algılanmasının kaçınılmaz olduğunu gösteren en iyi örnek savaş sanayinin de bu politikayla biçimleniyor oluşudur. Savaşların dahi özel şirketlerin denetimindeki güçler eliyle yönetiliyor olması toplumların devletleriyle olan ilişkisinde yeni bir sürecin oluşumu için önemli bir koşuldur...

Ulus devlet artık yönettiği ulusun birliğini yeniden üretmekte zorlanmaktadır. Ezilen ulusların ulus devlet hedefleri zayıflamakta, emperyalist düzenin koşulları her türden burjuva özlem için hayal kırıklığı üretmektedir. Tabii ki ulus devletlerin ne misyonu bitmiştir ne de etkinliği. Halen en yetkin politik gücün ulus devletler olduğu emperyalist sistemin de bu yapılarla dayanarak varlığını sürdürdüğü bir gerçektir. Ancak kapitalizmin aşırı üretim krizleri daha sık ve kapsamlı gerçekleştiğinde ulus devletlerin bu sarsıntılara dayanabilme özelliği azalmaya devam edecektir. Üretimin önündeki üretim ilişkileri engeli kendini gitgide daha fazla devlette somutlaştıracaktır. Bugün çokça tartışılan faşizm ve savaş tehlikesi de bununla ilgilidir.

Proletaryanın zaferi için koşullar uygun

Toplumların uyuğu oldukları devletleri bir problem olarak kavrama sıklığı arttıkça, liberal burjuva aydınların ulus devletlerin niteliğine, misyonuna dair “verimsizlik” tespitleri egemenleştikçe, emperyalist devletlerin ve uluslararası kurumların doğrudan müdahalelerle ulus devletleri zayıflatan etkinlikleri olağanlaştıkça çeşitli “kurtuluş” reçeteleri de yazılmaktadır. Burjuva aydınların yönlendirmeleriyle modaya dönüşen kurtuluş modellerinin temelinde proletaryanın çıkarlarını esas alan hareketin, komünist hareketin reddi var. Öyle ki bunun yerine ilkel toplum döneminin komünal yapılarına dönüş dahi kurtuluş olarak değerlendirilebilmektedir(!) Geleceği olanaksızlaştırmak dışında bir anlamı olmayan geçmiş toplum biçimleri teşvik edilmektedir. Oysa proletarya

tüm devlet sistemini yine devleti ama bu kez “devlet olmayan devleti” kullanarak alt etme yeteneğine sahip olduğunu Paris Komünü ile öğrendi, 1917 Büyük Ekim Devrimi ile geliştirdi, Büyük Proleter Kültür Devrimi ile zenginleştirdi.

Yıllar önce, 1884 yılında yayınlanan “Devletin, Ailenin ve Özel Mülkiyetin Kökeni” adlı kitabında Engels şöyle diyor: “Ezilen sınıf, yani gerçekte proletarya, kendi kendini kurtarmak için yeteri kadar olgunlaşmadıkça, çoğunluklar var olan toplumsal rejimi olanaklı tek rejim olarak düşünecek ve siyasal bakımdan söylemek gerekirse kapitalist sınıfın kuyruğunu, onun aşırı sol kanadını oluşturacaktır. Ama, kendi kendini kurtarmakta daha yetenekli bir duruma geldiği ölçüde, proletarya ayrı bir parti oluşturur ve kapitalistlerin temsilcilerini değil kendi temsilcilerini seçer. Öyleyse genel oy hakkı, işçi sınıfının olgunluğunu ölçmeyi sağlayan göstergedir. Bugünkü devlet içinde bundan daha çok hiçbir şey olamaz ve hiçbir zaman da olmayacaktır ama bu kadarı da yeter. Genel oy hakkı termometresinin emekçiler için kaynama noktasını göstereceği gün onlar da kapitalistler gibi ne yapmaları gerekiyorsa onu yapacaklardır.”²⁴

Genel oy hakkı termometresi değil ama çeşitli ülkelerdeki emekçi kitleler kaynama noktasını işaret eden hareketler geliştirerek “bugünkü devlet” içinde yaşananlardan ötesine geçilemeyeceğini anladıklarını gösteriyorlar. Burjuva toplum biçiminin temel değerleri yine bugünkü devletler eliyle, emperyalistlerin koşullarına göre biçimlenmek üzere görmezden gelinmekte, ihmal edilmekte, birer engel gibi reddedilmektedir. Emekçi kitlelerin isyanlarında dile gelen sloganlardaki istemler geçmiş toplum biçimlerine özlemi değil bugünkü devletten geleceğe doğru bir kurtuluşu, proletaryanın olgunluk göstergesi pratiklerindeki kurtuluşu çağırılmaktadır. “Devlet olmayan devlet” istemi bugünün koşullarında daha somut bir gereksinimdir.

Engels, aynı eserinde, yukarıdaki alıntının hemen devamında “şimdi, üretimde bu sınıfların varlığının yalnızca bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp üretim için gerçek bir engel olduğu bir gelişme aşamasına hızlı adımlarla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar, vaktiyle ne kadar kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıktılarsa o kadar kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkacaklardır. Onlarla birlikte devlet de kaçınılmaz bir biçimde yok olur.

Üreticilerin özgür ve eşitçi bir birlik temeli üzerinde üretimi yeniden düzenleyecek olan toplum, bütün devlet aygıtını bundan böyle kendine layık olan yere, bir kenara atacaktır: asar-ı atika müzesine, çıkrık ve tunç baltanın

24 Friedrich Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yay., Ankara 2010, s. 202-203

yanına.”

Engels’in sözünü ettiği “hızlı adımlar” gerçekleşti ve üretim için artık gerçek bir engel durumuna gelen bütün kapitalist üretim biçimi ve tabii ki devleti de ortadan kaldırılmak zorundadır.

Lewis Morgan “Eski Toplum” adlı ünlü eserinde, Engels’in yaptığı alıntıda bu ilerlemenin yönünü ve sonucunu “haklı” olarak şöyle belirtmiş: “(...) Toplumun yıkılması, tek amacın zenginlik olduğu bir tarih döneminin sonu olarak, tehdit edici bir biçimde önümüzde dikiliyor; çünkü böyle bir dönem kendi yıkılış öğelerini kendi içinde saklar. Yönetimde demokrasi, toplumda kardeşlik, haklarda eşitlik, genel eğitim, toplumun gelecekteki yüksek aşamasının başlangıcını gösterecekler; deney, akıl ve bilim durmadan buna çalışıyor. Bu, antik genslerdeki özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin yeniden **-ama üstün bir biçim altında-**²⁵ canlanması olacak.” (Morgan, Ancient Society, s. 552)²⁶

Bu öngörüğü aynen ama bu kez olgunlaşan proletaryanın sesi olarak, sınıf bilinçli proletarya olarak, komünizm mücadelesi için de tekrarlıyoruz.

KAYNAKÇA

- ENGELS Friedrich, **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Sol Yay., Ankara 2010
- LENİN V. İ., **Seçme Eserler Cilt I, İktidarın Ele Geçirilmesinden Sonra Partinin Görevleri**, İnter Yay., Ankara 1996
- LENİN V. İ., **Ulusal ve Sömürgeci Ulusal Sorun Üzerine**, İnter Yay., İstanbul 1998
- MARKS Karl, **Kapital Cilt I**, Sol Yay., İstanbul 2004
- MARKS Karl, **Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi**, Sol Yay., Ankara 2009
- MARKS Karl - ENGELS Friedrich, **Kapitalizm Öncesi Ekonomi Biçimleri**, Sol Yay., Ankara 2009
- MARKS Karl- ENGELS Friedrich, **Alman İdeolojisi**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2013
- STALİN J. V., **Eserler Cilt II**, İnter Yay., İstanbul 1989
- ZEDUNG Mao, **Seçme Eserler I**, Kaynak Yay., İstanbul 2000

25 Vurgu bize ait.

26 Friedrich Engels, a.g.e., s. 208

■ Tekelci Burjuvazinin Can Simidi: Faşizm

“Dün, Fukuyama tarihin sonundan, liberalizmin (aslında kapitalizmin) totalitarizm üzerindeki nihai zaferinden olaysız, yeknesak bir gelecekte söz ediyordu. Şimdi liberalizmin, ‘büyük savaş’ olasılıklarını, totaliter liderlerin marifetlerini konuşuyoruz. Nereden nereye geldik!”¹

Emperyalizmin yapısal krizinin derinleşmesine bağlı olarak faşizm tartışmaları da yoğunlaşmış durumda. Demokrasi ile anılan ülkelerde özellikle de Avrupa’da faşist hareketlerin ciddi bir gelişim göstermesi bu tartışmalara özgünlükler kazandırmakta, faşizmin klasik uygulamaları ve bu hareketlerin gelişmelerle ilişkisi değerlendirmelere konu olmaktadır. Sadece emperyalist-kapitalist ülkelerde değil yarı sömürge ülkelerde de tartışmalara neden olan gelişmeler yaşanıyor. Bu tartışmalarda genelde karşılaştığımız; emperyalist-kapitalist ülkeler ile yarı feodal ülkeler arasındaki farkları görmezden gelen, faşizmin her bir ülkedeki özgünlüğünü ihmal eden şabloncu yaklaşımlardır. Sadece faşizmin sınıfsal karakterini savsaklamakla ve yanlış değerlendirmekle kalmıyor ayrıca faşizme karşı devrimci mücadeleden alıkonan kitlelerin egemen sınıflıklarının çatışmalarında kaldıraç işlevi görmelerine de hizmet ediyorlar. Tartışmalarda dikkatimizi çeken bir başka yaklaşım ise faşizmin parti veya kişilere indirgenip ekonomik şartlardan ayrı bir özel yönetim olarak kavranmasıdır. Böylece faşizmin sınıf niteliği, devletin dayandığı gerçeklik birey veya partilerin eğilimleriyle açıklanmaktadır. Bu dar yorumlara dayanan analizle-

¹ Ergin Yıldızoğlu, *Tarihin Sonundan Liberalizmin Sonuna*, Cumhuriyet, 29.01.2018

rin sonucunda faşizmde “küçük burjuvazinin diktatörlüğü”nü görenler tekelci burjuvazinin tüm dünya gericiliğinin baş aktörü olduğu gerçeğini yok sayıp proleter hareketi stratejik bir yanlışa davet etmektedirler.

Bu davet yeni değildir. Daha önce de proleter harekete sunulmuş veya dayatılmıştır. Sınıf bilincinin berrak olduğu her durumda bu davet karşılıksız bırakılmıştır. Bugün tekrarlanan davet şaşkırtıcı da değildir... Eski davet güncel gelişmeler üzerinden farklı tanımlarla yenilenmektedir. Ancak bir tekrara değil, bugün farklı düzeyde cereyan eden aynı çelişkilerin, olayların analizine ve sentezine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla ne faşizme değişmez özellikler atfetmek ne de her bir ülkedeki özgün koşulları ihmal etmek doğru olur.

Dimitrov, “*Tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşullar; ulusal özellikler; hatta bir ülkenin uluslararası durumu, faşizmin ve faşist diktatörlüğün değişik ülkelerde değişik biçimlerde gelişmesine yol açmaktadır*” diyerek buna dikkat etmemizi istemişti. Faşizmi evrensel ve yerel koşullardan, emperyalizmden bağımsız, toplum ve sınıflar üstü soyut bir olay olarak düşünemeyiz. Zira faşizm emperyalizmin ürünü olarak finans kapitalin en gerici, en saldırgan, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğüdür. Devrimci kriz koşullarında, sermayeye ve onun her türden iktidarına kitlelerin öfkesinin büyümesi, parlamentarizmle daha genel ifade edersek burjuva demokrasisiyle iktidarı korumanın ve sürdürmenin olanaksızlaşmasını beraberinde getirir. Dolayısıyla iç politikada kitlelere dayanan iktidar mücadelelerinin, uzlaşmazlığa ve birbirini yok etmeye evrilen egemen sınıflar arasındaki savaşımın bastırılması; dış politikada ise dünyanın emperyalist yeniden paylaşım ihtiyacı gerici, şoven, emperyalist unsurları faşizme yöneltmektedir.

Bu yönelimin çeşitli türlere ayrılması her zaman karşılaştığımız türden kafa karışıklığını, oportünizmden, revizyonizmden, subjektivizmden beslenen yanılgıları kaçınılmaz kılıyor. Dolayısıyla bu yönelimin türlerini açıklamak ve tartışmak sorumluluğunu göstermeliyiz.

Bu çalışmamızda faşizmle ilgili farklı yaklaşımlar üzerinden bir değerlendirme yapmayı ve görüşlerimizi somutlaştırmayı amaçlıyoruz. Bunun sonucunda emperyalist, kapitalist ülkelerle yarı sömürge, yarı feodal ülkelerde gerçekleşen faşizmin ayırt edici özelliklerini, gelişim koşullarını, farklı toplum biçimlerindeki sınıf karakteri ve dayanaklarını ortaya koyarak çizgimizi belirginleştirmeye çalışacağız.

Faşizmin, burjuvazinin hangi unsurlarının yönetimi olduğu konusunda Dimitrov’un “finans kapitalin en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğü” belirlemesine bağlı kalacağız. Diğer yaklaşımlar faşizmin şu veya bu şekilde eksik ve hatalı kavranışını içerir. Bu hatalı kavrayışlara

Poulantzas'ın faşizmi “finans kapitalin en yetkin, yetenekli kesimlerinin iktidarı” tanımı da dâhildir. Poulantzas bu görüşünü, tekellerin örgütlenmede ve sömürmede yetkinleşme ve kitleleri yönlendirebilme becerilerinden hareketle açıklar. Oysa bu, tarihteki tüm egemen sınıflara ait bir özelliktir. Bu beceriyi gösteremedikleri takdirde sistemlerini koruyamazlar... Bir başka tespit de faşizmin “sermayenin çöküş dönemi diktası” olarak tanımlanmasıdır. En geniş anlamda bu tespit doğrudur. Sonuçta faşizm, emperyalizmin ürünüdür. Tekelci sermayenin kriz dönemlerinde yöneldiği yönetim biçimidir. Hem emperyalizmin çürüyen çöküş halindeki kapitalizmi temsil etmesi hem de emperyalizmin kriz koşullarının (çöküş halinin) ürünü olması bakımından doğru olmakla birlikte bu belirleme eksiktir. Çünkü onu tercih eden ve yöneten sermaye kliklerini tanımlamaz, tespit etmez, genelden özele inmez. İnmediği için de faşizme özgü olanı tanımlamakta zorlanır.

Diğer taraftan “çöküş hali” olarak tanımlanan aşırı üretim krizleri emperyalizm öncesi kapitalist dönemde de yaşanmıştır. Ama emperyalizm öncesi kapitalizmde faşizme rastlanmaz. Prusya’da Bismarck, Avusturya’da Meternich ve Fransa’da Louis Bonaparte yönetimlerinin birçok açıdan faşizmdekine benzer uygulama ve politikaları olmuştur. Faşizmin belirgin bir özelliği olan “keyfiyet”, politik hakların kısıtlanması gibi uygulamalar bu yönetimler altında da görülmüştür. Almanya’da “Anti-Sosyalist Kanun” bu uygulamaların en bilinenidir. Keza güçlü lider, yanılmaz irade imajı da söz konusudur. Ama bu iktidar biçimleri faşizmden büyük farklılıklar içerirler. Her şeyden önce dayandıkları, temsilcisi oldukları sınıflar farklıdır. O dönem ne üretim tekeli aşamaya gelmiştir ne de finans kapital hâkim haldedir. Dolayısıyla “çöküş hali” faşizmi tanımlamak için yeterli bir zemin sunmaz. Hatta hatalı biçimde emperyalizm öncesi koşullarda da emperyalizme rastlandığı düşüncesine yol açar. Nasıl ki kapitalizm, emperyalizm aşamasına belli koşulların ve özelliklerin olgunlaşması sonucu gelmişse yani kapitalizm emperyalizme dönüşmeyi başından beri barındırmakla birlikte bunun gerçekleşmesi için belli evrelerin yaşanması gerektiyse faşizm de -bazı özellikleri öteden beri görülmekle birlikte- başından itibaren değil kapitalizmin emperyalizm aşamasında bir sistem haline gelmiştir. Faşizmle özdeş kabul edilen pek çok özellik o, ortaya çıkmadan önce de mevcuttur; bunlar faşizm bir devlet biçimine büründüğünde onun belirleyici özellikleri olarak tanımlanabilmiştir. Gelişmekte olan kapitalizmin, rekabete dayalı sermaye birikim sürecinde devlet, burjuvazinin yönetim aygıtı olarak esasen üretici güçlerin gelişmesine uyumluydu; oysa olgunlaşmış kapitalizm koşullarında, tekeli sermayenin egemenliğinde devlet yine burjuvazinin yönetim aygıtı olarak esasen üretici güçlerin bastırılması işlevini görmektedir. Temel fark budur! Onu (faşizmi) emperyalizmin ürünü olarak tanımlamamızın nedeni de budur.

Faşizmi “finans kapitalin diktası” olarak tanımlamak ise emperyalizm koşullarını bir bütün faşist koşullar olarak tanımlama hatasına yol açabilir. Çünkü emperyalizmde belirleyici sermaye biçimi finans kapitaldir. Öte yandan aynı belirleme faşizmin olmadığı yerde finans kapitalin egemenliğinin olmadığı anlamı da besler.

*“Faşizm, söz gelimi Otto Bauer’in iddia ettiği gibi, ‘her iki sınıfın, proletarya ile burjuvazinin üstünde yer alan’ bir devlet gücü biçimi değildir. İngiliz sosyalist Brailsford’un belirttiği gibi, ‘devlet mekanizmasını ele geçirmiş olan küçük burjuvazinin başkaldırması’ da değildir. Hayır, faşizm ne sınıfların üstünde var olan bir güç ne de küçük burjuvazinin ya da yozlaşmış proletaryanın (lumpen proletarya) finans kapital üzerindeki iktidarındır. Faşizm finans kapital iktidarındır...”*²

“Faşizm finans kapitalin en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğüdür.” (Dimitrov)

Dimitrov’un belirlemesi hem emperyalizm koşullarına dikkat çektiği hem de bu koşullar içerisinde finans kapitalin özel bir kliğine vurgu yaptığı için doğrudur.

Zayıf ekonominin zorba yönetimi

Faşizm ekonomik ve politik “çöküntü” halinde belirlediğinden, bu onun egemen güçlerin en arı dikta yönetimi olması sonucunu doğurmaktadır. Bu özellik, ekonomik ve politik “çöküntü hali”nin yıkıma uğrattığı kitlelerin faşizmi “benimsemesinde” veya benimsemiş görünmesinde önemli bir rol oynar. Politik ve ekonomik çöküntü olasılığı tüm burjuva toplum biçimlerinde, emperyalizm koşullarında ise özellikle yüksektir. Bu da faşizmin tüm toplumlar için bir tehdit olduğunun kanıtıdır. Bütün burjuva devletlerde faşizm bir eğilim olarak vardır. Bunun bir parti tarafından temsil edilmesi onun şartlar bakımından görece gelişmesine işaret eder sadece; temsil eden bir parti olmadığında da burjuva sınıfların karakterinde faşizm bir eğilim olarak bulunur. Bu eğilimi belirleyen temel unsur burjuvazinin sınıf tahakkümüne duyduğu gereksinimdir. Onun proletarya karşısında varlığını koruması demek gücünü, etkinliğini koruması demektir. Burjuvazi eğer varlığını sürdürmek istiyorsa yönetmek zorundadır. Yani tahakkümünü korumak zorundadır. Böylece onun proletaryaya asla yönetme fırsatı vermeyeceğini, vermek istemeyeceğini söylemiş oluyoruz. Burjuva demokrasisinin sınırı da budur zaten. O halde bu demokrasinin yani devlet yönetiminin sadece burjuva sınıfın farklı kliklerinin mücadelelerine olanak verdiğini, bunu “meşru” gördüğünü belirtebiliriz. Öyleyse faşizm burjuvazinin iç çatışmalarından bağımsız bir süreç olarak düşünülmemelidir. Çünkü

² Georgi Dimitrov, Faşizme Karşı Birleşik Cephe, Evrensel Basım Yay., s. 88

eğer burjuva demokrasisi proletaryayı kapsamıyor, ona politik düzlemde iktidar olanağı tanımıyor aksine onun üzerindeki bir diktatörlük olarak gerçekleşiyor ise diktatörlüğün özel bir biçimi olan faşizmi, burjuva demokrasisinden ayıran özellik, onun proletaryaya yönelik “özel” tahakkümü olmamalıdır. Elbette faşizm uygulandığında proletarya ve diğer ezilenler üzerindeki baskı “özel” olarak artar. Bu kaçınılmazdır çünkü burjuvazinin zor durumdayken varlığını koruma gereksinimi de artar. Bunun da temel koşulu proletaryayı baskılamaktır. Ancak proletarya üzerindeki baskının “özel” olarak artması burjuvazinin iç çatışmalarının bir devamıdır veya devamı olmalıdır. Faşizmi proletaryaya karşı özel bir yönetim olarak düşünürsek burjuva egemenliğin en başından beri taşıdığı temel özellikleri faşizmle sınırlandırmış oluruz. Burjuvazinin her bir dönemi ve kesimi proletaryaya karşı tam bir düşmanlıkla doludur. Çünkü burjuvazi sadece onu sömürerek var olabilir. Bu düşmanlığın niceliksel artışını “özel” bir nedene dayandırmak hatalara neden olur. Bundan ötürü faşizmin egemen sınıfların iç çatışmalarından kaynaklanan belirleyici sebepleri vardır.

Dimitrov da burjuvazi içindeki bir kanada dikkat çekerek bu gerçekliğe işaret etmektedir. Burjuvazinin belli bir kanadına dikkat çekmemiz faşizmin tüm burjuva sınıfın bir eğilimi olduğu gerçeğini karartmamalıdır. Bu eğilimin hangi ülkede, hangi dönemde, hangi somut grup ve kişilerde gerçekleşeceği özel olarak konu edilebilir. Ama her ne olursa olsun faşizmi gerçekleştirecek olanlar “en gerici”, “en şoven”, “en emperyalist” gibi özelliklerle ayırt edileceklerdir.

“Klasik örnekler” olarak kabul edilen Almanya ve İtalya’daki faşist yönetimler iki devletin de büyük bir yıkım sürecinden geçtikleri ve yakın birer devrim problemi ile karşı karşıya buldukları dönemde ortaya çıktılar. Bu iki özelliğin (ekonomik kriz ve devrimci durum) varlığı tartışmasız olmakla beraber durumu açıklamaya yetmez. Çünkü benzer koşullardaki başka ülkelerde faşizme geçilmedi. Bu noktada tamamlayıcı unsur olarak temel vurgularımızdan biri olan “egemen güçler içindeki bir kanat” tanımı dikkate değerdir. Hem Almanya’da hem de İtalya’da faşist partilerin tekeli sermayenin en gerici, en şoven, en emperyalist kesimleri tarafından desteklendiği bilinir. Bilinir ama en çok da bu gerçeklik vurgulanmaz. Almanya’da ve İtalya’da faşist partiler birden var olmadılar ve kendiliğinden iktidarlaşmadılar. Hatta dünya halklarına karşı işgalci saldırılara geçerken de beklenmedik davranmadılar. Bu iki devletin ve Japonya’nın bir dünya savaşı çıkaracakları çok önceden belliydi. Saldırıları başladığında da iktidarı ele geçirmeye başladıklarında da bahse konu faşist partiler tekeli sermayenin tam desteğine sahiptiler. Her ne kadar SSCB hedeflenmiş olsa da amacın çok daha büyük olduğunu söylemeliyiz. Tekelci sermayenin en gerici ve saldırgan kesimi Avrupa’daki genel devrimci durumu da boğmayı amaçladı. En büyük darbeleri SSCB aldı ama Avrupa ülkelerinde de halklar devasa bir yıkımın altında kaldılar.

Faşizmin, kriz dönemlerinde burjuvazinin zayıf olduğu ülkelerde benimsendiğini söylüyoruz. Bu koşulların aynı zamanda paylaşım sorununu öne çıkarması nedeniyle egemen sınıflar içindeki çatışmaların derinleşmesini barındırdığı açıktır. Egemen sınıf içindeki klikler hep birlikte, daralan pazar üzerindeki haklarını korumak ve geliştirmek üzere yetenek ve güçlerini harekete geçirirler. Bunu sadece ülke içindeki egemen sınıflar arasında gözlemlemeyiz, uluslararası düzeyde de gözlemleriz. Tabii ki o verili koşulda egemen olanın avantajları fazladır ama güçsüz ve egemen olmayanın da çeşitli fırsatlara sahip olabileceği ihmal edilemez. Onların en önemli olanağı bu bakımdan egemen olana karşı kriz koşullarından beslenen “kitlesele öfke”dir. Faşizmin kitle tabanı denen olgunun en önemli dayanağı da budur. Burjuvazi, pazarın daralmasından, rekabet koşullarının olumsuz sonuçlar üretmesinden, kapitalizmin aşırı üretimden kaynaklanan tıkanıklıklarından ötürü sermayeyi merkezileştirme hamlesi yaptığında karşımıza “en gerici”, “en şoven” ve “en emperyalist” unsurlar çıkar. Bunlar egemen sınıfların diğer unsurlarına karşı da saldırganlardır. Saldırganlıklarını burjuvazinin “üstünlük” iddiasının objektif dayanağı olan milliyetçilik akımına, “milliyet ilkesi”ne yaslamaları ise eşyanın tabiatı gereğidir.

Yıkımdan doğan diktatör faşizmi

AKP'nin Fazilet Partisi'nden türetilerek hükümet için hazırlanmasına baktığımızda büyük bir sosyo-ekonomik krizin yani yönetme sorununun varlığına tanık oluruz. Hâkim sınıf partileri dibe vurmuş, kitlelerin desteğini kaybetmişlerdi. Kitleler bir isyan halindeyken egemen sınıflar da parçalanmış durumdaydı. Devrimci-demokrat hareket ise sürece yanıt verecek güçten yoksundu. AKP de bu koşulların sonucu olarak ortaya konan programı sürdürmek üzere desteklendi. Konjonktür, neoliberal politikaların uygulanmasında farklı aşamalara geçilmesini gerektiriyordu. Sermaye hareketlerinin önündeki her türlü engelin kaldırılmasına bağlı olarak yarı sömürge ülkelere yoğun bir sermaye akışı gerçekleşiyordu. Mali sermayenin en asalak ve spekülâtif unsurlarının yarattığı bu para bolluğu yarı sömürgelerde gerçek bir kalkınmanın cılız dayanaklarını dahi baltalarken sanal bir büyüme hikâyesinin de dayanağı oldu. Bu ortamdan beslenen asalak komprador burjuvazi söz konusu “değişimi” ve sermaye girişinin yarattığı balonun şişirilmesini hararetle destekledi. Yoğun sömürü sanal bir refah görüntüsü ile birlikte halka sunuldu. Türkiye'nin yaşadığı kriz halkın daha fazla sömürülmesi ve yoksullaşması pahasına bu yoğun sermaye girişi ile birlikte aşılabildi. Nitekim AKP'nin hükümet yapılanmasından sonra devlet ve AKP bu sermaye akışından ekonomik ve siyasi olarak faydalandı. AKP “demokrasi”, “özgürlük”, “açılım” nutukları ve “askeri vesayeti geriletme” iddiasıyla küçük ve orta burjuvazinin, işçi sınıfının, ilerici-demokrat kesimlerin giderek artan bir desteğini kazandı. Amacı ise iktidar mücadelesinden konumunu sağlamlaştırmaktı. Bütün bu süreç rakip kliklerin geriletilmesi ve tasfiye

edilmesi yanında halkın yararına gerçek hiçbir ilerleme olmadan sonuçlandı.

Bu süreç hem rakip klikler arasında hem de kliklerin kendi içindeki çatışmalarda darbe teşebbüsüne varan sonuçlarıyla geçmişin tekrarı sayılabilecek özellikler taşımaktadır. En istikrarlı dönemlerinde bile bitmek tükenmek bilmeyen iktidar savaşının nasıl tezahür ettiğini AKP süreci göstermektedir. Kitleleri yönetme sorununa bir çözüm bulunmuş olsa da iktidara hükmetme sorununun en şiddetli olarak iktidarın en istikrarlı görüldüğü dönemlerde yaşandığı anlaşılmaktadır. AKP'nin hükümet olduğu günden bu yana yaşananlar bunun kanıtıdır. Ekonomik bakımdan "istikrarlı" bir süreç söz konusudur. Hükümet, krize karşı kitlelere yeni hayaller sunarken egemen sınıflara da umut olmuş, onlara soluk aldırılmıştır. Ancak buna rağmen devlet iktidarı üzerindeki çatışma, sonuçlanmak bir yana, şiddetlenerek sürmüştür. AKP'nin temsil ettiği klik devlet organlarındaki tasfiye ve düzenlemeleri emperyalistlerin politikaları doğrultusunda, onların desteğini alarak sürdürdüğü için başarılı olabilmiş, kendisine yönelik hamleleri bastırabilmiştir. Kısaca iktidar mücadelesinde başarılı olmak emperyalistlerin konjonktürel olarak hangi kliğin kendi çıkarlarına daha uygun olduğuna karar vermesi ve onu desteklemesiyle yakından ilişkilidir.

Devlet organlarındaki çatışmanın en şiddetlisi TSK (Türk Silahlı Kuvvetleri) üzerinde yaşanmış, büyük tasfiyelerle ordu AKP'nin temsil ettiği kliğin politikaları doğrultusunda dizayn edilmiştir. Bu süreçte ordu içinde farklı eğilim ve grupların karşı karşıya geldiğine, saflaştığına tanık olduk. Sonuçta egemen sınıf klikleri ordu içinde tezahür etmiş, saflaşma burada çatışmaya evrilmiştir. Orduyu ne bu saflaşmanın dışında düşünmek ne de bu saflaşmanın üzerinde egemen, birleştirici bir güç olarak görmek gerekir. Ayrıca onun emperyalistlerin politikalarından azade bir yapılanma olmadığını, ordunun her türlü dizaynının bu politikalarla sürdürüldüğünü unutmamalıyız. AKP'nin temsil ettiği kliğin ordu içinde egemenliği ele geçirmesi kendi marifetinin ötesinde bu politikalarla açıklanabilir ve anlaşılabilir. "Milli ordumuzu tasfiye ediyorlar, orduyu emperyalistlerin oyuncağı haline getiriyorlar" propagandası, orduya egemen olma mücadelesinde halkın anti-emperyalist duygularını kullanma ve destek alma amacını taşıyor.

İbrahim yoldaş, "Orduya kesinlikle hâkim olan gerici kanat, bu durumu devam ettirebildiği sürece, göstermelik demokratik şekillerle kamufle edilmiş, bir askeri diktatörlükten yanadır; gücünü daha ziyade sivil faşist güçlerden alan kanat ise tabii olarak buna karşı çıkar; kendi iktidarını garantiye alacak yolların savunuculuğunu yapar... Türkiye'de hâkim sınıflar arasında öteden beri sürüp gelen mücadelenin de özü budur."³ diye belirtir. Kaypakkaya, özellikle birinci kampın hâkimiyetini orduya dayanarak, onun vasıtasıyla sürdürdüğünü ve di-

3 İbrahim Kaypakkaya, Bütün Yazıları, Umud Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 375

ğer kampa karşı tehdit unsuru olarak kullandığını, ancak ikinci kampın da ordu içinde ajitasyon/propaganda aracılığıyla hâkimiyetini artırdığını belirtir. Sonuç olarak İbrahim yoldaş, ordunun egemen sınıflardan bağımsız, onların üzerinde bir güç olmadığını, iktidar savaşının orduda da saflaşmaları belirlediğini ortaya koyar. AKP sürecini de böyle değerlendirmeliyiz. CHP'nin temsil ettiği kliklerin ordudaki hâkimiyeti zayıflarken AKP'nin temsil ettiği kliklerin hâkimiyeti artmış ama bu iki büyük parti başta olmak üzere diğer partilerin aralarındaki mücadelenin seyrine göre ordu içindeki saflaşma ve çatışma da farklı biçimlerde sürmüş, büyük tasfiyelerle sonuçlanmıştır.

Faşizm neoliberalizmi dışlar mı?

Faşizmi tanımlarken kriz koşullarından, zayıf bir burjuvaziden ve burjuva demokrasisi ilkelerinin esas olarak uygulanmamasından bahsettik. Bunlar, egemenlerin normal yollardan yönetemez durumda olduklarını; yönetebilmek için aşırı merkezîyetçi yapıyı, devleti güçlendirmelerini getirir. Maddî temeli sürdürülebilir olmayan, dolayısıyla uzlaşmacı özellikleri de zayıf bir hâkim sınıflar bileşimi söz konusuysa devletin şiddete yönelme, şiddeti esas alma tavrı da zorunlu olur. Yarı feodal ilişkilerin devam etmesi, düzenlemelerin bu ilişki temelinde gerçekleşmesi faşist devlet yapılanmasına dayandıkça ondan vazgeçmek de olası olamaz. Özetle yönetememe hali ve buna bağlı olarak demokrasiyi olabildiğince sınırlandırma yöntemi faşizmin temel özelliğidir.

Brezilya, Türkiye, Hindistan gibi yarı sömürge ve yarı feodal ülkelerin ekonomi politikaları, aynı zamanda emperyalist dünyanın parçası olmaları nedeniyle büyük tekellerin eğilimlerine uygun biçimde dönemsel olarak dönüşüme uğrar. Bu ülkelerde bugün istisnasız neoliberal politikalar uygulanıyor; bundan önce ithal ikameci model, ondan önce de devlet destekli serbest girişimcilik uygulanıyordu. Bu ekonomi politikalarının ortak noktası dünya tekelleri ve emperyalist devletlerin belirleyiciliğidir.

Neoliberalizm, tekelci burjuvazinin dünya pazarındaki tıkanmayı açma çabası ve sermayenin dünya çapında yeniden üretimi zorunluluğunun bir ürünü; dünya pazarındaki egemenliğin de yeniden gerçekleştirilmesinden başka bir şey değildir. Neoliberal politikalar döneminde, tam da bu politikaların önünü açan darbeler, askeri müdahaleler, geleneksel “devletler hukuku”nun çoğunlukla değersizleşmesi, hiçleşmesi anlamına gelen DB, IMF, OECD, BM gibi emperyalist kurumların hukuku esas oldu.

Yarı sömürgelerde halen tarih “ulusal kurtuluş” savaşlarının övgüsüyle sunulurken bu savaşların dayandığı temel; kendi ulusal ekonomisini, kalkınmasını gerçekleştirme perspektifi neoliberal yapılanma içinde olanaksız ve anlamsız hale gelmiştir. Günümüzdeki tüm savaşlarda, ülkelere yönelik saldırılarda ne-

oliberalizmin önünü açmak temel argüman konumundadır. Balkan ülkelerine, Ortadoğu'ya, Latin Amerika'ya tek tek ülkeler özgülünde Suriye'ye, Venezuela'ya müdahalelerin konusu neoliberalizmdir.

Neoliberalizm böylesi bir saldırganlığın, emperyalizm odaklı yeniden düzenlemenin parçası olduğu halde tüm burjuva propaganda araçlarına demokrasinin, özgürlüğün (elbette temelde ticaret özgürlüğü), ekonomik gelişmenin tek ve tartışılmaz yolu olarak sunuldu. Bu propagandanın etkili olmasında emperyalist devletlerin geçici olarak yakaladıkları uzlaşma, pazar genişlemesi gibi olayların önemi yadsınamaz.

Latin Amerika'da "solcu" hükümetleri, Türkiye'de AKP'yi, farklı ülkelerde "yeni" partilerin hükümet olmalarını sağlayan, bu devletlerin çökme süreçleriyle doğrudan ilişkili olarak konjonktürdür. Büyük bir ekonomik kriz, sınıf mücadelesi içerisinde yıpranmış hükümetler, derinleşen sosyal-siyasal parçalanma bu sonucu ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte eski hükümetler çöküntü içindeki ekonomiyi toplama gücünü yitirdiklerinden kitle desteğini de kazanabilecek "muhalif", "solcu", "reformcu", "siyasal İslamcı" parti ve hükümetler bu görevi yerine getirmek üzere konumlandılar ve desteklendiler. Latin Amerika'da "solcu" hükümetler, Yunanistan'da Syriza, Türkiye'de AKP böylesi koşulların sonucunda hem gelişti hem geliştirildiler.

Gerçi Korkut Boratav Latin Amerika'daki süreci yanlış şekilde neoliberal modelin reddedilmesi, emperyalist hâkimiyetin geriletilmesi olarak değerlendirip Chavez-Morales gibilerini sosyalist programlar benimseyen liderler olarak görüyor. Oysa bunların, bırakalım sosyalist programa sahip olmaları ya da onu benimsemelerini, aynı neoliberal politikaları farklı biçimlerde sürdürdüklerini görüyoruz. Emperyalizmin hâkimiyetinin gerilemesi esasen ABD açısından konu edilebilir ama bütün olarak emperyalizmin hâkimiyetinin gerilemesinden bahsedilemez. ABD'nin boşluğunu diğer emperyalistler bir şekilde doldurmuştur. Latin Amerika'da solcu olarak tanımlanan hükümetler neoliberal politikalara karşı kitlelerin tepkisini kullanmakla beraber sonuç olarak yine neoliberal politikaları, elbette kitlelerin de rıza gösterebileceği biçimler altında uygulamaktan geri durmamışlardır. Hükümet oldukları koşullar, "toplumcu" popülist politikaları neoliberal politikaların "şekere bulanmış mermi" misali gizlenmesinin kılıfı olarak kullanmalarına olanak sunmuştur. AKP, IMF-Kemal Derviş programının saldırısı üzerine, kitlelerin desteği sağlanarak hükümete gelince kriz sonrasında uygun koşullarında aynı politikaları "harfi harfine" uygulamakla nam salmıştır. Güya 'sol-sosyalist' Syriza, neoliberalizm karşıtlığı ve kitlelerin bu yöndeki mücadelesinin rüzgârıyla hükümete geldikten sonra hiç vakit kaybetmeden neoliberal politikaları uygulamakla işe başladı. Üstelik halk referandumda aksi yönde tavır gösterdiği halde Syriza bunu dikkate alma-

dan karşıt bir tavırla neoliberal politikaları uygulamaya karar verdi.

Brezilya’da Lula seçim öncesi neoliberal ekonomi politikalarına ve hedeflerine bağlı kalacağını taahhüt eden bir mektup yazdı ve seçildikten sonra da bu taahhüdünü yerine getirdi. Seçimlerde sağcı liberal parti ile ittifak yapıp başkan yardımcılığını da bu partiye verdi.

“(...) Ekonomi yönetimini, Merkez Bankası kadrolarını liberallere bıraktılar. Faiz dışı fazla verme taahhüdünü arttırdılar. Toprak oligarşisine karşı toprak reformunu rafa kaldırdılar. Bir önceki hükümetin geçiremediği sosyal güvenlik reformunu, ... kendileri geçirdiler.

(...) sosyal politika transferleri yoksulluğun azaltılmasında etkili oldu. ... Bunlardan 11 milyondan fazla aile yararlanıyordu (nüfusun ¼’ü).

(...) Lula’nın bu sosyal transferleri, Brezilya’nın küresel ekonomik genişlemeden faydalanmasıyla başarılmıştı.

(...) Ancak küresel rüzgârın ters dönmesiyle 2010’larda büyüme yavaşladı. Ekonomik durgunluk, sermaye sınıfı ile PT (Partido dos Trabalhadores) arasındaki mutabakatı bozdu.

(...) Bu tarihe kadar PT sermaye sınıfına dokunmamış, aksine büyük sermaye lehine, ... adımlar atmıştı. Bolsa Familia gibi yardımların bütçeye oranı yüzde 2,5 (GSMH’nin yüzde 0,5’i) iken, borç ve faiz ödemeleri yüzde 18 idi. Kamu temelde sermaye sınıfını finanse etmeye devam ediyordu. Üst sınıfı vergilendirmeden kaçınılıyordu. ... işçi ve topraksız köylüler lehine adımlar atmaktan kaçınılıyordu.”⁴

PT’nin süreci aslında Latin Amerika dâhil sağcı-solcu, dinci-laik, demokrat-cumhuriyetçi partilerin hükümet ve iktidar serüveninin bir örneğidir. AKP ile karşılaştığımızda farklılıklar olmakla beraber sorunların da uygulanan politikaların da benzer olduğunu görürüz. PT, Brezilya hâkim sınıflarının bir partisiydi ve belli bir konjonktürde onların çıkarlarını “solculuk” yaparak korudu. Sermayenin çıkarlarını temsil eden bir ekonomi programı, siyaset uyguladı. Sosyal yardım politikaları ve söylemleri nedeniyle onu solcu tanımlayanlar, neoliberalizme, emperyalist sermayeye karşı olduğunu düşünenler onun karakterini, hangi sınıfların partisi olduğunu doğru değerlendiremeyenlerdir. Bunlar görüne aldanabilen, özünde sınıf perspektifine sahip olmayan burjuva dar kafalıdır. Böyle olduğu için de her seferinde ondan ve onun gibi partilerden yana (Syriza hatırlansın) hayal kırıklığı yaşamaktan kurtulamıyorlar. Bu ülkelerdeki “merkez” partilerin tümü emperyalist sermayenin ve komprador sınıfların maskeli partileri olmakla beraber devlet de so-

4 Hasan Keser, *Brezilya Solu*, Teori ve Politika, Sayı: 76, s.111-112

nuç olarak, egemen sınıf ilişkilerinin somutlaşmış hali; aynı sınıfların aracıdır. Bu sınıf ilişkilerinin belirlediği alanlarda “söz sahibi” olmayı başaran merkez dışı partiler “demokrasi ve özgürlük” söylemleriyle duruma göre hâkim kliklerden birinin uzantısı olabilmekteler. Devletle ilişkileri uzlaşmaz olduğundan bu sonuç onlar için aslında amaçtan başka bir şey olmamaktadır. Hâkim sınıflar arasındaki iktidar mücadelesinin bir parçası olup bunların, örneğimizde GSMH’nin yüzde 0,5’i kırıntılardan faydalanıyorlar. Üretim ilişkilerinde, sosyal ve politik düzende, demokratik haklar ve özgürlükler alanında halk lehine esaslı hiçbir değişiklik yapılmadan, ekonomik konjonktürün de katkısıyla rıza üretmenin önemli bir yöntemi olan “yoksullara yardım” büyük bir dönüşümün parçasıymış gibi propaganda ediliyor. GSMH’nin yüzde 0,5’i ile bir partinin sınıf karakteri solcu ilan edilebiliyor. (!) Böylesine gülünç “analiz”lerle karşılaşıyoruz. Muhalif olduğun güç yapınca sadaka olan şey, sol görünümlü zorba yapınca “solculuk” belgesi oluyor. Bu partilerin bağlaşıkları incelendiğinde çıkan sonuçlar olumsuzlansa dahi küçük burjuva bakış açısı onlardan medet ummaktan vazgeçmiyor.

Kıscacası solcu veya sağcı olmak, sözde neoliberalizm karşıtı olmak bu politikaları uygulamanın engeli değil, daha çok kılıfı olmaktadır. Bunların sağcılığı veya solculuğu, dinciliği veya laikliği emperyalist politikaları uygulamanın kolaylaştırıcı bir unsuru olarak işlev görmektedir. Bu partilerin, iyice zayıflayan hâkim sınıfların yönetme problemine çare olmak üzere ve kitlelerin rızasını üretebilme yetenekleri sayesinde, egemenlik ilişkilerinin özel yöntemlerle korunduğu dönemlerin birer partisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan Venezuela ve Brezilya’nın öne çıktığı görülebilir. İktidar çatışmalarının da yoğunlaştığı bu süreçler belli tasfiyelere, geçişlere sahne olmakla beraber iktidar olanaklarının da yeni duruma göre belirlendiği süreçlerdir.

AKP dönemi de bu yönlü gelişmelerin pek çok biçimini taşımaktadır. Bal-yoz, Ergenekon davaları, bürokraside tasfiyeler, Gülecilerle darbe teşebbüsüne varan iktidar çatışması gibi pek çok olay hâkim sınıf klikleri arasındaki iktidar çatışmasının somut biçimleridir. Burada ne AKP’nin çıkışında sıkça kullandığı ‘devlet’ karşıtlığı vardır -ki kendisi şimdi en devletçi olmakla övünmektedir- ne de halkın yararına sosyal, siyasal ilerlemeye tekabül eden bir sonuç. AKP kurulduğundan beri devleti, emperyalizmin biçtiği role uygun şekilde toparlamak için çalışmıştır. Şimdi devleti ayakta tutan kolonlar yeniden çatırdamaya başladığı için “devleti ayağa düşürmemek” tartışılıyor. Kriz bu belirsizliği iktidar aleyhine büyütürken “devleti kurtarmak” üzere diğer klikler de hazırlanıyorlar. Demokrasi, özgürlük, adalet gibi halkın ihtiyacı ve özlemi olan konuları kullanarak kitleleri kendi amaçlarına yedeklemeye, kendi iktidar mücadelelerinin kaldıracağına dönüştürmeye çalışıyorlar.

Bilindiği gibi bugün “klasik” olarak tanımlanan ilk faşist yönetimler “devletçilik” (Keynesyen politikalar) revaçta iken gerçekleşti. İkiyüzlü bir biçimde Almanya, İtalya, İspanya ve Japonya’daki faşist süreçler ile tekelci burjuvazinin tamamen gericilikten beslenen “liberal” ekonomi politikaları bağdaştırılmıyor. Oysa faşizm, gericilik ve zorbalıkla iç içe olan neoliberalizmi dışlamaz. Çünkü neoliberalizm emperyalist tekellerin politikasıdır; en gerici egemen sınıfların kriz koşullarında bu politikaları uygulaması ve bunun için burjuva demokrasisini rafa kaldırması günümüzün olağan bir yöntemidir. Bu yüzden faşizmin, liberal ekonomi politikalarına da uygunluğunu, liberalizmin hangi koşullarda ve hangi sınıflar tarafından uygulandığına bakarak tespit edebiliriz. Fakat faşizmi bu politikalarla özdeşleştirme hatasına da düşülmemelidir.

1980 Askeri Faşist Cunta’sının (AFC) 24 Ocak Kararları’nı hayata geçirmek üzere emperyalizm desteğiyle gerçekleştiği bilinmektedir. Bu kararlar neoliberal dönüşümü gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydı. Hâkim sınıflar arasındaki iktidar dalaşının karşılığı olarak neoliberal dönüşümü hayata geçirme kararlılığına sahip olmayan bir devlet gerçekliği ve güçlü bir toplumsal muhalefet darbeyi zorunlu hale getirmişti.

Neoliberal politikalar kriz sarmalından çıkmak için emperyalist sermayenin “çözümü”ydü. TC bu sürece dâhil edilmeliydi ve bunun önündeki engeller -hem devlet içinde hem de toplumda- ortadan kaldırılmıyordu. Bunu da darbeden başka bir yolla yapmanın koşulları kalmamıştı. O yüzden kaba ve uydurma parlamento dahi bir kenara bırakılarak AFC yönetimine geçildi. 24 Ocak Kararları’nı uygulayabilmenin koşulları oluşturuldu. AFC sona erdikten sonra yine aynı politikalar, bu sefer de “sivil yönetimler”ce sürdürüldü. Günümüzde AKP de bu politikalarda en iyi ve başarılı olmakla övünüyor. Zaten görevi de buydu, emperyalistlerin ve kompradorların desteğini alması da bundandı.

Devlet yeni rolüne uygun konumlanmıştır ama bu onun faşist niteliğinden bir şey götürmemiştir. Devletin neoliberal politikaları uygulama koşullarının olmadığı yerlerde darbe ile koşullar uygun hale getirilmiştir. Ancak sonrasında da görüyoruz ki bu politikalar askeri-faşist biçim olmadan da bugün de görüldüğü gibi faşist biçim altında sürdürülmektedir. Çünkü 1980 öncesi gibi siyasal ve toplumsal herhangi bir ciddi engel bulunmamaktadır. Zaman zaman zorlanılsa da koşullar bu politikaların uygulanmasına esasen elverişli olmuştur. AKP de en elverişli koşullarda bu politikaları ve programı harfi harfine uygulama becerisini göstermiştir.

Gelinen aşamada bu programı sürdürmenin koşulları olabildiğince zayıflamıştır. Neoliberalizmin iflası emperyalizmin yapısal kriziyle beraber gündeme gelmiştir. Görece “refah, bolluk” döneminin sonuna gelindi; kendi söylemleriyle “deniz bitti.” Dolayısıyla artık sığ sular söz konusudur, bu da herkesin deniz-

den faydalanamaması anlamına gelir. Bunun hem hâkim sınıflar hem de halk arasında yaratacağı çelişkiler düzen için “tehdit” seviyesinin artması demektir. Haliyle düzeni korumak için devlet de alarm seviyesini yükseltecektir. Bu bakımdan başkanlık sistemi -diğer kliklerin biçimsel itirazlarına rağmen- sadece belirli kesimlerin, parti ve kişilerin değil devlet ve düzenin gelişen bu “tehdit”e yanıtı olarak hâkim sınıfların ortak çıkarlarını koruma amacı güden bir politika olarak görülmelidir. Bu sadece komprador sınıfların bir politikası da değildir. 2013 yılındaki Davos Zirvesi’nde de konu edildiği üzere gelecekteki bazı sarsıntılara, risklere karşı cesur adımlar atılması gerektiğini düşünen emperyalistlerin “dayanıklı dinamizm” politikasıdır. Bu politikaya AKP-Erdoğan hükümetinin örnek verilmesi de kastedilenin ne olduğunu gösteriyor.⁵ Benzer bir örnek Brezilya’daki “... açıkça askeri diktatörlük dönemini, işkenceyi savunan, siyasi rakiplerini vurmaktan söz eden, ırkçı, homofobik, kadın düşmanı...” Bolsonaro hükümetidir. (E. Yıldızoğlu)

ABD ve Brezilya komprador sınıflarının desteğiyle seçilen Bolsonaro solcu-demokratik tüm örgütlenme ve hareketlere karşı açık bir düşmanlık sergilemektedir. Bolsonaro, Amazon Ormanları’nda madencilğe ve elektrik santrallerine yeni alanlar açmayı, ormanların talanı önündeki sınırlamaları kaldırmayı; özelleştirmeleri; yirmi yıl boyunca kamu maaşlarını dondurmayı, daha düşük emekli maaşları ve yirmi yıla kadar artan emeklilik yaşı uygulamasını; grevleri ve toprak reformu hareketlerini bastırmada ordunun ve polislin artan rolünü; zenginler için daha az vergiyi; özel sektör önündeki engellerin kaldırılması ve kamusal sektörün özelleştirilmesini (James Petras) savunmaktadır. Bolsonaro ve Erdoğan’ın uyguladığı programların benzerliği neoliberal politikaların tekelci burjuvazinin çıkarları doğrultusunda gündeme gelmesinden ileri gelmektedir. Aynı odakların uzantısı iktidarlar bu odakların ekonomik çıkarlarına uyumlu hareket etmek durumundadırlar. Bunlar siyasi ve kültürel olarak farklı karakterlere sahip olsalar da toplumsal koşullara, siyasi konjonktüre uygun benzer görevler, benzer roller üstlenmektedirler. Burada görülen şey ülkelere özgünlüklerinin neoliberal politikalarla birleştirilmesi, kitlelerin rızasının üretilmesidir. Bunu kimlerin yaptığı sadece uygulama bakımından önemlidir, uygulayanların belirleyici gücü ise yoktur. Dolayısıyla dün ANAP bugün AKP yarın CHP olur. Nasıl ki AKP siyasi bir sürecin ürünü olarak sahneye çıktıysa konjonktürün değişmesiyle başka güçler öne çıkarılabilir veya aynı güçler yeniden biçimlendirilebilir. Söz konusu politikaları toplumun rızasını da üreterek uygulama becerisini gösterecek güçler, emperyalistlerin onayını ve desteğini de kazanırlar. Emperyalistler bu anlamda her ülkedeki toplumsal koşulları, özellikleri ve güç dengelerini gözetmede olabildiğince pragmatist davranarak politikalarını koşullara uyarlar, bir anlamda somut koşullara göre

5 Yusuf Gürsucu, *Savaş Tamamları Yine Çalıyor*, Yeni Yaşam, 15.12.2018

hareket ederler.

Sonuç kuşkusuz belli kliklerin dışlanmasına da neden olacaktır ama bu, iktidar mücadelesinde kaçınılmazdır. “Devletin karşı karşıya kaldığı tehditleri savuşturmak” temelinde farklı kliklerin farklı çözüm ve politikalarla hareket etmesi aralarındaki iktidar mücadelesine dayanmaktadır. Koşullar pekâlâ farklı çözümlere de kapı aralayabilir, bu biraz da dünyadaki ekonomik-siyasi gidişata, güç dengelerinin nasıl şekilleneceğine bağlıdır.

Geçicilik ve süreklilik

“(…) Hâkim sınıfların hiçbir kanadı, ezeli ve ebedi ‘devletçi’ veya ‘hür teşebbüsçü’, ‘tek partici’ veya ‘çok partici’ değildir. Hangisi işine gelirse onu savunur. Devlet cihazına kesinlikle hâkim olan, onu kendi araçları için dilediği gibi kullanabilen kanat, bu durumu devam ettirebildiği sürece ‘devletçidir’, bu durumdan zarar gören kanat ise ‘özel teşebbüsçüdür’”⁶

Hâkim sınıf kliklerinin iktidar mücadelesindeki söylemlerini, popülist politikaları, yaptıkları değişiklikleri iktidar olmanın veya iktidarda kalmanın şartları içinde cereyan eden eylemler, politikalar olarak değerlendirmek gerekir. Bu, devrimci mücadelenin gelişimi, halkın devrimci çıkarlarının korunması bakımından önemlidir. Diğer yandan emperyalist kapitalist ülkelerde istisnai biçimde, geçici, özgün dönemlerin yönetimi olarak gündeme gelen faşizm; yarı sömürge, yarı feodal ülkelerde faşizmi gerektiren ‘özgünlük’ genelleşmiş olduğu için süreklidir ve ancak devrim ile sonlandırılabilir. Faşizme karşı mücadelede bu durumun gözetilmesi, genel ile özel arasındaki ilişkide ülkenin koşullarının nasıl belirlediğinin, farklı özelliklerinin ihmal edilmemesi gerekir.

A. Tasca “İşçi sınıfı, halk kitleleriyle birlikte, faşizmi devletten tecrit etmede, devleti faşizmin hizmetine sunabilecek etkilere ve entrikalara karşı mücadele etmede yoğun çaba göstermektedir. Faşizm, devlet olmadan hiçbir şey yapamaz. Hele devlete karşı hiçbir şey yapamaz. Öte yandan, anti-faşizm, mücadelesini aynı anda hem devlete hem de faşizme karşı yürütmek zorunda kalırsa, hedefine çok zor ulaşır.”⁷ dedikten sonra anti-faşist mücadelenin “alabildiğine geniş bir anti-faşist cephe”, “etkisizleştirilmesi gereken faşist blok” ve “tüm araçları demokrasinin korunması için seferber edilmesi gerekli devlet” şeklinde üçlü bir özelliğe sahip olduğuna dikkat çeker. Ayrıca Bolşevizm veya faşizm “yanlış ikilemi”ne düşmenin anti-faşist hareketi daraltacağını da belirtir. Kısaca Tasca demokrasiyi korumayı anti-faşist mücadelenin temel görevi kabul eder. Bu fikrin, emperyalist-kapitalist ülkelerde, asgari burjuva demokrasilerde *belli ölçülerde* karşılığı bulunmakla birlikte bizimki gibi ülkelerde faşizmin ba-

6 İbrahim Kaypakaya, a.g.e., s. 374-375

7 Angelo Tasca, Faşizm ve Kapitalizm, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1999, s. 129

şından itibaren bir devlet biçimi, bir yönetim biçimi olması nedeniyle *temelde* bir karşılığı yoktur.

Kuşkusuz devlet olanaklarını ele geçirmiş bir faşizm işçi sınıfı dâhil her türlü muhalefeti ezmekte çok daha avantajlı olacaktır. Bu nedenle faşist partilerin devlette mevzi edinmelerini engellemek işçi sınıfı ve halk kitlelerinin yararınadır. Burada göz ardı edilmemesi gereken nokta, değişen koşulların etkisiyle, görünürde faşizmin, burjuva demokrasisinde devlete ‘dışarıdan’ gelmesidir. Bizde ise bu egemen koşulların ürünü olarak, başından itibaren devletin karakterini oluşturur. Yani burjuva demokrasisinin hâkim olduğu ülkelerde devlet, yarı sömürge, yarı feodal ülkelerde olduğu gibi tepeden tırnağa faşist bir örgütlenme olarak gelişmemiştir, o gelişen, güçlenen egemen burjuvazinin devletidir, feodalizmi tasfiye etmeyi başarmış, kapitalizmin iki ayağı üzerine dikildiği koşulların devletidir.

Faşizmi devlete yabancı bir şeye, bir siyasi partinin diktatörlük hevesine; anti-faşist mücadeleyi ise devleti ve demokrasiyi korumaya indirgemek yanlış bir anlayıştır.

Faşizme karşı mücadele, komünist partiler nezdinde, her alanda olduğu gibi sınıf mücadelesinin gereklerini yerine getirme bağlamında, burjuva demokratik devletin ve demokrasinin faşizmden korunmasını da içerir. Bununla birlikte söz konusu içerik temel bir perspektif ve amaç değildir. Proletarya diktatörlüğü için mücadeleyi tali plana düşüren, onu yadsıyan ve ondan kopan her anlayış burjuva reformizminin sınırlı dünyasının dışına çıkamaz ve faşizmin kaynağını ortadan kaldıramaz.

Bu anlayış egemen sınıf kliklerinden güya ilerici, demokrasi yanlısı olanına yedeklenmeyle sonuçlanır. Nitekim emperyalist-kapitalist ülkelerde de bu anlayışla hareket edenlerin mücadele perspektifi hep bu nokta ile sınırlandırılmıştır. Mesele finans kapitalden, emperyalizmden ve devletin sınıf karakterinden bağımsız ele alındığında mücadelenin yozlaşarak reformist bir argümana dönüşmesi işten bile değildir. Zira faşizm örgütlenme biçimi olarak emperyalist ülkelerde bir kitle hareketi yaratma üzerinden gelişse de faşizmin temsil ettiği hâkim sınıf klikleri başından itibaren burjuva devlette belirli bir güce sahiptirler. Çünkü onlar hâkim sınıfların bir parçasıdır. Kriz koşullarında finans kapitalin diğer temsilcilerinin “çözümleri”nin yetersiz kalması ya da sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda faşist kliğin önünün açılması kaçınılmazdır. Almanya ve İtalya’da faşist klikler önleri açıldığı derecede kitleleri yönlendirebilmiş ve iktidar için yeterince güçlenebilmişlerdir.

Mesele sınıf temelinden uzaklaştırılıp salt “devlete sahip” olup olmamaya ve “kitlese hareket”e indirgenirse özellikle seçimlerde finans kapitalin farklı ke-

simleri arasında tercih ile sınırlı bir “anti-faşist” mücadele pratiği ortaya çıkabilir. Ki faşizme karşı “demokrasi”yi savunmak adına “ehven-i şer” görülen finans kapitalin diğer partilerinin desteklenmesi, onlarla ittifak yapılması neredeyse tüm sosyal şoven, reformist, küçük burjuva partilerinin ortak özelliğidir. Söz konusu tercih bu partiler ve sosyal demokrasi tarafından öteden beri temel bir politika olarak savunulmaktadır. Bu şekilde anti-faşist mücadele yozlaştırıldığı gibi işçi sınıfı ve halk kitleleri devrimci mücadeleden de alıkonulmuş olmaktadır. Faşizm ile burjuva demokrasisi arasında proletarya ve burjuva diktatörlüğü arasında olduğu gibi uzlaşmaz bir çelişki görenler “saf”, “sınıfsız” demokrasiden hareketle faşizme karşı burjuva demokrasisini savunurken proleter devrimi/demokrasiyi de reddediyorlar. Onu burjuva demokrasisi ile yozlaştırmaya çalışıyorlar. Ancak “... devrim anında saf demokrasinin, tüm burjuvazinin, hatta feodallerin bile son kurtuluş umudu olarak ortaya çıktığını” (Engels), “... şu anki kriz gününde tek düşmanın saf demokrasi etrafında gruplaşan bütün gericiilik” (Lenin) olduğunu unutmamak ve buna karşı proleter devrimi/demokrasiyi savunmak gerekir.

Tasca'nın faşizm ve proleter devrim ikilemine düşmemek gerektiğini söyleyerek savunduğu şey proleter devrimin/demokrasinin burjuva demokrasisiyle yadsınmasını içermektedir. O, faşizme karşı proletarya iktidarını değil burjuvazinin iktidarını savunmaktadır. Bu da onun faşizmi emperyalist sermayenin bir egemenlik biçimi olarak görmesinden, kendini burjuva demokrasisi ile sınırlamasından ileri gelmektedir. Burjuva demokrasinin en ileri, en geniş biçimi proletarya ve diğer ezilen sınıfların mücadelesi bakımından önemli olanaklar içerdiğinden onun daraltılmasına ve faşizme vardırılmasına karşı devrimci tarzda mücadele etme gerekliliği, amaç olarak kendini onu savunmakla sınırlamaktan ayrılır. Bu bir komünisti bir burjuva reformistinden ayıran önemli bir kriterdir.

Totalitarizm kavramından hareketle faşizm ve komünizm arasında özdeşlik kurmaya çalışanlar bunların hem kökenleri hem de ideolojik özellikleri, içerikleri arasındaki sınıf farkını kavrayamadıkları gibi bu farkları gizleyerek faşizme burjuva zeminde bir meşruiyet kazandırmış oluyorlar. Tamamen yüzeysel ve dar kafalı bir yaklaşım sergileyerek “demokrasi”yi faşizmden ve güya komünizmden korumuş oluyorlar. Oysa demokrasinin faşizme karşı en tutarlı savunusu proleter demokrasinin kararlı bir savunusu ile mümkündür. Komünizmi faşizmle aynı kefeye koyup ona karşı mücadele etmek burjuva demokrasiyi en dar, en geri sınıra götürmekle eş değer olduğundan faşizmin bu sınırdaki güçlü şekilde kendini var etmesine de alan sunulmuş olunur. Halbuki komünistler burjuva demokrasisinin en eksiksiz, gelişmiş biçiminin proletaryanın mücadelesi bakımından koşulları daha elverişli hale getirdiğini bilerek hareket ederler. “Demokrasi mücadelesinin proletaryayı sosyalist devrimden sapıtacağını, sosyalist devrimi engelleyeceğini, geriye iteceğini düşünmek

büyük bir yanıştır. Aksine, eksiksiz demokrasi gerçekleştirilmeden sosyalizm kurulamaz, proletarya çok yönlü, tutarlı ve devrimci bir demokrasi mücadelesi vermeden burjuvaziye karşı kazanılacak bir zafere hazır olamaz.”⁸ Burjuvazinin bir lütfu ile değil mücadele ile kazanılan burjuva demokratik hakları faşizme karşı da sonuna kadar savunmak için proletarya, Lenin’in dediği gibi tutarlı ve devrimci tarzda mücadele edecektir. Ne kendini burjuva demokrasisi ile sınırlayacak ne burjuva demokrasisi ile faşizm arasındaki ayrımı görmezden gelecek ne de faşizm-demokrasi ikileminde proleter demokrasinin inkârına yönelecektir. Sosyal-demokrasi, I. Emperyalist Paylaşım Savaşı’ndan bugüne demokrasi savunusu ve proletarya diktatörlüğünün inkârı ve imkânsızlaştırılması anlayışıyla faşizme karşı tutarsız bir tavır takınmış, hemen her yerde burjuvazinin çıkarlarını savunmaya soyunmuştur. “Dünya iktisadi bunalımı sosyal-demokrasinin burjuva diktatörlüğünün temel toplumsal dayanağı olduğunu tam bir açıklıkla gösterdi. Sosyal-demokrasi, milyonları ‘anavatan savunması’ bayrağı altında ölüme göndererek, kapitalizmi proleter devrimden koruyarak, Sovyetler Birliği’ne karşı askeri müdahalede kendi burjuvazisine yardım ederek, kapitalizmin istikrara kavuşmasında, işçilerin kapitalist rasyonalizasyonun boyunduruğunda ezilmesinde burjuvazisine yardım etti.”⁹ (Lenin)

“Tekelci sermaye iktisadi politikasını kriz şartlarına uydururken, sosyal-demokrasi de kendini, ideolojik olarak finans oligarşisine uydurmaktadır (devletleştirme, zorunlu çalıştırma, kapitalizmde sosyalizmi kurma vb.)”¹⁰ Sosyal-demokrasi tutarlı bir demokrasi savunusu içinde olmadığı gibi faşizme karşı tutarlı bir mücadele de sürdürmemiştir. Faşizmin burjuva demokrasisini ortadan kaldırması karşısında kararlı bir tutum takınmamıştır. Faşizme ihtiyaç kalmadan burjuvaziye/kapitalizmi kendisinin kurtarabileceğini ispatlamaya ve kitleleri aldatmaya çalışmış; faşizmin, zaten burjuva demokrasisinin sürdürülemezliğinin sonucu olduğunu kavrayamamış, dolayısıyla kitleleri ona karşı kararlı bir mücadeleden alıkoymuş, faşizmin işini kolaylaştıran bir rol oynamıştır. Dimitrov, “Burjuva hükümetler, faşist diktatörlük kurulmadan önce belli birtakım ön aşamadan geçerler ve faşizmin yönetimi ele geçirmesini doğrudan doğruya mümkün kılan birtakım gerici tedbirler alırlar” derken aslında sosyal-demokrasinin rolünü de tarif etmiş oluyor. Sosyal-demokrasi burjuvazi çıkarına politikalarla proletaryanın ve diğer emekçi sınıfların mücadelesini yozlaştırıp savunmasız bırakarak faşizmin güç ve meşruiyet kazanmasına, hâkim hale gelmesine katkı sunmuştur. Kısaca sosyal-demokrasi, demokrasiyi proletaryadan korumuş ama faşizme karşı savunmasız bırakarak ona kurban etmiştir. Bundan dolayı sosyal-demokrasi en geniş ve tutarlı burjuva demokrasisini savunmaktan bile acizdir. Çünkü bu, burjuva demokrasisinin proleter

8 Akt. Georgi Dimitrov, a.g.e., s. 177

9 3. Enternasyonal’de Faşizm Üzerine Tartışmalar I, Dönüşüm Yayınları, Ankara 1991, s. 85

10 A.g.e., s. 92

demokrasiyle aşılmasını gerektirir. Sosyal-demokrasi ise bu gerekliliği yadsır. Oysa proletarya burjuvaziye karşı demokrasinin devrimci savunusunu yapabilecek en tutarlı güçtür. Yani burjuva demokrasisini burjuvaziye rağmen ve ona karşı da devrimci tarzda koruyabilecek sınıftır. Burjuvazi ise iktidarını proletaryaya karşı korumak için bütün gerici sınıflarla birleşerek burjuva demokrasisinin demokratik karakterini güdükleştirir, yeri geldiğinde de tamamen ortadan kaldırmaktan çekinmez.

Faşizmi burjuva demokrasisinin reddedilmesi, olanaksızlaşması olarak kavramak ne kadar doğru ise gene faşizmin gelişmiş, olgun, tekelci burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden bir yönetim olduğu da aynı derecede doğrudur. “Benim Nazizm yorumum Habermas’inkiyle taban tabana zıt; bana göre Nazizm, Almanya’yı Batı medeniyetinden ayıran bir sonderweg’in [özel yol], ifadesinden ziyade bu medeniyetin ‘damıtılmış’ halidir.”¹¹ E. Traverso, Arendt, Horkheimer ve Adorno gibi düşünürlerin faşizmi “modern medeniyetin özgün bir dışa vurumu” olarak yorumladıklarını da aktarıyor. Bu yaklaşım faşizmi medeniyete içkin bir sorun olarak görmekle doğrudur. Ancak medeniyete karşıt olduğunu, daha doğrusu medeniyeti dışlayan bir ayıklama, eleme süreci olarak düşünmeyi de içerdiğinden zaafıdır. Faşizmin özgünlüğü burjuva diktatörlüğüne karşıtlık temelinde kavranmaya çalışıldığı her durumda gerçeklikten uzaklaşmış olunur. Özgünlük modern medeniyete ait olmayan bir olgunun aykırılığı, “akıl kendini imha etmesi” değil emperyalizmin akıllı kendine uyarlaması ve biçimlendirmesidir. Özgünlük bu ilişki içinde bir özgünlüktür, yoksa emperyalizmin aklına aykırı bir akıl değil. Faşizm emperyalizme özgü olmakla beraber emperyalizm faşizme özgü değildir yani biri diğerinin dolaylı sonucu, özgüllüğü olabilirken diğeri onun zorunlu sonucu, karşılığı değildir. Dolayısıyla indirgemeci bir yaklaşımla emperyalizmin ve onun her özgül durumunun ilkesel ve kaçınılmaz şekilde faşizmi içerdiğini düşünmek “özgünlük” konusunda yanılmasına neden olacaktır.

Modern medeniyet, emperyalizmin egemenliğini ile özdeşir, emperyalist üretim ilişkilerinin siyasal ifadesidir. Emperyalist burjuvaziden soyutlandırılmış, ona karşıt bir medeniyet anlayışı toplumu, tarihi biçimlendiren çelişkileri, sınıf mücadelesini yadsımaya götürebilir. Böylece faşizm medeniyet, demokrasi ve aydınlanmayla bağdaştırılamaz bir “damıtma” süreci olarak yanlış kavranabilir. Faşizm burjuva iktidarını, elbette en geri, en şoven, en saldırgan biçime büründürür. Burjuvazinin tahakkümü dolaylı yoldan sürdüremediği koşullarda doğrudan faşizme başvurması kendisine tarihsel bir ihanet değil zorunlu bir strateji değişikliğidir. Bunun kategorik bir özellik taşıdığı söylenebilir ama emperyalist kapitalizmin ilkesel bir reddine dayandığı söylenemez. “Faşizmin yönetimi ele geçirmesi, sadece bir burjuva hükümetinin bir diğerini izlemesi

11 Enzo Traverso, *Faşizm, Aşırı Sağ ve Liberalizmin Çatışkıları*, Yeni Yaşam, 09.05.19

değildir. Burjuvazinin, burjuva demokrasisinin belli bir sınıfsal egemenliğini içeren devlet biçiminin, bir diğeriyle; açık terörist diktatörlükle değiştirilmesidir...¹² Faşizmin açık terörist diktatörlük olması burjuvazinin dolaylı yol ve yöntemlerle (parlamento dâhil daha geniş siyasal biçimlerle) diktatörlüğünü sürdürme koşullarının kalmamasından, yönetme yeteneğinin olabildiğince daralmasından kaynaklanmaktadır. O zaman burjuvazi bu koşullara cevap verecek bir yönetim biçimini devreye sokacaktır. Çünkü faşizm ifade ve örgütlenme dâhil bütün demokratik hakları askıya alma, içerde ve dışarıda diğer burjuva kesimlere karşı rekabet gücü ve yeteneğini geliştirme ve devrimi bastırma imkânlarını burjuvazinin en gerici, şoven, emperyalist unsurlarına sunar. Faşizm birdenbire ve kendiliğinden egemenlik kuramaz. Hem sosyal hem de siyasal düzlemde faşizmin egemenliğini mümkün kılacak koşulların olgunlaşması gerekir. Dimitrov'un belirttiği gibi burjuva hükümetler faşizmin egemenliği için koşulları olgunlaştıracak bazı gerici tedbirler alırlar. Bugün de Avrupa'da yaşananlara bakıldığında burjuva hükümetlerinin "güvenlik" adı altında gerici tedbirlere başvurduğu görülüyor. Sürecin mutlaka faşizmle sonuçlanacağı söylenemez ancak koşullar burjuvaziyi mecbur bıraktığında faşizm bir yönelim olmaktan çıkarak zorunluluk haline gelecektir.

İster kapitalist-emperyalist ülkelerde olsun isterse de bizimki gibi ülkelerde olsun anti-faşist mücadelenin sınıf mücadelesinin bir parçası olarak iktidar mücadelesiyle bağı kurulmak zorundadır. Proletaryanın mücadelesi, kapitalist-emperyalist ülkelerde başından itibaren devleti hedeflemek zorunda kalmayabilir; bizde ise başından itibaren böyle olmak zorundadır. Orada faşizm devlete bütünüyle ve sürekli egemen değilken bizde başından itibaren, tamamen ve sürekli egemendir. Kısaca orada istisna olan bizde kuraldır.

Bunun nedeni bizimki gibi ülkelerde burjuvazinin zayıflığı, dolayısıyla onun yerini almış bulunan komprador bürokratik burjuvazi ve toprak ağaları sınıfının hem yönetme kapasitelerinin sınırlılığı hem de zorbalığa mahkûm karakterleridir. Burjuva demokrasilerinde istisnai olarak oluşan ve faşizme neden olabilecek koşullar bizimki gibi ülkelerde süreklidir. Bunun nedeni burjuvazinin zayıf ve güçsüz oluşu ve feodal zorbalıkla bağıdır. Bu yüzden Tasca'nın "faşizmin devlete sahip olmasını engelleme" anlayışı bizimki gibi ülkelere bir şablon gibi uygulandığında doğrudan reformizme yol açar. Faşizmi salt faşist parti örgütlenmesine indirgediğimizde bir faşist partinin iktidara gelmemesi için diğer faşist partileri desteklemeyi "ehven-i şer" bir politika olarak benimsemek, bu hataya düşmek, bugün de görüldüğü gibi kaçınılmazdır.

Faşizm ve parlamento

"Faşizm geniş bir kitle dayanağı bulamadığı ve faşist burjuva kampın çeşitli

12 Dimitrov, a.g.e., s. 89

grupları arasındaki mücadelenin keskin olduğu birtakım ülkelerde bu rejim, özellikle parlamentoyu feshetme yoluna gitmez. Sosyal demokrat partiler de dâhil olmak üzere öteki burjuva partilerinin biraz meşruiyet elde etmelerine göz yumar. Başka ülkelerde eğer yönetici burjuvazi erken bir devrimin patlak vermesinden korkuyorsa, faşizmin sınırlandırılmamış olan siyasal tekeli kurar. Bunu ya hemen ya da rakip parti ve gruplara karşı terör yönetimini ve kan kusturmayı artırarak yapar. Kendi durumu özellikle açıklığa kavuşunca bu durum faşizmin, kendi temellerini genişletmesini ve sınıfsal yapısını değiştirmeksizin açık terörist diktatoryayı kaba ve uydurma bir parlamentarizmle birleştirmesini engellemez.”¹³

Bu konuda İbrahim yoldaş Dimitrov’un yaklaşımını temel alarak şunları söyler; “Faşist klikler parlamentoyu feshetmek hem bu ülkedeki (faşizmin olduğu –bn) halk kitlelerini aldatmak bakımından hem de dünya demokratik kamuoyunu aldatmak bakımından parlamentoyu faşizmin aleti haline getirmeyi menfaatlerine daha uygun görüyorlar. Nitekim Türkiye’de de faşizm parlamenter maskelidir.

(...) Faşizmin, parlamentoyu da ortadan kaldıran daha azgın biçimlerinin varlığını reddetmiyoruz. (...) Faşizmin varlığını anlamak için parlamentonun mevcut olup olmadığına bakmak yetmez; nasıl bir parlamentonun mevcut olduğuna da bakmak gerekir. Faşizmi süsleyen bir parlamento mu burjuva alanda demokratik bir parlamento mu?”¹⁴

“Türkiye’de parlamento başından beri toprak ağaları ve komprador büyük burjuvazinin faşist ve yarı feodal diktatörlüklerinin maskesi olmuştur. Türkiye, gerçek anlamda bir burjuva demokrasisini hiçbir zaman yaşamamıştır; bunun bazı kırıntılarını tatmıştır sadece. Hem tek parti döneminde hem de çok partili dönemde bu böyledir.”¹⁵

Alıntılardan da anlaşılacağı gibi deneyimler faşizmin basit biçimde parlamento karşıtlığına indirgenemeyeceğini göstermektedir. Faşizmle parlamento feshedilebileceği gibi sınırlandırılabilir veya biçimi değiştirilerek işlevsizleştirilebilir de. Ama bunlar faşizmin varlığının veya yokluğunun nedeni ya da sonucu olarak görülemez. Onun, faşizmdeki varlığı veya yokluğu biçimsel bir durum, bir görünüm olarak değerlendirilmelidir.

Parlamenter sistemin faşizmle bağdaştırılmaması eski bir yaklaşımdır. Eğer parlamentoyu, parlamenter sistemi burjuva demokrasisinin bilinen ilkelerinin hayata geçirilmesi olarak kavrarsak bu yaklaşımı itiraz etmeden doğru kabul

13 Dimitrov, a.g.e., s. 88

14 İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 440-441

15 İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 443

edebiliriz. Asıl sorun parlamentonun dolayısıyla parlamenter sistemin niteliği olmalıdır. Türkiye ve benzer ülkelerde parlamento burjuva devrimlerinin ürünü değildir. “(...) Parlamento başından beri (...) ‘kaba ve uydurma’ bir şeydir, faşist ve yarı-faşist diktatörlüklerin ‘demokratik’ maskesidir.”¹⁶

Bir şeyi adı var diye gerçeklik olarak kabul etmek yüzeyselliktir, aldatılmaya razı olmaktır. Türkiye’de parlamento meşrutiyet döneminden itibaren vardır. Dönem dönem kaldırılrsa da sistem “parlamenter sistem” olarak biçimlendirilmek istenmiştir. Buna karşın parlamenter sistemin temeli olan örgütlenme ve ifade özgürlüğü esasen hâkim sınıfların ayrıcalığı olarak kalmıştır. İşçi sınıfının, köylülerin, genel olarak halk kitlelerinin örgütlenmesi ve bunun bir parçası olarak kendini ifade hakkı esasen engellenmiştir. Parlamentoya, bırakalım halktan kesimlerin, halk önderlerinin, temsilcilerinin girmesini, hangi partilerin ne kadar güçle katılabilecekleri dahi önceden belirlenebilmektedir. Yasaların bütünü; partiler yasası, seçim yasası, Anayasa, ceza yasaları, mahkeme oluşumları ve askeri oluşumlar faşizm ile biçimlendirilmiştir. Hâkim sınıflar kendileri dışındaki hiçbir örgütlenmeye genellikle olanak ve fırsat vermemekte, mutlaka bunların tasfiyelerini, sınırlı kalmalarını sağlamaktadırlar. Devlet buna göre örgütlenmiş, buna göre işlemektedir.

Parlamentonun varlığından hareketle burjuva demokrasisinin ilkelerinin geçerli olduğunu temel alan yaklaşımlar halk kitlelerinin örgütlenmemesini, kendilerini parlamentoda ifade edememelerini sorun etmeden, bir içerik incelemesi yapmadan sonuca varmış olurlar. Oysa yapılması gereken parlamentonun içeriğini, temel yapısını, karakterini tartışmak ve açığa çıkarmaktır.

Faşizmin uygulandığı Türkiye’de parlamento başından beri kaba ve uydurmadır, örgütlenmiş halk kitleleri yoktur ve buna genelde izin verilmemiştir. Farklı biçimde örgütlendiklerinde ise en kısa zamanda ve faşist yöntemlerle tasfiye edilmişlerdir. Parlamenter sisteme geçişte öncülük rolü oynamış İttihat ve Terakki Fırkası’nın iktidarda olduğu zaman içinde “kendi kendini temizleme” süreci bu bakımdan incelenmeye değerdir. Kuruluşundaki niteliği ile iktidar olduğu süreçteki niteliği karşılaştırıldığında aslında parlamenter sistemin gerçek karakteri ve işlevi de her bakımdan görülüyor. İttihat ve Terakki iktidara geldiği dönemde ve sonrasında kendi içindeki tüm “aykırı, farklı, devrimci ve demokratik” unsurları tasfiye etmiştir. Fırka (parti) tamamen egemen sınıfların bir kliğinin partisi olmuştur. Bu parti aykırı kesimlere sadece kendi içinde baskı ve imha uygulamamıştır, bunu kendi dışında da uygulamıştır. Parlamenter sistemin kurucusu olan partinin bu temel özelliği bize kurduğu parlamentonun da ne menem bir şey olduğunu göstermeye yeter.

16 İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 403

Parlamentar sisteme geçişten hemen sonra parlamentonun feshedilmesi de (1909) aynı özelliğinin bir göstergesidir. Devlet henüz kaba da olsa parlamentar sisteme hazır değildir, “hazırlanması” için geliştirilmelidir. Yani parlamento, burjuva devrimlerinde halkın örgütlenerek feodal zorbalığa karşı yarattığı bir oluşum değil ama hâkim sınıfların devlet eliyle kaba biçimde halka dayattığı bir demokrasi maskesidir. Onu, padişahın başında bulunduğu devlet inşa etmeye başlamıştır; bu devletin kadroları partiler kurarak parlamentoya can vermişlerdir. Sonraki “kurucu kişi” bu kadrolardan sadece biridir. (!)

Parlamentonun başından beri kaba ve uydurma olduğu gerçekliği savaşa önderlik ettiği söylenen parlamento için de geçerlidir. Bahse konu parlamentonun esas özelliği dönemin hâkim sınıflarının mümkün olan en geniş temsiliyetini sağlamaktır. Bunun için parlamento bünyesinde halkın belli kesimleri üzerinde etki ve söz sahibi olanların denetime alınmalarını başarmak üzere temsiliyetlerine izin verilenleri barındırmaktadır. Buna tabi olmayanlar da zaman içinde kâh zorbalıkla kâh zorunlu kılınarak tavır değiştirmeye itildi, tabii imha edilenler de oldu. Zaten devlet bekası halledildikten sonra esas görev devlet bekasına zarar verebilecek unsurların tasfiyesi olmuştur. Dönemin parlamento üyeleri belli bir merkezden belirlenmiş ve bu üyelerden bağlılık istenmiştir. Parlamentonun, meşrutiyetten sonraki ikinci kuruluşu bu biçimdedir.

Parlamentonun bu kuruluş biçimi daha sonra da elbette yeni usullerle ama özünde aynı kalmak suretiyle tekrarlanmıştır. Parlamentonun tarihi kısa süreli “demokrasi uygulamaları” olsa da böyledir. İbrahim yoldaş, görece demokrasi uygulamaları bakımından üç kısa dönemden söz eder. Biri “Kurtuluş Savaşı’nın hemen ertesinde, TKP’nin henüz serbest olduğu kısacık dönem. İkincisi, İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda, TSEKP ve benzeri partilerin, sendikal örgütlenmenin serbest bırakıldığı kısacık dönem. Üçüncüsü de 27 Mayıs darbesinden sonra gelen kısacık dönem.”¹⁷ Bu dönemlerde örgütlenmeye ve siyasi faaliyete görece ve kısmen serbestlik sağlandığını görüyoruz. Fakat asıl mesele faşizmi parlamentonun varlığıyla bağdaştırmayan, parlamentoyu faşizmi olanaksızlaştıran bir kurum olarak değerlendiren yaklaşımdır. Günümüzde de bu yaklaşımın etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ya parlamentonun varlığı ya da kısmen demokrasi uygulamaları faşizme taban tabana aykırı kabul edilebiliyor, bunların varlığıyla faşizme karşı mücadelenin biçimleri yadsınabiliyor, parlamentar mücadele tüm mücadele biçimlerini belirleyebiliyor.

Reformizmin, faşizmi parlamento ile bağdaştıramaması faşizmi belli bir faşist yapıya (daha çok Nazizme) nihayetinde darbeciliğe indirgemesine ve parlamentarizmi de faşizme karşı mücadelede etkin bir akım olarak kavramasına yol açmaktadır. Faşizme karşı mücadelenin bu seviyeye düşürülmesi, daraltılması,

17 İbrahim Kaypakkaya, age., s. 401

“tek adam diktatörlüğü”ne karşı mücadele olarak örgütlenmeye çalışılması da bunun sonucudur. Tam da bu anlayış reformisttir ve ülkede ayakları yere basan, bağımsız hareket edebilecek bir burjuvazi olmadığından bu anlayış önünde sonunda egemen sınıf kliklerinden birine, daha çok da muhalefette olana yamanmaktır.

Parlamentonun feshedildiği dönemleri “açık faşizm” olarak tanımlamak ya da faşizmi 1950’lerden itibaren ve “geçici” süreçler olarak kavramak da bu bakımdan yanlıştır. Faşizmi değerlendirirken burjuva demokrasilerinin ilkelerinin uygulanma seviyesi, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün düzeyi temel alınmalıdır. İbrahim yoldaş da “üç kısa dönem”i buna göre konu etmiştir. Eğer çok partililik ve hâkim sınıflar arasındaki çelişkilerin görünürlüğü kriter alınırfa faşizmi salt askeri diktatörlük biçimiyle tanımlamaya kadar gidebilir. Parlamento TC’nin kuruluşundan önce de sonra da vardır. Çok partili sistem de dünyadaki egemen anlayış olarak amaçtır. Bunun adımları atılsa da devletin henüz çok zayıf olmasından çok partili biçim sürdürülemediği, ertelenmiştir. Bu dönemde iktidardaki kliği temsil eden CHP içinde de parlamentoda da egemen sınıflar arasında çatışmalar -kimi zaman ciddi seviyelere de ulaşarak- yaşanmıştır. Bu durumda 1950’lerden önce de faşizmin “açık” yaşandığı tartışmalı hale gelir. (!) Dolayısıyla parlamentonun ve çok partililiğin yokluğunu “açık faşizm” olarak tanımladığımızda karşımıza “demokrasiye geçiş hazırlıkları” çıkar!.. Böylece kitlelerin aldatılmasına ön ayak olunur. Bu yüzden parlamentoyu ve benzer burjuva demokrasisi simgelerini “maske” olarak tanımlamak gerekir. Ayrıca “açık faşizm” kavramı günümüzdeki faşizmin görece ileri koşulları içerdiği düşüncesine kapı araladığı için de hatalıdır. Oysa işçi sınıfı ve diğer emekçi, ezilen kesimler için örgütlenme ve ifade özgürlüğü esasen yoktur, ülke tarihi boyunca da olmamıştır.

Parlamentoyu yücelten, onun varlığının demokrasinin; yokluğunun ise faşizmin işareti olduğunu düşünenlerin yaşadıkları kavram bunalımı devlet gerçekliğinin kavranmamasından, faşizmin küçük burjuva tarzda kavranmasından kaynaklanmaktadır. Bu da iktidar mücadelesinden uzak bir anlayışla kitleleri, yanlış fikirlerle yönlendirerek hâkim sınıf kliklerine yedeklenmeye götürmektedir. Seçimlerdeki tavır ve genel mücadele anlayışı “tek parti, tek adam” karşıtlığına indirgenerek diğer egemen sınıf kliklerinin temsilcilerinden CHP ve İyi Parti’ye yedeklenilmesi, bunlar arasındaki çelişkilerden yararlanılması değildir. Bunların, iktidar mücadelesinde kendinden yararlanmalarına razı olmak, onları desteklemek demektir. Böylece muhalefetteki kliğin “demokrasi mücadelesi” iddiasıyla kitlelerin çıkarlarına rağmen egemenliklerini tesis etmelerinin yolu açılmaktadır.

“Tek adama dayalı tipik faşizm” bir devlet sistemi olarak süregelen faşizm

ile çelişmez. M. Kemal de İnönü de Hitler de söz konusu devletlerin, egemen sınıflarının çıkarları temelinde faşizmi kendilerinde cisimleştirmiş, tekelleştirmişlerdir. James Petras da Bolsonaro'nun hareketini, kitle tabanına sahip olması ve karizmatik bir liderin varlığı nedeniyle "faşist" olarak tanımlarken problemler benzer bir yaklaşıma sahip olduğunu gösteriyor. Ayrıca aynı kriter ve özellikler Kolombiya'nın oligarşik rejiminde bulunmadığından orada faşizmin olmadığını da ima ediyor. "Tipik" denilen bütün faşizm örneklerinde kitle desteğinin ve karizmatik bir liderin bulunduğu doğru olsa da bunların faşizme neden olan koşulların, önemli derecede kaçınılmaz sonuçları olduğu da görmezden gelinmemelidir. Bu nedenle faşizmin temel nitelikleri içinde "kitle desteği" ve "karizmatik bir lider" olmadığı halde hemen tüm faşizmlerde bu ikisi de var olmuştur. Bir ülkede faşizmin varlığını açıklamanın koşulu "kitle tabanı ve karizmatik bir lidere sahip" hareket değil güçsüz bir burjuvazi ve kriz koşullarıdır. Hareket bu koşulların devamında gelişir. Çünkü içinde buldukları olumsuz koşullardan "kurtulmak" isteyen bir taban ve bu tabanı kullanan güçler daima bulunur. Dolayısıyla Petras bu durumu yani gerçekliğin görünen yüzünü neoliberal faşizm olarak tanımladığında hem İşçi Partisi'nin (PT) işbirlikçiliğine açık kapı bırakıyor hem de faşizme karşı ortak mücadele adı altında diğer faşist kliklere yedeklenme hatasına düşüyor. Bu durumda Bolsonaro'yu geriletme ilk ve tek amaç olarak belirlenir tıpkı AKP-Erdoğan karşıtlığındaki gibi. Bu yönüyle de reformist bir yaklaşım içerir. Kısaca Petras soruna sağdan yaklaşımı önererek iki klikten birine yedeklenmeyi çözüm olarak sunuyor. Soruna ancak devrimci temelde yanıt verildiğinde halkın yararına bir gelişme yaratabilir ve sonuç üretilebilir.

Faşizmi bugün de yapıldığı gibi bir parti ve kişi ile sınırlamak, o partinin "iktidar yürüyüşü"nde "12 Eylül Referandumu" gibi dönüm noktaları belirlemek faşizmin karakterini anlamamaktır. Faşizmi bir parti ya da tekellerci emperyalist sermaye ile sınırlamak aslında tüm bilimsel yaklaşım söylemlerine karşın dogmatizmdir. Faşizmden bahseden aydınlar, reformistler '90'lı yıllarda sıkça siyaset biliminden vb. bahsedip oradan tanımlar devşirerek orada olup da bizde olmayan şeylere bakarak faşizmin olmadığını söylerlerdi. Şimdi de yine aynı şablonlara uyulduğu için faşizmden bahsediliyor; tek parti iktidarı, yazılı yasaların işlemeziği, parlamentonun işlevsizleştirilmesi vb. bu tespitlere neden oluyor. Bu yüzden hükümetteki partinin "iktidar yürüyüşü"nde tıpkı Hitler ve Mussolini'ninki gibi "dönüm noktaları" aranıyor.

Türkiye'de hâkim sınıfların hemen hemen tümü tekellerci sermayenin bağlaşıklarıdır ve en gericileri oluşturmaktadırlar. Bununla beraber iktidarda olan kesimlerle muhalefette olan kesimler "aynı" politikaları savunamayabiliyor, ayrışabiliyorlar. İktidar olma mücadelesinde "demokratikleşebilen"ler de "otokratlaşan"lar da olabiliyor. Bunlar arasındaki mücadele aynı zamanda hal-

kı kazanma ve kendine yedekleme amacı da içerdiğinden bu en gerici sınıfların popülizme sıkça başvurdukları biliniyor. “(...) Proletarya önderliğinde, bağımsız ve güçlü bir halk hareketinin yaratılamamış olması, işçi sınıfının, emekçi halkın ve demokratik unsurların muhalefetinin, komprador büyük burjuvazi ve toprak ağaları kliklerinin bazen birini, bazen diğerini iktidara getirmeye yarayan bir kaldıraç gibi kullanılmasına yol açmıştır...”¹⁸

“Bir komünist hareket için elbette iki gerici klikten birini tercih etmek söz konusu olamaz. Komünist hareket, ikisini de düşman olarak görür; ikisini de devirmek için mücadele eder ama bunlar arasındaki mücadeleye de gözlerini yummaz; bu boğuşmadan kendi hesabına azami derecede fayda sağlamak için, bunların birbirine göre durumu iyi tespit eder, en gerici olanı tecrit eder, ilk ve en şiddetli saldırılarını ona yöneltir, bu arada diğer gerici kliğin mahiyetini teşhir etmekten, onunla kendi arasındaki düşmanlık çizgisini sıkı sıkıya muhafaza etmekten de geri kalmaz.

(...)

“Bilir ki, hâkim sınıflar arasındaki bu boğuşma her an halka karşı bir birleşmeye dönüşebileceği gibi, bugün en gerici olan kliğin yerini, yarın diğeri de alabilir. Bu gericiler arasında durmadan değişen güç dengesine, iktidara hangi kliğin hâkim olduğuna, iktisadi ve siyasi buhranın mevcut olup olmamasına ve benzeri şartlara bağlıdır.”¹⁹

KAYNAKÇA

- DİMİTROV Georgi, **Faşizme Karşı Birleşik Cephe**, Evrensel Basım Yayın **Faşizm Üzerine Tartışmalar I**, Dönüşüm Yayınları
 GÜRSUCU Yusuf, **Savaş Tamamları Yine Çalıyor**, Yeni Yaşam Gazetesi
 KAYPAKKAYA İbrahim, **Bütün Yazıları**, Umut Yayımcılık, İstanbul 2018
 KESER Hasan, **Brezilya Solu**, Teori ve Politika, Sayı: 76
 TASCANGELO Angelo, **Faşizm ve Kapitalizm**, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1999
 TRAVERSO Enzo, **Faşizm, Aşırı Sağ ve Liberalizmin Çatışmaları**, Yeni Yaşam
 YILDIZOĞLU Ergin, **Tarihin Sonundan Liberalizmin Sonuna**, Cumhuriyet

¹⁸ İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 314

¹⁹ İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 380

■ Çanlar Burjuva Demokrasisi İçin Çalıyor

Demokrasi sorunu emperyalizmin kriziyle birlikte daha fazla tartışılmakta, “demokrasiyi korumak” temel bir amaca dönüştürülmektedir. Hiçbir sınıf ayrımı yapılmaksızın üretim ve mülkiyet ilişkilerinden bağımsız “eşit, özgür demokrasi” paydasında buluşulmaktadır. Bu da demokrasi meselesini tekrar tekrar tartışmayı gerektiriyor. Zira sınıfsal özünden koparılmış, saf demokrasi gerçekte işçi sınıfı ve diğer ezilen sınıflar için kölelikten başka bir anlama gelmeyen burjuva demokrasisidir. “Sağduyuyla ve tarihle alay edilmek istenmiyorsa, çeşitli sınıflar var oldukça ‘saf demokrasi’den değil ancak sınıf demokrasisinden söz edilebileceği açıktır. ‘Saf demokrasi’ sadece gerek sınıf mücadelesini gerekse de devletin niteliğinden bihaber olmayı açığa vuran bilgisizliği gösteren bir safsata değil aynı zamanda bomboş bir safsatadır çünkü komünist toplumda dönüşen ve alışkanlık haline gelen demokrasi sönüp gidecek ama hiçbir zaman ‘saf’ bir demokrasi olmayacaktır.”¹ Ezilen sınıfları burjuvazinin her türlü baskı ve sömürsüne razı ederek halk demokrasisi için mücadeleden alıkoyan bu anlayış bütün radikal fikirlerine rağmen burjuva demokrasisinin sınırlarının ötesine geçemez. Bu nedenle ne üretim ilişkilerini bütün olarak her bakımdan doğru kavrayabilirler ne de bu ilişkilerde bir devrime öncülük edecek politik karaktere sahiptirler. Dolayısıyla demokrasiye egemen üretim ilişkileri düzleminde bir biçim kazandırmaya çalışmanın temel bir amaç haline gelmesi bir niyet sorunu değil proleter demokrasi perspektifine sahip

1 V. İ. Lenin, Proleter Devrim ve Dönek Kautsky, İnter Yayınları, s. 24

olmamakla ilgilidir. Lenin, Kautsky'nin demokrasi sorununu liberal tarzda genel bir demokrasi sorunu olarak kavradığını oysa meselenin proleter devletin burjuva devlet, proleter demokrasinin burjuva demokrasisi karşısındaki durumu olduğunu belirtirken saf demokrasi tartışmasına nasıl yaklaşılması gerektiğini bize göstermiştir.

Demokrasi ile ilgili kaygıların artmasının nedeni “küresel ölçekli demokratik daralma” (Larry Diamond) olarak görülmekte ve gösterilmektedir. Adaner Usmani de “Demokrasiyi Kurtarmak İçin Sınıf Mücadelesi Gerekliyor”² başlıklı yazısı ile bu tartışmaya katılmıştı. Usmani'nin yazısı demokrasi ile ilgili yaklaşımlardaki genel problem ve yanlış bir kavrayış içermesi bakımından üzerinde durmayı gerektiriyor.

“Küresel ölçekli demokratik daralma” yaşandığı görüngü olarak doğrudur ancak önemli olan görüngünün nedenidir. Görüngüyü ekonomik-siyasal ilişkileri üzerinden açıklamak doğru bir kavrayış ve tavır için gereklidir. “Demokratik daralma” emperyalizmin yapısal krizinin burjuvazinin egemenliğini zayıflatarak sarsmasından kaynaklanmaktadır. Bu da burjuvazinin egemenliğinin dayanağı “demokratik” kurumları, yöntemleri işlevsizleştirmekte ezilen sınıfların haklarının tırpanlanmasına yol açmaktadır. Ancak durumun daha kapsamlı bir soruna işaret ettiği de açıktır. Buna rağmen aynı şeyleri yapıp farklı sonuçlar umarak yine burjuva demokrasinin korunması veya diriltilmesine çalışılması ise tam bir garabettir. Sadece ölümler mezara girmekte direktmekle kalmıyor onlarsız yaşamayı beceremeyenler de onları gömmek için dar kafalı bir tutum takınıyorlar.

Devlete demokrasi aşılacak

Küçük burjuva görüşlerin temel handikapı somut devlet ile demokrasi arasında bir uçurum olduğunu düşünüp demokrasi mücadelesi sayesinde bu uçurumun kapanacağına inanmalarıdır. Onların nazarında devlet toplum üstü olmakla beraber güç dengelerine göre hareket eden, işlev kazanan üretim ilişkilerinin etkisine açık ama bu ilişkilerin belirlemediği bir yapıdır. O halde dışarıdan müdahalelerle onu dönüştürmek mümkündür. Demokrasi bu dönüşüm için itici bir güçtür; devlete toplumdaki hareketle etki edilebildiği oranda demokrasi gelişecek, devlet demokrasiye tabi hale gelecektir.

Adaner Usmani “son 150 yıldaki demokratik ilerlemenin, devlet kontrolü üzerine verilen sınıf mücadelesinin meyvesi olduğunu”, “Fransız Devrimi”nden bu yana en istikrarlı ilerlemeler”in yaşandığını, “Nihayetinde demokrasi(nin), sınıflar ve statüler arası hiyerarşi üzerine kurulu toplumlara ‘eşitlik’” getireceğini söylerken bu anlayışı savunmuş oluyor.

² Birgün, 20.05.2019

Demokrasi mücadelesinin devlet üzerinde kontrol iradesi oluşturma mücadelesi olduğu görüşü sığ bir değerlendirmenin ürünüdür. Ezilen sınıfların mücadelesinde bu yönü pratik olarak yadsımasak da bu yaklaşımın kendiliğindenlik sınırlarını aşmadığını da görmezden gelemeyiz. Proletarya mevcut devleti paramparça etmeden toplumsal ilerleme sağlayamaz. Kendiliğinden mücadele, devleti egemen sınıf ilişkileri içinde yeniden üretmeye hizmet eder. Devlet “toplum üstü” bir güç olarak sınıf çatışmasını, egemen üretim biçimlerinin ve ilişkilerinin sonucu olan yıkıcı çatışmaları dindirmek üzere göreve çağrılır. Kendiliğinden mücadelenin sınırı da budur. Bu tür mücadelelerdeki başarının da devletin yönetici olarak konumlandırıldığı düzenin bir başarısı olacağı açıktır yani devlet Usmani'nin de belirttiği gibi “zenginler lehine” düzeltici olur. Demokrasi mücadelesiyle başarı kazananlar da yine zenginlerin yönettiği bir toplumun parçası olurlar...

Usmani'nin, devleti kavramakla ilgili bir problemi olduğu açıktır ama onda daha köklü bir sorun olarak demokrasi mücadelesini gelecek perspektifiyle birleştirememesi problemi bulunmaktadır, tarihi sadece kendiliğinden gelişme olarak yorumlar. Ekonominin gelişiminden hareketle yaptığı yorumda bu anlayış var. Oysa tarihte temel değişimler, ekonomi dâhil, devrimlerle gerçekleşmiştir. Ölüler her seferinde büyük bir törenle gömülmüştür.

O, aynı şekilde geleceği de bu dar bakış açısından gördüğü için devleti kontrol etmek mücadelesini onu parçalayıp ortadan kaldırmak mücadelesine taşıyamıyor, devleti hâkim sınıfların bir yönetim aracı olarak kavrayamıyor. “Marksist olarak argüman yürütülürse, şunu söylemek gerekir: Sömürücüler, devleti (ve söz konusu olan demokrasidir yani devlet biçimlerinden biridir) kaçınılmaz olarak kendi sınıflarının, sömürenlerin, sömürülenler üzerinde bir egemenlik silahına dönüştürürler. O nedenle, sömürülen çoğunlukla hükmeden sömürücüler var olduğu sürece demokratik devlet de kaçınılmaz olarak sömürücüler için bir demokrasi olacaktır. Sömürülenlerin devleti böyle bir devletten temelde farklı olmalıdır, sömürülenler için demokrasi ve sömürücüleri baskı altında tutmak için bir araç olmalıdır, bir sınıfın baskı altında tutulması ise bu sınıfın eşitliği değil; ‘demokrasi’den dışlanması anlamına gelir.”³ “Bir sınıfın bir başka sınıf tarafından sömürülmesinin her türlü imkânı ortadan kaldırılmadıkça, asıl eşitsizlik, gerçek eşitsizlik olamaz.”⁴

Demokrasi sınıf hiyerarşisine sahip toplumlara eşitlik getirmez, aksine sınıf hiyerarşisinin ürünü olarak sınıfları bu hiyerarşiye göre tanımlar ve hiyerarşinin en üstündeki sınıfın özgürlüğünü, çıkarlarını alttaki sınıflara dayatır, onlara karşı korur. Hiyerarşi üretim araçları üzerindeki egemenliğe

3 V. İ. Lenin, a.g.e., s. 37

4 A.g.e., s. 39

dayandığı için demokrasi ancak egemen sınıfın üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetten yoksun bırakılmasıyla, yani bir devrimle gerçekleşebilir. Bu da hiyerarşinin siyasal örgütü devletin demokratikleştirilmesini değil temsil ettiği sınıflarla beraber ortadan kaldırılmasını gerektirir. Demokrasinin gelişimini “devlet kontrolü üzerine mücadele”nin tarihi olarak görmek sınıf mücadelesi tarihinin doğru kavranmadığını gösteren reformist bir görüştür. Marks ve Engels, Paris Komünü’nün “(...) ‘hazır devlet aygıtı’ nı parçalama, paramparça etme girişiminin onun kazanımı olduğunu göstermişlerdir. Marks ve Engels bu çıkarsamayı öyle önemli saymışlardır ki, 1872’de ‘Komünist Manifesto’ nun (kısmen) ‘eskimiş’ programında yalnızca bu değişikliği yapmışlardır.”⁵ Bunu kavrayamayanlar, Marks ve Engels’in 150 yıl önce çıkardığı sonucu, üstelik sınıf mücadelesi, devrimler tarihi bu görüşü defalarca kanıtladığı halde çıkaramıyorlar (!) Bırakalım bir adım öteye gitmeyi 150 yıl önce atılmış bir büyük teorik adımı görmezden geliyorlar. Ekim Devrimi, Çin Devrimi, Büyük Proleter Kültür Devrimi gibi proletarya önderliğindeki bütün devrimler mevcut burjuva devletler üzerinde egemenlik kurarak değil onları parçalayıp yerine proletarya ve halkın çıkarlarını temsil eden devletler kurarak başarılı olabilmişler. Paris Komünü’nden Marks ve Engels’in çıkardığı sonuç sonraki devrimlerin başarısının temelini oluşturur. Engels “(...) Paris Komünü, burjuvaziye karşı silahlı bir halkın otoritesini kullanmasaydı, bir günden çok tutunabilir miydi? Tersine, onu bu otoriteyi çok az kullanmış olmakla kınayamaz mıyız?”⁶ derken demokrasinin devlet üzerine kontrol mücadelesi olmadığını, bir sınıfın diğerine karşı otorite kurması olduğunu vurguluyor. Proletarya, burjuva devlet gibi saf bir demokrasiyi de ilkesel olarak benimsemez, onun mücadelesinin amacı devleti/demokrasiyi kusursuz hale getirmek değildir, ‘iyi’ yapmak değildir. Biçimsel olarak ondan, onun ileri, gelişmiş yöntemlerinden faydalanabilir ama onları olduğu gibi koruyarak kullanmak devrimden, sınıflar mücadelesi olarak tarihten hiçbir şey anlamamaktır. Çünkü üretim araçları üzerindeki mülkiyette yapılan köklü bir değişiklik toplumu da buna göre örgütlemeyi zorunlu kılar ve bu bir demokrasi anlayışı içerir. “Proleter demokrasi herhangi bir burjuva demokrasisinden milyonlarca kez daha demokratiktir. Sovyet iktidarı en demokratik burjuva cumhuriyetinden milyonlarca kez daha demokratiktir.”⁷ Burjuva devlet aygıtı bütün kurum ve memurlarıyla dağıtılarak ezilen sınıfların doğrudan temsil edildiği Sovyetler gibi kurumların inşası demokrasinin niteliğini değiştireceği gibi en geniş ve gelişmiş demokrasi örneği olarak da yaygınlaşacaktır. Halkın doğrudan katılacağı, kendini en özgür biçimde gerçekleştireceği ve yönetimde söz, yetki, karar sahibi olacağı bu yönetim modeli burjuva yöntemlerin çok

5 A.g.e., s. 24

6 A.g.e., s. 24

7 A.g.e., s. 33

çok ötesindedir. “Modern devletlerin anayasalarını alın, yönetim yöntemlerini alın, toplantı ve basın özgürlüğünü alın, ‘yurttaşların yasa karşısında eşitliğini’ alın; adım başında, burjuva demokrasisinin, her dürüst ve sınıf bilinçli işçi tarafından iyi bilinen ikiyüzlülüğünü görürsünüz. En demokrati da dâhil her devletin anayasasında, ‘düzen bozulduğunda’ yani gerçekte sömürülen sınıf, içinde bulunduğu kölelik durumunu ‘bozup’ kölece davranmamaya çalıştığında, burjuvaziye, işçilere karşı askeri harekete geçirme, sıkıyönetim ilan etme vs. olanakları veren açık kapılar ve hükümler bulunur.”⁸

Usmani eşitliğin olmadığı toplumlarda devletin yoksullardan ziyade zenginlere yakın duracağını ve devletin kendi amaçlarını gerçekleştirmek için ekonominin tepesinde olanların devlet üzerinde etkili olacağını söylerken meseleyi burjuvaca kavradığını gösteriyor. Ona göre devlet ve demokrasi sınıflardan, üretim ilişkilerinden bağımsız, iki ayrı uçta duran şeylerdir. Ekonomi üzerinde denetim kuran bunları biçimlendirir, o yüzden sorun ekonomik olarak ama kendiliğinden tarzda kavranıyor, onun siyasi biçimi devlet ve demokrasi, ekonomi alanında iyi ve güçlü olanın kazanacağı bir mücadeleye indirgeniyor. “Devletin kendi amaçları” devleti kendinde bir şey olarak görmekle ilgilidir. Devlet onun gözünde “ekonomisinin sağlığı”nı korumakla görevli bir aygıt olduğundan parayı verenin düdüğü çalacağı yani ilk ve son sözü söyleyeceği bir oyuncağa dönüşüyor. Oysa “(...) Gerçekte devlet bir sınıfın bir başka sınıfı ezme aygıtından başka bir şey değildir ve bu demokratik cumhuriyette monarşide olduğundan daha az böyle değildir.”⁹

Yoksullar en fazla ekonomik sarsıntılara neden olabilirler ama ekonomi üzerinde belirleyici bir güce burjuva toplumda ulaşamazlar. Bunun için sömüren ve sömürülen ilişkisini yıkmaları gerekir yani mesele ekonomiyi sarsmakla hallolabilecek bir mesele değildir. İşçi sınıfı ekonomiyi sarstığında onun sağlığını korumakla görevli devleti karşısında bulur, böylece devlet üzerinde kontrol kurmanın ne boş bir hayal olduğu da anlaşılır. “...Devrim, hiç kuşkusuz olabilecek en otoriter şeydir, nüfusun bir bölümünün kendi iradesini tüfek, süngü ve top gibi hepsi de pek otoriter olan araçlarla öteki bölümüne zorla kabul ettirdiği bir eylemdir; ve yenen taraf egemenliğini silahlarının gericilerde yarattığı korkuyla korumak zorundadır...”¹⁰ Usmani ezilenlerin, kendisine topla tüfekle karşılık verecek olanları demokrasi ile terbiye edebileceğine inanıyor. (!) “Zenginler” egemenlikleri ve düzenlerine yönelik her türlü istikrarsızlaştırıcı eyleme, harekete devleti kullanarak yanıt verirler. “Zenginler”e karşı girişilmiş her eylem devlete karşı girişilmiş eylemdir. Devlet zenginler adına toplum düzenini, “ekonomi sağlığını” stabil tutmaya

8 A.g.e., s. 29

9 A.g.e., s. 28

10 A.g.e., s. 24

çalışır. Usmani, devleti sadece ekonomiden sorumlu tutuyor oysa devletin esas görevi siyasi ve askeridir. Devlet üzerinde kontrol kurmak ekonomik güce bağlandığında “zenginler”in egemenliğindeki bir toplumda yoksulların bu güce hiçbir zaman ulaşamayacağı da kendiliğinden anlaşılır. Marks’ın bize öğrettiği şey burjuvazinin işçilerin sömürsünden elde ettiği artık değerle var olabildiği ve egemenliğini sürdürebildiğidir. Bunu değiştirmek isteyen biri artık değerın kaynağı olan ilişkiyi; üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti toplum mülkiyetine dönüştürmekle işe başlaması gerektiğini bilmelidir. Bu da bir devrimi gerektirir ve devrim asla bir ziyafet değildir!

“Bırakın ölümler ölümlerini gömsünler”

Hemen her burjuva yazarı ve ideoloğu demokrasinin krizde, ölüm döşeginde olduğuna değinmeden geçemiyor. Çünkü burjuva demokrasisi beklentilerinin aksine onlara parlak bir gelecek sunamadı, sunamıyor. Oysa her şey ne güzel olacaktı, sınıf mücadelesinin, tarihin sonu gelmişti; burjuva demokrasisi proleter demokrasi, kapitalizm sosyalizm karşısında nihai bir zafer kazanmıştı. Tarihin son durağı burjuva demokrasisi ve kapitalizmdi. Bunların bir gerçek değil düş olduğu çok geçmeden, üstelik giderek daha sarsıcı biçimde görülüyor. Komünizm mücadelesinin ölümünü ilan edenler can çekişen, çürüyen kapitalizmi ve burjuva demokrasisini kurtarmak için çaresizce çırpınmakta, herkese çağrı yapmaktalar! Tarihi geçen her gerici, çürümüş şey gibi burjuva demokrasisi de yaşatılmaya, diriltilmeye çalışılıyor. Bozuk gıdaların ziyan olmasındansa insanların zehirlenmesini kârlı gören burjuva ile çürüyen, ölüm çanı çalan burjuva demokrasisine insanların hayatıyla can vermesini isteyen burjuva arasında bir fark yoktur! Kitleler hayatta kalmaya çalışırken kendilerine dayatılan bayat şeylerin aslında kendilerini zehirlediğini anlayamıyorlar. Eğer bayat, çürümüş şeyi reddederlerse yeni ve taze olanın onlara sunulması gerekir. Ama can çekişen emperyalizm ve burjuva demokrasisi kitlelerin ihtiyaçlarını karşılamaktan acizdir. Çünkü onun varlığı buna karşıttır.

Dolayısıyla her dar kafalı küçük burjuva, bozuk malı kitleye pazarlamaya çalışan biri gibi burjuva demokrasisini allayıp pullayıp kitlelere pazarlamaya çalışır. Bu demokrasinin kusurlarından bahsedip onu kendileri açısından nasıl işlevli hale getireceklerini göstermek için her türlü şaklabanlığı hem de ciddi bir eda ile yapar. Proleter demokrasinin adının anılmasını dahi istemez, kitleler böyle bir eğilime, düşünceye sahiplerse de zihinlerinden onu silmek, yapamıyorsa anlamsızlaştırmak için bütün gerici fikirlere sarılarak onun karşısına dikilir, ona giden her yolu kapatmaya çalışır. “Kautsky olası her şeyden, liberaller ve burjuva demokratları için kabul edilebilir olan ve onların düşünce çerçevesi dışına çıkmayan her şeyden söz etmiştir, salt asıl meseleden, proletaryanın burjuvazinin direncini kırmış, düşmanlarını şiddetle alaşağı etmiş

olmadan zafer kazanamayacağından ve ‘şiddetle bastırma’nın hüküm sürdüğü, ‘özgürlük’ün olmadığı yerde elbette demokrasinin de olmayacağından söz etmemiştir.”¹¹ Meseleye Kautsky gibi yaklaşanlar öznel inançları ne olursa olsun dönek Kautsky gibi burjuvaziye hizmet etmiş olurlar. Bu yüzden proleter demokrasinin yolunu kapatan her türlü düşünce ve engelle mücadele burjuva zehrine karşı panzehirdir.

Kitlelere ölü şeylerden kendilerine yarar gelmeyeceğini aksine açıkta kaldıkça topluma hastalık yayacağını ve ancak toplumun çıkarlarına ve ihtiyaçlarına uygun düşen yeni bir demokrasinin yani proleter demokrasinin onları bu durumdan kurtaracağını anlatmak gerekir. Burjuva demokrasisinden milyonlarca kez daha demokratik proleter demokrasisinde halk her anlamda daha özgür, eşit, katılımcı, çoğulcu bir yönetimde kendini geliştirmenin ve gerçekleştirmenin koşullarına kavuşacaktır. Demokrasi gerçek anlamını halkın yönetilmesinden yöneten pozisyona geçmesiyle kazanacaktır. Bu da hiçbir burjuva demokrasisinde mümkün olmayan bir özelliktir. Çünkü üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin korunduğu her demokrasi, sonuç olarak mülkiyet sahiplerinin çıkarlarının şu veya bu şekildeki siyasal karşılığıdır. Dolayısıyla ne onların çıkarlarına aykırı bir biçime ne de onlardan bağımsız bir amaca sahiptir.

Demokrasi soyut bir tartışma konusu olarak ele alınırsa burjuvazinin çıkarıyla bağdaşan sonuçlar üretmek kaçınılmazdır. Ne kadar radikal olursa olsun en fazla aynı rengin farklı tonlarını yansıtacak fakat ana renk korunacaktır. Üretim ilişkilerini, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti hedeflemeyen her demokrasi tartışması mevcut olanı revize edip korumanın ötesine geçemez. Böyle bir anlayışın bırakalım proleter demokrasiyi/sosyalizmi, burjuva demokrasisine sınırlı anlamda bile devrimci bir biçim veremeyeceği tartışmasızdır.

Emperyalist sermayeyi ve onun her türlü organik bağlaşığını hedef alan devrimci bir mücadele vermek gerektiği açıktır. Zira burjuva demokrasisinin demokratik karakteri ancak bunlara karşı bağımsız devrimci bir mücadele ile korunabilir ve proleter devrim ve demokrasi mücadelesine bağlandığında devrimci bir özellik kazanabilir ve gerçek bir sonuç üretebilir.

Burjuva demokratlar faşizan uygulamaları, faşist hareketlerin yarattığı korku ve kaygıları da kullanarak burjuva demokrasisinin daralmasını (aslında darlığının) olumsuz sonuçlarını en fazla hisseden, yaşayan sınıflar adına “demokrasiyi korumak” diye silik belirsiz bir anlayışı geliştiriyorlar. Bu anlayışta olup en ileri görüşü savunanlar bile emperyalizm sınırlarını aşmak bir

11 A.g.e., s. 44

yana onu genişletmekle sonuçlanacak çözümler üretmekten kurtulamıyorlar. Her türden burjuva çözüm kitlelerin demokratik mücadelesini, devrimci demokrasi arayışını sınırlamaya, dolayısıyla yozlaştırmaya hizmet eder. Eğer kitlelerin bu arayışı devrimci sınıra yani proleter demokrasi amacına bağlanmazsa sömürücü sınıfların değirmeninde öğütölmekten kurtulmaz. Bu amaca bağlanmamış bir demokrasi mücadelesi kendini burjuva sınıra mahkûm etmiş olduğundan kitleleri ne krizden kurtarabilir ne de demokrasiyi kitlelerin yararına devrimci tarzda savunabilir. Burjuva demokrasisinin en geniş biçimi halkın, özel olarak da proletaryanın çıkarına olduğundan kitlelerin bu yöndeki mücadelesini, ilerici, demokratik her gelişmeyi önemsemek gerekir.

Proleter ‘yeni demokrasi’ anlayışı ne bunu reddederek ne de kendini onunla sınırlayarak ilerleyebilir ve gerçekleşebilir. Kavrayışı burjuva demokrasisiyle sınırlı halk kesimleriyle aramıza kalın bir duvar çekmek yanlış olacaktır, onların bu mücadelesini yeni demokrasi mücadelesiyle birleştirmeliyiz. Ancak devrimci demokrasinin burjuva demokrasisine bağlanmasına, onunla sınırlanmasına, onda amaçlaştırılmasına da gerilememek gerekir. “Orta Çağ’a kıyasla burjuva demokrasisi ilericiydi, ve ondan yararlanmak gerekiyordu. Fakat bugün işçi sınıfına bu yetmez. Bugün geriye değil ileriye bakmalı, burjuva demokrasisinin yerine proleter demokrasiyi koymak amaçlanmalıdır. Ve proleter devrime hazırlık çalışması, proleter ordunun eğitimi ve formasyonu burjuva-demokratik devlet çerçevesinde mümkün (ve zorunlu) idiye de iş ‘nihai mücadeleler’e vardığı için proletaryayı bu çerçeveye sınırlamak proletaryanın davasına ihanettir, döneklidir.”¹²

Demokrasi için mücadelenin düzeyi kitlelerin devrime olan eğilimini anlamak bakımından bir ölçüttür. Dolayısıyla demokrasi mücadelesinin kitle düzeyi her proleter devrimci için temel bir önemdedir. Bu düzeyi incelemeyen ve değerlendirmeyen bir devrimci, süreci somut olarak kavramaktan uzak kalır, dogmatikleşir... Demokrasi mücadelesiyle aramızda bir duvar olamaz ama demokrasinin önünde bir duvar her zaman vardır. Duvarı yıkmaya mücadelesi hem demokrasi mücadelesinin düzeyine hem de devrimci teorinin ve siyasetin bu düzeyi kavramasına bağlıdır. Yeni demokrasi bunun teorisi ve siyaseti olarak daima göz önünde tutulmalı, esas alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Birgün, 20.05.2019

LENİN V. İ., **Proleter Devrim ve Dönek Kautsky**, İnter Yayınları, İstanbul 1996

12 V. İ. Lenin, age., s. 51

■ Siyasi Yönetim Biçimleri ve TC Devleti

Devlet sorunu günümüzde gerek teorik bakımdan gerekse politik bakımdan özel bir önem kazanıyor. Reformizm her dönem direkt Marksist devlet teorisini tahrip ederek işe başlamıştır. Marksist devlet teorisini bozma işi farklı görünümeler altında yapılmıştır. Bunların en bilinenlerinden biri devlet ve yönetim biçimlerini, başka bir ifadeyle hâkimiyet araçlarıyla hâkimiyet biçimlerinin birbirine karıştırılmasıyla kendini gösterir. Elbette bu “karıştırma”nın masum bir tarafı yoktur. Günümüzde de reformizm bir kez daha bu bilindik tarzla hayat bulmaya çalışmaktadır. Yönetme biçimine, sözde radikalce karşı olunarak hâkimiyet araçları yani devlet meşrulaştırılmaktadır. Yönetim biçimlerinin düzeltilmesi ya da değiştirilmesi mücadelesinin, devleti hedefe almadığı için düzen içi mücadeleden öte bir anlamı yoktur. Ayrıca en iyi yönetim biçimi de bir diktatörlük olmaktan öte değildir. Dolayısıyla bir bütün hâkimiyet araçlarının ve sistemin yani devlet ve temsil ettiği sömürücü sistemin yıkılması ile ancak demokratik bir yönetime geçileceği göz ardı ediliyor. Reformist görüşler, devletin sınıfsal niteliği görmezden gelerek; yönetim biçimindeki aksaklıklar düzeltildiğinde ortada bir sorun kalmayacağı anlayışını zımnen ya da açıktan propaganda etmektedir. Bunun ideolojik anlamı sınıf işbirlikçiliğidir. Demokrasi mücadelesini yönetimin düzeltilmesi mücadelesi olarak ele almak reformizmdir; demokrasi mücadelesini iktidarı mücadelesi olarak kavramak ve pratikleştirmek ise devrimci mücadeledir.

Reformizmin güçlendirilmeye çalışıldığı değişik dönemlerde farklı şekil-

lerde bizzat devlet karşıtlığı törpülenir; devlet karşıtlığı ehlileştirilmeye çalışılır. Bunun için de esasta yönetimin kötülükleri üzerine verilen mücadele “demokrasi mücadelesi” alanına çekilir. Bu politikalara liberal burjuvazinin de ideolojisi ve felsefesi yön verir. Devrimci mücadelenin gelişkin olduğu dönemlerde bu tip sınıf işbirlikçi politikalar bu derece öne çıkamazlar. Devrimci durumun ve devrimci çalışmaların görece zayıfladığı dönemlerde, “demokrasi mücadelesi” ambalajlı bu reformizm, halkın ve devrimcilerin kafasını bulandırmak için, tekrar tedavüle girer. Ülkemizde özellikle Kürt Ulusal Hareketi’nin “çözüm/barış süreci” diye tanımladığı; ulusal sorunu liberal düzlemde “çözme” girişimleri ile birlikte reformizm, liberalizm tekrar devrimciler üzerinde güçlü etkisini göstermeye başladı.

Devrimci hareket içinde ideolojik olarak en donanımlı konumda bulunan KP’nin içinde dahi bu reformist dalgadan etkilenip savrulanlar çıkabildi. Bu, reformist ve liberal etkinin ciddiyetini görmek bakımından bir öneme sahiptir. Söz konusu gerçeklik bizlere bir kez daha reformizmin beslendiği zeminin tüm hücrelerini açığa çıkarma görevini yüklemektedir.

Devletin tarihsel biçimlerinin özgül şekilleri ne olursa olsun, devlet, her zaman bir sınıfın diğerine uyguladığı baskı aracı olarak var olmuştur.

Üretim ilişkilerindeki gelişmeye paralel olarak toplumsal gelişmenin belli bir aşamasında sınıfların ve sınıf egemenliğinin olduğu toplum biçimlerine geçiş yaşanmıştır. Devlet, egemen sınıfın sömürsü için oluşturulan bir organdır. Egemen sınıfın, ortaklaşa çıkarlarını koruyan, bu çıkarların gerçekleşmesini sağlayan aygıttır. Tarihsel biçimleri, özgün nitelikleri ne olursa olsun devlet, her zaman bir sınıfın diğerine uyguladığı baskı aracıdır. Sınıflı toplumların ortaya çıkışıyla birlikte toplumsal yapıya paralel, devlet tipleri de değişmiştir. Köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist devlet tipleri vardır. Geçiş aşamaları olarak, ekonomik altyapıya bağlı olarak toplumsal yapıda iç içe geçme durumları da olmuştur. Burjuva-feodal devlet tanımlaması bu iç içe geçme durumunun devletteki karşılığına bir örnektir.

Geçiş süreçlerinde üstyapının önceliği genel bir görünümdür. Politik alan ekonomik alana göre daha öncelikli olabilmektedir. Örneğin, altyapıda yarı feodal, yarı sömürge ekonomik yapı hâkim iken devlet de burjuva-feodaldır. Buna karşın yönetim biçimi burjuva cumhuriyet olabilmektedir.

Farklı tarihsel süreçlerde geçiş dönemi devlet tipleri ortaya çıkmıştır. Mutlak monarşi bunlardan biridir. Bu, feodalizmle burjuva düzeni arasındaki geçiş döneminin devletidir. Tarihsel süreçte dört devlet tipi olmasına karşın yönetim biçimleri ise çok sayıda olabilmektedir.

Yönetim ve yönetim biçimleri

Yönetim biçimi egemen sınıfların örgütlenme biçimidir. Yönetme işi, bir işi uygun bir şekilde yürütme anlamına gelir. Siyasal olarak rejim kelimesi karşılığı olarak da anlaşılır. Yönetim biçimleri *genel olarak* monarşi, yani tek kişinin yönetimi; aristokrasi ya da oligarşi yani azınlığın yönetimi; demokrasi, yani çoğunluğun yönetimi; cumhuriyet, yani seçimle yönetim vs. şeklinde ifade edilir. Bu yönetim biçimlerinin tanımları ile pratikte hayata geçişleri çoğunlukla uyum içinde değildir.

Yönetim biçimi, her ülkenin gelişiminin somut tarihsel koşullarına, ülkedeki sınıfların ilişkilerine ve sınıf mücadelesinin durumuna göre belirlenir. Sınıfsal yanı aynı kaldığı sürece devlet biçimi değişmez ama yönetim biçimi değişebilir. Köleci toplumda başka anlatımla, köleci devlet tipinde yukarıda saydığımız yönetim biçimlerinin tümü uygulanmıştır. Kapitalist toplumlarda da farklı yönetim biçimleri ile devletler yönetilmektedir. Ama devlet kapitalist devlet olarak kalmaktadır.

Devletin sınıfsal niteliği yönetim biçimlerine rengini verir. Köleci devlette demokrasi kölelere değil yurttaş diye tanımlanan köle sahiplerinedir. Antik Yunan'da bahsedilen demokrasi hâkim sınıfların kendi aralarında uygulanan demokrasidir. Hal böyle olunca yönetim biçimlerine biraz daha yakından bakmanın gereği daha iyi anlaşılmaktadır.

Demokrasi

Demokrasinin sözlük anlamı; aralarında hiçbir ayrım gözetilmeksizin bütün vatandaşların katılacağı hükümet biçimidir. Burjuva demokrasisi, monarşi ya da aristokrasi gibi tek kişi ya da azınlığın değil de siyasal bakımdan -sözde tam eşitlik içinde; tüm vatandaşların yönetime katılacakları rejimi dile getirir. Gerçekte, mutlak bir demokrasi olamaz, demokrasi bir sınıf egemenliğini yansıtır. Demokrasi, proletarya diktatörlüğünde yani proleter devlette proleter nitelikte olur; burjuva devlette burjuva nitelikte; köleci devlette ise köleci nitelikte olmuştur. Demokrasi soyut olarak “vatandaşlar arasında eşitliği ve özgürlüğü gerçekleştiren yönetim biçimi” olarak tanımlanır; ne var ki o da tüm üstyapı kurumları gibi son tahlilde toplumsal üretim ilişkileri ile yani altyapı tarafından belirlenir. Yani eşitlik de özgürlük de hangi sınıfın iktidarda olduğu ve devletin hangi sınıfın devleti olduğuna göre nitelik kazanır. Her ne kadar Antik Yunan'da azınlığın çoğunluğa boyun eğmesi olarak tanımlanmış olsa da gerçekte egemen olmayan sınıfların egemen sınıfa boyun eğmesi biçiminde hayat bulmuştur.

“Hayır demokrasi azınlığın çoğunluğa tabi olmasıyla özdeş değildir. Demok-

rasi azınlığın çoğunluğa tabi olmasını kabul eden bir devlettir, yani bir sınıfın diğerine karşı nüfusun bir bölümünün diğerine karşı sistematik zor uygulaması için bir örgüttür. Nihai hedef olarak önümüze devletin yani her türlü örgütlü ve sistematik zorun, insanlara karşı genel olarak her türlü zor uygulamasının ortadan kaldırılmasını koyuyoruz. Azınlığın çoğunluğa tabi olması ilkesine uymayacak olan bir toplumsal düzenin doğmasını beklemiyoruz. Fakat sosyalizme ulaşmaya çabalarken onun komünizme doğru gelişeceğinden ve bununla bağlantılı olarak genelde insanlara karşı zor kullanımının, bir insanın diğerine, nüfusun bir kısmının diğerine tabi olmasının her türlü gerçekliğinin ortadan kalkacağından eminiz çünkü insanlar toplumsal ortak yaşamın elementer kurallarına zor ve tabiyet olmaksızın uymaya alışacaklardır.”¹

Bütün bundan dolayıdır ki demokrasi mücadelesi politik iktidar mücadelesidir, başka bir anlatımla devrim mücadelesidir. Burjuvaziye karşı verilen her türlü demokrasi mücadelesi iktidarı alma mücadelesine tabi kılınmaz ise burjuva demokrasisi mücadelesi yani sisteme ve onun şekillendirdiği devlet biçimine dokunmayan bir mücadele olur. Bu reformist bir mücadele olarak karşımıza çıkar. İşte yönetim biçimlerine karşı verilen mücadelenin bu yönü kavranmaz ise tüm şatafatına ve kitleselliğine rağmen söz konusu demokrasi mücadelesinin reformistliği ve devleti restore edici niteliği görülemez.

Demokrasi konusunda Lenin yoldaş şunları belirtir: “Demokrasi, işçi sınıfının kapitalistlere karşı kurtuluş mücadelesinde çok büyük öneme sahiptir. Fakat demokrasi asla, aşılamayacak olan bir sınır değildir, aksine feodalizmden kapitalizme ve kapitalizmden komünizme giden yolda sadece etaplardan biridir.

Demokrasi eşitlik anlamına gelir. Bu, doğru olarak sınıfların ortadan kaldırılması olarak kavrandığında, proletaryanın eşitlik uğruna mücadelesinin ve eşitlik şiarının ne büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılır. Fakat demokrasi sadece biçimsel eşitlik anlamına gelir. Ve toplumun tüm üyelerinin üretim araçlarının mülkiyeti bakımından eşitliğinin yani emek eşitliğinin, ücret eşitliğinin gerçekleştirilmesinden sonra derhal insanlığın önünde kaçınılmaz olarak, biçimsel eşitlikten gerçek eşitliğe, yani; “herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre cümlesinin gerçekleştirilmesine doğru nasıl yol alacağı sorusu yükselecektir.”²

“Demokrasi bir devlet biçimidir, devletin türlerinden biridir. Bu yüzden, her devlet gibi, insanlara karşı örgütlü, sistematik bir zor uygulamasıdır. İşin bir yanı budur. Öte yandan demokrasi, yurttaşlar arasında eşitliğin, devletin şekillenmesini belirleme ve devleti yönetme hakkının herkese eşit olarak resmen ta-

1 V. İ. Lenin, Seçme Eserler Cilt VII, İnter Yay., İstanbul 1996, s. 89

2 A.g.e, s. 105

nınması anlamına gelir. Bu ise, gelişmenin belli bir aşamasında demokrasinin, birincisi, kapitalizmin karşısındaki devrimci sınıfı, proletaryayı birleştirmesine ve ona burjuva-cumhuriyetçi de dâhil burjuva devlet mekanizmasını -daimî orduyu, polisi, bürokrasiyi- paramparça etme, tuzla buz etme, ortadan kaldırma ve yerine, tüm nüfusun katıldığı bir milis yaratmaya koyulan silahlı işçi kitlelerinden oluşan demokratik bir devlet mekanizması koyma ama yine de hâlâ bir devlet mekanizması koyma olanağı verme sonucunu doğurur.”³

Gerçek demokrasi yani çoğunluğun yönetimi ancak sosyalizmde gerçek olacaktır. Demokrasinin burjuva biçimi aşıldığında azınlığın çoğunluğu yönetme durumu da aşılmış olacaktır. Demokrasinin burjuva-feodal devlette aldığı biçim görülmez ise daha doğrusu demokrasinin niteliği kavranmaz ve salt biçimle ve bu anlamda yönetim biçimi ile mücadele sınırlanırsa orada reformizm ortaya çıkar. Bu durumda burjuvazinin çizdiği sınırlar aşılmıyor demektir. Ama burjuva demokrasinin olanakları bizzat onu ortadan kaldırmak için kullanılırsa demokrasiyi biçimsel kavramaktan niteliksel kavramaya geçilmiş olunur. Bu noktada, Lenin’den aktardığımız yukarıdaki cümleler, tartışmaya yer bırakmayacak kadar aydınlatıcıdır. Demokrasinin salt yönetim biçimi olarak kavranması ve mücadelenin salt buna karşı sınırlanması dar ufuklu burjuva bakış açısıdır. Demokrasinin hem *yönetim biçimi* hem de *devlet biçimi* olarak ifade bulunduğu kavrandığında, mücadele de diyalektik bütünlük içinde yönetimden devlete doğru ilerler. Bu, iktidar hedefli devrimci mücadeledir. Devlet mekanizmasını; devleti tüm kurum ve kuruluşları ile hedefe koymayan mücadeleler sistem içi mücadele olmaya mahkûmdur. Liberal burjuva ideolojisi güdümündeki reformist mücadele salt yönetim ile yani devletin “yurttaşlarının” alanına girmesini sınırlamakla uğraşır. Adlarının başına Marksizmi, sosyalizmi, komünizmi getirmiş olsalar da bu tarz mücadele yürüten örgütler ve partiler de burjuva liberal, reformist parti ve örgütler olmaktan kurtulamazlar. ÖDP, TKP, EMEP gibi yapıların niteliği bu şekildedir.

Cumhuriyet

Demokrasi ile çoğunlukla özdeş ele alınan diğer bir yönetim biçimi de cumhuriyettir. Sözlük tanımı; halkın, seçtiği temsilciler aracılığı ile yönetime katılmasıdır. Latince halk çıkarları anlamına da gelir. Bu yönetim biçiminde egemenlik, bir baş kişinin ya da kişilerin değil halkın, ulusun, yurttaşlarındır; bu şekilde tanımlanır. Cumhuriyet; krallar, aristokratik oligarşiler veya partilerin değil faal yurttaşların yönetimi olarak gösterilir. İlk cumhuriyeti Etrüskleri yurtlarından ettikten sonra Romalılar kurmuşlardır. Her ne kadar cumhuriyet ile demokrasi anlamda kullanılsa da her iki yönetim biçiminin ilk anlamları birbirinden farklıdır. Antik Yunan kent devletlerinde köleler dışındaki “halk”

3 A.g.e., s. 106

bir araya toplanarak bizzat kenti yönetirdi. Cumhuriyet de ise halk, temsilcileri aracılığıyla yönetime katılır. Temsilcilik konusu da biraz tartışmalıdır ve çeşitlilik arz eder. Halkın bizzat seçimle temsilcilerini seçeceği gibi Antik Çağ'da olduğu gibi ad çekme yöntemi ile de olabilmektedir.

Halkın kapsamının ne olduğunu hâkim devlet tipi belirler. Halk iradesi olarak gösterilmeye çalışılan seçimin demokratik olup olmaması yönetimin cumhuriyet olarak tanımlanmasında belirleyici değildir. Tek parti liderinin atadığı kişilerin “seçtirilmesi” şeklinde de seçim olabilir. Cumhuriyet yönetiminin demokratik olması sanılanın aksine zorunlu değildir. TC devleti bu duruma tipik örnektir. Burjuva demokrasisi olmasa bile cumhuriyet idaresi vardır. Bu anlamda, burjuva diktatörlüğünün her biçiminin halk egemenliği söylemini kullanması gerçeği yansıtmaz. Burjuva diktatörlükleri halkın ya da çoğunluğun yönetimi gibi gösterme çabasının bir ürünüdür.

Cumhuriyet yönetiminde söylemin ötesine geçtiğimizde şu soru karşımıza çıkar; kimler yurttaş ya da halk kategorisindedir ve oy kullanabilir? Gerçekten demokratik bir seçimin teminatı üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin olmamasıdır. Özel mülkiyet ve bu mülkiyete sahip hâkim sınıflar gerçekliğinde en ileri burjuva demokrasilerinde bile seçimler gerçekte demokratik değildir, bu anlamda halkın iradesini yansıtmaz. Burjuvazi, meşruiyetini tesis etmek ve genişletmek için cumhuriyet yönetimine ve seçimlere başvurur. Halk egemenliği denen yönetimin kendisi burjuvazinin egemenliğinden başkası değildir.

Proletarya diktatörlüğü şartlarında söz konusu olan proleter demokrasi uygulamalarını dışta tutarak şunu söylemeliyiz ki cumhuriyet yönetimleri burjuva anlamda dahi çoğunlukla demokratik olmamışlardır. Cumhuriyet yönetimi; köleci devlette köle sahiplerinin yönetime katılmasını, feodal devlette köylüler dışındakilerin yönetime katılmasını içerir. Kapitalist devletlerde, burjuva demokratik devrimlerini yapmış ülkelerde bile başta herkese oy hakkı tanınmamıştır. Politik iktidarı eline almış burjuvazi uzun yıllar kendini güvende hissetmemiştir. Bir dizi ülkede herkese oy hakkı mücadele ile kazanılmıştır. 20. yüzyıla kadar kadınlar ve köleler her zaman; borçlular, hizmetçiler, fakirler, işçiler, eğitimsizler ise çoğu zaman, halk ya da yurttaş kategorisinde değerlendirilmediği için oy kullanmanın, sözde bile olsa yönetime katılmanın dışında tutulmuşlardır.

“Şunu da vurgulayalım ki Engels, en büyük bir kesinlikle, genel oy hakkını burjuvazinin egemenliğinin aracı olarak niteliyor.”⁴

Kapitalist devletlerde çoğunlukla yönetim biçimi cumhuriyettir. Üretim araçlarının özel mülkiyetini koruyan devletin, adı ne olursa olsun, niteliği değişmez o

4 A.g.e., s. 26

sadece kapitalist devlettir. Burjuva cumhuriyetler “halkın egemenliğine” daha az yer verirken “anayasaya” ve “hukukun üstünlüğü”ne daha çok önem verir. Burjuva devlet de “hukuk” esas alınarak oluşturulmuş; başka bir deyişle, burjuva sınıfın egemenlik hukuku üzerine oluşturulmuştur. Anayasa hâkim sınıflar arasındaki ilişkileri belirlerken halka da görev ve sorumluluklarını gösterir. Dolayısıyla ne kadar eşitlikçi ve “halk egemenliği” olarak gösterilmeye çalışılırsa çalışılırsa, üretim araçlarının özel mülkiyetinin olduğu bir devlette eşitlik, biçimseldir. “Halk egemenliği” denen şey halkın kendisini soyacak kurulu seçme “özgürlüğü”nden başka bir şey değildir. Burjuvazi, işçi sınıfının sömürsünü en iyi şekilde yapmasına olanak tanıdığı için cumhuriyet yönetimini tercih eder.

Antik Yunan cumhuriyetlerinde demokrasi köleler dışındakiler içindi. Devlet işlerinin kararlaştırıldığı demokratik yönetim organı halk meclisi, nüfusun azınlığı olan yine toprak ve köle sahiplerinin egemen olduğu “özgür yurttaşlar” tarafından oluşturuluyordu. Köleler ve boyunduruk altına alınan bölgelerin halkları devlet yönetimine katılma hakkına sahip değildi.

Cumhuriyet, Orta Çağ’da ise kentin ticaret kesimi ile lonca üyelerinin katıldığı yerel öz yönetimin bir biçimini ifade ediyordu. Burada da biçimsel demokrasi kent burjuvazisinin zengin kesimlerinin egemenliğini maskeliyordu. Toprak ağaları, zaten yönetimde oldukları için söz onlarını.

Gelişmiş burjuva devletlerinde demokrasi, cumhuriyetin eski biçimlerinden, devlet yönetimine katılma hakkının resmî olarak, nerede ise, bütün yurttaşlar için geçerli olmasıyla ayrılır. Böylece burjuva demokrasisi altında biçimsel eşitlik en geniş yaygınlığa ulaşır. Ne var ki bu demokrasi burjuva egemenliği maskeleydiği için kapitalist sömürünün devam etmesinin korunmasına hizmet eder. Gerçekte burjuva demokrasinin de yönetiminde büyük sermaye vardır. Burjuva cumhuriyet yönetiminin olduğu ülkenin sosyo-ekonomik yapısına göre hâkim sınıflar da farklılaşabilir, çeşitlik gösterebilir. Örneğin yarı-feodal ülkelerde komprador burjuvazi ve toprak ağaları gibi... Burjuva demokratik devrimleri ile birlikte demokratik “özgürlükleri” –konuşma, toplantı, basın özgürlüğü vs.- ilan eden burjuvazi gerekli ön koşullar sermayenin kontrolünde bulunduğundan, geniş emekçi kitlelerin bu özgürlüklerden kısıtlı yararlanabileceğini de bilir. Burjuva özgürlükleri, burjuva demokrasisi emekçi kitlelerin düpedüz aldatılmasıdır. Burjuva cumhuriyeti bunun en işlevli biçimidir. Genel oy, başka şeylerin yanında kapitalist ve burjuva-feodal toplumda sistemin kendini meşrulaştırmasının en büyük aracıdır.

“Birkaç yılda bir, egemen sınıfın hangi temsilcisinin parlamentoda halkı temsil edeceğine ve ezeceğine karar vermek –sadece parlamenter, meşruti monarşilerde değil aksine en demokratik cumhuriyetlerde de burjuva parlamentarizmi-

nin gerçek özü budur.”⁵

Feodal beyler sınıfının devletinden burjuva sınıf egemenliğine geçişi ifade eden ulus devletleşme sürecinin yaygın yönetim biçimi olarak cumhuriyetçiliğin üç sacayağı vardır. Milliyetçilik, halkçılık ve laiklik... Bu kavramlar, egemenliğin kaynağını tanımlamada kullanılır. Sözde burjuva cumhuriyet olan TC de ulus devletleşme sürecini bu üç sacayağı üzerine oturtmuştur. TC'nin resmî ideolojisinin anahtarı da bu anlamı ile cumhuriyetçiliktir. Siyasal meşruiyet bunun üzerine kurulmaya çalışılmıştır.

Halkın çıkarı söylemi egemenlerin halkı kandırmada kullandığı maskedir. Milliyetçilik burjuva sistemde din işlevi görür. Cumhuriyet yönetimleri sözde halkın çıkarına saygılı davranan bir yönetim biçimi olarak formüle edilir. Cumhuriyetin siyasal meşruiyet ölçüsü “halkın çıkarı”dır. Özgürlüğü doğuştan gelen bir hak değil yasalarla belirlenen bir hak olarak gören liberalizm ideolojisi, özgürlüğü yasaların güvencesindeki “sivil hak” olarak ele alır. Cumhuriyetçi düşüncede millet, ortak ideal ve çıkar etrafında toplanmış halk biçiminde tanımlanır. Bu düşüncenin temelinde, vatandaşı yalnızca hak ve özgürlüklere sahip olan bireyler değil yasalar karşısında ödevleri de olan bireylere indirgeyen liberalizm anlayışı vardır. Burjuva cumhuriyet ideolojisinde, kişiye özgü olmayan fakat bireysel özgürlüğün güvencesi sayılan yasaların üstünlüğünün, ortak yarar ve istikrara öncelik tanıyan yaklaşımı liberalizmden beslenir. Bu liberalizmin siyasal bakış açısıdır. Rousseau'nun ‘genel irade’ kavramı ile ‘vatan’ düşüncesi liberalizm ideolojisi ile yeniden üretilir. Laiklik de burada devreye girer. Laik motiflerle bezenmiş vatan sevgisi bir *sivil din* haline getirilir. TC özgünlünde geliştirilen cumhuriyetçilik ideolojisi de siyasal yönetimin (“burjuva cumhuriyetinin”) ideolojik-teorik formasyonudur. TC, bu burjuva ideolojisi ve söz konusu sacayakları ile resmî ideolojisini oluşturmuştur.

Monarşi

Başka bir yönetim biçimi de monarşidir. Sözcük anlamı kısaca tek kişinin buyruğu ile devlet yönetimi demektir. Soydan intikal eden haliyle bir ailenin başının devleti yönettiği kuruma monarşi denir. Krallık, padişahlık, çarlık vb. şeklinde tanımlanan görünümleri vardır. Feodal devletlerde kullanılan en yaygın devlet biçimidir. Bu yönetim biçiminde egemenin egemenliğini meşrulaştırması yöneticinin; kralın, padişahın, çarın vb. tanrının soyundan geldiği ya da o mevkiinin kutsal olarak var olduğu iddiasıdır. Bundan dolayı halkın ona itaati doğal görünür ve “zorunlu”dur. Ancak monarkın mutlak ya da sınırsız bir egemenlik gücü yoktur. Tanrıdan alınan güç de sınırsız olamıyordu. Çünkü tanrının yasalarının kralları vb. bağlayıcı yükümlülüğü olmalıydı. Bu yönetim

⁵ A.g.e., s. 55

biçimlerine karşı isyanlar yine dini görünüm altında yapılmıştır. Hristiyanlık ya da Müslümanlık değişen toplumsal koşullara paralel tanrıdan alındığı söylenen güce sınırlamalar da getiriyordu. Hristiyanlık bazı şeylerin Sezar'a bazı şeylerin tanrıya ait olduğunu söylüyordu. Feodal toplumdaki değişime paralel yöneticilerin yetkileri de tanrı dolayımından yeniden düzenlendi.

Monarşilerde başkaldırmalar ve verasetin geçersiz olduğu durumlar sıkça yaşanmıştır. Kralların ya da padişahların kardeşlerini öldürmeleri, yetersiz gördükleri tanrının temsilcisi yöneticiye suikastla düzenlemeleri ya da tahttan indirmeleri sıkça yaşanan olaylardır.

Feodal devlette monarklar yani krallar, padişahlar, çarlar tanrı adına tüm ülke topraklarına bakan ya da o toprakları koruyan kimselerdi. Tanrı adına o toprakların sahipleriydiler. Halk da monarkların tebaası oluyordu. Monarklar güçlerini tabii ki toprak sahiplerinden, tüccarlardan, köle sahiplerinden alıyordu. Kapitalist devlet de gücünü büyük burjuvaziden alıyordu. Monarşinin yönetimi meşrulaştırma aracı dindi. Dini kurumların aynı zamanda devasa topraklara sahip olması yönetimle sıkı bir ilişkisini de gösteriyordu.

Elbette monarşik yönetim değişik toplumsal, ekonomik yapılara göre şekil almıştır. Ama sınıf hâkimiyetine dayalı bir devlet yönetme biçimi olma özelliğini hep korumuştur. Meşrutî monarşi, mutlak monarşi, anayasal monarşi gibi çeşitleri de vardır. *Meşrutî monarşi*, kral ya da padişah gibi bir baş yönetici olmasına karşın parlamentonun ve ona bağlı bir hükümetin olduğu yönetim biçimidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde bu yönetim biçimi olmuştur.

Mutlak monarşi, feodalizmle burjuva düzen arasındaki geçiş biçimidir. Mutlak monarşiler 17. ve 18. yüzyılda Avrupa'da hayat bulmuştur. Kendisini feodal toplum çerçevesi içinde geliştiren ticaret ve sanayi burjuvazisi her geçen zaman ekonomik ve politik olarak güçlenmiştir. Köylülerin sömürüsüne dayanan feodal beyler, gelişmenin belli bir aşamasında burjuvaziye mali açıdan bağımlı hale gelmişlerdir. Zamanla burjuvazi ile feodal beyler arasında belli bir güç dengesi oluşmuştur. Burjuvazi tek başına siyasal iktidarı alacak kadar güçlü değil iken feodal beyler de tek başlarına egemenliklerini sürdürecektir güçte değildiler. Esasta feodal kalan devlet iktidarı burjuvazinin taleplerini de dikkate almak ve yerine getirmek zorunda kaldı. Bu, feodal beylerin çıkarlarını güvence almak için zorunluydu. Aynı zamanda kral -kendisi en büyük feodal beydir- burjuvazi üzerinde baskı uyguladığı zamanlar, özellikle devlet mekanizmasını korumak için burjuvaziden para almak söz konusu olduğu zaman feodal beylere dayanıyordu. Ancak işlevlerini sınırlamaya çalışan feodal beyler üzerinde etkili olmak istediğinde ise burjuvaziye dayanıyordu.

Mutlak monarşinin bu işleyişi, devleti, birbiriyle mücadele eden sınıfların üye-

rinde duran ve sınıfların birbirleriyle savaşını uzlaştırmak için müdahale eden bir örgütlenme olarak gören düşüncelere dışsal bir neden sunmuştur. Gerçekte mutlak monarşi çözülmekte olan feodal beyler sınıfının iktidarıydı. Burjuvazi yeterli güce ulaştınca mutlak monarşiyi yıkarak kendi sınıf devletini kurdu. Fransa’da feodalizm altyapıdan tam tasfiye edilmeden burjuvazi siyasi iktidarı almıştır. İngiltere’de ise altyapıda tamamen kapitalizm hâkim hale gelmesine rağmen bizzat burjuvazi siyasi iktidarı almamıştır, hanedanlık kalmıştır ama tamamen burjuvaziye hizmet eder hale gelmiştir. Buna karşın monarşi, burjuva demokrasisine sadık kalmıştır. Hatta İngiltere burjuva demokrasisinin beşiği olmakla övünür. Türkiye’de Aydınlanmacı düşüncenin yanılığlı bir bakış açısından hanedanlık anti-demokratik, Cumhuriyet ise demokratik gösterilir. Bu da mutlaklaştırılır. Cumhuriyet demokratik olması bakımından tarihsel bir ilerleme olarak sahiplenilir ama tarihsel gelişmeler bunun böyle olmadığını göstermektedir. Aydınlanmacılar Fransa örneğini alırlar ama o burjuva cumhuriyete geçişin ya da burjuva demokrasisinin tek örneği değildir. Diğer yandan tarihsel olarak ileri olanın politik olarak da ileri olduğu söylenemez. Burjuva devlet tarihsel olarak feodal devletten ileridir, yalnızca bu kadar... Ama aynı zamanda burjuva devlet politik gericiliktir; Kemalizm bunun tipik örneğidir.

“17. ve 18. yüzyılın mutlak monarşileri, Fransa’da birinci ve ikinci imparatorluğun Bonapartizmi, Almanya’da Bismark böyledir.”⁶ Mutlak monarşiden hareketle devletin sınıflar üstü olduğu ya da tüm sınıflara eşit yaklaşan, bağımsız bir mekanizma olarak var olduğu şeklinde revizyonist bir teori üretilmeye çalışılmıştır. Fransa’da yaşanan geçici, özgün ve istisnai süreçte yani burjuvazinin henüz iktidarı tam olarak almaya muktedir olmadığı, proletaryanın da alamadığı koşullarda, burjuvazinin kısmen geri çekilmesi ve devletin burjuvazi adına ‘tek kişi’ ve bürokrasi tarafından yönetilmesi söz konusu olmuştur. Fakat emperyalizm ve proleter devrimler çağında bunun gerçekleşmesi mümkün değildir.

Aristokrasi

Diğer bir yönetim biçimi ise aristokratik yönetimdir. Soylular sınıfına özgü hükümet biçimi, soylular yönetimi, soylu erki gibi anlamlara gelmektedir. En iyi yönetim anlamında da kullanılmıştır. Aristoteles ve Platon aristokrasiyi, en iyi yönetim ve en iyi hükümet anlamında kullanmışlardır. Onlara göre en iyi yönetim bilginlerin, filozofların yönetimiydi. Terim daha sonra erkin bir sınıfa özgü olmasıyla özdeşleşmiş, bu sınıfın hükümeti anlamına dönüşmüştür. Aristokrasi, beyler iktidarı, beylerin egemenliği şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlamıyla din adamları aristokrasisi, asker aristokrasisi, burjuva aristokrasisi gibi çeşitli sınıf ve tabakalar adıyla da anılır olmuştur. Buradan hareketle de bu

6 A.g.e., s. 25

kavram artık soylular sınıfı hükümet biçimini dile getirir olmuştur. Aristokratik yönetim biçimi soyluların yönetimi anlamına gelmektedir.

Bu yönetim biçimi de sanıldığı gibi aksine sadece feodal devlete özgü yönetim biçimi değildir. Köleci toplumda da görülmüştür. Azınlıkta olan soyluların devleti yönetmesi şeklinde görülmüştür. Bu azınlık soylular hem ekonomik olarak güçlüdür ve sömürücü sınıflara mensuptur hem de çeşitli nitelikleri kaynaklı mensup olduğu sınıfta ayrıcalıklı ve özgürdürler. Köleci toplumda felsefeciler yönetimi anlamına gelirken feodal toplumda eğitimli toprak sahipleri sınıfının yönetimi anlamına gelmektedir. Daha sonra hem toprak sahibi hem de asker olan sınıf aristokratlar olarak devlet yönetimine gelmişlerdir.

Oligarşi

Başka bir yönetim biçimi de oligarşidir. Bu yönetim biçimi de servet sahibi küçük bir azınlığın yönetimini ifade etmektedir. Kapitalist devlette ise tekelleşmiş büyük sermayeye dayalı yönetimi ifade etmektedir. Halkın yönetimi anlamına gelen demokrasi ve tek bir kişi yönetimi olarak monarşinin karşısına oligarşik yönetim konmuştur. Hâkim sınıfların temsilcisi küçük bir azınlığın devleti yönetmesi şeklinde görülmektedir.

Kuruluşundan günümüze TC devletinin siyasi iktidar biçimi

Devletin özü ve niteliği kadar biçimi de önemlidir. Biçimle öz arasındaki ilişkinin ortaya konması da bir o kadar önemlidir. Biçim ve öz arasındaki felsefi tartışmalara girmeden, bir olgu olarak TC devletinin biçimini ele alacağız. Bunun devletin niteliğiyle olan ilişkisine bakacağız.

“Sömürücü sınıfların politik egemenliğe sömürüyü sürdürmek için, yani halkın ezici çoğunluğuna karşı bir avuç azınlığın bencil çıkarları için gereksinimi vardır.”⁷

Devletin özü, ezilen sınıfları sömürme aracı olmasıdır. Devlet “özel” bir baskı erkidir, diktatörlüktür. Devlet özel bir iktidar örgütüdür, bir sınıfı ya da sınıfları bastırmak üzere oluşturulmuş bir şiddet örgütüdür, örgütlenmiş şiddettir. Bu anlamı ile polis, ordu, hapishaneler ve bürokrasisiyle devasa bir baskı ve şiddet mekanizmasıdır.

“Politik alanda, hanedanlık çıkarları ile birleştirilmiş olan meşrutiyetinin idaresinin yerini, yeni hâkim sınıfların çıkarlarına en iyi cevap veren idare, burjuva cumhuriyeti almıştır. Bu idare, sözde bağımsız gerçekteyse siyasi

7 A.g.e., s. 35

bakımdan emperyalizme yarı-bağımlı bir idaredir.

Kemalist diktatörlük, sözde demokratik gerçekte askeri faşist diktatörlüktür.”⁸

Kaypakkaya yoldaşın bu iki tespiti TC devletinin niteliği ve biçimini özlü bir biçimde ortaya koymaktadır.

TC devletinin niteliği konusunda tartışmalar yeni değildir. Bunun Kemalizmin niteliğinin tartışılması anlamına da geldiği ortadadır. Bir dizi küçük burjuva örgüt ve şahıs Kemalizmi ve onunla bağlantılı TC'nin niteliğini yanlış analiz etmekte, bundan yanlış sonuçlar çıkarmaktadır. Yanlış tespitlerin en bilineni, Kemalizmin “siyasi bakımdan bağımsız bir milli burjuva diktatörlüğü” olduğudur. Tabii bazı kesimler daha da abartarak “küçük burjuva diktatörlüğü” olduğunu bile söyleyebilmektedirler. Bu gibi yanlış tespitleri Aydınlikçılardan, THKO ve THKP-C'ye kadar geniş bir çevre savunabilmektedir. Günümüzde de Proletarya Partisi dışında hemen hemen tüm yapılar bu yanlış tespitlerin türevlerini, güncellenmiş hallerini, açıktan ya da kaçamak bir şekilde savunmaktadırlar.

Bu kapsamda bir de devlet eliyle “milli burjuvazi yaratma” revizyonist teorisi vardır, ki bu teori bilimi altüst eder, materyalizme elveda der. Marksist-Leninist-Maoist (MLM) devlet teorisi bir kenara bırakılmakla kalmaz bu teorinin elle tutulur yanı da yoktur. Sözde sınıflardan bağımsız, boşlukta duran devlet denen bir mekanizma var ve boşlukta durmaktan kurtulmak için kendi gücünü ondan alacak bir sınıf yaratıyor! Tabii var olan devlet boşlukta olmalı ki kendine bir sınıf yaratsın! Devlete hâkim olan bir sınıf yoksa devletin kendisi abestir. Ya da devlete milli burjuvazi sahipse devletin bir kez daha kendine sınıf yaratması abes olur. Başka bir sınıfın milli burjuvazi yaratması ise eşyanın doğasına aykırıdır. *“Devlet hâkim olan sınıfın veya sınıfların baskı ve sömürü aracıdır. Devlet gücünü elinde tutan sınıf, onun kendi sınıf çıkarları için kullanır. Yeni bir sınıf yaratmak için değil! Devlet gücünün, onu elinde tutanlar tarafından bir başka sınıf veya zümre yararına kullanıldığını iddia etmek, devletin sınıfsal karakterini unutmak, devletin tarihi fonksiyonunu unutmak ona sınıflar dışı veya üstü bir karakter izafe etmek olur.”⁹*

Kemalist devletin sınıfsal niteliği komprador büyük burjuvazi ve toprak ağaları sınıfının iktidarı olmasıdır. Komprador Türk ticaret burjuvazisinin ağırlıkta olduğu, büyük toprak ağaları ve tefecilerin ittifakına dayanan bir devlettir. Siyasi iktidarın kuruluşundan günümüze emperyalizme ekonomik bağımlılığını da söylemeliyiz.

İdarenin burjuva cumhuriyet olması gerçekte bunun burjuva demokrasisi ol-

8 İbrahim Kaypakkaya, Umut Yayıncılık, İstanbul, İstanbul 2013, s. 303

9 A.g.e, s. 301

duğunu da göstermez. Burjuva demokratik devrimleri yaparak iktidarı eline alan burjuvazi başlıca iki sorunu çözmüş oluyordu. Toprak sorunu ve siyasi özgürlükler sorunu. Toprak sorununu çözerek feodal sınıfları tasfiye ediyordu. Bu da iktidar blokunda feodal sömürücü sınıfların olmamasını getiriyordu. Bu, burjuvazinin daha güvende olmasını sağlıyordu. Burjuva sınıfların tam hâkimiyeti gerçekleşiyordu. Bu durum, burjuvazinin görece güçlü olmasını sağlıyor ve burjuva fraksiyonlar arasındaki mücadelenin sınırlarını da genişletiyordu. Bunun sonucu olarak siyasi özgürlükler burjuva anlamda genişlemiş oluyordu. Fakat TC böyle bir süreç üzerine kurulmamıştır. TC, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte ulus devletleşme süreci içinde ortaya çıkmıştır. Ekonomik yapı burjuva tarzda gelişmeye yeterince koşul bulamadan emperyalizmin tahakkümü altına girdiği için burjuva demokratik devrimi yapacak güçte bir burjuvazi gelişmemiştir. Gelişen burjuvazi de emperyalizmle iş birliği içinde olan komprador burjuva niteliktedir. Dolayısıyla bu ekonomik yapı, hâkim sınıflar blokunu şekillendirmiştir. Cumhuriyet idaresine Fransız Aydınlanmacılığı rengini vermiştir. Cumhuriyet idaresi hâkim sınıfların çıkarına en iyi yanıt veren bir idare olmasına karşın demokratik bir niteliğe sahip değildir.

TC'nin kuruluşunda hâkim sınıflar kompozisyonu, Türk komprador büyük burjuvazisi ve toprak ağaları sınıfları şeklindeydi. Emperyalizm ile ilişkiler hiçbir zaman koparılmamıştı. Osmanlı'nın, daha doğrusu, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) devamcısı olarak kurulan TC, sultanlığı, meşrutî monarşiyi kaldırmış fakat yarı sömürge, yarı feodal yapı olduğu gibi kalmıştır. Kemalizmin millî burjuva sınıfının temsilcisi olduğunu söyleyenler, Kemalistlerin daha savaş yıllarında emperyalizm ile girdikleri ilişkiyi görmezden geliyorlar. Bununla da yetinmiyor, resmî ideolojinin söylemini gerçek kabul edip bir de Kemalizme anti-emperyalist payesi biçiyorlar.

TC'nin kurulması ile birlikte, ilk yıllarından itibaren emperyalizmle ilişkiler hep var olmuştur. Hatta Mustafa Kemal'in Samsun'a gitmesine İngilizler onay vermiştir. Bugün resmî ideolojiyi yeniden üretmek maksatlı yeniden güncellenen 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkma "efsanesinin" arka yüzünde padişahın ve İngiliz emperyalizminin izni vardır.

TC'nin kurulmasına öncülük eden sınıfın komprador büyük burjuvazi olmasına karşın gelişkin ve güçlü bir yapısı olmadığı için savaş yıllarında toprak ağaları ile ittifaka girmiştir. Kemalizmin sınıfsal temeli; ticaret burjuvazisi, toprak ağaları, tefeciler ve o zaman zayıf olan sanayi burjuvazisidir. Bu sınıflar ittifakı, emperyalizme bağlı olarak gelişen bir kısım eski ticaret burjuvazisinin ve azınlık milliyetlerden burjuvazinin yerini almıştır.

Devlete hâkim olan sınıf ittifakının durumu sosyo-ekonomik yapıya göre şekillenmiştir. Feodalizm tasfiye edilmeden emperyalizmin tahakkümü altına giril-

diği için bir taraftan feodalizmi tasfiye etme koşulları ortadan kalkmış diğer taraftan burjuva demokratik devriminin çözeceği sorunlar da olduğu gibi kalmıştır. Kapitalizmin geri ve komprador niteliğinden kaynaklı tam bir siyasi bağımsızlık da elde edilememiştir. Görünürde TC siyasi bakımdan bağımsız bir devlettir ama bu bağımsızlık ‘bağımlı’ bir bağımsızlıktır. Ekonominin güçsüzlüğü, sanayinin yok denecek düzeyde olması, ticaretin tarım ürünleriyle sınırlı olması, emperyalist şirketlerin acenteciliğinden öte sanayi ürünleri ticaretinin olmaması ve dışarıya tarım ürünleri haricinde ürünlerin satılamaması ekonominin temel karakteristik özellikleridir.

“Hâkimiyeti kuran yeni Türk burjuvazisinin bir kısmı, komprador niteliğini eskiden beri taşımaktadır. (...) Diğer bir kısım burjuvazinin komprador niteliği ise Kurtuluş Savaşı’ndan hemen sonra başlamış ve bunlar gittikçe de daha çok kompradorlaşmıştır. Türk burjuvazisinin emperyalizmle savaş yıllarında gizli kapaklı başlayan iş birliği, savaştan sonra iktisadi alanda daha da gelişmiş ve zaten tasfiye edilmeyen yarı sömürge yapı, bu iş birliğini daha da kaçınılmaz hale getirmiştir.”¹⁰

Emperyalizmin, ülkeleri nasıl tahakküm altına aldığına girmiyoruz. Yalnızca bu ekonomik durumun hâkim sınıflar ittifakını nasıl şekillendirdiğini göstermeye çalışıyoruz. Bu da siyasi iktidar biçiminin ne olacağını koşullamaktadır. Biçimde burjuva cumhuriyettir; genel seçimler yapılır, bir parlamento ve bir hükümet vardır. Hanedanlık yönetimi de yoktur. Bunların hepsi de bu ekonomik durumun şekillendirdiği faşist devlet biçimini maskeleyerek içindir. Bilindiği gibi parlamento Osmanlı idaresinde de vardı. TC kurulduktan sonra hatta cumhuriyet idaresi ilan edilmeden parlamento oluşturulmuştur. Fakat kurulduğu günden bu tarafa parlamento “kaba ve uydurma” bir yapıdadır. Faşist diktatörlüklerin maskesi olmaktan başka işlevi yoktur. Cumhuriyet de asla burjuva anlamda demokratik bir nitelik kazanmamıştır. Buna ekonomik yapı, hâkim sınıfların ve devletin niteliği izin vermemektedir. Hâkim sınıfların çıkarı ancak demokratik olmayan cumhuriyeti koşullamaktadır.

Burjuva cumhuriyete rengini veren iki şey vardır: Birincisi, tek adam yönetiminin olmaması, başka bir anlatımla meşruiyetini sözde de olsa “anayasa” ve “yasalara” bağlaması ve bununla ilişkili olarak “halk egemenliği” söyleminin ön plana çıkarılmasıdır. İkincisi de parlamentarizmdir. Ki tanımlamada parlamenter cumhuriyet de denir. Cumhuriyet, hanedanlığı kaldırarak sözde tek kişi yönetimine son vermiştir. Ama Mustafa Kemal’in kendisi “tek adam” diktatörlüğünü kurmuştur. Burjuva-feodal tek parti vardır, seçimler ise anti-demokratiktir. Seçimler ise M. Kemal’in belirlediği isimlerin onaylanması şeklindedir. Hatta parlamentoda bazı milletvekilleri M. Kemal’e biat etmedikleri

10 A.g.e., s. 352

için dövülmüş, korkutulmuş hatta öldürülmüştür. M. Kemal'den sonra "İkinci Adam" olarak İsmet İnönü'nün olduğu ikinci tek adam süreci başlamıştır. Bu süreçlerin hepsinde en azgın faşist devlet terörü estirilirken cumhuriyetin isimden öte bir karşılığı olmamıştır.

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrasında kapitalist sistemin yeniden inşası SSCB'ye karşı kapitalist blokun tahkim sürecinde konjonktürün de dayatmasıyla faşist devlet terörü kısmen zayıflamış, cumhuriyet idaresi de tek partili yaşamdan çok partili yaşama geçmiştir. Bu kısmi değişiklik de cumhuriyeti demokratik cumhuriyet yapmamıştır. Cumhuriyet idaresi devletin yürütmesini tamamen anti-demokratik bir biçimde devam ettirmiştir. Devletin faşist niteliği cumhuriyetin anti demokratik olmasını da koşullamıştır. İdarenin adının cumhuriyet olması, halk egemenliği gibi söylemlerin sıkça kullanılması halkı aldatmak maksatlıdır. Halk egemenliği ne seçimle ne de yasalarla sağlanabilmiştir. Anayasa ve yasalar, hâkim sınıfların halk üzerindeki sömürü, baskı ve şiddetini meşrulaştırma araçlarıdır. Parlamento baştan beri uydurmadır, işler başka yerde halledilmektedir. Yaşanan tüm seçimler bu durumu defalarca kez göstermiştir.

Parlamento tüm burjuva diktatörlüklerinde, biçimi ne olursa olsun halkı kandırma aracıdır. En gelişmiş burjuva demokrasilerinde bile asıl devlet işleri kulislerde halledilir. Bu işler hep devlet mekanizması yani bürokrasi, devlet daireleri, bakanlıklar, kurmay heyet vb. yerlerde yürütülür. "Parlamentolarda sadece lak lak edilir, hem de 'sıradan halkı' kafese koymak özel amacıyla."¹¹ Burjuva demokrasinin niteliği de budur zaten. "Orta Çağ'a kıyasla muazzam bir tarihsel ilerleme anlamına gelen burjuva demokrasisi; her zaman dar, sınırlı, sahte, ikiyüzlü, zenginler için bir cennet, sömürülenler, yoksullar için bir tuzak, bir aldatmacadır ve kapitalizm altında böyle olmak zorundadır."¹² Demokratik olduğu söylenen burjuva cumhuriyeti bundan fazlasıdır bile!

Parlamento hâkimiyet aracı değildir. Hâkimiyet aracı ordusu, polisi ve hapishaneleriyle bir bütün devlet mekanizmasıdır. "Parlamentonun varlığı veya yokluğu egemenliğin biçimini değiştirir ama bizzat hâkimiyetin varlığını asla etkilemez"¹³ Biz buna, parlamento dışında halkın seçtiği bir başkanın olmasının da egemenliğin varlığını etkilemediğini de ekleyelim. Parlamento bulunmadığı zaman hâkimiyet araçları ortadan kalkmaz. Devleti ayakta tutan temel direklerden biri parlamento değildir o direkler; polis, ordu, hapishaneler ve bürokrasi. Parlamentonun halkı kandırmak için simgesel bir anlamı vardır. Bunun içindir ki parlamento komünistlerin askeri hedeflerinin ilk sıra-

11 V. İ. Lenin, a.g.e., s. 56

12 A.g.e., s. 143

13 İbrahim Kaypakkaya, a.g.e, s. 386

sında yer almaz. TC’de parlamento defalarca kez lağvedilmiştir. Bundan hâkim sınıfların hâkimiyeti yıkılmadığı gibi ciddi oranda bile etkilenmemiştir. Askeri faşist cunta dönemlerinde genelde ilk önce parlamento kapatılır ama devlet mekanizmasının işlemesi bundan etkilenmez olduğu gibi devam eder. Başbakan tutuklanır, asılır, seçimler kaldırılır ama cumhuriyet yönetimine bir şey olmaz, olduğu gibi devam eder.

“En demokratik burjuva cumhuriyetlerinde bile parlamentonun hâkim sınıflar tarafından köşeye atılması, iki şeyi değiştirecektir: Birincisi, bir süre için parlamentoda halkı yönetici sınıfının hangi bölümünün ayaklar altına alacağına, ezeceğine, dönem dönem karar verme imkânı ortadan kalkacaktır. İkincisi de hâkim sınıfların temsilcileri artık parlamentolarda (...) ‘saf halk’ı aldatma ereğiyle gevezelik yapmayacaklardır. Ama hâkim sınıfların hâkimiyet araçları ortadan kalkmayacaktır çünkü hâkim sınıfların hâkimiyet araçları parlamentoda değildir.”¹⁴

Elbette komünistler yönetim biçiminin ne olduğunun proletarya bakımından önem taşımadığını düşünmezler. Sınıfları baskı altında tutmanın daha gevşek, serbest ve geniş biçiminin devrimci mücadeleyi kolaylaştıracağını bilirler. Bu nedenle şartların devrim için uygun olmadığı durumlarda burjuva sistemin en geri ve legal alanlarından, parlamento ahırından bile yararlanmaya çalışırlar.

“Şartların devrim için uygun olma durumlarda ise komünistler burjuva parlamentarizminin en devrimci olanını bile kaldırıp bir kenara atarlar; kitleleri, biçimi ne olursa olsun, mevcut burjuva diktatörlüğü yıkmak için harekete geçirirler.”¹⁵

Burjuva parlamentarizmiyle ya da burjuva parlamenter cumhuriyetiyle faşist diktatörlüğün bağdaşmaz bir yanı yoktur. Faşist diktatörlüklerin çoğunda parlamentoyu dağıtma yoluna gidilmemiştir. Yani devletin niteliği ile biçimi çelişkiye düşmez. Pratikte yaşananlar da böyle olmuştur.

Türkiye’nin tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşulları parlamenter cumhuriyetin kaba ve uydurma olmasına yol açmıştır. Yarı sömürge, yarı feodal yapıdan dolayı zayıf bir burjuvazi mevcuttur. Dolayısıyla iktidarı koruyabilmek için kitleleri zor ve şiddet yolu ile ezme yolu seçilmiştir. Varlığını korumak için kendini buna zorunlu hissetmiştir. Dolayısıyla devlet, kuruluşundan bu yana burjuvazinin en gerici, en şoven kesimlerinin açık terörcü diktatörlüğü olarak var olmuştur. Dimitrov’un belirttiği gibi faşizm, “ilgili ülkenin tarihi, sosyal ve iktisadi şartlarına, millî özelliklerine ve uluslararası durumuna göre çok çeşitli

14 A.g.e., s. 386

15 A.g.e., s. 387

ülkelerde çeşitli biçimlere”¹⁶ bürünmüştür. Bundan dolayıdır ki burjuva cumhuriyeti uyduruk, sözde bir demokrasidir; esasta ise faşist diktatörlüktür.

İbrahim yoldaş, ülkemizde iktidara zayıf burjuvazi ile feodalizm döneminin kalıntısı toprak ağaları sınıfının ortak olduğunu belirterek, bu iki nedenle Kemalist iktidar dönemi de dahil olmak üzere Türkiye’de burjuva demokrasinin başından beri faşizan ve feodal bir karakter taşıdığını belirtir.

Uluslararası durum da hâkim sınıflara parlamentoyu benimsemeye zorlamaktadır. Ulus devletleşme süreci ile birlikte yönetim biçimi meşruti monarşiden burjuva cumhuriyete dönüşmüştür. Çünkü bu yönetim biçiminin bir taraftan burjuvazinin çıkarlarını daha iyi yerine getireceği düşünülmüş diğer taraftan uluslararası durumdan kaynaklı bu idare kabul edilmek durumunda kalmıştır. Bu idarenin bir parçası olan ve çoğunlukla bu idare biçimi ile birlikte anılan, parlamento da uluslararası durumun etkisiyle hâkim sınıflar tarafından kabul edilmek zorunda kalmıştır. Çünkü parlamentonun da olmadığı açık faşist (terörist) diktatörlük hem halk nazarında hem de dünya kamuoyunda faşist çehresi ile sırtacaktır ve kısa zamanda teşhir olacaktır. *“Kitlelere ve dünya demokratik kamuoyuna karşı ‘demokratik’ görünebilmek, onları alt edebilmek için Türkiye’de hâkim sınıflar, başından beri ‘kaba ve uydurma’ bir parlamentarizmle faşist suratlarını maskeleyi, sınıf menfaatlerine daha yakın bulmuşlardır. İşte Türkiye’de parlamentonun fonksiyonu budur: Faşizmi maskeleymek.”*¹⁷

Türkiye’de burjuva cumhuriyet ve parlamento hâkim sınıfların faşist diktatörlüğünün maskesi olmuştur. Bugün de devletin niteliği aynıdır. Faşist klikler de parlamentonun çok daha işlevsizleşmesi, yalnızca çay, kahve içilip lak lak yapılan bir yer olmasına karşın hâlâ devam etmesini istemektedirler. Bazı liberal, sol reformist kesimleri de parlamento giderse “faşizm gelir” korkusu sarmıştır. Oysa parlamentonun işlevi zayıflayınca ya da komple ortadan kaldırılınca ne faşizme geçiliyor ne de rejim değişikliği olmuş oluyor. Parlamento dışında burjuva erkler ayrımı ya da erklerin tek elde toplanması da rejimi değiştirmiyor. TC ilk kurulduğu yıllarda erkler birliği prensibini benimsemişti. Şimdi de hâlâ sözde güçler ayrılığından bahsedilse de fiili olarak güçler birliği prensibi uygulanıyor. Ne güçler tek elde toplanınca ne de güçler ayrı ellerde olunca faşizm geliyor ya da ortadan kalkıyor. Bu durum devletin niteliğini değiştirmedeği gibi biçimini de değiştirmiyor. Güçler ayrılığı prensibi burjuva kliklerin kendi aralarındaki sınırların belirlenmesi için ortaya çıkmıştır.

Burjuva klikler arasındaki mücadele ve yönetimin bir burjuva klikten diğerine geçmesini de değerlendirmek de gereklidir. Bilindiği gibi komprador büyük

16 Georgi Dimitrov, Faşizm ve İşçi Sınıfı, İnter Yay., İstanbul 1996, s. 12

17 İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 388

burjuvazi ve toprak ağaları, TC'nin kuruluşundan sonra iki ana kliğe bölünmüştür. Ki bu iki klik Osmanlı'nın son dönemindeki ekonomik ve sosyal yapıya göre şekillenmiştir. Bu iki klikten birisini, kuruluş yıllarında hâkim olan ve emperyalizmle iş birliğini her geçen gün derinleştiren yeni Türk burjuvazisi, eski komprador burjuvazinin bir kısmı, ağaların ve büyük toprak sahiplerinin bir kısmı, memur ve aydınların en üst, imtiyazlı tabakaları oluşturmaktadır. Esasta bu klik TC'nin ideolojik formasyonuna ve yönetim biçimine şekil vermiş ve kuruluşta belirleyici olmuştur. Cumhuriyetin ve hâkim sınıfların bütünü'nün ideolojisi olma niteliği gösteren, resmî ideoloji; Kemalizm bu klik tarafından şekillendirilmiştir.

Diğer klik ise tasfiye edilemeyen komprador burjuvazinin bir kesimi ile ağalar ve büyük toprak sahiplerinin diğer kesiminden oluşmaktadır. Bu kesimin gücü diğerlerine göre daha zayıf olduğu için ekonomide daha liberal ve serbestçi çizgidedir. "Serbest rekabet" in kendisine daha fazla avantaj sağlayacağını düşünmektedir. Diğer taraftan da geçmiş geleneksel değerlere, sultanlığa da sahip çıkmaktadır. Bu da Osmanlı'dan kalan feodal artıkları ve din adamlarını kendi bayrağı altına toplayabilmek içindir.

TC'nin temel hâkim sınıflarını oluşturan bu iki klik kendi aralarında da çatışma halindedir. Bu iki kliğin devletin ideolojisi, biçimi ve idaresiyle asla dertleri yoktur. Devletin resmî ideolojisi olan Kemalizmle sorunları yoktur. Her biri bir öteki kadar Kemalisttir. Birbirleri ile yaşadıkları sorunun kaynağı, soygun ve sömürüden hangisinin daha fazla çıkar sağlayacağı ve buna bağlı olarak devletin yönetiminde söz sahibi olacağıdır. Esas sorun bu iken bunu halka göstermezler ama halkı sistem içinde tutmak için bir kayıkcı kavgası mizansenisi gibi oyun oynarlar. Halkın değişik kesimlerini peşlerine takıp sistem içine çekmek için iki kliğin ortaya koyduğu argümanlar farklıdır. Kâh biri kâh öteki demokrasi havarisi kesilerek orta burjuvaziyi, küçük burjuvaziyi, emekçileri peşlerine takarlar. Biri dini söylemle diğeri devlet dini haline getirilen laiklik söylemiyle halkın ezilen kesimlerini düzen içine çekip kendi bayrakları altında toplamaya çalışır. Bu oyun günümüzde de böyle oynanmaya devam etmektedir. Komünistler her iki kliğin kullandığı argümanlara değil onların sınıfsal konumuna bakarak değerlendirme yaparlar.

Sol çevrelerde özellikle Aydınlanma ideolojisinin etkisi ile günümüzde AKP'nin temsil ettiği ikinci kliği gerici ilan etme yaklaşımı hâkimdir. Dayandıkları neden ise ikinci kliğin dini söylemleri ve sultanlığa özlemi dile getiren ifadeleridir. Söz konusu klik 1950'den sonra yönetime gelmiştir. Bazı devrimci yapılar bunu bile karşı devrim olarak değerlendirmiştir. 1950'den günümüze ikinci klik söz konusu söylemleri nedeniyle hep gerici olarak damgalanmıştır. Sorun bu kliğin gerici olarak tanımlanması değil bu yanlış mantığın diğer kliği

ilerici görmeyi ve göstermeyi beraberinde getirmesidir. İki ana hâkim klikten birinin yönetime gelmesi karşı devrim olarak görülünce diğer kliğin bayrağı altında “devrim ve demokrasi” mücadelesi vermek gibi bir sonuç da ortaya çıkmaktadır. Günümüzde de reformist, liberal sol ve bazı devrimci çevreler bu anti-Marksist yaklaşımla hareket etmektedir.

Aydınlanma ideolojisinin, sınıf karakteri gereği feodalizmi geri görüp kendi sınıfı burjuvaziye ve kapitalizmi ilerici görmesini “anlarız” ama kendilerine Marksistlik, komünistlik, devrimcilik payesi verenlerin, din karşıtlığı üzerinden, burjuvazinin bir kliğinin bayrağı altında toplanarak komprador burjuvazinin bir kliğinin çıkarı için savaşımını “anlayamayız.” Hele hele bu mücadeleyi Marksistlik, komünistlik, devrimcilik olarak göstermeye çalışmalarını hiç “anlayamayız.” Komünistler bu anti-Marksist yaklaşımları ortaya koymaktan ve onlara karşı amansız bir ideolojik mücadele içine girmekten geri durmazlar.

Komünistler için Aydınlanmacılık burjuva bir ideolojidir. Komünistler, savaşımalarını onun bakış açısı ve değerlerine göre belirleyip örgütlemezler. Türk hâkim sınıflarının her iki kliği de halk düşmanıdır, sömürücü sınıfları temsil ederler. Dolayısıyla ne birinin ne de diğerinin iktidara gelmesi devrim ya da karşı devrimdir. Bu kliklerin ikisi de karşı devrimcidir, Kemalizmi bunlar ayakta tutar.

Tarihi olarak feodalizme göre kapitalizm sonra gelmiştir, dolayısı ile tarihi olarak ileridir. Ama bunu indirgemeci bir mantıkla politik alana uyguladığımız zaman, yukarıdaki örneğimizde olduğu gibi, sınıf iş birliğine kapıyı açmış oluruz. Feodalizme göre kapitalizm tarihi olarak ileridir. Hepsi o kadar. Feodalizmin de kapitalizmin de hâkim sınıfları gericedir, halk düşmanıdır. Politik alana da bu yön verir. Tarihsel ilerlemecilik teorisi sınıf iş birliğine kapı açar. “Geri” ve “ileri”yi tarihsel sıraya, tarihteki yer alışlarına göre değil üretim araçları karşısındaki konumlarına ve üretim ilişkilerinde oynadıkları role göre belirlemek belirlemek ise sınıfsal duruşu ortaya koyar. Pratik, sınıfsal gericiliği net olarak ayırıştırır.

*“Revizyonistlerin karşı devrim dediği, cumhuriyet düzenin yıkılması ve sultanlığın tesisidir. Oysa böyle bir şey, artık burjuvazinin genç kesimlerinin de işine gelmez hatta eski Türk büyük burjuvazisinin de...”*¹⁸ Bu tartışma konusu nerede ise hiçbir dönem ortadan kalkmamıştır. AKP hükümetleri döneminde yine gündemin ilk sıralarında yerini almıştır. AKP’nin iktidara gelmesi karşı devrim değildir daha doğrusu TC devletinde hükümet değişikliklerini komünistler devrim, karşı devrim düzleminde değerlendirmezler. Komünistler AKP’nin dini söylemlerinin, CHP’nin laik ve seküler söylemleri gibi halkı sistem içine

18 A.g.e., s. 356

çekip burjuvazinin bayrağı altında toplama politikası olduğunu bilir. TC tarihinde ne DP'nin ne AP'nin ne ANAP'ın ne de AKP'nin hükümet kurlmaları devrim ya da karşı devrimdir. CHP'nin iktidara gelmesi ya da gitmesi de bu kapsamda değerlendirilemez. Bu gelişmelerin hepsi karşı devrim cephesindeki klikler arası cereyan eden olaylardır. Bu gelişmeler ne devletin tipini ne de yönetim biçimini değiştirmiştir. Karşı devrim cephesindeki mücadelede bir kliği desteklemek devrimcilerin ve komünistlerin politikası değildir. Onların hepsi bir cephedeleyen devrimci ve komünistler de ayrı bir cephededir.

Birçok reformist yapının AKP karşıtlığı, Aydınlanma ideolojisine dayanmakta, dini söylem ve uygulamalara karşı laiklik savunusunda düğümlemektedir. Reformistler, laikliğin bir toplum projesi olmasının yanında bir eğitim projesi ve dolayısıyla ideolojik aygıtları şekillendiren bir düşünce olduğunu görmezler. Laik eğitimin, cumhuriyet kurulduğu günden bu yana temel hedefi burjuvazi ile aynı dili konuşacak, onun evrensel dilinden anlayacak bir kitle yetiştirmektir. Sermayenin ihtiyacı olan iş gücünü yetiştirmek için bu gereklidir. Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze değerlendirdiğimizde ana hedefin, temel eğitimin yanı sıra meslek okullarının da sayısının artırılması olduğunu görürüz. Laik eğitim sayesinde, toplumun en yoksulları da dâhil olmak üzere, “yurttaş” yapılacak derecede devlet eğitimi verildiğini görürüz. Devletin ideolojik bir aygıtı olarak eğitim işlevsel olarak kullanılır. Bunun yanında sermaye birikimi için gerekli ‘nitelikli’ iş gücü de yaratılır. Bu cumhuriyet idaresinin bilinçli bir politikasıdır. Başka bir anlatımla hâkim sınıfların toplumu yönetme biçiminin en güçlü ayaklarından biridir. Hâkim sınıfların ikisinin de kabul ettiği, bilinçli uyguladığı bir politikadır. Yine iki klik de dinin devlet kontrolünde olması konusunda mutabıktır. Devlet, Sünniliğin Hanefi mezhebini resmî olarak benimsemiştir zaten.

Düzen partileri arasındaki bu çatışma biçimi doğru analiz edilemediğinde onların birisinin peşine takılmak kaçınılmaz olabilir. Komünistler, dini, politikada mücadele aracı olarak kullanmadığı gibi, dine karşı politik mücadele de vermezler; din, salt haliyle politik mücadelenin konusu değildir. Yine *devlet dini* olan laiklik de aynı şekilde mücadele konusu olamaz.

TC kurulduğundan günümüze revizyonistlerin ve reformistlerin kendilerini üretmeye çalıştıkları alanlardan birisi de “dinci gericilik” karşıtlığı olmuştur. Bu karşıtlık ve laiklik savunuculuğu altında sisteme ve Kemalizme yedeklenmişlerdir. Söylemde “büyük” ve “ulvi” hedefler koymuş olsalar da sistemin çizdiği sınırlara mahkûm kalmışlardır. Devrimcilik söylemi içerisinde karşı devrim cephesine su taşımışlardır. Karşı devrimle, onun ideolojik değerleri benimsenerek savaşılmaz. Savaşılrsa da kazanılan zafer sömürülen ve ezilenlerin zaferi olmaz, burjuvazinin zaferi olur. Aydınlanma ideolojisinin bir sınıf

ideolojisi olduğu ve ortaya koyduğu felsefi, ideolojik, teorik görüşlerin burjuva sınıfının çıkarları esas alınarak kurulduğu görülmez. Kaypakkaya yoldaş yıllar önce bu burjuva bakış açısını analiz etmiş ve “Sultanlığın gelmesi mi karşı devrim” diyerek olumsuzlamıştır. Komünistler şu ya da bu kliği ayı tutmaksızın bir bütün devlete karşıdır. Yönetenlerin söylemleri devlete ilişkin tavrı belirlemez. CHP de AKP de gericidir ama sol Aydınlanmacıların belirttiği kıstaslara göre değil. İki klik de komprador burjuva ve feodal gerici sınıfların temsilcisi olduğu için faşist gerici partilerdir. Onlar emperyalist burjuvazinin hizmetindedirler. Cumhuriyet idaresi de herhangi bir kliğinin iktidara gelmesiyle ya da gitmesiyle yıkılmaz, değişmez. İktidar partileriyle, yöneticilerle mücadele, sistemin kendisiyle mücadelenin bir parçası olarak ele alınır. O partilerin arkasında sermaye sınıfları ve devlet mekanizması vardır. Onlar olmadan o partiler ve liderleri bir hiçtir. Bunun yanında iktidardaki partinin devleti temsil ettiği de bir gerçektir. Bu anlamıyla ilk görünümde hedeftedir ama kesinlikle devletle ilişkisi koparılmadan.

“Dinci gericilik”, “İslami faşizm” gibi argümanlarla gericiliği açıklamak ve mücadelenin hedefini belirlemek, gericiliğin sınıfsal özünü karartmak olur. Halka gerçek sömürücü ve gericiler gösterilemediği, sınıfsal pusulanın dışında yön tayin edildiği durumda hâkim sınıfların muhalefetteki kliğinin peşine takılmak kaçınılmaz olur. “İslami faşizme” karşı mücadele adı altında faşist CHP’nin peşine takılıp halk sistem içine çekilir. Bu devrimci bir politika değildir. Son yıllarda reformist kesimlerin özellikle sosyal-şoven damarı güçlü olan kesim CHP’nin yanında, CHP’nin söylemleri ile çalışıyor. Bazı devrimci grupların da söylemlerinin bu düzlemde olduğunu söylemeliyiz.

Devlet mekanizmasının daha merkezileşmesi anlamına gelen “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”ne (CHS) geçilmesi de reformist kesimlerce ve bir kısım devrimci çevrelerce rejim değişikliği olarak okundu; karşı devrim olarak görüldü ve genel olarak “İslami faşizm”in gelişi olarak değerlendirildi. Bunlar bir gerçekliği yansıtmadığı gibi Marksizmin devlet teorisine de aykırı bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı komprador burjuvazinin iki kliği arasındaki mücadelede taraf olmayı ifade etmekte, sınıf işbirlikçiliğinin bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde parçası olmaktadır. Bu bakış açısının yansımaları politikada, özelden seçimlerde de görmekteyiz. CHP’nin seçimlerde başarı göstermesi reformistler tarafından açık sevinç nidalarıyla karşılandı. Devrimci çevrelerin bir kısmı açıktan bir kısmı üstü kapalı sevince ortak oldu. Kürt Ulusal Hareketi de örtük biçimde demokrasi bloğunun kazandığını söyledi.

Bu politikalar başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi halkı ve ezilen kesimleri kendi cellatlarına aşık etme politikasına denk düşmektedir. Halkın devrimci enerjisi sistem içinde yok edilmektedir. Gelinen aşamada kapitalizmin gelişi-

me düzeyini incelediğimizde “sultanlığın” komprador burjuvazinin çıkarlarına cevap vermediğini görürüz. Dinin kutsiyetiyle meşruiyetini sağlayacak bir toplumsal gerçeklik artık aşılmıştır. Din hâlâ toplumsal kesimlerde ciddi bir öneme ve değere sahiptir. Ama bu tek başına yönetimin meşruiyetini sağlamaya yetmemektedir. Ondandır ki milliyetçilik, laiklik, hukuk devleti gibi söylemlere başvurulmaktadır. Cumhuriyet idaresi dini esas almadan meşruiyetini sağlamaktadır. Söz konusu meşruiyet, sermayenin çıkarı anlamına gelen “halkın çıkarı” söylemi aracılığıyla sağlanmakta, üretim araçlarının özel mülkiyetini yani sömürüyü koruyarak şekillenmekte ve “anayasa” ve “yasalar” eliyle tesis edilmektedir. Cumhuriyet idaresini halka benimsetmenin ideolojik cephedeki kodları milliyetçilik, halkçılık ve laiklik olmaktadır. Cumhuriyet idaresinin anti-demokratik idare olduğunu maskeleyerek için bu söylemler ve parlamento kullanılmaktadır.

Cumhuriyet idaresi görünürde demokratik ama özünde demokratik değildir. Cumhuriyetin ilanı bile bir “darbe” şeklinde olmuştur. Hâkim sınıfların bir kliği bu yönüyle eleştirilmektedir. Günümüzde solculuk adına cumhuriyetin kazanımlarını koruma söylemi tedavüle çıkarılmıştır. Bununla demokrasi mücadelesi verildiği ifade edilmektedir. Bu değil demokrasi mücadelesi bas-bayağı faşist Kemalist ideolojinin yeniden üretilmesi demektir. Demokrasi mücadelesi var olan sistemi yok etme mücadelesidir, onun bir parçasıdır. Cumhuriyetin kazanımları dedikleri ise sistemin inşasıdır ve demokrasi mücadelesiyle taban tabana zıttır. Devrimcilerin, demokratların, halkın cumhuriyetin korunması diye bir kaygısı asla olamaz. Cumhuriyet onların düşmanıdır. Cumhuriyetin halk yararına bir kazanımı da yoktur. Olsa olsa halktan aldıkları vardır, sürekli olarak gasbı vardır. Bugünlerde tekrar güncellenen “sultanlığı, saltanatı geri getiriyorlar” tartışması boş maddi yapıdan kopuk bir tartışmadır ve komünistlerin ciddiye alacağı konular arasında değildir. Bu tartışmaların anlamı, hâkim sınıfların kendi aralarındaki mücadelede ve halkı peşine takmada kullandıkları bir söylem olmasıdır.

Kemalistler 29 Ekim 1923’te Osmanlı hanedanlığının yerine Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuştur. TC devleti artık soydan gelen yöneticilerin olduğu yönetimi kaldırmıştır. Meşrutî monarşi idaresine son verilip cumhuriyet idaresine geçilmiştir. Cumhuriyet idaresinin monarşiye göre demokratik olup olmadığını tartışmak abes olur. Yönetimleri devletin sınıfsal niteliğinden bağımsız tartışmak bilimsel bir bakış açısı değildir. Komünistler sınıfsal niteliğinden bağımsız olarak bir yönetimin ilerici ya da gerici olduğuna karar vermezler. Soyut bir biçimde saltanata göre cumhuriyeti demokratik bir ilerleme görmek sınıfsal bakışın ürünü olmaz, bunu ancak tarihsel ilerlemeci bakış açısı söyler. Bu burjuva idealist bakışı açıstır ve ülkemizde özellikle Kemalizmin niteliğini de gizlemektedir.

Saltanat yani meşruti monarşi, dini kutsiyeti dolayısıyla değil toprak ağaları sınıfının çıkarlarını temsil ettiği için gericedir. Komünistlerin feodalizm karşıtlığı feodallerin dini meşruiyet aracı olarak kullanmaları nedeniyle değildir. Köylülerin toprak ağaları tarafından azgınca sömürüldüğü bir sistem olduğu içindir. Osmanlı hanedanı komprador burjuvazi ve toprak ağalarının çıkarını temsil ederken İngiltere'deki anayasal monarşi de İngiliz büyük sermayesinin çıkarlarını temsil etmektedir. Bu anlamıyla iki farklı monarşik yönetim ve dayandıkları iki farklı sınıf yapısı vardır ama ikisi de gerici sınıfların temsilcisi yönetimlerdir. Osmanlı sultanlık rejiminde Şeyhülislamlığın olması, şeriatın toplumsal yaşamı düzenlemesi o yönetimin gerici olmasını belirleyen unsurlar değildir. O yönetimin gericiliğini karakterize eden feodal sömürücü sınıfların temsilcileri olmasıdır. Cumhuriyet yönetimini de karakterize eden Diyanet İşleri Başkanlığının olması ya da toplumsal yaşamın laik, seküler bakışla düzenlenmesi değil komprador burjuvazi ve toprak ağaları gerici sınıflarının temsilcileri olmalarıdır. Onları gerici kılan temel nitelik budur.

Cumhuriyet idaresinin illaki demokratik olacağı gibi bir kural olmadığı gibi monarşi ya da meşruti monarşilerin de illa anti-demokratik olacağına ilişkin de bir kural yoktur. Daha önce örneklendirdiğimiz gibi köleci dönemde de yönetimin cumhuriyet olduğu devletler olmuştur. Ama o cumhuriyetin hiç de demokratik olmadığı ortadadır. Yönetim biçimi cumhuriyet olan TC için de bu anlamda aynı durum geçerlidir. Burjuva demokratik devrimini gerçekleştirmiş birçok ülke cumhuriyet ile yönetilmesine rağmen anayasal monarşiyi kullanan İngiltere kadar demokratik değildir. Dolayısıyla saltanat, monarşi gericedir, cumhuriyet ilericidir söylemi soyut bir genellemedir. Bu, bugün faşist diktatörlükleri meşrulaştırmak amaçlı başvurulan ideolojik bir manipülasyondur. Devlette gericiliğin ya da ilericiliğin kıstası yönetim biçimi değil onun sınıfsal niteliğidir.

Sermayenin dini, kitabı paradır, artı değerdir. Dinin bir çırpıda gerici ilan edilmesi gerçek dünyadaki gericiliği gizlemek içindir. Bugün de AKP'nin söylemleri Osmanlı hanedanlığı özlemleri taşıdığı gerekçesiyle karşı devrimci ilan edilirken "laik ve Aydınlanmacı" CHP devrimci (!) oluyor. Onunla demokrasi cephesi hayalleri kuruluyor. Bu iki kliğin de dayanmış olduğu tarihsel miras aynıdır; ikisi de Fatih Sultan'dan II. Mahmut'a ve oradan Abdülhamit ve M. Kemal'e uzanan tarihin mirasçılarıdır. İki klik de sömürücü sınıfları temsil etmekte ve politik olarak karşı devrim cephesini temsil etmektedir. Söylemleri dolayısı ile ne ilerici ne de gericidirler ama temsil ettikleri sınıf dolayısıyla gericidirler.

TC'nin yönetim biçimi daha çok Fransız burjuva demokratik devriminden esinlenerek oluşturulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Fransız pozitivizminin

etkisi güçlüdür. Cumhuriyetçilik Fransız Aydınlanmacılığının ürünüdür. Ekonomik olarak yeteri kadar güç sahibi olmayan Fransız burjuvazisi politik iktidarı almak için feodal hâkim sınıflara karşı diğer sınıfların desteğine ihtiyaç duymuştur. İktidara gelene kadar halkın beklenti ve taleplerine seslenmiştir. Laiklik, feodalizm ve din karşıtı söylem oradan gelmektedir. Fransız Aydınlanmacı burjuva ideolojisi bu haliyle dahi bozuma uğratarak Kemalist ideolojiye alınmıştır. Çünkü Kemalist burjuvazi, bir bütün olarak feodalizmi karşısına alabilecek bir koşul ve güce sahip değildir. Bu nedenle devlet kontrolünde bir din oluşturulmaya çalışılmıştır. Toplum pozitivist anlayış doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılırken devletin çizdiği sınırlar dışında dini yaşamaya çalışanlar ise devlet baskısı ile karşı karşıya kalmıştır. Kemalizmin ilk yıllarında hâkim sınıfların muhalefette kalan kliği, devletin yarattığı bu mağduriyeti kullanarak birinci kliğe karşı mücadelesinde kitle tabanı oluşturmaya çalışmıştır. Ama Kemalizmin iki kliği de bir bütünün iki parçasıdır. Kullanılan söylemleri ve esasa etki etmeyen uygulamaları bir kenara bırakırsak şu söylenmelidir: AKP ne kadar dinci ise CHP de o kadar dincidir; CHP ne kadar laikse AKP de o kadar laiktir. Gerisi halkı kandırma, oyalama ve kendine yedekleme retorikidir. Bu konuyu bitirirken şunu da söylemeliyiz; Türkiye burjuva demokratik devrimini gerçekleştirmiş bir ülke, Kemalizm ise burjuva demokratik devriminin bir ideolojisi değildir. Burjuva demokratik devrimi gerçekleştirilmiş olsa bile Kemalizm gericidir. Emperyalizm ve proleter devrimler çağında genel karakter olarak burjuvazi gerici bir sınıftır, demokrasi de geri bir demokrasidir. Bu, yarı sömürgelerde çok daha geçerlidir.

Kapitalist ya da yarı sömürge, yarı feodal toplumsal formasyonda, eşitliğe ve özgürlüğe dayalı bir cumhuriyete ulaşmak nesnel olarak olanaklı değildir. Çünkü; kapitalizm, ekonomik doğası gereği her zaman “halkın mutluluğunun, refahının” özel çıkara feda edilmesidir. Kapitalizmin liberal ideolojisi toplumsallığı değil bireyi ve özel mülkiyeti kutsar, geliştirir. Bozuk düzende sağlam çark olmayacağı için sistem bir bütün yıkılıp toplumcu bir sistem olan demokratik halk cumhuriyeti kurulmalıdır. Bunun ön koşulu da demokratik halk devrimidir. Bu ise Kemalizm hayranlığıyla değil sistemin, devlet başta olmak üzere tüm mekanizmalarıyla yıkılmasıyla mümkündür.

KAYNAKÇA

DİMİTROV Georgi, **Faşizm ve İşçi Sınıfı**, İnter Yayınları, İstanbul 1996

KAYPAKKAYA İbrahim, **Bütün Eserleri**, Umut Yayıncılık, İstanbul 2013

LENİN V. İ., **Seçme Eserler Cilt 7**, İnter Yayınları, İstanbul 1996

TİFTİKÇİ Osman, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Burjuvazinin Evrimi**, El Yayınları, İstanbul 2003

■ Güncel Faşizm Tartışmaları Üzerine

Giriş:

Devlet, proletarya diktatörlüğü ve faşizm konularının tanımlanması Marksist-Leninist-Maoistlerle her türden burjuva ideolojisi arasında temel ayırım noktalarından birini oluşturur. Bu konular MLM ile revizyonizm, reformizm ve oportünizm arasındaki ideolojik ve teorik mücadelenin gerçekleştiği başat alanlardır. Her sınıf ve onun temsilcisi ideoloji, kendi bakış açısına göre faşizmi değerlendirir. Bu bakış açısı doğal olarak faşizme ve faşist diktatörlüğe karşı mücadelenin nasıl olacağını da belirler.

TC'nin kurulduğu günden bu yana onun niteliğinin ne olduğu; hangi sınıfların iktidarı olduğu ve devlet biçimi üzerine tartışmalar hep süregelmiştir. Bu tartışmaların özü komünist ve devrimcilerle reformist ve revizyonistleri ayırıştırır. Diğer taraftan devrimciler içinde de söz konusu konu ve kavramlara yüklenen içerik, komünistler ile oportünistleri ayırıştırır önemli noktalarıdır.

Faşizm tartışması ne Türkiye'de ne de dünyada yenidir. Tabii ki her gündeme gelişinin farklı konjonktür ve özgünlüklere hitap eden bir yanı vardır. TC faşizminin azgınlaştığı her dönemde “geldi, geliyor, gidiyor, tırmanıyor, yükseliyor” gibi tartışmalar yürütülür. 1970'lerin Milli Cephe (MC) hükümetleri dönemine, 1980 Askeri Faşist Cunta (AFC) dönemine ve sonra 1990'larda

MHP'nin hükümette olduğu dönemlere baktığımızda solcular, reformistler, devrimciler arasında faşizm tartışmalarının yürütüldüğünü görürüz. Reformistler ideolojik karakterleri gereği devleti hatta hükümetleri bile faşist değerlendirmekten özellikle kaçınırlar. TKP buna iyi bir örnektir. TC'nin hiçbir sürecini, AFC dönemleri dâhil faşizm olarak değerlendirmez. Külliyatları neden faşizm olmadığını anlatma gevezelikleri ile doludur. Troçkistler ise onları takip eder; "işçi sınıfının örgütlenmesi yasaklanıp dağıtılmadığı için" onlar için de TC'nin faşizmle yönetildiği hiçbir dönem yoktur. İşçi sınıfı ve emekçilere azgınca baskı uygulanmış, hakları gasbedilmiş, başta Kürt ulusu olmak üzere ezilen ulus ve azınlıklar katledilmiş, binlerce, on binlerce gözaltı, tutuklama, işkence gerçekleştirilmiş vs. belirleyici değildir; onlara göre bu gibi gerçekler faşizme delil olamaz.

Türkiye'de yine önemli bir kriz süreci yaşanıyor. Bu kriz hem ekonomik hem de politik alandadır; hâkim sınıfların kendi aralarında ve aynı zamanda hâkim sınıflarla halk kitleleri arasındadır. Bu konjonktürde baskı fazlasıyla artmakta başka bir deyişle faşizm gemi aزیya almaktadır. Tüm toplumsal muhalefet büyük oranda susturulmuş, bastırılmış durumdadır. Halkın direnmekten ve isyan etmekten başka çaresinin kalmadığı, çok derin analizlere gerek kalmadan da anlaşılır durumdadır. Böylesi ortamda faşizm tartışmasının açılmasının revizyonist ve reformistler nezdinde halkı faşizme karşı devrimci mücadeleden uzak tutma ve bunun için gerekçeler yaratma çabasından başka bir anlamı yoktur. Tartışmalarda görünürde farklı noktalardan faşizm tartışılıyormuş gibi olsa da bunların hepsi -son kertede- faşizm karşısında halkın silahsızlandırılmasını, isyan potansiyelinin sistem içine çekilerek eritilmesini içermektedir. *Bonapartizm, Sezarizm, otoriterizm, İslamî faşizm* gibi tanımlamalar; "işçi sınıfının mücadelesi gelişkin olmadığı için egemen sınıfların faşizme ihtiyaç duymadığı" gibi görüşler ve faşizmi *popülizmin* yükselişi olarak ele alan tartışmaların hemen hepsinin ortak noktası bugün devrimci mücadeleyi gerekli görmemeleri ya da devrimci mücadele ve devrimci örgüt kaygısı taşımamalarıdır.

Bugün burjuva liberal ve reformist ideolojilerin hâkim olduğu koşullarda devrimci yapıların da bu ideolojilerden etkilenmesi meselenin başka bir yönünü oluşturuyor. Faşizmin yalnızca AKP-MHP'yle ve '*Saray faşizmi*' adı altında yalnızca Erdoğan'la sınırlanması, faşizme bütünsel bakıştan uzaklaşıldığını göstermektedir. Bunun politik alandaki yansıması AKP karşıtlığı temelinde faşizmin diğer kliğinin politikalarına zımnen destek olmaktır. Bizim için bir anlamıyla daha tehlikeli olan liberal ortamdaki etkilenen devrimcilerin politik alana yansıyan söylem ve pratikleridir. Söylemde faşizm dense bile reformist,

liberal argümanlarla mücadele örülmeye çalışılıyor. Marksist devlet teorisinden her uzaklaşma burjuva liberal teorilere yaklaşma anlamına geliyor.

Reformizmin geliştiği ya da devrimci mücadelenin zayıf olduğu süreçlerde reformistler devlet teorisindeki anti-MLM duruşlarının bir uzantısı olarak faşizm konusunu tartışmaya açarlar. Faşizm karşısındaki duruşları ise açık-tan reformizmi gösterir. Devrimcilerin bir kısmının bu konudaki teorilerinde ise gizli bir reformizm vardır. Dolayısıyla MLM'lerin bu konudaki ideolojik mücadelesi hem revizyonistlere, reformistlere karşı hem de oportünist devrimcilere karşıdır. Geçmişten bu yana değişik uğraklarda yürütülen bu ideolojik mücadelenin günümüz özgülünde bir kez daha yürütülmesi zorunlu olmuştur. Çünkü söz konusu mücadele salt teorik alanla sınırlı bir konu olmanın ötesinde politik sonuçları da olan bir tartışmanın parçasıdır. Var olan devletin niteliğinin ve biçiminin tanımlanması, buna karşı oluşturulacak siyasi çizgiyi, mücadele biçimlerini, örgütlenme ve çalışma tarzını da belirlemektedir.

Son süreçte, 2013 yılı sonrasında, AKP'nin baskı ve şiddet politikalarının artması ile birlikte faşizme dair tespitler yeniden gündeme gelmeye başladı. “Faşizm yükseliyor”, “faşizme çeyrek kaldı”, “kara faşizm”, “dinci faşizm” türü söylemler her alanda duyulur oldu. Tüm gelişmeler bu konudaki tartışmaları daha da artırdı. 15 Temmuz darbe girişimi sonrası OHAL süreci bir bütün baskı ve şiddetin arttığı bir süreç olduğu için de bu tartışmaya zirve yaptırdı. Fakat o süreçte bile reformist ve revizyonistler faşizm diyemedi. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”ne geçmekle birlikte faşizm burjuva politikacılar tarafından günlük tartışmalarda “küfür” olarak kullanılmaya başlandı ve içi boşaltılarak sıradanlaştırıldı. Tabii bu hükümet sistemi değişikliğini rejim değişikliği olarak okuyan devrimci yapılar da oldu. Rejimin neyden neye değiştiği konusu muğlaktı. Hâkim sınıfların iki kliğinden birinin temsilcisi olan CHP, halkta sisteme karşı oluşan tepkiyi sistem içine çekmek için AKP karşıtlığı üzerinden faşizm söylemine hız verdi. Reformistler ise CHP bayrağı altında toplandı. Bazı devrimci yapılar, faşizm tahlillerindeki anti-MLM anlayışlar nedeniyle nesnel olarak CHP ile aynı safa düştüler ki bundan CHP oldukça memnun oldu. Ve geniş bir kesim CHP etrafından “faşizme kaşı demokrasi mücadelesi” (!) vermeye başladı.

Faşizm kavramı burjuva politikacılar tarafından içi boşaltılarak halkın günlük konuşmalarına öyle bir dâhil edildi ki faşizm kelimesi çok da önemli olmayan bir atışma ya da küfür olarak algılanmaya başlandı. Kimse CHP ve bayrağı altına topladığı cenaha sormuyordu; faşizm geldiyse faşizmle mücadele nasıl

olmalı? CHP faşizme karşı mücadelede değil ayaklanmayı, en basit haliyle so-kağa çıkmayı bile tehlikeli bulurken sandığın faşizme karşı mücadelede temel silah olduğunu söylemekten geri kalmıyordu. CHP her zamanki gibi halkı liberalizmin teorik retoriği çerçevesinde sisteme bağlıyordu. CHP temsil ettiği hâkim sınıflara uygun politika oluşturuyordu; tabii ki faşist CHP ne yaptığını biliyordu. Ama onun öncülüğünde faşizme karşı mücadeleye soyunan revizyonistler, reformistler ve zımnem destekleyen devrimciler ne yaptıklarını biliyor muydu? Onların yaptıklarının bilincinde olup olmamaları yaptıklarının niteliğini değiştirmiyor ancak yapılanın bilinçten öte sınıfsal pozisyonu yansıttığını vurgulamak gerekir.

AKP'nin pratik her uygulamasında söz konusu reformist, revizyonist tahliller de farklılaşmaktadır. Önce parlamentonun varlığında faşizmin hâkim olamayacağı söyleniyordu. Sonra AKP "yasama, yürütme, yargı"yı ele geçirip tek elde topladığında iktidarın otoriterleştğini ve "sivil faşist"leştğini söylemeye başladılar. Genellikle liberal solcular otoriterizm demeyi, Aydınlanmacılar ise "İslamî faşizm" demeyi tercih ediyordu. Politik olarak birbirine aykırı gibi olsa da ikisinin de ideolojik ve teorik olarak hareket noktaları liberalizmin değerliydi. Devrimci çevrelerde veya reformistlerin bir kesiminde ise Bonapartizm, Sezarizm tartışmalarıyla "devletin özerkliği" revizyonist teorisi tekrar güncellenmeye çalışılıyordu.

Faşizm tartışmalarını temel başlıkları içerisinde ele alacağız. Fakat ona geçmeden önce Proletarya Partisi'nin, TC devletinin niteliğine ve biçimine ilişkin değerlendirmelerini ortaya koymalıyız ki daha sonraki değerlendirmemiz anlaşılabilirsin.

Faşizm Burjuva Devlet Biçimidir

Proletarya Partisi, MLM devlet teorisi doğrultusunda TC devletinin kuruluşundan günümüze niteliği ve biçimiyle ilgili analizi dolayısıyla Türkiye Devrimci Hareketi (TDH) içinde özgün bir yerde durmaktadır. Kemalizm tahlili her süreç ve pratikte bir kez daha doğrulanmaktadır. Bu, bugün de geçerlidir.

"Faşizm herhangi bir emperyalist ülkede olduğu gibi tekeli burjuvazinin diktatörlüğü değildir; Türkiye'de ve Türkiye gibi yarı sömürge, yarı-feodal ülkelerde faşizm, komprador büyük burjuvazinin ve toprak ağalarının diktatörlüğüdür."¹

1 İbrahim Kaypakaya, Bütün Eserleri, Umut Yay., İstanbul 2013, s. 427

Türkiye’de faşizm bir devlet biçimidir. “Faşizmin yönetimi ele geçirmesi, sadece bir burjuva hükümetin bir diğerini izlemesi değildir. Burjuvazinin, burjuva demokrasisinin belli bir sınıfsal egemenliği içeren devlet biçiminin, bir diğeri ile açık terörist diktatörlükle değiştirilmesidir.”² Parlamentonun olması vs. bunu değiştirmez, burjuva yargı, yürütme ve yasamanın tek elde toplanması ya da güçler ayrılığının olması da bir şey değiştirmez. Kemalizmin ilk dönemlerinde de parlamento ve burjuva güçler birliği ilkesi vardır. Yani yargı, yürütme ve yasama tek elde toplanmıştır. Daha sonra koşulların dayatmasıyla göstermelik olarak bu değiştirilmiş, tek parti yönetiminden hâkim sınıfların diğerkliğine de parti kurma hakkının verilmesi anlamına gelen çok partili yaşama geçilmiştir. Fakat bu devletin niteliğini değiştirmemiştir. Faşist diktatörlük halka karşı zaten her zaman “güçler birliği ilkesi” ile hareket etmiş, parlamento da onun niteliğini gizlemeye yarayan bir peçe işlevi görmüştür. Burjuva cumhuriyet idaresinin olması, faşizme aykırı bir durum değildir. Kemalist diktatörlük, sözde demokratik, gerçekte askeri faşist bir diktatörlüktür.

“Faşizm şartlara göre parlamentoyu muhafaza ederek veya tasfiye ederek, çok daha kolaylaşabilir, çok daha barbarlaşabilir. Bunu önlemenin yolu, faşist diktatörlüğün, daha koyu biçimlerine karşı, daha ehven biçimlerinin muhafazasını savunmak değildir. Şartları müsait görür görmez, gericilikle iş birliği aracı olan bir reformcu burjuva iktidarını savunmak da değildir. Faşizmin bütün biçim ve derecelerine karşı, anti-faşist halk cephesi iktidarını savunmak, bunun için mücadele etmek ve bu iktidarı gerçekleştirmektir. Bu hedef aynı zamanda anti-feodal ve anti-emperyalist mücadelenin yani Demokratik Halk Devrimi’nin de hedefidir.”³

Faşizm tartışmalarında değişik kişi ve gruplarca savunulan “bizzat parlamentonun varlığı faşizmin olmadığına kanıttır” değerlendirmelerine en güzel yanıt budur. Bununla birlikte devletin faşist karakteri dolayısıyla bazen baskının artması bazen gevşemesi durumları da yaşanır. Bu gelişmeler burjuva demokrasisinden faşizme geçiş ya da faşizmden burjuva demokrasisine geçiş değildir. Faşizmin daha ‘ehven’ biçiminden daha ‘şer’ biçimine ya da daha ‘şer’ biçiminden daha ‘ehven’ biçimine geçilmesi anlamına gelir. Aksi durumda faşizm, yalnızca baskı ve şiddet olgusuna indirgenir.

Türkiye’de faşizmi koşullayan sebepler şunlardır:

“Faşizm tehlikesi, niçin geçici bir tehlike değildir? Çünkü birincisi, Türkiye gibi yarı-sömürge, yarı-feodal ülkelerde zayıf ve güçsüz burjuvazi halkın mü-

2 George Dimitrov, Faşizm ve İşçi Sınıfı, İnter Yay., İstanbul 1996, s. 13

3 İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 431

cadelesini daima kanla ve zorbalıkla bastırmaya ve bu şekilde ayakta kalmaya çalışır.”⁴ Yani hâkim sınıfların güçsüzlüğü baskı ve zorun devamlı ön planda olmasını koşullamaktadır. Burjuva demokrasisi, oyununu oynaması için ona inisiyatif tanıyacak güce sahip değildir. Burjuva demokrasisine ait bazı kurumlar ise göstermelidir ve esas karakterin üzerini kapatmak içindir. “Yani burjuvazinin zayıf ve güçsüz oluşu onu faşizme iter. İkincisi; toprak ağalarının mevcudiyeti burjuva demokrasisine feodal bir karakter verir. İktidara ortak olan toprak ağaları ‘feodal demokrasi’ nin kanunu olan sopayı ve cebiri, burjuva özgürlüklerinin yerine geçirmek için sürekli bir çaba harcarlar. Türkiye’de ‘demokrasi’ nin ta başından beri faşizan ve feodal bir karakter taşımasının sebepleri bunlardır.”⁵

Bu konuya, faşizm konusunda MLM’lerin referans kaynaklarından biri olan Dimitrov’un şu sözleri ile açıklık getirmiş olalım. Dimitrov, burjuvazinin, birtakım özel tarihsel, ekonomik ve politik sebeplerle elinde olmadan faşizme sürüklenmesi gerçeğini, örneğin ‘Balkan ülkeleri ve Macaristan’da daha fazla geçerli’ olmasının ‘temel sebeplerini’, bu ülkelerde, ‘burjuva demokratik devriminin henüz tamamlanmamış’ olmasına ve bu ülkelerin ‘emperyalizmin birer yarı-sömürgesi durumunda’ bulunmasına bağlamaktadır. Yani feodalizmin tasfiye edilememiş olması ve burjuvazinin zayıf ve güçsüz oluşu faşizmi koşullayan nesnellikler içerisinde ve hatta bu nesnellik “daha fazla geçerli”dir. Burada şunu belirtelim ki feodal kalıntılar bir şekilde tasfiye edilmiş, tedricen kapitalizmin hâkimiyeti gerçekleşmiş olsa bile yarı sömürgelik zinciri kırılmadığı durumda burjuvazinin zayıflığı ve güçsüzlüğü devam edecektir. Dolayısıyla devletin biçimi de faşizm olarak kalacaktır. Bu bağımlılık zinciri dolayısıyla hükümet değişiklikleri, güçler ayrımı veya birliği, tek adamlık, parlamento, işçi sınıfı mücadelesinin düzeyi, yaşam tarzı, sivil faşist güçler, AB kriterleri vb. kimi ölçütler faşizmin varlığı veya yokluğunu belirleyen esas içeriği oluşturmaz. Faşizm bir devlet biçimidir ve ancak büyük altüst oluşlarla, devrimlerle değişir. Diğer değişimler önemsiz değildir ama özü değiştirmez, faşizmin renk tonlarını oluştururlar

Burada şunu söylemeliyiz ki; baştan faşist diktatörlüğün niteliğini böyle tespit edince devrimcilik ve devrimci mücadele, faşist devleti yıkmak üzerine kurulur. Buradan itibaren illegal ve silahlı mücadelenin koşulları var mı yok mu tartışması kapanır; illegal ve silahlı mücadelenin nerede ve nasıl geliştirileceği tartışmaları başlar. Yani bu topraklarda devrimcilik, faşizmi tüm kurum ve kuruluşları ile yıkmaya mücadelesidir. Liberalizmin felsefi ve politik kuşatılmışlığı altında bulunan bugünkü politik atmosferde bu basit gerçeği yüksek sesle

4 A.g.e., s. 432

5 A.g.e., s. 432

söylemek önemlidir.

“Biz, Türkiye’ye, komprador burjuvazinin ve toprak ağaları sınıfının demokrasi getireceğine veya onların diktatörlüğü altında burjuva anlamda bile demokrasinin mevcut olabileceğine, hele günümüz şartlarında asla inanmıyoruz. Ancak faşizmin değişik tonları mümkün olabilir; öyle de olmaktadır. Komünistler; kitleleri, faşizmin değişik tonları arasında seçme yapmaya zorlamazlar. Öte yandan, faşizmin koyulaşmasını önlemenin çaresi de yine şehirlerde reformcu burjuvaziye kuyruk olmak değil, proletarya önderliğinde halk savaşına girişmektir.”⁶

Bu konuyla ilgili olduğu için son süreçte “AKP-MHP faşizmi”, “Saray faşizmi”, “İslamî faşizm” tespiti yapıp burjuvazinin diğer kliğini açık ya da zımni destekleme, onunla birlikte sözde demokrasi mücadelesine girme durumuna ilişkin de yine Kaypakaya yoldaştan şunları aktarmak gerekir:

“Komünistler için faşizmin iki kliğinden birini tercih etmek söz konusu olamaz. Komünistler ikisini de düşman olarak görür; ikisini de devirmek için mücadele eder. Bunlar arasındaki mücadeleye gözlerini yummaz. Bu mücadeleden kendi hesabına azami derecede fayda sağlamak için bunların birbirine göre durumunu iyi tespit eder, en gerici olanı tecrit eder, en şiddetli saldırılarını ona yöneltir. Diğer kliğin niteliğini teşhir etmekten de geri durmaz, onlarla kendi arasındaki düşmanlık çizgisinin silikleşmesine asla izin vermeyeceği gibi bu çizgiyi sıkı sıkıya muhafaza eder. Komünistler bilir ki hâkim sınıflar arasındaki bu mücadele her an ikinci plana düşüp, birleşip halka karşı savaşıma geçebilirler. Bugünkü en gerici kliğin yerini yarın diğeri alabilir. Bu gericiler arasında durmadan değişen güç dengesine, iktidara hangi kliğin hâkim olduğuna, iktisadi ve siyasi buhranın mevcut olup olmamasına ve benzer şartlara bağlıdır.”⁷

Devrimci yapıların son süreçte utangaç bir şekilde faşist CHP kliğine verdikleri desteği gördüğümüzde bir kez daha oportünist yapıların faşizm konusundaki yanlış ve tutarsız tespitlerinin onları nerelere savurduğunu görüyoruz. CHP’nin niteliğine tonlarca laf edip sonra da kitlelerin beklentilerini ve kitlelerin burjuvazinin ideolojik etkisi altına girmesini bahane ederek sözde sekter olmamak adına kitle kuyrukçuluğu yapılmaktadır. Bu tip politikaların, halkı hâkim sınıf kliklerinden birinin bayrağı altına ittiği ortadadır.

TC açısından parlamentonun faşist diktatörlüğün maskesi olmaktan öte bir anlamı yoktur. Parlamentonun faşizmle ilişkisi konusunda Dimitrov’un şu

6 A.g.e., s. 413

7 A.g.e., s. 569

tespitleri hâlâ geçerliliğini korumaktadır:

“Tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşullar; ulusal özellikler hatta bir ülkenin uluslararası durumu faşizmin ve faşist diktatörlüğün değişik ülkelerde, değişik biçimlerde gelişmesine yol açmaktadır. Faşizmin geniş kitle dayanağı bulunmadığı ve faşist burjuva kampın çeşitli grupları arasındaki mücadelelerin keskin olduğu birtakım ülkelerde bu rejim, öncelikle parlamentoyu dağıtma yoluna gitmez. Sosyal Demokrat Partiler dâhil olmak üzere, öteki burjuva partilerin biraz meşruiyet elde etmelerine göz yumar.”

Burjuvazi kendi hâkimiyetini kurduktan sonra faşist diktatörlüğü uydurma bir parlamenterizmle birleştirir. En demokratik burjuva diktatörlüğünde bile parlamentonun fonksiyonu sınırlıdır. Hâkim sınıflar tarafından bir kenara atılabilir. Böyle olduğunda birincisi, “bir süre için parlamentoda, halkı, yönetici sınıfın hangi bölümünün ayaklar altına alacağına, ezeceğine, dönem dönem karar vermek” olanağı ortadan kalkacaktır. İkincisi, hâkim sınıfların temsilcileri artık parlamentoda “saf halkı aldatmak ereğiyle gevezelik” yapamayacaklardır. Ama hâkim sınıfların hâkim olma durumu devam edecektir. Çünkü hâkimiyet aracı olan yani devlet mekanizması tüm temel kurumlarıyla olduğu yerde durmaktadır. Parlamentonun varlığı veya yokluğu egemenliğin biçimini etkiler fakat hâkimiyetin varlığını etkilemez.

Türkiye’de parlamentonun fonksiyonu ise başından beri göstermelidir. Tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşullar, Türkiye’de parlamenterizmin başından beri “kaba ve uydurma” olmasına yol açmıştır. Türkiye’nin sosyo- ekonomik yapısı dolayısı ile zayıf ve güçsüz bir burjuvazisi vardır. Zayıf burjuvazi iktidarını kurmak için zor ve şiddet araçlarını kullanmada bir an olsun tereddüt etmemiştir. Kitlelerin istemlerini ve mücadelesini zor ve şiddet yolu ile ezmek TC’nin daimî bir yöntemi olmuştur.

“Burjuva demokrasisi, başından beri Kemalist iktidar dönemi de dâhil, faşizan ve feodal karakter taşımaktadır.”⁸ Burjuvazinin güçlü olmaması, burjuva anlamda dahi bir demokrasi geleneğinin olmaması, hâkim sınıflar içinde toprak ağalarının bulunması da burjuva demokrasisini sınırlayan bir faktör olmuştur.

Uluslararası durum da hâkim sınıfları parlamentoyu benimsemeye zorlayabilir. Parlamentoyu ortadan kaldıran açık terörist bir diktatörlük hem ülkede hem de uluslararası alanda teşhir olacaktır ve bu onun tecrit olmasına da yol açabilecektir. Bunun önüne geçmek için parlamentonun maskeleyişine ihtiyaç vardır. Türkiye’de AFC dönemlerinde parlamento ortadan kaldırılmış

8 A.g.e., s. 388

ancak parlamentonun tekrar açılacağı güvencesi hemen verilmiş ve “mümkün olduğunca” kısa sürede de tekrar açılmıştır. Parlamentonun açık ya da kapalı olması devletin niteliğini değiştirmemiştir. Yine son süreçte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçmişlerdir ki bu da en az parlamenter sistem kadar uydurmadır. Bu sistem parlamentoyu büyük oranda işlevsizleştirmiştir. Bunun sonucunda demokrasiden faşizme geçilmemiş ya da demokratikleşme olmamıştır. Dünyada ve ülkedeki siyasi koşullar daha fazla merkezileşmeyi zorunlu kılmıştır. Emperyalist sermayenin ve Türk hâkim sınıflarının oluruyla bu sisteme geçilmiştir. Bu, işçi sınıfı ve ezilenler açısından niteliksel bir değişim anlamına gelmez. İşçi sınıfı ve ezilenlerin mücadeleleri her zaman hâkim sınıfların tam birliği halinde merkezi şekilde ele alınmakta ve bastırılmaktadır. Burada söz konusu olan hâkim sınıf klikleri arasında, işçi sınıfı ve halkın sömürsünden elde edilen değer paylaşımıdır.

Parlamento konusunu ele alırken, TC tarihindeki belli bir kesit konusundaki yanlış bakış açısını da vurgulamak durumundayız. Hâkim sınıf klikleri 1946 sonrası çok partili sisteme geçerek demokratikleşmeden bahseder. Aydınlanmacı bir kesim ile ideolojik gıdasını onlardan alan kimi devrimciler de bunu karşı devrim ve emperyalist hâkimiyetin başladığı süreç olarak ele alır.

1946 süreci ne burjuva demokrasisinin ne de karşı devrimin gelmesidir. Uluslararası alandaki gelişmeler kaynaklı “*komprador büyük burjuva ve toprak ağaları sınıflarının bütün kliklerinin siyasi örgütlenme imkânına kavuşmuş olma*”larıdır.⁹ Parlamento TC kurulduğu günden itibaren hatta Osmanlı’da Meşrutiyet döneminde bile vardır. Hâkim klik diğer kliğin siyasi örgütlenmesine izin vermediği için o klik de CHP içinde varlık göstermekteydi. II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası oluşan konjonktürde TC hâkim sınıfların diğer kliğine de siyasi örgütlenme hakkı tanıdı, hepsi bu!

CHP açısından diğer hâkim kliğin hükümet kurmasının karşı devrim olarak değerlendirilmesinin kendi sınıfsal konumu ve değerler sistemi içinde bir anlaşılabilirliği olabilir. Ama küçük burjuva devrimcilerinin hâkim sınıfların yönetimde yer değiştirmesini karşı devrim olarak değerlendirmeleri hâkim sınıfların diğer kliğinin peşine takılma ve sınıf uzlaşmacılığı anlamına gelir. Ayrıca bu devrimciliği budayan bir durumdur. Devrimcilik, CHP’nin temsilcisi olduğu sınıfın değer yargıları ile buluşturulmakta ve onun üzerinden üretilmeye çalışılmaktadır. Bu da Aydınlanmacılık teorisine yaslanılarak yapılmaktadır. Devrimcilik, proleter sınıfsal bakış üzerine değil burjuva Aydınlanmacı ideolojik değerler üzerinden yapılmaktadır. Bugünkü faşizm tartışmalarında da bu yanlış bakış açılarını sıklıkla görmekteyiz. “İslamî faşizm”, “dinci gericilik”, “dinci faşizm”,

9 A.g.e., s. 391

“Saray faşizmi”, “AKP faşizmi” söylemleri esas gıdasını Aydınlanmacılıktan almaktadır. Bu söylemlerin reformistler içinde bayraktarlığını Kemalist Korkut Boratav ve Birgün Gazetesi çevresi yapmaktadır. Onları ayrıca ele alacağız.

Faşizm, emperyalist ülkelerdeki ortaya çıkışı ile yarı sömürgelerdeki ortaya çıkışı itibarıyla farklılıklar içerir. Faşizm burjuva devlet biçimlerinden biridir ve ülkemizde süreklilik arz eder. Bu burjuva cumhuriyetin sosyo-ekonomik yapısı, hâkim sınıfların güç durumu, emperyalizmle ilişkilerinin yapısallığı dolayısıyla böyledir. Bu faşist biçimin değişik tonları olabilir. Ülkemizde faşizm ancak devrimle yok edilebilir. Dolayısıyla bu topraklarda devrimcilik bizzat devlete, faşizme karşı konumlanmayı ifade eder. Faşist devleti mücadelenin merkezine koymayan bir devrimci çalışmanın başarı şansı yoktur. Yarı sömürge, yarı feodal toplumsal formasyonda demokrasi ve devrim mücadelesi birbiriyle bağlantılıdır. Faşizme karşı verilen mücadele eğer iktidarı hedeflemiyorsa başarı şansı yoktur. Demokrasi mücadelesi de iktidarı alma mücadelesinin bir parçası değilse başarı şansı yoktur. Bu zorunluluklar kavranmadığında yürütülen mücadele ancak reformist bir mücadele olur.

Emperyalist-kapitalist ülkelerde devlet oligarşik özellikler gösterir. Burjuva demokratik devrimi gerçekleştirdiği için burjuva anlamda demokrasi yaşanmaktadır. Elbette oligarşik yönetimle faşist yönetimler arasında ince bir çizgi vardır. Sonuçta emperyalist ülkelerdeki de oligarşinin belirleyici olduğu bir diktatörlüktür. Emperyalist ülkelerde hâkim sınıflar derin birtakım krizlerden çıkış yolu olarak faşizmi devreye koyabilirler. Bu anlamda faşist devletin “kendi özüne indirgenmiş liberal devlet” olduğu vurgulanmalıdır.

Faşizm liberalizmden bir sapma olarak gösterilmek istenir. Ama faşizm liberalizmden bir sapma değil onun bir ürünüdür. Faşizmin demagojik propagandasında kapitalizm ve liberalizm karşıtlığının olması yalnızca kitle desteği oluşturmak içindir. Faşizm, emperyalist ülkelerde, liberalizmden sapma olarak gösterilirken “akıl dışı” olduğu iddiası kanıt olarak gösterilmeye çalışılır. Faşizm, sermayenin tıkanan kâr oranlarını yükseltmenin ve sistemi krizden çıkarmanın bir yolu olmuştur; bu anlamda burjuva aklın ortaya koymuş olduğu bir akıl düzlemidir. Yalnız o akıl düzleminde gerçeklikle akli olan arasındaki fark daha da büyümüştür. Faşizm, liberalizmin ortaya koyduğu burjuva değerleri tavizsiz ortaya koyma biçimi olarak hayat bulmuştur.

Türkiye’deki faşizm tartışmalarının temel yanlışlarından birisi de emperyalist ülkelerle bağımlı ve yarı sömürge ülkeler arasındaki ayrımın göz önüne alınmamasıdır. Faşizmin ilk başta iki emperyalist ülkede ortaya çıkış koşullarının referans alınması ve bunun farklı koşullardan soyutlanarak her ülkeye

uyarlanmaya çalışılması doğru sonuç vermez. Emperyalist ülkelerde ekonomik ve toplumsal koşullar ortaya konduktan sonra evrensel olan ortaya çıkar ama bu evrensellik doğru tanımlanmadan bir genelleme yapılırsa hataya düşülür. Örneğin Almanya'da faşizm Yahudi soykırımı yapmıştır. Bu faşizmin genel karakteristik özelliği değildir. Genel karakteristik özelliği ırkçı olmasıdır. Bunu, pazara tamamen sahip olma güdüsüyle yapar. Ama yine de bu farklı ülkelerde farklı biçimlerde olur.

Faşizm ele alınırken faşizmin insanlığı bitişe, barbarlığa götürdüğü gibi sözler de çokça söylenir. Belki siyaseten faşizmin önemini vurgulamak için bu yapılmaktadır. Fakat bu durumun reformist teorileri güçlendiren bir özelliği de vardır. Faşizm, kapitalizmin derin birtakım krizlerini aşmak için ortaya çıkmış bir yöntemdir. Eğer ki faşist iktidar devriliş proletaryanın önderliğinde halkın iktidarı kurulmaz ise kapitalizm krizini bir şekilde aşacaktır. Bunun geçici olması, ciddi bir yıkımı barındırması, devasa meta imhası ya da kitle katliamları içermesi esasa ilişkin değildir. Dolayısıyla esas olan iktidar mücadelesi olmak zorundadır. İşçi sınıfı önderliğinde demokratik halk iktidarı kurulmadığı takdirde her bir tarihsel çöküntünün ardından kapitalizm yeni ekonomik ve siyasi politikalarla kendini yeniden üretecektir. İnsanlık -ki bu insanlık sınıflara bölünmüş haldedir- barbarlık aşamasına dönmemektedir. Sorun barbarlık ile insanlık arasında değildir. Sorun kapitalist sistem ile başta işçi sınıfı olmak üzere halk arasındadır.

Faşizm baskıcı bir rejime indirgenemez. Baskıcı rejime indirgendiğinde demokrasi sorunu adı altında burjuva ideolojisi Marksizme sızmaya başlar. Bu durumda devrimci şiddet ve proletarya diktatörlüğü dışlanır ya da silikleştirilir. Marksizm bir *insan felsefesine* ya da işçi yanlısı, sınıfsal görünebilmek için *emek felsefesine* indirgenmiş olur. Faşizm tartışmalarında bu yaklaşımı da fazlaca görmekteyiz.

Liberaller faşizmi akıl dışı sapma olarak göstermeye çalışır. Ne yazık ki devrimcilik iddiasında olan kimi yapılar ve bireyler de buna teşne olmuş durumdadır. Sözde devlet yönetiminin akılcı bir şekilde gerçekleşmesi gerekirken akıl dışı bir şekilde gerçekleşerek totalitarizme sapsmıştır. Akıl yani bilinç adına akıl dışı faşist yöntemlere karşı mücadele etmek ve aklın gereği olan demokrasiyi tekrar iktidara taşımak gerektiği salık verilmektedir. Yani bir kez daha burjuvazinin akıl düzleminde insanlığın sınıflara ayrıldığı gerçekliğini görünmez kılması beklenmekte, faşizmin sınıfsal kökeninin gizlenmesi amaçlanmaktadır. Totalitarizm, istibdat vs. tartışmaları bu felsefi düzlemde yapılmakta, ahlaki ve idealist bir bakış açısıyla liberalizme yedeklenilmektedir. Elbette liberalizm için bu düzlemdeki bir faşizm tartışması sorun teşkil etmez. Ancak sosyalistlik,

devrimcilik adına yapılırsa bu bir sorundur ve ahmakça bir tartışmadır. Marksizmin, küçük burjuva sosyalistliği ya da devrimciliği üzerindeki etkisinin sınırı buraya kadardır; burjuva liberalizminin değerleri ile “sosyalistlik” ya da “devrimcilik” yapmaya çalışmak... Bu aslında devrimci iddianın iflasıdır.

Faşizm tahlilleri yapılırken önemli diğer bir nokta da bu tartışmaların hangi değerler üzerinden yapıldığıdır. Günümüzdeki faşizm tartışmalarına baktığımızda neredeyse solun büyük kısmının, liberal burjuvazinin değerlerini demokrasi adına savunduğunu görüyoruz. Bunun en güncel örneği faşizme, “tek adam rejimi”ne karşı parlamenter demokrasinin adres gösterilmesidir. Siyasal olarak ömrünü tamamlamış, gerici nitelikteki parlamenter demokrasi solculuk hatta sosyalistlik adına savunuluyor. Politikada bunun yansıması CHP ile birlikte parlamenter demokrasi mücadelesi vermektir. Faşizm karşıtlığı AKP karşıtlığına indirgenerek faşist diktatörlüğün kendini yeniden üretmesine hizmet ediyor. Bu yaklaşımlar genel olarak insan hakları mücadelesine, yurttaş hakları için mücadeleye geçiş yönünden bir gerilemeyi gösteriyor.

Devrimciliğin düşmüş olduğu durumun vahameti sanılanın aksine nicelik olarak azalmada değil ideolojik olarak liberal burjuva değerler üzerinden devrimcilik yapılmaya çalışılmasındadır. Proletarya başta olmak üzere sömürülen ve ezilenler kitleler açısından faşizme karşı mücadele ne anlam ifade ediyor? Daha iyi hayat şartları, iyi eğitim, güvenlik, düşünce ve ifade özgürlüğü, serbest dolaşım, örgütlenme hakkı, kadın ve LGBTİ+ hakları mı? Faşizme karşı mücadeleyi haklar ve özgürlükler mücadelesi olarak mı anlayıp sınırlayacağız? Faşizme karşı mücadele bu düzlemde ele alınırsa burjuva sınırlar içerisinde insan hakları ideolojisine bağlanmış olur ki bugün hâkim olan durum da budur. Bir tarafta açıktan liberalizm savunularak faşizm reddedilirken diğer taraftan liberal burjuva değerlerle faşizme karşı mücadele verilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, faşizmin politik sıfatı ortadan kaldırılarak hukuki bir terime indirgenmesidir. Faşizm “hukuk dışılık” olarak ele alınınca; faşizme karşı mücadele de dayanışmacılıkla sınırlanmakta ve burjuva demokrasisi savunuculuğuna getirilmektedir. Bu da burjuva demokrasiciliğin bir alt başlığı olarak reformculuğu geliştirmektedir. Her ne kadar devrimcilik iddiaları ile söylenmiş bile olsa...

Bizler faşizmin varlığı veya yokluğu tartışması kadar, belki de ondan daha önemli olarak faşizm tespiti yapanların bunu hangi felsefi temeller üzerinden ele aldıklarını tartışmalıyız. Faşizm tespiti yapılsa bile iktidar hedefi ve iktidar bilincinden yoksunluk faşizme karşı mücadeleyi güncelde reformist bir içeriğe hapsetmektedir. Burjuva demokrasi, sol ve devrimci hareketlere o kadar sirayet etmiştir ki bu birçok pratiklerinde söylemlerine yansımaktadır. Birileri

legal parti kuruluşunda “demokrasi mücadelesini yükseltmek”ten bahsederken bir diğeri düzenledikleri kongrede “temsili demokrasinin değil tam demokrasi”nin uygulandığını vurguluyor. Felsefi olarak liberal kuşatmanın sonuçlarını bu şekilde görebiliriz. Söylemin sahipleri “demokrasi” sözcüğüne ne anlam yüklerlerse yüklesinler onlar değil bu “demokrasi” onları kullanacak ve geri bir noktaya zincirleyecektir. “Demokrasi” sınırı dışında olanlar, yani proleter devrimciler doğal olarak demokrasi severlerle çelişecektir. Ki bazen “demokrasıcıların” devrimci eylemleri kınadıklarını da biliyoruz. Dolayısıyla ilerleyen adımda bu “barbar”, “terörist”, “goşist” devrimcileri, demokrasi mücadelesine çağırılmaları kaçınılmaz olacaktır.

Faşizm, 1922 yılında İtalya’da Mussolini’nin önderliğinde Ulusal Faşist Parti’nin iktidara gelmesi ve 2. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonuna kadar iktidarda kalması sürecinin resmî adı olarak kayıtlara geçmiştir.

Faşist sözcüğü Latince bir sözcüktür. Bir baltanın çevresine bağlanmış bir demet sopa anlamına gelir. Sözcüğün mucidi İtalyan faşistleridir. Bu balta, Roma döneminde güvenliği sağlayan görevlilerce kullanılmıştır. Bu nedenle balta, güç ve yetkinin simgesi olarak görülmektedir. İtalya’da 1922-1944 yılları arasında iktidarda olan faşist partinin ambleminde bu sembol yer almaktaydı. Faşist diktatörlük ilk olarak İtalya’da ortaya çıktı. Daha sonra ise Hitler önderliğinde Nasyonal Sosyalist Parti’nin iktidara gelmesiyle Almanya’da... Hitler faşizmi, Stalin önderliğinde Sovyetler’in tokatını yiyene kadar Almanya’da ve diğer birçok ülkede başta işçi sınıfı olmak üzere, halka karşı açık terörist niteliği ile bir diktatörlük uyguladı. Bu gelişmelerle beraber faşizm, komünistlerin gündemine girdi. Komünist Enternasyonal’deki yoğun faşizm tartışmaları sonucunda Dimitrov’un analizi kabul edildi. Bu analizin anlaşılması açısından Dimitrov’un tahlillerinden uzun bir bölümü aktarmak faydalı olacaktır.

“Büyük ekonomik krizin geliştiği sıralarda kapitalizmin genel krizi açıkça belirlenince, emekçi halk giderek devrimciliğe yöneldi. Bu devrimciliğe yönelişe karşı faşizm de geniş bir saldırıya geçti. Yönetici burjuvazi daha sonra kurtuluş yolunu faşizmde aradı. Bunların amaçları emekçi halka karşı yok edici tedbirlere başvurmak, emperyalist bir talan savaşı hazırlamak, Sovyetler Birliği’ne hücum etmek, Çin’i köleleştirmek ve bölüşmek; böylelikle de devrimi engellemektir. Emperyalist çevreler krizin bütün yükünü emekçi halkın omuzlarına yüklemeye çalışıyorlar. Faşizmin gereğini duymalarının nedeni budur.

Pazar sorununu güçsüz ulusları köleleştirerek, sömürgeci baskıyı artırarak ve

savaş yoluyla dünyayı yeniden bölüşerek çözmeye çalışıyorlar. Faşizme bu yüzden gerek duyuyorlar.

Devrim güçlerinin gelişmesini, işçilerin ve köylülerin devrimci hareketlerini ezerek ve dünya proletaryasının siperlerine karşı askeri saldırılar düzenleyerek engellemeye çalışıyorlar. İşte bu yüzden faşizmin gereğini duymaktadırlar.

Bazı ülkelerde, özellikle Almanya'da bu emperyalist güçler, kitleler kesinlikle devrime yönelmeden önce proletaryayı yenilgiye uğratmak ve faşist diktatörler kurma başarısını göstermişlerdir.

Ancak bu zafer faşizmin kazandığı zaferlerin iki niteliğini ortaya koymaktadır: Bir yanda Proletarya Sosyal Demokrasisi'nin yıkıcı siyaseti ve burjuvazi ile olan sınıfsal işbirliği yüzünden bozulmakta, eylemsiz kalmakta ve güçsüz bir duruma gelmektedir. Diğer yandan ise burjuvazi de güçsüzdür; çünkü işçi sınıfının yaratacağı ortak bir savaştan korkmaktadır. Artık eski burjuva demokrasisi ve parlamentarizm yöntemleriyle diktatörlüğü sürdüreceği durumda değildir.

(...)

Komünist Enternasyonal Yönetim Kurulu'nun on üçüncü oturumunda iş başındaki faşizm finans kapitalin en gerici en bağınaz ve en emperyalist unsurlarının açık zorba diktatörlüğü olarak doğru biçimde tanımlandı.”¹⁰

Bu analizden, faşizmin, emperyalizm ve proleter devrimler çağının bir devlet biçimi olduğu sonucunu çıkarırız. Komünist Enternasyonal Yönetim Kurulu'nun ortaya koyduğu tahlil, faşizmin kapitalist-emperyalist ülkelerde ortaya çıkma biçimine ilişkindir ama esas özellikler ortaya konmuştur. Bu tahlilin birebir yarı sömürge ülkelere indirgenmesi gerçekliği ortaya koymaz. Ancak yarı sömürge ülkelerde faşizmin sınıfsal temelini yukarıda ortaya koyduğumuz için girmiyoruz. “Yarı sömürgelerde finans-kapital ve gelişkin bir işçi sınıfı mücadelesi bulunmadığı için faşizm olmaz” gibi absürt tespitler için yalnızca bu durumu vurgulayıp geçelim.

Faşizme dair kavram ve tanım tartışması

Güncelde gelişen olayları tarihteki olaylarla benzerliği üzerinden açıklama, yaygın kullanılan fakat yanlış olan bir yöntemdir. Bu yöntem en iyi durumda

10 George Dimitrov, Faşizme Karşı Birleşik Cephe, Ekim Yay., Ankara 1989, s. 133-134

bile bir genelleme olduğundan dolayı bir dizi yönü dışta tutar, görmezden gelir, gerçekliği tam olarak veremeyen bir yöntemdir. Tarihi olayları incelemenin güçlüğü ortadayken bir de böyle ileri derecede bir genelleme yapmak gerçeğe ulaşmayı basbayağı zorlaştırır, hatta imkânsız kılar. Bu yöntemle gerçeğe ulaşamaz.

Geçmişte gerçekleşen olayların ne olduğunun anlaşılması için öncelikle olayların gerçekleşme koşulları, tarihsel ve toplumsal gelişmenin maddi temelleri incelemeye alınır. Bütünlüklü bir inceleme ile ayrıntılara vâkıf olarak inceleme yapılır. Görünüşte önemsiz gözükken bir ayrıntının olaylarda öok kere belirleyici olduğu ortaya çıkabilir.

Maddi koşulları, sınıf ilişkileri, sınıfların yapısı, mücadelenin zemini, gelişme düzeyi, dinamikleri bütünüyle farklı iki ayrı tarihsel ve toplumsal dönemde gerçekleşen olayların ancak somut durumun ayrıntılı bir araştırma ve incelemesi sonucunda benzerlikleri ve farklılıkları bulunup açığa çıkarılabilir. Örneğin kapitalist dönemdeki sınıf ilişkileri ve sınıf mücadelesi farklı iken feodal dönemin sınıf ilişkileri ve sınıf mücadeleleri farklıdır. Yine feodal dönemde toplumsal yapının farklılık arz ettiği değişik coğrafyalardaki sınıf mücadeleleri de farklı olabilir. Kapitalizmin gelişme aşamasında burjuvazinin iktidarı alma biçimleri farklı coğrafyalarda farklı farklı olmuştur. İngiltere’de tüm ekonomik yapıya hâkim olan İngiliz burjuvazisi doğrudan siyasi iktidarı alıp monarşiyi tasfiye etmemiş, kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmişken Fransa’da İngiltere’ye göre güçsüz olan burjuvazi siyasi iktidarı zor yoluyla almak zorunda kalmıştır.

Bu notu düştükten sonra ülkemiz özgülünde güncel faşizm tartışmalarına geçebiliriz. Bu tartışmaları birkaç başlık altında toplayabiliriz; Bonapartizm, Sezarizm, İslamî faşizm, AKP faşizmi, sivil faşizm gibi...

Bonapartizm

Bugün Türkiye’de hâkim sınıflar içinde yaşanan gelişmeler dolayısıyla Bonapartizm tespiti bir kez daha yükseliş gösteriyor. 19. yüzyılda Fransa’daki özgün bir siyasal gelişme günümüze kaba bir şekilde aktarılmakta, güncel gelişmeleri tanımlamada kullanılmaktadır. Yüzeysel benzerlikler üzerinden keskin tahliller yapılmakta, bunların yetmediği yerde ‘teoriyi’ üretenlerin sınıfsal özelliklerine paralel “yaratıcılıklar” ve “katkılar” devreye girmektedir.

Bu kapsamdaki tartışma kuşkusuz ne Türkiye’de ne de dünyada ilktir. 1920’de İtalya’da faşist partinin ortaya çıkması ve faşist diktatörlüğün kurulma sürecin-

de de benzer tartışmalar yaşanmıştır. Daha sonra Komünist Enternasyonal’de faşizm tartışmalarının yaşandığı 1930’lu yıllarda da benzer tartışmaların yaşandığını bilmekteyiz. Türkiye’de Kemalizm tartışmalarında da bazı çevreler Bonapartizm tartışmalarını gündeme getirmiştir. Troçkistlerin bir kısmının Kemalizmi Bonapartizm olarak değerlendirdikleri de bilinmez değildir. Daha sonraki gelişmelerde faşizm tartışmalarının yapıldığı hemen hemen her süreçte Bonapartizmin de gündeme getirildiğini görüyoruz.

Bonapartizm üzerine tartışmalara her sınıf kendi bakış açısıyla dâhil olmaktadır. Özellikle revizyonist, reformist, Troçkist kesimler büyük laflar etseler de faşizme karşı mücadele noktasında geride durmaktadır. Son tahlilde bu faşizme karşı mücadeleden kaçmanın, işçi sınıfı ve ezilen kitleleri sistem içerisinde tutmanın teorisi. Kuşkusuz bu sınıfsal bir konumlanışın ifadesidir.

Kendi içinde buldukları krizden çıkış arayışları için hâkim sınıfların temsilcisi olan Erdoğan ve partisi tarafından birtakım planlar devreye sokuldu. Bunun özü, ekonomik-siyasi kriz ve uluslararası alandaki sıkışmışlıktan çıkabilmek için karar mekanizmalarının daha da merkezleştirilmesi. Bu plan Türk hâkim sınıflarının onayı alınarak hayata geçirilmişti. Bu anlamda hâkim sınıf klikleri arasında ciddi bir sorun yoktu. Sorun, burjuva klikler arasındaki güç dengelerinin korunmasıyla ilgiliydi. Sermaye ve rant paylaşımının bir anlamda hukuki ifadesi olan burjuva “güçler ayrılığı” ilkesi rafa kaldırılıp “güçler birliği” ilkesi getirilmişti. Yani yasama, yürütme ve yargı, TC’nin ilk yıllarında olduğu gibi tek elde toplanmıştı. “Tek adam rejimi” denen şeyin özü bundan ibaretti. Bu süreçte hâkim sınıfların iktidardaki temsilcisinin, genel olarak hâkim sınıf çıkarları için çalışırken “bal tutan parmağını yalar” misali kendine daha yakın sermaye çevrelerine ayrıcalık tanınması koparılan fırtınanın asıl nedeni. Elbette hâkim sınıfların kendi içindeki çatışma silahlı bir şiddet boyutuna da vardı. Silaha başvuran klik bertaraf edildi ve serayesine el konuldu. El konulan sermayenin paylaşımı da bu kapsamda bir mücadele alanı oluşturuyor. Bu mücadelede işçi sınıfı ve ezilenlerin payına yine katliam, baskı ve şiddet düştü. Nitelik anlamında geçmiş dönemlerden bir farklılaşma olmadı. Ancak “güçler birliği”ne geçilmesi ve artan faşist baskı koşulları ile bir kez daha Bonapartizm keşfedildi.

Bonapartizm kavramını siyasi literatüre Marks kazandırmıştır. Ama birçok politik aktör bu kavramı Marks’ın içeriğini doldurduğu biçimiyle ele almaz; ortaya çıkışındaki maddi koşullar, tarihsel ve toplumsal gelişmeler, sınıf ilişkileri, sınıf mücadelesinin durumu göz ardı edilir.

Bonapartizm, işçi sınıfı ve burjuvazi arasındaki mücadelenin geçici bir denge

döneminde kendini sınıflar üstü gösteren “bir kişi”nin iktidara gelmesiyle ifade olmaktadır. İki sınıfın birbirine üstün gelemediği bir durumda burjuvazinin egemenliğini korumak ve geliştirmek için bürokratik ve askeri gücün tek bir kişinin/ailenin elinde toplanmasıdır. Bonapartizm, kapitalist gelişmenin önündeki engelleri kaldırma görevini üstlenen ara bir rejimdir ve 1851’de Fransa’da “tek kişilik” diktatörlüğünü kuran Louis Bonapart’ın adıyla anılır.

Marks bu kavramı kullandığında, Fransa’da sınıf ilişkileri ve sınıf mücadelesi günümüz Türkiye’sinden çok farklıydı. Komünist Enternasyonal’deki tartışmalarda yanlış fikirler eleştirilmekte ve Bonapartizm ile faşizm arasındaki temel fark şu şekilde ifade edilmekteydi: *“Bay Thalheimer, bize, faşizmi, geçen yüzyılın ortasındaki ekonomik, toplumsal ve politik ilişkilerden hareket ederek açıklamak istemektedir. Ona göre Bonapartizmin doğduğu kapitalizmin başlangıç çağı ile faşizmin biricik temeli olan emperyalizm çağı arasında hiç fark yoktur.”*

Bonapartizm, kapitalizmin ilk ortaya çıkışında, burjuvazinin feodallerden iktidarı tam olarak alamadığı ve proletaryanın da burjuvaziden iktidarı alamadığı bir aşamada ortaya çıkmıştır. Söz konusu geçiş aşamasının geçici bir biçimi olmaktan öte bir anlam ve yaygınlık taşımayan Bonapartist iktidar, 19. yüzyıl Fransa’sına özgüdür. Marks ve Engels Bonapartizm’in, siyasi ve toplumsal egemenliği tam olarak sağlayamamış burjuva sınıfın, egemenliğini pekiştirmekte kullandığı geçici bir biçim olduğunu belirtir.

Faşizm ise emperyalizm ve proleter devrimler çağının bir iktidar/devlet biçimidir. Yani iki devlet biçimini doğuran maddi koşullar çok farklıdır. Öz ve nitelik olarak faşizm ile Bonapartizm ayrı ayrı şeylerdir.

Dönemin Fransa’sında siyasal egemenliğini tam kuramamış burjuvazi, tüm muhalif sınıfların açık hedefi olmaktan kaçındığı için kendi sınıf egemenliğini sessiz ve derinden sağlamlaştırmak isteğiyle geri plana çekilmiştir. Bonapartizm adı verilen askeri ve bürokratik bir iktidar biçimi ortaya çıkmıştı. Askeri ve sivil bürokrasi, burjuvazi adına iktidara el koyarak işçi sınıfı ve halk hareketlerini bastırmaya çalışmıştır. Burjuvazi gönüllü olarak iktidarı Bonapart’a bırakmıştı.

Marksist devlet tahlili revize edilerek ülkemizdeki faşizme Bonapartizm denilmektedir. Devletin hâkim sınıflardan “özerk” ya da onların üstünde olduğu revizyonist düşünceden hareketle bu iddia ileri sürülmektedir. Ekonomik altyapının politik üstyapıyı son tahlilde belirlemesi ve üstyapının da altyapı üzerinde dinamik bir etkide bulunmasına dayanılarak devletin toplumsal sınıflardan özerk olduğu sonucu çıkarılıyor. Hatta özerklik sınıflar üstü ya da sı-

nıflardan bağımsız olma şeklinde de ele alınabiliyor. Bu yolla devlet ile hâkim sınıflar arasındaki ilişki koparılmaktadır.

Devletin -görelî- özerkliği tartışmasında hâkim sınıfların kendi içindeki bölünmüşlüğe odaklanılmalıdır. Ekonomik temeldeki bölünmüşlük siyaset alanında da yansıma bulmaktadır. Ancak siyaset alanındaki bölünmüşlük görelî bir karakter taşır. Hâkim sınıfların dışı karşı; hem ülke işçi sınıfı ve ezilen kitlelere hem de diğer ulus devletlere karşı ortaklaşması bir irade yaratabilir. Birebir indirgeme yapılamayacak olsa da genel karakter olarak ekonomik bakımdan en güçlü sermaye grubu ya da hâkim sınıf kliği devlet aygıtında da daha fazla güce sahip olur.

Bu bölünmüşlük durumu acımasız bir rekabetin sürekliliğinde hâkim sınıfların iç yapısında çatışmalı bir durum yaratır. Bu çatışmalar devrimci bunalım dönemlerinde daha da keskinleşebilir. Böylesi dönemlerde yönetme krizi hâkim sınıflar açısından siyasi bir irade krizi anlamına gelir. Bu durumda devlet; ortaklaşma iradesi zayıflamış hâkim sınıfların ana gövdesinden özerkleşmiş izlenimi verebilir. Bu olguyu tek yanlı değerlendirmek yanlış sonuçlar çıkarılmasına sebep olur. Bir tarafta irade krizi yaşanırken var olma savaşı veren hâkim sınıflar yeni koşullarda öncekinden biçimsel olarak farklı ve daha üst bir ortaklaşma çabasına girerler. Bu dönemler boyunca olarak en büyük ya da güçlü komprador sermaye gruplarının devlet üzerindeki kontrolü artarken devlet bürokrasisine de en geniş inisiyatif alanı tanınır.

Revizyonistler, devletin “özerkliğini” ele alırken toplumsal ve siyasi kriz dönemlerinde devlet ve egemen sınıflar arasındaki ilişkinin tek yanlı bir değerlendirmesini yapmaktadırlar. Söz konusu kriz dönemlerinde egemen sınıflarda “Bonapartist” ve “otoriteren” eğilimlerin güçlendiğini iddia eden bu tür revizyonist tezler, faşist ve Bonapartist devlet biçimini, devletin egemen sınıflardan ileri düzeyde özerkleştiği veya bağımsızlaştığı biçimler olarak ortaklaştırır. Kavramları birbirinin yerine ikame ederler. Faşist devlet ile Bonapartistmin aydınlaştırılması ya da faşizm yerine Bonapartistim tanımı yapılması hâkim sınıfları ve bazen de bu sınıfların belli bir bölümünü faşizm olgusundan azade tutmaya hizmet eder. Oysa faşist diktatörlüklerde egemen sınıfların devlet üzerindeki kontrolünün azalması bir yana en büyük ve güçlü komprador sermaye gruplarının eliyle daha dolaysız biçimler alır. Troçkistler ve bilimum revizyonistler TC devletini günümüzde olduğu gibi değişik dönemlerde Bonapartist olarak değerlendirmiştir. Hatta Milli Güvenlik Kurulu (MGK) gibi devletin üst yönetim organları bu teoriye yer yer dayanak yapılmıştır. Yine benzer bir biçimde “tekeliçi polis devleti” tanımlaması kullanılmıştır. Tüm bu iddialar benzer bir içerik taşımakta ve revizyonist tezlerden beslenmektedir. Kısacası, hâkim sı-

nıfların bölünmüş iç yapısı ve birbirleri arasındaki keskin rekabet, genel olarak sınıflar arasındaki mücadele ve bunun siyasi alana yansımaları, devleti egemen sınıflardan özerk yapmaz, buna kanıt olarak sunulamaz. Bilakis yeni irade ve ortaklaşmalar sağlanarak devletin hâkim sınıfların hâkimiyet aracı olma niteliği devam ettirilir ve güçlendirilir. Ta ki proletarya, iktidarı alaşağı edinceye kadar.

Revizyonist tezler işi daha da ileri götürüp “özerklik” ilişkisini egemen sınıfların iç bölünmüşlükleri bağlamında değil asıl olarak hâkim sınıflar ile ezilen sınıfların mücadelesi kapsamında ele alır. Sınıf mücadelesinin ve emekçi sınıfların alttan gelen baskısının devlet aygıtını toplumsal sınıflardan özerkleştirdiğini vaaz eden revizyonizm; karşıtların birliği ve savaşımı diyalektiğini mekanik tarzda birbirinden koparır. Metafizik şekilde çatışmanın düzeyine bakılmaksızın karşıtların mücadelesinin, karşıtların birliğini parçaladığı düşünülür. Karşıtların çatışmasının yarattığı yeni durumlar, karşıtların birliği içinde anlamlandırılmaz.

Devletin, toplumsal sınıflar arasında eşit ölçüde kontrol edilmesini hayal eden revizyonizm karşıtların birliğinin parçalanmasında proletaryanın iktidarı alması zorunluluğunu görmez. Sadece devletin “otoriteryen” eğilimlerinin artmasını görür ve bunu tehlikeli bulur ve anlamlandırılmaz. Açıkta ya da zımnen şu yanlış görüş savunulur: Ancak kapitalizmin evrimine bağlı olarak proleter iktidar gerçekleşebilir ve bu evrimin sonucu olarak sosyalizme varılabilir. Bu evrimci revizyonist görüş proleter iktidarı henüz (!) öngörmediği için faşizm, faşizme karşı mücadele ve proletaryanın iktidar mücadelesi konularındaki dair tahlilleri de revizyonist teoriden beslenir ve politik çizgisini reformizme demirler.

AKP ve T. Erdoğan’ın iktidarda olduğu Türkiye 19. yüzyıldaki Fransa değildir. Söylendiği ya da ima edildiği gibi Erdoğan da sadece asker-sivil bürokrasiye dayanmamaktadır. Komprador burjuvazinin ve toprak ağalarının büyük bir kesiminin desteğiyle iktidarda durmakta, çıkarlarına hitap etmekte ve onları temsil etmektedir. Türk egemen sınıfları arasında çelişme olmasına hatta bunun silahlı çatışmaya ulaşip kriz aşamasına ulaşmasına rağmen komprador büyük burjuvazi ve onun önemli bir kesimini içinde barındıran TÜSİAD’ın, Erdoğan yönetimine desteği olmasaydı iktidarın gücü ve ayakta kalması tartışılır olurdu. Gezi İsyanı’nın ya da 15 Temmuz darbe girişiminin ardından komprador büyük burjuvazinin siyasi iktidar üzerindeki kontrolünü kaybettiğini veya benzer bir biçimde TÜSİAD ile Erdoğan’ın zıt kutuplarda bulunduğunu iddia etmek ise büyük bir abartıdır. “Tek adamlık” referandumlar, kararnameler, kuvvetler birliği gibi olgulara bakarak Erdoğan yönetimini Türk hâkim sınıflarından ayrı

konumlandırmak ve Bonapartizme benzetmek Türkiye'nin tarihsel ve güncel olgularını doğru yorumlayamamaktır. "Tek adamlık" durumunun TC açısından ilk kez yaşanan bir durum olmadığını tekrar vurgulayalım.

Yarı sömürgelekle malul hâkim sınıfların ekonomik güçsüzlüğü devlet yönetiminde "güçler ayrılığı" ilkesinin uygulanmasını da hep göstermelik yapmıştır. Bu anlamda bugün devletin biçimine dair "güçler ayrılığı"na dayandırılan tartışmaların altı boştur. Hâkim sınıflar hem ülke içi hem de uluslararası koşullar nedeniyle daha merkezi bir devlet yönetiminin çıkarına daha uygun olacağını düşündüğü için Erdoğan'ın "tek adam"lığının önünü açmıştır. Komprador büyük burjuvazi sermayesini büyütme için Erdoğan yönetimine destek vermiştir. Devlet ordusunun Erdoğan'a destek vermesinde de bu anlamıyla şaşılacak bir şey yoktur. Ordunun devlet mekanizmasındaki işlevi, hangi sınıfların ordusu olduğu MLM bakış açısı ile ortaya konmaz ise yakın zamanda olduğu gibi orduya ilericilik atfeden, ondan kurtarıcılık bekleyen ve hatta onu bir sermaye kligi olarak değerlendiren görüşler de kaçınılmaz olarak ortaya çıkar.

Bonapartizm ile faşizm arasındaki bütün bu benzerliklerin, emperyalizm ve proleter devrimler çağında özellikle de yarı sömürge bir ülkede hâkim sınıfların en saldırgan kesimleri tarafından faşist diktatörlüğün kurulmasında kullanılan araçlarla ilgili olduğu görülüyor. Bu araçları Bonapart kullandığı gibi etkili bir şekilde faşist Mussolini ve Hitler de kullanmıştır. O zaman salt bu araçların kullanılması, devlet biçimini belirlemek için ayırıcı bir özellik taşımaz. Devletin sınıf karakterini analiz ettiğimiz zaman o devletin niteliği açığa çıkar. TC'nin sınıf karakterini Kaypakkaya yoldaşın analizleriyle ortaya koymuştuk. Dolayısıyla Erdoğan'ın Bonapart'la aynı araçları kullanması Bonapartist devlet tipine geçiş yapıldığı anlamına gelmez. Olsa olsa faşist diktatörlüğün değişik dönemlerde başvurmuş olduğu "olağanüstü" araçlara koşulların ihtiyaç haline getirmesiyle bir kez daha başvurduğunu gösterir. Ki TC tarihi bir bütün olarak incelendiğinde devlet yönetiminde bu "olağanüstü" araç ve organların hiç de istisna olmadığı rahatlıkla görülebilir. Erdoğan ne Bonapartizmi ne de faşist diktatörlüğü inşa etmiştir. Bahsedilen araçlar devreye sokulmadığı durumda da TC burjuva demokratik diktatörlüğü ile yönetilmiyordu. Erdoğan, faşist diktatörlüğün tarihte çok kere devreye koyduğu birtakım araçları özü aynı kalmak kaydıyla bugünün koşullarına uyarlamış ve yaygın bir biçimde uygulamaya koymuştur. Bu durumu yanlış değerlendirmenin ve revizyonist, reformist teorilere kanıt olarak göstermenin nedeni Marksist devlet teorisinden uzaklaşma olduğu kadar TC devleti ve Kemalizmin tahlilinin de yanlışlığıyla ilgilidir.

Erdoğan şahsında "tek adam diktatörlüğü" tanımlaması yapmak biçimseldir. Mussolini, Hitler vb. diktatörler, halkın karşısına tek adam ("duce", "föh-

rer”) olarak çıkmışsa, Erdoğan da halkın karşısına “reis” olarak çıkarılarak “tek adam” diktatörlüğü görünümü altında hâkim sınıf gücü “görünmez” kılınmaktadır. Tüm “tek adam” diktatörlükleri büyük burjuvazinin gücünü almadan bir gün bile ayakta kalamazlar. Faşizm, burjuvazinin işçi sınıfı ve ezilen kitlelere karşı terörist diktatörlüğüdür. Bugün yoğun bir biçimde işçi sınıfına, ezilen kesimlere ve özellikle Kürtlere karşı kendini göstermektedir.

Egemen sınıfların “demokrasi”, “adalet”, “hukuk” söylemleri, kitleleri kendi bayrakları etrafında toplamak içindir. Bu söylemler liberal burjuvazinin kavramlarıdır ve her söylendiği dönem halkı aldatmak için söylenmiştir. Dini söylemlerin artırılması da yalnızca dinin etkisindeki geniş kesimi sistem içine çekmek, onları aldatmak içindir. Hâkim sınıfların iki ana kliği birbirine zıtmış gibi görünen söylemlerle, halkın geniş kesimini, sistem içinde tutma operasyonu yapmaktadırlar. Yoksa halka karşı sömürde, baskıda, zulümde birbirlerinden farkları yoktur. Solcuların önemli bir kesiminin toplumun dincileştirildiği söylemi ile hâkim kliklerden birinin peşine takılıp sözde demokrasi mücadelesine soyunması, yalnızca hâkim sınıf ideolojisinin etkisi altına aldığı çevrelerin görülmesi bakımından anlamlıdır. Faşist diktatörlüğü Bonapartizm olarak görmeye çalışmak, politik olarak sınıf işbirlikçiliğine ve halka faşizmi masum gösterme çabasına hizmet eder. Erdoğan’a tek adamlık üzerinden “kahramanlık” payesi verenler, tarihi yapanların sınıf mücadelesi değil de kişiler, liderler olduğu yönündeki idealist tarih anlayışına hayat vermektedirler. Tüm burjuva siyaset temsilcilerinde olduğu gibi Erdoğan’ın da sınıflar üstü özel bir gücü ve yeteneği yoktur. Bu anlamda burjuvaziye rağmen iktidara geldiği anlamına kapı aralayan Bonapartist tanımı, AKP ve Erdoğan iktidarı için gerçekliği ifade etmez.

Seçimlerin ve sık sık referandumların yapılması da Erdoğan’ı Bonapartist yapmaz. Burjuvazi hâkimiyetini pekiştirmek, kitle desteğini artırmak için çoğu durumda seçimlere başvurur. Faşist Hitler seçimle gelmiştir. Buradan hareketle faşizmin devamlı olarak küçük burjuvaziye ve yoksul kitlelerin bir bölümünü kitle tabanı yapmaya çalıştığını ifade edebiliriz, ki seçimler buna hizmet eder. Bugün Erdoğan’ın peşinden giden büyük bir yoksul ve küçük burjuva kitlesi olduğunu görmekteyiz. Ama buradan hareketle onun küçük burjuvazinin ya da orta burjuvazinin iktidarı olduğunu söylemek büyük bir aldatmaca olur. Bazılarının Kemalizmin sınıfsal yapısını böyle tarif ederek yaptığı gibi... Bu yaklaşım komprador büyük burjuvazinin aklanmasıdır.

Genel oy hakkı, liberalizmin “akla uygun” devletinin -burjuvazinin egemenliğini tesis edecek şekilde- bir düzenlemesi olduğu anlaşılmalıdır. Bugün birçok ülkede genel oy hakkının kendisi, iktidarın seçimle kazanılacağı düşüncesini

doğurmaktadır. Yani seçimlere dayalı parlamenter sistemin kendisi burjuva çıkarlar temelinde ideolojik bir rol üstlenmiştir. Çünkü parlamento ve burjuva partilerin varlığı ve sistem içerisindeki yarışı alternatif bir sistem arayışını körelten, onu gizleyen bir niteliktedir. Bu durumu burjuvazi bilmektedir. Fakat küçük burjuva ahmakları bunu kavramamakta ya da görünürde bunu bilseler de pratikte buna uygun davranmamaktadırlar. Burjuva liberalizmin ideolojik etkisi altında kalan küçük burjuva aydınlar faşizmi ya “küçük burjuva diktatörlüğü” ya da “Bonapartizm” olarak adlandırmışlardır. Faşizmin burjuva diktatörlüğün bir iktidar biçimi olduğunu söylemekten özellikle kaçınmaktadırlar. Bunun anlamı faşizme karşı mücadeleden kaçmak ve halkın faşizme karşı mücadelesini zayıflatmaktadır.

Burjuva liberal aydınların, Aydınlanmacıların, Troçkistlerin de aynı hatalı düşünceyi taşımaları onların sınıfsal yapısı ve ideolojileri ile ilgilidir. Çünkü özünde onlar proletaryaya, ezilen ve sömürülen kitlelere değil burjuvaziye bel bağlarlar. Marksizme karşı, çoğu kez Marksizm adına açık ya da gizli bir biçimde liberalizmin değerlerini savunurlar. Ve bu sınıfsal duruşları onları burjuvazinin yedek gücü haline getirir.

Bonapartist iktidar ne Troçki'nin tarifıyla “milletin hakemi” bir kılıç hükümetidir ne de faşist Türkiye devleti Bonapartisttir. Bu tezler Marksist devlet teorisine ve gerçeklere aykırıdır. Troçki, emperyalizm ve proleter devrimler çağını yok sayarak 19. yüzyıl Fransa'sının sınıfsal gerçekleri ile ortaya çıkan devlet biçimini, nerede başkanlık görmüşse onun tanımlanmasında kullanmıştır. Türkiye'deki Troçkistler de nerede bir “anayasa reformu”, “güçlerin birliği”, “tek adamlık”, “başkanlık” görseler Bonapartizm damgasını yapıştırmışlardır.

Sonuç olarak Bonapartizm 19. yüzyıl Fransa'sında hâlâ burjuvazi ile feodal aristokrasi arasında savaşın sürdüğü, proletaryanın savaş sahnesine çıkmaya başladığı özgün bir süreçte ortaya çıkmış, geçici, istisnai bir devlet biçimidir. Faşizm ise emperyalizm ve proleter devrimler çağında emperyalist gericiliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmış burjuvazinin açık terörist diktatörlüğüdür.

Sezarizm

Bonapart'ın iktidara gelmesini tarihteki bir olaya atıf yapılarak Sezarizm olarak kavramlaştıranlar olmuştur. Sezarizm, MÖ 49 yılında Roma'daki senato oligarşisinin elinden iktidarı alan ve Roma Cumhuriyeti'nin çöküşünü hızlandıran general Jül Sezar'ın diktatörce yönetimini ifade eden bir kavram olarak politik literatüre girmiştir. Bonapart'ın iktidar gelmesinin “Sezarizm” olarak adlandırılıp adlandırılmayacağına ilişkin Marks 18. Brumaire'in Almanca ikin-

ci baskısının ön sözünde şunları yazmıştır:

“Son olarak bu yapıtın, bugün özellikle Almanya’da pek çok kullanılan Sezarcılık teriminin artık bir yana atılmasına katkıda bulunacağını umuyorum. Bu Sezarcılık deyiimiyle yüzeysel tarihsel örneklemede, işin özü, yani Eski Roma’da sınıf savaşımı yalnız ayrıcalıklı bir azınlığın içinde varlıklı özgür yurttaşlar ile yoksul özgür yurttaşlar arasında geçerken, halkın büyük üretici kitlesinin çarpışanlara basit bir basamak meydana getirdiği unutuluyor. Sismondi’nin ünlü ‘Roma proletaryası toplumun sırtından geçiniyordu, oysa modern toplum, proletaryanın sırtından geçiniyor’ sözü unutuluyor. Antik Çağ’da ve modern zamanlarda sınıf savaşımının maddi, ekonomik koşulları arasında tam bir fark olduğundan koşullardan doğan siyasal biçimler arasında Canterbury piskoposu ile büyük rahip Samuel arasındaki benzerlikten daha büyük bir benzerlik olamaz.”

Marks açısından durum açık ve nettir. Bu alıntı aynı zamanda tarihsel, toplumsal olaylara nasıl yaklaşılması gerektiğini ortaya koymakta, tarihsel materyalizmin yöntemini göstermektedir. Ama hâlâ revizyonistler, Troçkistler bunu bir kenara bırakıp 21. yüzyıl Türkiye’sindeki faşizmi Bonapartizm ve Sezarcizm ile açıklama zavallılığına düşmektedirler.

Marks’ın açık tespitlerine rağmen Sezarcizm kavramı siyasi literatürden çıkmamış, Gramsci ile tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Ama bir devlet biçimi olmaktan çok hâkim sınıflar arasındaki mücadelede bir durumu tanımlamak için politika alanında kullanılmıştır. İktidar için çatışan güçlerin, çatışmayı sürdürmelerinin mutlak sonucunun karşılıklı yıkım olması nedeniyle çatışmayı dengeledikleri durumu ifade etmektedir. Bu tez damgasını vurduğu tarihsel dönemde politik alanda “hakemlik görevi”nin önemli bir şahsiyete emanet edilmesi anlamına da gelen Sezarcılık ifadesine geri dönmüştür.

Gramsci, buradan hareket ederek Sezarcılığı, ilerici (Sezar, I. Napolyon) gerici (III. Napolyon, Bismarck) olarak ikiye ayırır. Ayrıca dar bir değerlendirmeye karşı önlem olarak “askeri olmaktan çok siyasi olan modern Sezarcılık”, “Sezar olmadan bile Sezarcı bir çözüm olabilir” diye ekler. Revizyonistler Bonapartizmi; İtalya için Sezarcizm, Almanya için Bismarckçılık ve Türkiye için Kemalizm olarak belirterek faşist diktatörlüğün niteliğini gizlemek isterler. Bu teorinin revizyonist niteliği ortadadır. Bonapartizme ilişkin ortaya koymuş olduklarımız bu konu için de geçerlidir ve tekrar etmeye gerek yoktur.

Hâkim sınıflar arasında mücadele süreklidir ama uzlaşmaz değildir. AKP’yi iktidara taşıyan süreçte hâkim sınıflar arasındaki mücadelede “pat” duru-

mu yaşanmıyordu. AKP'yi doğuran süreçte de hâkim sınıflar bir meşruiyet krizi yaşıyorlardı ve yönetememe durumu derinleşmişti. Bu durumda devlet mekanizmasını sürece bağımsız hale getirip bir hakem altında yeniden kuramazlardı. Bunun tersine hâkim kliklerin yaşadığı meşruiyet krizi, ekonomik krizle birlikte tam bir çıkmaza girmişti. AKP'nin sağladığı kitle tabanı ile meşruiyet krizi geçici olarak çözüldü. Komprador burjuvazinin belirlediği istikamette, IMF reçetelerini aratmayacak biçimde ekonomi politikalarını AKP hayata geçirdi. Hemen her dönemde kendi içlerinde keskin çatışmalar yaşadıkları doğrudur fakat bu durum TC açısından yapısal bir durumdur ve süreklidir. Dolayısıyla bu durumu Sezarizm olarak tanımlamak gerçekçi değildir. 15 Temmuz süreci sonrası için de bu tanımlama yapılamaz.

İslamî faşizm

Güncel faşizm tartışmaları içinde öne çıkan bir söylem de “İslamî faşizm” kavramıdır. Bu kavram Türkiye’de AKP ve liderinin, belirgin İslamî vurguları nedeniyle özellikle Aydınlanmacılar tarafından tedavüle sokulmuştur. Ancak bu kavram uluslararası alanda, akademi çevrelerinde ve emperyalistlerin politik sözcüleri tarafından çok daha önceden “icat” edilmişti.

Dinler, farklı dönemlerde farklı politikaların taşıyıcısı olmuşlardır. Bu nedenle genelleme yöntemiyle nitelendirilecek bir kavram değildir. Emperyalist-kapitalist ülkeler Aydınlanmanın ideolojik değerlerini kapsayan liberal ideolojiyi referans alırlar. Bir dönem din karşıtlığı, laiklik, sekülerizm, insan hakları, parlamenter sistem “Batı uygarlığı”nın olmazsa olmazlarıydı. Liberal ideoloji bunları aldı fakat mutlak bir biçime hapsedmek yerine sermayenin, hâkim sınıfların dönemsel çıkarlarına göre yorumlayarak uyguladı.

Çeşitli politik akımların İslamî görünümde olmaları, onları doğuran şartlara, sınıfsal yapılarına, politik istemlerine bakılmaksızın “İslamî fundamentalizm”, “İslamî aşırılık” ve en son “İslamî faşizm” kavramları ile tanımlanır oldu. Özellikle emperyalist devletler, böyle bir tanım yaparak bir dizi ülkedeki faşist diktatörlüklerin emperyalist gericiliğin bir ürünü ve parçası olduğunu gözlerden uzak tutuyorlar.

“İslamî faşizm” kavramı en başta faşizmin sınıfsal özelliklerini yok edip salt terör ve şiddet eylemlerini faşizm olarak tanımladığı için yanlıştır. Bu tanım gerçekliği de ifade etmez. Bu kavramın üretildiği koşullara ve savunulurken dayanılan değerlere baktığımızda başka yanıtlar da görürüz.

11 Eylül’de ABD’nin simgesel merkezlerine El-Kaide’nin üstlendiği büyük

saldırıları yapılmıştı. Bunun ardından emperyalist politikacılar ve onların aydınları, şiddet ve terör karşıtlığını bir kez daha güncellediler. Bilindiği gibi şiddet karşıtlığı liberalizmde önemli bir yer tutar. Şiddet uygulama tekeli devletlere daha doğrusu hâkim sınıflara tanınmıştır; sömürülen ve ezilen kitlelerin şiddeti meşru değildir, mahkûm edilmeli ve değersizleştirilmelidir. Ezilen kitlelerin mücadelesinin terör eylemi olarak görülmesi bu liberal ideolojiye dayanır. 11 Eylül saldırısı bir taraftan terör saldırısı olarak şiddet kapsamında mahkûm edilirken diğer taraftan o eylemler kapsamında eylemcilerin ideolojileri de hedefe konularak İslamî faşizm kavramı üretildi.

Bu kavramı politik mecrada ilk kullananlardan biri ABD eski Başkanı G. W. Bush oldu. Hava yollarına ait bir saldırı girişiminin gizli servislerce açığa çıkarılması üzerine Kasım 2006’da verdiği demeçte “Bu (girişim-b.n) ulusun özgürlüğüne aşık toplumlari yok etmeye yeminli İslamo-faşizme karşı olduğuna dair kesin bir uyarıcıdır” şeklinde konuşur. Bush’tan sonra neo-con politikacıları da Bush’u desteklediler. Senatör Rick şunları ifade eder: “II. Dünya savaşında Nazizme ve Japon emperyalizmine karşı mücadele ettik. Bugün İslamî faşizme karşı savaştayız. 11 Eylül’de bize saldırdılar çünkü açıkça deklare ettikleri tüm dünyayı fanatik yöntemlerine boyun eğdirme misyonları önündeki en büyük engel biziz (...) Devlet başkanlarından El-Kaide’ye bütün önemli İslamî liderler ABD’yi birincil hedef olarak görür ve sürekli İslamî faşizmin insanlığı yöneteceği yeni küresel hilafetin yaratıcılığını vaaz ederler.” O dönemin ABD İç Güvenlik Bakanı da “Mussolini ya da Hitler’de yaşadığımız klasik faşizm olmayabilir ama Batı toplumu ve hukuk kurallarımızla taban tabana zit bir vizyona sahip totaliter, hoşgörüsüz bir emperyalizm” diyordu.

Bu ideolojik doğrultuda Avrupa’nın faşistleri, aşırı sağcıları da bu kavramı hızlıca sahiplendiler. Avrupalı emperyalistler bunu yaparken geçmişlerini de temizlemiş oluyorlardı. Radikal İslamcıların, Batılı değerleri -ki bunlar Aydınlanma ve liberalizmin değerleridir- yıkararak dünya hedefli bir İslam imparatorluğu, küresel bir hilafet kurma peşindeki cihatçılar olduğunu belirterek tüm bunların İslam’la uyum içinde olduğunu varsaymak İslam’ı Avrupa’dan kovmanın nedenleri olarak görülüyordu. Avrupa’nın değişik ülkelerinde faşist örgütlerce düzenlenen mitinglerde taşınan pankart ve atılan sloganlarda “İslamî faşizme geçit yok” ibaresi ya da benzer ibareler kullanıldı. Aydınlanma ve liberalizm değerlerinin tehlikede olduğunu (!) salt Avrupalı faşistler görmüyordu. Burjuva sol partiler de Avrupalı faşist partilerin söylemlerine katılıyordu. Yani bir bütün emperyalist ülkeler “terör” konusunda “İslamî faşizm”i keşfetmişti!

Akademi dünyası da -ki bu dünyanın emperyalist-kapitalist sistemin içinde olduğunu unutmamalıyız- bu kavramı tartışıyordu. Bir kesim İslamî şid-

detin kökenini ve sosyolojik kavramlarla bu şiddete yönelenleri inceliyordu. İslamî şiddetin yoksunluk, yoksulluk ve kötü yönetimlerin karmaşası içinde doğduğunu ileri sürüp emperyalistleri bu nedenlerle uğraşmaya çağırıyorlardı. Bu akademisyenler şiddetin arkasındaki İslamî ideolojiye odaklanmayı tehlikeli buluyor ya da sonuç alıcı bulmuyorlardı. Bir ideoloji olarak İslam değil onun adına işlenen eylemlerle ilgilenilmeliydi. Denebilir ki liberalizm bir kez daha şiddet karşıtlığı üzerine teorilerini güncelliyordu.

Daha etkili olan başka bir akademi çevresi ise İslamî ideolojinin bu eylemleri koşulladığını iddia ediyordu. İslamî şiddetin arkasındaki dinsel ideoloji ciddiye alınmalı ve esasta onunla mücadele edilmeliydi. Eğer bu yapılamazsa söz konusu İslamî yapılara karşı yürütülen mücadelenin başarılı olamayacağı ve ilk gruptaki akademisyenlerin analizinin yanlışlığı savunuluyordu.

Dünden bugüne İslamî ideolojiyi rehber edinen çokça siyasi örgütlenme ve yapı olmuştur. Bunlar, İslam'ın referanslarıyla mücadele yürüttüklerini söylemeler de her birinin tarihsel ve toplumsal koşullar çerçevesinde onlara asıl özünü veren sınıfsal özellikleri vardır. Muhammed'in vaaz ettiği, Emevilerin, Abbasilerin, Karmatilerin, Humeyni'nin, Suudilerin, Erdoğan'ın İslam'ı arasında sınıfsal sebeplerle farklar vardır. Abbasiler İslam'ı yaymak için savaştıklarını söylerler; onlara karşı kölelerin isyanını başlatan Ali bin Muhammed de... Karmatiler İslam devleti kurmuştur, günümüzde İran da kendini İslam Cumhuriyeti olarak tanımlamaktadır. Suudi Arabistan, Lübnan Hizbullahı, İhvan, El-Kaide ya da IŞİD de İslam ideolojisini rehber edindiğini söylüyor. Hatta Tayyip Erdoğan da benzer sözler sarf ediyor. Bütün bunlar göstermektedir ki herkesin kendi İslam'ı vardır. Daha doğrusu bayraklaştırılan İslam ideolojisinin içeriğini belirleyen şey sınıfsal ilişkiler olmaktadır. Tarihten bugüne din ezen bir sınıf ya da ulusun bayrağı haline gelebilirken ezilen sınıf ve ulusların bayrağı da olabilmektedir.

Bu nedenlerle devrim mücadelesinde dine karşı savaşmak mücadele yürütenleri körleştirir. Siyasi örgüt ve devletler değerlendirilirken hangi sınıfı temsil ettiği, programı ya da anayasasının hangi sınıfın çıkarına düzenlendiği ve eylemlerin hangi sınıfa hizmet ettiğine bakılmalıdır. Ayrıca eylemlerini kime karşı, hangi politik hedefe karşı belirlediği de o örgütün niteliğini ele verir. Siyasi bir örgütü ya da devleti nitelemede dinin referans alınması çoğu kez doğru sonuçlara ulaşılmasını engeller. Din, sınıfsallığı kapatan bir örtü işlevi görür. Bu anlamda "İslamî faşizm" kavramı doğru değildir.

Faşizm karakterini sınıfsallığından alır; niteliği emperyalizm ve proleter devrimler çağında hâkim sınıfların açık terörcü diktatörlüğü olmasıdır. İran

gibi kendini İslam Cumhuriyeti olarak tanımlayan kimi devletler faşizmle yönetilmektedir. Ama bu devletlerin faşist olmaları İslamî ideolojiyi benimsemeleri kaynaklı değil dayandıkları sınıfsal yapı kaynaklıdır.

İslam ideolojisinde Batı karşıtlığı vardır. Ama bu daha çok kültürel konular ve yaşam tarzı ile ilgilidir. Emperyalizm karşıtlığı bu sınırlılık içerisinde, kapitalizm karşıtlığına dayanmaz. Bu ise iktidar olduklarında onları hâkim kapitalist sistemle bütünleşmeye götürmektedir. İslamî söylemlerde halkın hoşnutsuzluğunu harekete geçirici bir etki vardır. Buna karşın var olan hâkim sistemle uyum sağlama, ona iltihak etme özelliği de baskın şekilde vardır. Bir taraftan Batı'ya -değerlerine- karşı olmak diğer taraftan emperyalist şirketlerle ticari ilişkiler ve ortaklıklar kurmak... Bu noktada “gerçek İslam” tartışması üzerinden sınıfsal ve politik gerçekler gün yüzüne çıkar. Dini ya da İslam inancını temel alarak politik değerlendirmeler yapmanın güçlüğü açıktır.

Türkiye’de faşist diktatörlüğün yönetimindeki AKP ve Erdoğan’ın halka dönük baskı politikaları her bir akım tarafından farklı tanımlanabilmektedir. Bunlar içerisinde Aydınlanmacı sol, AKP karşıtlığı üzerinden “İslamî faşizm” söylemini öne çıkarır. ABD ve AB emperyalistlerinin geliştirmiş olduğu söylemi kullanmaları rastlantı değildir. Aynı değerler ve ideoloji üzerinden baktıkları için de böyledir. Elbette ki liberaller ile Aydınlanmacılar arasında politik farklılıklar vardır. Fakat teorik, ideolojik, felsefi düzlemde aynı değerlere dayanmaktadırlar. Aydınlanmacılar liberalleri eleştirirler. Örneğin Korkut Boratav, liberallerin bir kesiminin AKP’nin 2013 sonrası sürecini “sağ popülizm” olarak değerlendirmelerini eleştirir. Bunun egemen sınıfların çıkarına hizmet eden bir söylem olduğunu belirtir.

Türkiye’de “İslamî faşizm” söyleminin mimarlarından birisi K. Boratav’dır. Cumhuriyet ve Birgün gazeteleri onunla aynı ideolojik paydayı paylaşırlar. Söz konusu gazeteler açıktan “İslamî faşizm” demeseler bile AKP karşıtlıkları Aydınlanmacı değerler üzerine şekillenir. K. Boratav faşizmi akıl dışılık olarak değerlendirir, laikliğe ve laik değerlere saldırı olarak görür. Yine yetkilerin tek elde toplanması ile faşizme geçildiğini savunur. Ona göre ne Kemalizm ne de düne kadar TC devleti faşisttir. Boratav, 24 Haziran 2018 seçimleri ile birlikte faşizme geçildiğini iddia eder. “İslamî faşizm”in ise 24 Haziran 2016’dan sonra devletleştiğini söyler.

Kemalist Boratav, Aydınlanma değerlerini savunur, sözde işçi sınıfı ve ezilenlerden yanadır. Fakat yaşamında hep işçi sınıfı ve ezilenleri, hâkim sınıflar arasındaki kliklerden birinin, Aydınlanma değerlerini savunanların peşine takmaya çalışmıştır. Yetkinin tek elde toplanması ile birlikte “İslamî faşizm” söy-

lemine Aydınlanma değerlerine karşıt olma ve yaşam tarzı üzerinden kurgular. Tüm yetkileri Erdoğan'dan daha fazla bir biçimde elinde bulunduran M. Kemal'e laf etmez. Hatta onu küçük burjuva radikali olarak görür.

Boratav, faşizmi sermayeden kopararak ele alır. Türkiye burjuvazisinin “İslamî faşizme” korkaklığından dolayı karşı gelemediğini iddia eder. Mülkiyet haklarının ihlaline dahi burjuvazinin ses çıkarmadığını; Türkiye burjuvazinin kapitalist bir toplumun egemen sınıfı olma iddiasını yitirdiğini belirtir. Hatta “büyük sermaye de son tahlilde orta halli kapkaççıların yönettiği, yolsuzluğun zirveye çıktığı yozlaşmış kapitalizmi sineye çekiyor”¹¹ der. Kemalist Boratav, devletin kimin devleti olduğunu görmez, görmek istemez. Onun yaklaşımına göre devlet burjuvazinin, komprador büyük burjuvazinin değildir, ondan bağımsız bir kapitalizm vardır. Burjuvazi yakın dostlarına hatta kendisine ihanet etmiştir! Marksizmin bize öğrettiği ise burjuvazinin “ihanetlerle” dolu tarihidir; kârı nerede gördüyse oraya gider, başka bir sınıfın çıkarını savunmaz kendi çıkarlarına ise asla ihanet etmez. Kemalist Boratav, solculuk hatta devrimcilik olarak bildiği Aydınlanma değerlerine karşı “yapılanlar” karşısında bilimi altüst etmekten çekinmez. Boratav bu incileri sıralarken materyalizmi bir kenara atar, hiçbir sınıfın başka bir sınıfın çıkarı için çalışmayacağı bir tarafa Marksizmin devlet teorisini yerle bir eder. Boratav, Kemalizmin halk düşmanı niteliğini ve tüm gerici yönlerini devrim olarak sunmaktan çekinmez. Mustafa Kemal'i Cumhuriyet kadrosunun en devrimcisi olarak değerlendirir.

Boratav, TC'yi kuran hâkim sınıfların her ikisi de Kemalizm'den beslenen iki kliğinden birinin yanında kendisini konumlandırarak diğer kliği faşist ilan etmektedir. Kuşkusuz Boratav, bunu sınıf bilinciyle yapmaktadır ancak bu sınıf proletarya değildir. Boratav'ın açmazı şuradadır: Aydınlanmacılar, liberaller ve muhafazakârlar aynı ekonomik ve sınıfsal düzlemde. Aralarındaki fark politik alandadır. Hepsi Kemalist ideolojinin sınıfsal bileşeni içindedir. Politik alandaki kavgaları işçi sınıfı ve halkın sömürsünden elde edilen kârın paylaşımı üzerinedir. Aydınlanmacılar da liberaller de bu düzenin devamı noktasında hem fikirdir. Her iki kesim de şiddet tekeli devlettedir; işçi sınıfı ve ezilenlerin isyanını terör ya da aşırılık olarak değerlendirir. Akılcıdırlar, seçimleri benimserler, “özgürlük, eşitlik ve adalet” savunucusudurlar. Kapitalist sömürü düzenine ve burjuva devlete asla karşı değildirler. Boratav da gerçekte farklı bir noktada değildir. Bu burjuva ideolojik bakış açısına rağmen kendini Marksist, sosyalist, devrimci dahi görür. Tüm revizyonistlerin yaptığı gibi...

Boratav, Kemalizmin Orta Çağ mirasını tasfiye edip tam bağımsız Türkiye'yi kurduğunu, saltanatı ve hilafeti kaldırdığını, anayasadan “devletin dini İslam-

11 Korkut Boratav, *Bugünkü İslamcı bir faşizm*, Cumhuriyet, 08.01.2019

dır” maddesini çıkardığını, laikliği ve Latin alfabesini getirdiğini, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verdiğini, şeriat hukuku yerine Avrupa hukukunu benimsediğini söyler. Bu düşünceler resmî ideolojinin tezleridir. Boratav, bu tezleri militanca savunur. Söz konusu “devrimler” olurken ayaklanma ve direniş yolu açmadığını söyleyecek kadar da aymazdır. Boratav, burjuva sınıf karakterinin bir sonucu olarak dürüst de değildir.

Aslında Boratav, CHP, ÖDP gibi partilerin ideolojik sözcüsü gibidir. Dönem dönem sitem ve eleştirileri olmakla birlikte halkı CHP bayrağı altında toplamaya çalışır. Temel derdi Aydınlanma değerleri, laiklik ve yaşam tarzı üzerinedir. Eğitimin İslamleştirilmesinden şikâyetçidir. AKP’nin arkasındaki sınıfın burjuvazi veya büyük burjuvazi olamayacağını söyleyecek kadar da kendinden geçmiştir. Boratav, AKP’nin hukuk sistemini de şeriata yakınlaştıracığını, el altından şeriata geçileceğini iddia eder.

Bu görüşler sadece Boratav’la sınırlı değildir. Açık veya örtük bir şekilde geniş bir kesim tarafından savunulmaktadır. Reformist çevrelerin hemen hepsi, benzer argümanlarla AKP karşıtlığı geliştirir ve karşı devrim ve faşistleşmeden bahseder. Hatta liberallerin bir kesimi de farklı kavramlarla aynı argümanları savunur.

Hâkim sınıflar arasındaki çatışmada komünistlerin tavrının ne olması gerektiğini yazımızın başında Kaypakkaya yoldaştan yaptığımız alıntılarla ortaya koyduk. Biz bu çatışmada bir tarafı desteklemeyiz. Çünkü biz o çemberin dışındayız. Bizim için AKP, CHP, MHP gibi burjuva-feodal partilerin hepsi kompartüman farkına rağmen aynı gemide, aynı cephededirler. Hepsi komprador büyük burjuvazi ve toprak ağalarının farklı kliklerinin temsilcisi olan faşist partilerdir. Boratav dürüst değildir; ülkeye faşizmin 24 Haziran 2018’de geldiğini ve bunun “İslamî” sıfatlı olduğunu söyler.

AKP hâkim sınıfların siyasi temsilcisi olan faşist bir partidir. Görünürde sunulanların ötesinde hâkim sınıfların açık terörcü diktatörlüğünü hayata geçirdiği için iktidardadır. Koçlar, Sabancılar, Eczacıbaşılar, Boynerler vs. kârlarına kâr kattıkları için onun iktidarda bulunmasına destek ve onay vermişlerdir. Laiklik, yaşam tarzı, ‘bilimsel’ eğitim vb. burjuvazi için olmazsa olmaz değildir. Bu alanları kendi sınıf çıkarlarına göre her zaman yeniden düzenleyebilirler. Eğitim, sisteme ve hâkim sınıfların çıkarlarına göre düzenlenip devletin istediği makul vatandaş yetiştirmekle işlevlendirilmiştir. Laiklik, TC’nin benimsediği burjuva bir ilkedir. Diğer yandan Diyanet İşleri Başkanlığı devletin yani hâkim sınıfların çıkarları doğrultusunda dinin aktif bir biçimde kullanılmasını sağlar. Bu 1925’te de böyledir; 1950’de, 1970’te ve 2019’da da böyledir. Laiklik ya

da din “elden gidiyor” söylemleri, hâkim sınıfların her ikisini de bir hâkimiyet aracı olarak nasıl kullandıklarını gizlemek ve geniş kitleleri bu politikaların arkasına yedeklemek için önemli bir işlev üstlenir. Bu ‘sorunlar’ devrimcilerin ve özellikle komünistlerin mücadelelerini dayandırdıkları temel sorunlar olmaz. Devrimcilerin, komünistlerin asıl sorunu faşist devleti yıkmak, iktidarı ele geçirmek üzerinedir. Hâkim sınıfların faşist devlete karşı mücadele ve savaşla karakterize olması gereken devrimcilik bir şekilde devlet savunuculuğu noktasına düşmüşse orada devrimcilik yoktur ya da ölmüştür. “İslamî faşizm” söylemi farklı biçimde de olsa devlet savunuculuğu yapmaktır; halkı Aydınlanma değerleri etrafında devlete sahip çıkmaya çağırılmaktadır.

“Akp faşizmi” üzerine

AKP’nin hem artan baskı ve şiddet politikaları hem de hâkim sınıf klikleri arasındaki çizgileri belirleyen, güçler ayrılığı ilkesini kaldırıp başkanlık sistemine geçmesi ve burjuva parlamentoyu işlevsizleştirilmesi ile birlikte “AKP faşizmi” söylemi de hız kazandı. Bazı çevrelerce AKP faşizmi ile benzer bir biçimde “Saray faşizmi” söylemi de kullanılmaktadır.

AKP önce sözde “askeri vesayeti” kaldırdı ki bu yine sözde “derin devletin” tasfiyesi oluyordu. O zaman liberallerce demokrasi kahramanı; Aydınlanmacılar tarafından da “karşı devrimci” ilan edildi. AKP iktidarda gücünü sağlamlaştırdıkça daha da pervasızlaşmaya başladı. Gerçek amaç ve niteliğini gizlemeye yarayan söylemleri de terk etmeye başladı. Bu süreçte liberallerce “sivil faşizm” tartışmaları tedavüle sokuldu.

Günümüzde faşizm tartışmalarının neredeyse tümü AKP üzerinden yapılmakta ve devletle bağı koparılmaktadır. AKP, komprador burjuvazi ve toprak ağalarının bir kliğinin temsilcisi olarak ABD’den icazet alarak kurulmuş faşist bir partidir. AKP’yi “İslamî sermaye” ya da “Anadolu sermayesi” olarak tanımlayıp komprador büyük burjuvazi ve büyük toprak ağaları ile bağlarını koparanların onun sınıfsal niteliğini çarpıtmakla kalmayıp AKP’nin iktidar olduğu devletin niteliğini de çarpıtmaktadırlar. Bazıları var ki AKP’yi faşist değerlendirirken devleti faşist değerlendirmemektedir.

Faşizm bir devlet biçimidir; tıpkı oligarşi, monarşi ya da burjuva demokratik diktatörlükte olduğu gibi hâkim sınıfın baskı ve sömürü aygıtıdır. Söz konusu yanlış değerlendirmelerde devlete içsel olan faşizm hükümete indirgenmektedir. Bu görüşlere göre faşist olan AKP, onun kurduğu hükümet ve şimdilerde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’dir. Bu yanlış görüş, hükümet değişikliği veya güçler ayrılığı ile faşizmin ortadan kalkacağı düşüncesi gibi başka bir cid-

di yanlışa da kapı aralamaktadır. “Saray faşizmi”, “AKP faşizmi”, “AKP-MHP faşizmi” söylemlerinin politik alandaki yanlışlığı ortadadır. Elbette AKP ve MHP faşisttir ama faşist sistem bu partilerden veya hükümetten ibaret değildir. Bu durumda CHP, İYİP ve Vatan Partisi nedir? Faşizm, devlet mekanizmasının tümüyle ilgili bir durumdur. “AKP faşizmi” söylemi en hafif ifadeyle kolaycılıktır. Bir sonraki adım düşünülmeden, sadece halkın AKP’ye olan tepkisinden faydalanmayı hedefleyen, tutarsız bir politik söylemdir. Bu söylem, faşizmin, devlet biçimi olmasını yok sayar; faşizmi, bir partiye, hatta bir kişiye indirme basitliği gösterir.

1970’li yıllarda faşizm geniş bir kesimce tek bir partiyle; MHP ve onun terör eylemleri ile sınırlandırılıyordu. Daha sonraları “Milli Cephe faşizmi” söylemi geliştirildi. Bu da aynı içerikteydi. Anti-faşizm salt MHP veya Milli Cephe ile mücadeleye indirgenmişti. Bu durumu devlet de körüklüyordu. Sonuçta devlet “sınıflar üstü hakem” rolünü oynamak için bu durumdan yararlanıyordu. Bir dizi küçük burjuva örgüt devletin niteliğini kavrayamadığından, faşizmle savaşımın odağına devleti koymadığı için devletin politik hedeflerine de hizmet etmiş oldu.

Faşizmi salt bir partiyle, hükümetle sınırlamakla aynı özden beslenen başka bir yanlış da faşizmi askeri darbelerle, cuntalarla sınırlamak ve tartışmaktır. Liberal aydınların bir kesiminde bu yaklaşım fazlasıyla yaygındır. Parlamento ve burjuva siyasi partiler varlığını sürdürüyor, güçler ayrılığı prensibi işliyorsaa faşizm yoktur! Liberal mantık böyle işler; devlet aygıtının ve faşizmin bunlardan öte ve daha bütünlüklü bir konu olduğu gerçeği yadsınır. Oysa gerçekte ülkedeki sınıflar mücadelesinin ve klikler arasındaki mücadelenin durumuna bağlı olarak parlamento kapatılır ya da açık tutulur.

“AKP faşizmi” söylemi dışında AKP’nin faşist olup olmadığı, faşizmin AKP ile gelip gelmediği özellikle liberaller, reformistler ve Aydınlanmacılar arasında tartışılmaktadır. AKP, faşizmi o kadar yoğunlaştırmıştır ki bu kesimler de bunu tartışmak zorunda kalmıştır.

TKP, faşizm tartışmalarında özgün bir yerde durur. Neredeyse TC’yi hiçbir zaman faşist görmemiştir. Hep “faşizm tırmanıyor”, “faşizm geliyor” söylemlerini kullanmıştır. Öyle ki 12 Eylül AFC’sine bile faşist diyememiş “askeri yönetim” kavramını kullanmıştır. 12 Eylül’ü rezilce “ulusal çıkarları koruyan” bir yönetim olarak görmüş, faşist MHP’ye vurmasıyla da olumluştur. “Ülkede işçi sınıfı ve ilerici güçlerinin savaşımı için elverişli koşullar yaratmıştır” diye belirtmiş, “Cuntayı destekleyen anti-faşist güçlerle ittifak kurmaktan”, savaşın sivri ucunu en gerici emperyalist çevrelere ve terörist gruplara çevirmekten

bahsetmiştir. Buna paralel “faşist ve Maocu teröristler dışında” politik tutukuların serbest bırakılmasını istemiştir. Bugün TKP geleneğini devam ettiren grupların da TKP’nin geçmiş dönemlerinden pek bir farkı yoktur. 12 Eylül sonrası bu çevrenin gündeminden de faşizm ve faşizm tartışmaları çıkmıştır, ta ki AKP’nin 2010 sonrası uygulamalarına kadar.

“Ergenekon” sürecinin başlaması sonrası tasfiye yaşayan kliğin çeşitli sözcülerinin, yapılanları faşizm ile faşistlikle nitelendirmeleri üzerine bugünkü TKP’nin de gündemine faşizm girer. TKP Siyasi Bürosu 2008’te “AKP, faşizmin bütün özelliklerini taşıyor”, başlıklı bir bildiri yayımlar. Bu çevrenin önemli kaleşörleri faşizmi farklı kavramlarla da olsa gündemlerine alır. Ülkede faşizm olmadığına ilişkin tonlarca yazı yazılır, faşizmin tarihi, dünyadaki gelişimi vs. anlatılır fakat bir türlü değil TC’ye hatta AKP’ye bile tam olarak faşist denemez. Faşizm, şovenist duruş noktasından açıklanır, “Faşizm emperyalizmin karşılaştığı sorunlara bağlı olarak ki bu çoğunlukla işçi sınıfının siyasi gücü ile ilgilidir, farklı biçimler alabilmektedir” denmektedir. Faşizmi salt emperyalizme bağlamaları sosyal şovenist bir bakışın ürünü olup Türk komprador büyük burjuvazi ve toprak ağalarını aklama amaçlıdır. Güçler ayrılığı ilkesini burjuvazinin kendi egemenliğini kurmak için ortaya çıkardığı ileri bir uygulama olarak görür. Görüşleri Marks’ın bu konuya dair tespitlerini yok sayar niteliktedir. Neredeyse burjuvaziden daha fazla burjuva “güçler ayrılığı ilkesi”ni savunurlar ve onun olmamasını yani “tek adamlığı” faşizme özgü bulurlar. Fakat bu bakış açısını TC’nin ilk yıllarına, CHP’nin tek parti dönemine uygulamazlar. Faşizmi, “sermayenin burjuva demokrasi ile bir ülkeyi yönetemez hale gelmesi, yasama, yürütme ve yargıyı tekrar tek elde toplaması işçi sınıfı tarafından kontrol edilen ve etkilenen siyasi parti, sendika ve kitle örgütlerinin de tekelleştirilerek devlete bağlanması”¹² olarak görürler. Revizyonist bakış açıları ortadır. Yasama, yürütme ve yargının tek elde toplanması ya da ayrıştırılması biçimseldir ve hâkim sınıf kliklerinin karşılıklı ilişkilerinin bir sonucudur. Güçler ayrılığı faşizm için belirleyici değildir. Halka karşı yasama, yürütme, yargı tek ses konuşur. Güçler ayrılığı, hâkim sınıf ve klikler arası ilişkileri düzenleyen bir uygulama olduğu kadar halk nezdinde devleti hakem rolünde göstermede kullanılan bir araç ve argümandır. TKP de aynı argümanı kullanıyor.

TKP, faşizmi AKP ile sınırlı bir bakış açısıyla tartışır. Teorileri, akademik düzeyde ve faşizmin geçmiş uygulamalarıyla anoloji yaparak ilerler. AKP iktidarının, faşizme benzediğini fark ederler ama orduyu; onlara göre Cumhuriyet’in, laikliğin ve ilericiğin savunucusu orduyu tam olarak gericiler kazanamadıkları için faşizm hâkim değildir çünkü geçmiş faşizm örneklerinde

12 Erhan Nalçacı, “AKP Ülkeyi Faşizme mi Taşıyor?”, Gelenek, Sayı: 108, Ocak 2010

ordu kazanılmadan faşizm hâkim olamamıştır. TKP, kimi reformist ve revizyonistler gibi, burjuva düzlemde bile AKP'nin faşizmi getirdiği tespiti yapamaz. AKP'nin faşist bir parti olduğunu düşünürler ama neden faşizme ihtiyaç duyduğunu açıklayamazlar. Diyalektik tersten işletilir. Bu görünen kurttur ama kurdun buraya nasıl geldiğini açıklayamadığımız için o zaman bu kurt değil mantığı işletilir. Burjuva sınıf ideolojilerine uygun olarak kıvrak bir şekilde diyalektiğe takla attırılırlar.

İşçi sınıfı hareketinin mücadelesi gelişkin değil o zaman niye faşizme ihtiyaç olsun? (!) Halk defalarca kez katledilir, grevler yasaklanır, sokak gösterilerinde insanlar öldürülür, Kürtler soykırımını andıran uygulamalara maruz kalır, ülke bir bütün olarak açık cezaevine dönüştürülür ama işçi sınıfı mücadelesi gelişkin olmadığı için faşizm bir türlü gelmez. (!)

TKP'ye göre eğer faşizm varsa; köklü paradigma değişimine gittiği için, AKP'yi emperyalizm ve Türkiye sermaye sınıfı Türkiye'nin başına sarmıştır. 1923 "paradigması"ndan emperyalizmin dayatması ile burjuvazi vazgeçtiği için AKP belasına razı olmuştur. Tabii ki emperyalizmin dayatması olmasa burjuvazi, burjuva demokratik devrim "paradigması"na sadıktır (!) Emperyalizm ulus devleti çözmek için bu operasyonu yapmıştır. Ve dolayısıyla emperyalizm, ulusal refleksleri güçlü olan bir ülkede bu "paradigma" değişimini ancak faşizmi andıran (!) bir baskı rejimi ile yapabiliirdi. Fakat yanlış anlaşılmasın, faşizm değil (!) Söz konusu Gelenek dergisi yazarı, burjuva bakışı ile Türk komprador burjuvazi ve toprak ağalarına hiçbir şey demeden hatta onların da baskıyla bunları kabul ettiğini iddia ederek komprador kapitalizmi aklar ve sözde anti-emperyalistlik üzerinden AKP'yi tartışır. Kemalist burjuvazi ihanet etmemiş, dayatmaya boyun eğmiştir. 1923 "paradigması" burjuva demokratik devrim "paradigması"dır. TKP, Kemalizm savunucusudur. AKP'nin, ABD emperyalizminin bir projesi olduğunu söyler ama yine de faşist görmez. TKP, Aydınlanmacılığının bir versiyonudur. AKP'ye karşı olması, o faşist olduğu için değil, AKP iktidarının "dinci, gerici" saldırganlığından dolayıdır. Gezi İsyanı ve bunun gibi kendiliğinden eylemleri de Aydınlanmacı değerler üzerinden okurlar. Kendilerini eleştiren liberaller ve reformistlere karşı savunuları Cumhuriyet'in laik, demokratik, ilerici değerlerini savunma temelinde olur.

TKP çevrelerinin AKP karşıtlığı "dinci gericilik" karşıtlığı üzerinden şekillenip Cumhuriyet savunusu üzerine kendilerini konumlandırmaktadırlar. CHP'yi ve bilumum reformist, liberal, revizyonist çevreleri "dinci gericiliğin" rejim değişikliği karşısında yeterli mücadeleyi göstermemekle eleştirmektedirler. Kemalist Cumhuriyeti "dinci gericiliğe" karşı savunma konusunda "sosyalist harekete" vaaz verirler. Onların sosyalist hareket dedikleri ise küçük burjuva

sosyalistleridir. Politik olarak farklı olsalar ve hatta birbirilerini “sıkı” eleştirirler de bu bakış açısının benzeri liberal solda da mevcuttur. Yani hepsinin yaptığı bir şekliyle faşist Kemalist Cumhuriyeti savunmaktadır. TKP’nin tarihsel ilerlemeciliği tüm sefilliği ile dün Kürt katliamları karşısında faşizmin yanında ise bugün de sözde “dinci gerici” söylemi altında TC’nin savunusu konumundadır.

TKP, özünde Boratav ile aynı burjuva düşünceleri savunur. TKP’nin söyleminin Boratav’ın söyleminden yalnızca söylem farkı vardır. Birisi “dinci gerici”, diğeri “İslamî faşizm” diyor ama ikisi de Kemalist Cumhuriyetin laik, demokratik değerlerine militanca sarılarak bunların “sosyalist” hatta “Marksist” açıdan geliştirilebileceğini söyleyerek halkı faşist Kemalist Cumhuriyetin peşine takma mücadelesi verirler. Dünün SİP’i (Sosyalist İktidar Partisi) bugünün TKP’sinde yaşanan bölünme sonrası kurulan TİP (Türkiye İşçi Partisi) ve TKH (Türkiye Komünist Hareketi) de özünde aynı görüşleri savunmaktadırlar.

Liberallerin ve Aydınlanmacıların ortaklaştığı nokta Türkiye’de faşizmin olmadığıdır. Elbette Aydınlanmacılardan sadece AKP’yi “İslamî faşist”, “dinci gerici” görenler de vardır ama özünde faşizmin olmadığını söyleyenlerle aynı argümanları ileri sürerler. Cumhuriyeti, “laik, demokratik” kesimi tasfiye ettiği ve güçleri tek elde topladığı için faşist görürler. Tabii faşist görenler parlamentarist mücadeleden başka bir yol da önermezler. Son tahlilde CHP’yle ittifakı ve onun peşine takılmayı salık verirler.

AKP’nin gemi azıya alması, faşist saldırganlığa hız vermesi sonucu liberaler ve Aydınlanmacılar “faşizmin olmadığı” tespitinde o kadar zorlanmışlardır ki artık saçmalamaya başlamışlardır. Bu konuda iki yazardan nadide örnekler vererek saçmalığın boyutunu göstermek yerinde olacaktır. Bunlardan biri, liberal düşüncenin savunucusu Ahmet İnsel’dir. 7 Haziran 2016 günü Cumhuriyet Gazetesi’ndeki köşesinde “sağcı otoriter popülizm ile İslamcı faşizm” başlıklı yazısı incilerle doludur. İnsel, son süreçte neofaşizm olarak adlandırılan faşist iktidarları “otoriter sağcı popülizm” olarak adlandırarak işe başlar ve Türkiye’de AKP’yi de bu kategoride değerlendirir. Bu hareketlerin gelecekte “faşizmlerini oluşturmalarını güçlü bir ihtimal” olarak görür ama şu an değil. İnsel, “*Mevcut rejim, iktidar veya devlet faşist midir?*” başlıklı yazı ile incilerini sergilemeye devam eder. Yazı hem kavramsal düzeyde faşizm sorgulaması hem de AKP sorgulaması yapması bakımından önemlidir. A. İnsel’in sorgulaması liberalliğine uygun olarak “özgürlükçü ve barışçıl ilkeleri terk etmeden” yanıt üretmeye çalışır. Yani düzen sınırları içinde ve liberal değerler üzerinden “ne yapılabilir”in yanıtını arar. İnsel de çok iyi bilmektedir ki faşizm liberal devlet düzleminden çıkmıştır; “yalnızca özüne indirgenmiş liberal devlettir.”

İnsel, Türkiye’de iktidarın “faşist tınılar göstermesine, faşist eğilimler içermesine rağmen bunlar rejimin ve iktidarın merkezi ve baskın niteliği olmadığından” faşizm olmadığını savunur. İnsel diğer liberaller gibi idealist yöntemini işler. Önce iktidara faşist dendiğinde sonuçların ne olacağını ortaya koyar oradan var olanın faşizm olmadığını açıklama çabasına girer.

A. İnsel, “Türkiye’de faşist bir rejim vardır” demenin son derece önemli siyasal sonuçları olduğunu; faşist iktidara veya devlete karşı ancak ona uygun yöntem ve araçlarla mücadele edileceğini bilmektedir. İnsel, Aydınlanmacıların bir kesiminin sergilediği hataya düşmez. Yani iktidara faşist deyip CHP’nin arkasında parlamenter mücadelede karar kılmanın tutarsızlığını görür. Fakat içine düştüğü bu çıkmazda öznel idealizme sarılıp var olanı faşizm olarak tanımlamayı sınıfsal çıkarı açısından uygun bulmaz. O, liberal düzlemde kalarak faşizmle mücadele edilemeyeceğini; seçimle faşizmin alt edilemeyeceğini bilir. Ki bu durum onu korkutuyor, bu nedenle faşizm demekten uzak duruyor.

Ahmet İnsel’in durduğu noktayı açık eden incilerini aktarmaya devam edelim: “Seçimlerin iktidarı değiştirmek için artık anlamsız bir işlem olduğunu iddia etmek, buna inanmak ya rejime teslimiyete yol açar ya da demokratik ilke ve yöntemleri terk eden örgütlenmelere başvurmayı kışkırtır. İç savaşa dönüşmesi büyük bir olasılık olan böyle bir gelişme Türkiye’de gerçek faşizmi o zaman getirebilir.”¹³ İnsel, faşizmle mücadelenin demokratik ilke ve yöntemleri terk etmek olup olmadığı üzerinden Aydınlanmacılarla başka bir tartışmaya girer. Her iki taraf da burjuva devleti ve liberal değerleri politikalarına nirengi noktası yaparlar. İnsel, örtük olarak Türkiye’ye faşizm gelmemesi için faşizm kavramının kullanılmaması gerektiğini söyler. Hatta faşizme karşı mücadele ederseniz işte o zaman faşizm gelir diye de ekler. Ona göre kavramı kullanmazsanız olgu da olmaz (!) Seçimlerin varlığını asgari bir demokrasinin göstergesi gören İnsel bunun dahi söylemeye cesaret edebildiği (!) “totalitarizm” kavramı ile uyuşmadığını söyler. İnsel faşizm kavramını kullanmaz, totalitarizmi ise faşizmin yerine kullanır. Bu bir rastlantı değildir; liberalizm cephesinden Marksizme, komünizme ve de devrimcilere ideolojik saldırıyı içerir. Totalitarizm kavramının teorik dayanaklarını ve siyasal içeriğini tamamen liberalizm belirlemiştir. Bu kavramın içeriğini bilmeyen devrimciler, sosyalistler de kavramı yer yer faşizm yerine kullanırlar. Bu da tamamen liberalizmin etkisidir. İnsel ise bu kavramı bulunduğu pozisyonun bir gereği olarak bilinçli kullanmaktadır.

Totalitarizm kavramı 1920’lerde İtalya’da faşizmi çözümlmek ve tanımlamak için ortaya atılmıştır. Gerçek anlamına, liberalizmin SSCB’ye ve bu kapsamda

13 Ahmet İnsel, *Mevcut Rejim, İktidar veya Devlet Faşist midir?*, Birikim Haftalık Yazılar, 31.08.2017

sosyalizme açmış olduğu ideolojik savaşı kavuşmuştur. Kapitalist sistemin savunulması ve korunması amaçlı oluşturulan bu kavram, emperyalist paylaşım savaşları sonrası sosyal demokratların da katkısı ile ortaya çıkmıştır. Onlar da liberalizmin bu kavramını kullanmayı tercih ederler. Totalitarizm, liberalizmin faşizm ve komünizm tanımlanması üzerine oturur. Dolayısıyla Marksist bir muhtevada olmadığı gibi Marksizme saldırının bir kavramıdır. MLM'ler faşizm tanımlamalarına uygun olarak onu kendi adı ile çağırırken liberaller imtina ile bunu kullanmaktan kaçınır; faşizmi ve onun şahsında burjuvazi ve kapitalist sistemi aklayıp komünizme saldırırlar.

Totalitarizm kavramı, komünizm ve güya faşizm karşısına konumlanan burjuva liberalizminin bir teorisidir. Baskıcı rejimleri tanımlamada kullanılır. Liberalizme göre faşizm de komünizm de baskıcı rejimlerdir, dolayısıyla ikisi de totaliter rejimlerdir. Basit anlatımı böyle olmakla birlikte buna ilişkin sayfalarca teorik çalışma olduğu da bilinmelidir. İlk başta faşizmi tanımlamada kullanılıyormuş izlenimi verir ama kavrama yüklenen esas amaç, MLM ve komünizme saldırıdır. Troçkistler de ideolojik akrabalıklarından kaynaklı bu kavramı kullanmayı tercih ederler.

Bu teorinin kurucularından birisi Hannah Arendt'tir. Bu liberal, temsil ettiği sınıfın çıkarlarına uygun olarak Marksizme, komünizme saldırıda sınır tanımaz ve her burjuva liberali gibi asla dürüst değildir. Liberal devlet ve totaliter devlet ayrımını yapar. Totaliter kavramı ile faşizmi aşar ve bunu "aşırılığın aşkın devleti" teorisi ile anlatır. Bu teorinin, faşizmin liberal devletin özüne indirgenmiş biçimi olduğu gerçeğinin üstünü örtterek faşizmi aklar. Faşizmden daha azgın "olağanüstünün üstü" tanımlaması ile bu pratiğini devam ettirir. Faşist devleti, burjuva bir diktatörlük olma gerçeğinden çıkarıp totaliter devlet terimi ile anlatarak emperyalizmin, tekelci kapitalizmin konumunu ve pratiğini gizler. Arendt, faşizm ve komünizmi aynı totaliter çerçevede ve birbirine tıpatıp benzeyen, birbirinin ruh ikizi siyasi özneler olarak tanımlar. İtalya dışında faşizm tanımaz; Almanya'daki faşizm totaliterlik olarak görür. Arendt aynı zamanda, devrimci örgütleri totaliter hareketler olarak değerlendirir ve baştan olumsuzlar. Bunlar liberal teorinin bilinen iki yüzlü yorumları ve pragmatizmidir.

Totaliter devlet kavramını ve teorisini oluşturan liberalizm, bununla liberal, demokratik, otoriter, tanımlamalarla nitelediği kapitalist devletin tüm baskıcı, sömürücü, şiddet içeren özelliklerinin de üstünü örter. Burjuva demokrasisinin aynı zamanda bir diktatörlük olduğunu ve kendi kavramlarıyla ifade edecek olursak onun da "totaliter" olduğunu görmez. Liberal demokratik devletlerin olağan siyasal koşullarda bile nasıl baskıcı bir karakter sergilediği, tüm toplumu gözetim, denetim ve tahakküm altında tutması görmezden gelinir.

Komünistlerin faşizme ve devlet konusunda yaptıkları bilimsel analizler karşısında liberalizm kendi teorik-ideolojik saldırısını hayata geçirmiş ve hâkim kılmaya çalışmıştır. Teorik alandaki bu tartışma özünde kapitalizm ile komünizm, burjuvazi ile proletarya arasındaki mücadelenin; sınıf mücadelesinin bir parçasıdır. Faşizmin, kapitalist sistem ve egemen sınıfla olan ilişkisinin açığa çıkarılması liberalizmin en dayanaksız noktalarından biridir. Dolayısıyla hep bu noktayı hedefleyen teoriler üretir; söz konusu ilişkiyi görünmez kılmaya ya da bulanıklaştırmaya uğraşır. Tabii ki bu liberal teoriler öncelikle komünizme, MLM’ye saldırır.

Troçkistler de faşizm konusunda liberaller, reformistler ve Aydınlanmacılar ile özünde aynı şeyleri söylerler. Başka birçok örneği olmakla birlikte Troçkist “Devrimci Marksizm” çevresinin ortaya attığı teorilerle yetineceğiz. Zira ufak farklılıklarla tüm Troçkistler birey ve gruplar benzer görüşleri ileri sürmektedirler.

“Faşizm (...) işçi sınıfının burjuvaziden bağımsız hareketlerinin yatağı olabileceği bütün örgütlerini ortadan kaldırması ile bütün öteki rejimlerden ayrılır. ‘Hitler hükümeti görevini ancak proletaryanın direncini kırarak ve bu direncin mümkün olan her türlü organını ortadan kaldırarak gerçekleştirebilir. Faşizmin tarihsel boyutu burada yatar.’”¹⁴

“AKP’nin bugünkü yönelişi faşizmin bu ayırıcı yanına uymamaktadır”, “yani bugünün verili koşulları çerçevesinde Türkiye burjuvazisinin bir faşist programa ihtiyacı yoktur.”¹⁵ Yazar devamında Türkiye’de işçi sınıfı mücadelesinin zaten yok denecek düzeyde olduğunu anlatarak faşizme neden gerek olmadığını, gerçekleşenin neden faşizm olmadığını teorisi yapıyor. Bu görüşler Troçkizmin sınıf niteliğine uygundur. Birçok gündemi ve özellikle son dönemde devlet yönetimindeki değişimleri ‘akademik’ düzeyde ele alan Troçkizm, şablonculuğu ve idealist yöntemi sayesinde hep aynı noktaya demirler. Ne faşizm ne işçi sınıfı mücadelesi ne de devrimin koşulları olgunlaşır. Bu sürekli “olgunlaşmama” durumu Troçkizmin evrimci revizyonist tezlerinin kaynağıdır. Ve bu nedenle Troçkizmin öncülük ettiği her ciddi siyasi pratik kaçınılmaz olarak reformizme ve sınıf uzlaşmacılığına varır.

“Sınıfçı” gözükmeleri Troçkistlerin belirgin özelliklerinden biridir. Köylülük, Kürtler, Aleviler, kadınlar gibi ezilen ve sömürülen kesimlerin koyu bir baskı altında tutulması, örgütlenmelerinin tasfiye edilmesi, katliamdan geçirilmesi vb. “istibdat” a delil olabilir ama faşizm olamaz. Çünkü işçi sınıfı örgütleri da-

14 Sungur Savran, “AKP faşist mi?”, Devrimci Marksizm, Sayı: 27, Yaz 2016, s. 35

15 A.g.e., s. 35

ğıtılmamıştır. (!) Yazar az ileride ise kendini yadsıyarak rejimin hızla faşistleşebileceğine dair fikir yürütür.

“Önemli olan Türkiye’de istibdat rejiminin en gelişkin haliyle henüz kurulmamış olduğudur. Tehlike büyüktür. ... Tayyip Erdoğan’ın mutlak istibdadı, faşizm olarak değil Rabiizm olarak görülmelidir. Ama her an faşizme dönüşebilecek bir karakter taşır.”¹⁶ “... Gelişmesinin belirli bir aşamasında Rabiizm işçi sınıfının görel olarak bağımsız örgütlerinin kendi önünde birer engel oluşturduğu izlenimine kapılabilir. Ayrıca kendisini bu örgütleri kapatacak ya da Hak-İş ve Memur-Sen ile bütünleşmeye zorlayacak kadar güçlü hissedebilir. O takdirde rejimin hızla faşistleşeceği tartışma götürmez.”¹⁷

Yazar “büyük sınıfsal” bakışı ile olayları “analiz” ediyor fakat o kadar “bilimsel” bir yöntem kullanıyor ki iktidarın “izlenime kapılarak” ve “hissederek” hızla faşistleşebileceğini savunuyor. Burada gerçekte ne sınıfsal bakış açısı ne de faşizmi somut olgulara dayandırma tutumu vardır.

Troçkistler de faşizmi, kapitalizmin krizini barbarlığa taşıyan bir yönetim olarak görürler. Bu ise aslında liberalizmin bakış açısıdır. Kapitalizm, faşizm ile birlikte barbarlığa gerilemez; krizini farklı bir yöntemle, faşizmle aşmaya çalışır. Kurulduğu günden bu yana TC faşizmi de toplumu ilkel barbarlığa döndürmemiştir. Kendi güçsüzlüğünü ve sürekli kriz durumunu faşizmle yönetmeye çalışmıştır. Troçkistlerin iddia ettiği gibi “faşizm insan uygarlığının çözülme biçimi” değildir. Faşizm ile mücadele edilmediği, bu koşullar devrime taşınmadığı sürece tüm çözülme emarelerine karşın kapitalizm yaşamaya devam eder ve kendini yeniden üretebilir. Bu kapsamda faşizm, ezilen insanlığın çözülmesi de değildir. Çünkü kapitalizmde sınıfsız bir insanlıktan bahsedilemez. Troçkizmde içerili burjuva liberal teorinin göstergelerinden biri liberalizm menşei “faşizmin insan uygarlığının çözülme biçimi” olduğu önermesidir.

Troçkistler de tüm revizyonist karakterlerini bu konuda gösterirler. Faşist devletin halka azgınca saldırılarını keskin “işçici” söylemle görmezden gelirler. Yaşanan gerçekleri inkâr etmemeye hatta ona ilgi göstermeye çalışırlar fakat “faşizm değil istibdat rejimi” diyerek politik sorumluluktan da sıyrılırlar. Troçkistler burjuva sistemin onlara tanıdığı alanın dışına çıkmadan Marksistlik, işçilik oyunlarına devam etmek istiyorlar ve bunu da yapıyorlar. Onlar da devleti faşist değerlendirmenin son derece önemli siyasal sonuçları olacağına bilincindedirler. Faşizme karşı mücadele ancak bu duruma uygun araç ve yön-

16 A.g.e., s. 56

17 A.g.e., s. 57-58

temlerle yapılır. Troçkistler siyasi alanda cereyan eden gelişmelere dair analiz yapmaktan ve söz söylemekten geri durmasalar da bu sözlerine dahi uygun pratiğe yönelmekten geri dururlar.

Reformist, liberal, Aydınlanmacı, Troçkist vb. sol kesimlerin faşizm karşısındaki çaresizliklerini belli örneklerle ortaya koymaya çalıştık. Kendine özgü teorilerine karşın bu akımlar özünde aynı yerde durmaktadır. Bu yer sınıf uzlaşmacılığı ve devrim karşıtlığıdır.

Bir dönem kapitalist sistemin krizini aşmak için neoliberal sermaye birikim ve soygun planı devreye konmuş ve bu “Yeni Dünya Düzeni” (YDD) olarak pazarlanmıştı. Emperyalizmin sözcüleri bu süreci “küreselleşme” olarak da tanımlamışlardı. İşçi sınıfı ve halkı teslim almaya dönük saldırıların arttığı bu dönemde “küresel emperyalizm”, “neoliberal faşizm” gibi revizyonist teoriler dolaşıma sokulmuştu. Bugün bu teoriler pek konuşulmuyor. Çünkü tarif edildiği haliyle pratikte ne “küresel emperyalizm” kaldı ne de “neoliberal faşizm.” Bu konu bağlamında “neoliberal faşizme” ilişkin de bir şeyler söylemek yerinde olacaktır.

Neoliberal sermaye birikim modeli tam bir talanı ifade ediyordu. Sermayenin girmedığı yer kalmayacak, dünya üzerinde sermaye ve emek gücünün dolaşımında hiçbir sınır olmayacaktı. Bu talan modeli halka ise “demokratikleşme” olarak sunuluyordu. Oysa bu talanı yapabilmeleri için devletin zor mekanizmalarının daha fazla ön plana çıkartılıp ideolojik aygıtların daha fazla işlevli kılınması gerekiyordu. İşte bu süreçte baskının daha fazla artma olasılığını “neoliberal faşizm” olarak tanımlayanlar oldu.

Faşizmin gelişmesi için liberal sistemin olması birinci şarttır. Ancak liberal sistem eş deyişle kapitalist sistem, illa Batı Avrupa’daki biçimlerle birebir paralellik arz etmek zorunda değildir. Liberal sistem kendisini Japonya’da “İmparator ulusal simgesi” ile Türkiye gibi ülkelerde faşist diktatörlükle ifade edebilir. “Yalnızca kendi görüşüne, yalnızca kendi işleyişine indirgenecek bir liberal devlet fikri çelişiktir; çünkü mülkiyet sahiplerinin serbestçe birleşmeleri en azından otoriter bir pratik içerir. Lock de devletin ‘cezalandırma hakkı ve görevi’ olduğunu söylemiyor muydu? Dolayısıyla faşist devlet yalnızca kendi özüne indirgenmiş liberal devlettir.”¹⁸ Fakat “neoliberal faşizm” de devlet biçiminden ziyade partilerle açıklanıyordu. Neoliberalizmin karanlık bilançosunun

18 Maria A. Macciocchi, Faşizmin Analizi, Pavel Yayınları, İstanbul 2000, s. 75

“neoliberal faşizm”i devreye sokacağı hesaplanarak bu teori oluşturulmuştu.

“Neoliberal faşizm”in teorik zemini “küreselleşme” ile birlikte ve ulus devletin aşınması üzerine kuruluyordu. Ulus devletlerin salt zor mekanizmasına indirgendiği hatta bu zor aygıtının ulus devlet şahsında mega şirketlerin güvenlik gücüne dönüştüğü iddia ediliyordu. “YDD”nin kapitalizmin krizine bir “çözüm” olarak “neoliberal faşizmi” devreye soktuğu söyleniyordu.

Bütün bu teoriler de yanlış bir temel üzerine kurulmuştu. Öncelikle ulus devletler aşılmamıştır hatta bugünlerde ulusal sınırlar daha ön plana çıkmıştır. Emperyalistler arası mücadele, ulusal sınırlar ön plana çıkarılarak verilmektedir. ABD-AB, ABD-Çin, AB-Rusya arasındaki ekonomik savaşlarda bunu rahatça görmek mümkündür.

“Neoliberal sermaye birikimi” tüm ülkelerde işçi sınıfı ve halk üzerinde baskının artmasına sebep olmuştur. Ama bu geçmişte olandan niteliksel bir farkı ifade etmemektedir. Faşist diktatörlükle yönetilen ülkelerde faşizm daha azgınlaşmış, kapitalist-emperyalist ülkelerde burjuva demokrasisi tirpanlanmış, sınırlanmıştır. Örneğin Türkiye’de faşist devlet biçiminde niteliksel bir değişim olmamıştır. Bunun olabilmesi için toplumsal yapıda, sınıf ilişkilerinde değişim olması gerekir. Bunun olmadığı durumda emperyalizmin talanını daha da artırma politikaları ne emperyalizmin yeni bir aşamaya geçmesi ne de yeni bir devlet biçiminin ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla bu süreç “neoliberal faşizm” olarak da tanımlanamaz. “Neoliberal faşizm”in partiler veya hükümetlerle sınırlanması faşizmi devlet biçimi olmaktan çıkardığı için de var olan gerçekliği açıklayıcı niteliği yoktur.

Bugün “neoliberal faşizm” ağırlıklı Avrupa’da “göçmen karşıtlığı”na paralel gelişen ırkçılığı adlandırmak için kullanılıyor. Bu adlandırmanın sınıfsal temeli ortaya konamıyor. Faşizmin bir özelliğini; ırkçılığı içinde barındırdığı için, salt bu sebeple, söz konusu süreç faşizmin hâkim hale gelmesi olarak tanımlanamaz. Ekonomik baskı ve ırkçı saldırganlık politikası yoğunlaşmıştır ancak bu, bu haliyle söz konusu ülkelerde faşizmin hâkimiyeti demek değildir.

Anti-faşist mücadele ve demokratik mücadele ilişkisi

Faşizm tanımlamasına bağlı olarak ona karşı mücadele biçimleri de belirlenir. Faşizmin nasıl tanımlandığı da politik çizgileri etkiler.

Türkiye’de faşizmin olup olmadığı bir tartışma konusuyken bir de faşizmin ne olduğu tartışması vardır. Daha çok THKP-C kökenli “sömürge tipi faşizm” de-

nilen analizler mevcuttur. II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası Türkiye’de de yeni sömürgecilik ilişkileri ortaya konarak faşizm yeni sömürge devlet biçimi olarak gösterilir. Bu yaklaşım faşizmi kapitalist devletin bir alt türü olarak değil kapitalizmin dünya sisteminde örgütlenmesinin zorunlu sonucu olarak ele alır. “Sömürge tipi faşizm” teorisi buradan geliştirilir.

Bu tahlil en başta Kemalizmi küçük burjuva diktatörlüğü olarak gördüğü için hatalıdır. Dolayısıyla bu tahlili rehber edinenler her ne kadar faşist devlete karşı savaşılar da ideolojik planda o devletin ideolojisinden kopamazlar. Bu görüş sahipleri II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası emperyalizmle 1946’da kurulan ilişki dolayısıyla devletin faşistleştiğini iddia ederler. Fakat emperyalizme bağımlılık 1946’dan sonra başlamamıştır. TC’nin kuruluşuyla birlikte emperyalizm ile bağımlılık ilişkisi başlamıştır. Ayrıca faşizm salt emperyalizmin ürünü de değildir. Ekonomik ve toplumsal yapının, sınıf ilişkilerinin hâkim sınıfların varoluşunu belirlediği bir devlet biçimidir. Faşizmi salt emperyalist ilişkilerle açıklamak tek yönlü dar bir bakışın ürünüdür. Anti-feodal, anti-kapitalist olmayan bir anti-emperyalizm milliyetçiliğe kapı açacağı gibi anti-emperyalizmle bağlantılı ele alınmayan anti-faşizm de sınıf işbirlikçiliğine kapı açar. Dolayısıyla bu görüş, keskin devlet karşıtlığını içinde barındırır da ideolojik alanda Kemalist devlet ve onun değerleriyle hesaplaşmamıştır. Türkiye’de faşizmin yanlış tahlili, faşizme karşı mücadelenin de birçok ayak bağı üzerinde taşınmasına yol açar.

Başka birtakım görüşler ise faşizmi bir devlet biçimi olarak değil bir parti veya hükümet biçimi olarak ele alır. Faşizmin böyle tanımlanması baştan düzen içi mücadeleyi koşullar. Yani mücadele burjuva-feodal kliklerin bir partisine karşı verilir, onun hükümetten düşürülmesine odaklanır. Ancak faşizme karşı mücadelede devleti merkezine oturtmayan bir mücadelenin başarı şansı yoktur. Yönetimdeki faşist parti ve onun halka saldırılarına karşı örgütlenen mücadelelerle faşist devlet biçimi değiştirilemez. TDH’nin 1970-1980 yılları arasındaki mücadeleleri bunu kanıtlamıştır. Bir kez daha ifade etmeliyiz ki faşist partilerin paramiliter güçlerinin halka saldırıları karşısında sessiz kalınmamalı, halkı bu kapsamda örgütleyip mücadele edilmelidir ama mücadelenin ağırlık merkezinin neresi olması gerektiği de unutulmamalıdır.

Faşizmi bir parti veya hükümetle açıklamak gerçeği ifade etmeyeceği gibi ona karşı mücadeleyi de iki şekilde de sakatlar. Birincisi, düzen içerisinde mücadeleyle faşizmin aşılacağı düşüncesine kapı açtığı için reformizme zemin sunulur. İkincisi, mücadeleyi esas noktaya yani devlete yöneltmediği için faşizme karşı başarı şansı olmaz. Devletin faşist karakterini aklamaya işlevi gördüğü gibi hâkim klikler arası iktidar mücadelelerine de kaçınılmaz olarak yedeklenilir.

Bu hatalı bakış açısı devlete hakemlik rolünü yüklemiş olur.

Birçok akım, Kemalizmi feodalizme karşı -az ya da çok- burjuva demokratik devrimine önderlik etmiş bir hareket olarak ilerici değerlendirir, faşist görmezler. Öncelikle belirtmeliyiz ki Kemalistler burjuva demokratik devrimi yapmamıştır. Hatta yapmış olsalardı dahi emperyalizme bağımlılık, yarı sömürgelik gerçeği korunduğu müddetçe bu durum onun faşist olmadığına kanıt olarak gösterilemezdi.

Bu yanlış değerlendirmelerden hareketle Kürt katliamlarını, işçilerin ve komünistlerin katledilmesini, Takrir-i Sükûn Yasası'nı, İstiklal Mahkemeleri'ni vs. faşizmi önceleyen adımlar değerlendirerek Türkiye'de faşizmin, 1930'lu yıllarda İtalyan ve Alman faşistleri ile kurulan ilişkilerle geliştiğini söyleyen eklektik analizler de vardır. Bu analiz sahipleri de Kemalizmden tam olarak kopmamıştır. Kemalizme faşizm derlerse burjuva demokratik devrimi söylemleri boşa düşecektir. Bu nedenle ısrarlı bir biçimde Mustafa Kemal'i aklamaya, Kemalizmin faşizm olmadığını kanıtlamaya çalışırlar.

Devleti MLM yöntemle tahlil edemeyen çevreler, "AKP-MHP faşizmi" gibi faşizmi yönetimdeki partiye/partilere veya hükümet biçimine indirgeyen burjuva teoriler geliştirirler. Bu teoriler bugün olduğu gibi halk kitlelerinin mücadelesini her seferinde hâkim kliklerden birinin iktidar mücadelesine yedekler. Bugün Kürt Ulusal Hareketi'nin CHP'yi "Demokrasi İttifakı"na çağırması ya da liberal, reformist geniş bir sol yelpazenin CHP'den demokrasi beklentisi bu pragmatik burjuva düşüncenin ürünüdür.

"AKP-MHP faşizmi" denilerek faşizmin bir devlet biçimi olmaktan çıkarılması bir yana faşizmin emperyalizmle ilişkisi de koparılmış olur. Dikkat edilirse "AKP-MHP faşizminin" arkasındaki emperyalist ve komprador güçlerden hiç bahsedilmez. Tabii ki AKP-MHP ittifakı faşist bir ittifak ve faşist bir hükümettir. Ama bu yalnızca faşizmin bir parçasını, onu oluşturan hâkim sınıf bölüklerinden birini açıklar. Faşizmin sınıfsal dayanakları ve siyasi temsiliyetleri bakımından diğer ana parçasında yani CHP'de ifade bulan faşizm yadsındığı oranda halka güven veren doğru bir siyasi çizgi ortaya konamaz. Ülkemizde bu tür yanlışlara yol açan sebep, genel olarak faşizmin ve özelde Kemalizmin hatalı veya yetersiz tahlil edilmesidir.

Türkiye özgülünde faşizm tahlilinin içeriği devrim mücadelesinin yolunu belirleyen temel parametrelere sahiptir. Anti-faşist mücadeleyi Dimitrov'dan alıntılarla İbrahim yoldaş söyle özetler:

“1- Anti-faşist mücadele aynı zamanda iktidarın kime ait olacağı mücadelesidir.

2- Faşizm ile politik buhran birbirine bağlıdır. Politik buhranı hâkim sınıflar faşizme kayarak çözmek ister.

3- Politik buhranın ikinci çözüm yolu, iktidarın anti-faşist birleşik cephenin eline geçmesidir. Üçüncü bir yol yoktur.

4- Anti-faşist halk cephesi hükümeti ile reformcu burjuvazi (Avrupa’da sosyal demokratlar bizdeki milli karakterdeki orta burjuvazi) hükümeti tamamen farklı şeylerdir. Birincisi faşizme ve gericiliğe karşı savaş aracıdır. İkincisi kapitalist düzenin korunması için gericilerle sınıf iş birliği yapma aracıdır.”¹⁹

İbrahim yoldaş Türkiye’deki durumu ise şu şekilde özetler: “Türkiye’de anti-feodal, anti-emperyalist cephenin sınıf muhtevasıyla, anti-faşist cephenin sınıf muhtevası aynıdır; işçiler, köylüler, şehir küçük burjuvazisi, milli burjuvazi, milli burjuvazinin devrimci kanadı. Bu sınıflar arasında birleşik cepheyi gerçekleştirme mücadelesi aynı zamanda bizim şartlarımızda anti-faşist cepheyi gerçekleştirme mücadelesidir.”²⁰

Revizyonistler genellikle anti-faşist mücadele ile anti-emperyalist mücadeleyi birbirinden koparırlar. Türkiye’de anti-faşist iktidar mücadelesinin aynı zamanda anti-emperyalist ve anti-feodal iktidar mücadelesi olduğu gerçeğini görmek istemezler. Reformistler, liberaller, Aydınlanmacılar ve hatta devrimciler kadar geniş bir çevre demokrasi mücadelesinden bahseder. Liberalizmin politik alandaki tahakkümü dolayısıyla neredeyse her çevre demokrasi mücadelesini düzen sınırları içerisindeki bir mücadele olarak algılar, onu burjuva demokrasisiyle sınırlar.

Kapitalizmde demokrasinin ne anlama geldiğini Lenin yoldaş şöyle anlatır: “(...) Emperyalizm demokrasinin yadsınmasıdır -bundan ötürü kapitalizmde demokrasi ‘erişilebilir’ bir şey değildir. (...) tüm demokrasinin açıktan ihlalidir.

Genel olarak kapitalizm ve özel olarak emperyalizm demokrasiyi bir hayal haline getirir ama aynı zamanda kapitalizm, yığınlarda demokratik esinler uyanıdır, demokratik kurumlar yaratır, emperyalizmin demokrasiyi yadsıyışıyla demokrasi için yığınsal savaşım arasındaki çatışmayı şiddetlendirir. Kapitalizm

¹⁹ İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 423-424

²⁰ A.g.e., s. 424

ve emperyalizm ancak iktisadi devrim ile devrilebilir; demokratik dönüşümlerle en ‘ideal’ demokratik dönüşümlerle bile proletarya (ve emekçi yığınlar –b.n) iktisadi bir devrim yapma yetisine sahip değildir. (...)

Ekonomik açıdan emperyalizm (ya da mali-sermaye ‘çağı’ -sözcükler önemli değil) kapitalizmin gelişmesindeki en yüksek aşamadır. (...) Bu yeni ekonominin tekeli kapitalizmin (emperyalizm tekeli kapitalizmdir) siyasal üstyapısı, demokrasiden siyasal gericiliğe değişimdir. Demokrasi serbest rekabete tekabül eder. Siyasal gericiлик tekele tekabül eder. Bu Rudolf Hilferding, ‘Mali Sermaye’ adlı kitabında gayet haklı olarak ‘mali sermaye, özgürlük için değil egemenlik için çabalar’ der.

Gerek dış politikada gerek iç politikada emperyalizm demokrasiyi ihlal etme, gericiлик kurma eğilimindedir. Bu anlamda emperyalizm genel olarak demokrasinin, (...) tüm demokrasinin su götürmez biçimde ‘yadsınması’dır. (...) Emperyalizm genel olarak tüm siyasal demokrasi ile çelişir.”²¹

Lenin yoldaştan yaptığımız uzun alıntıdan da anlaşıldığı gibi kapitalist sistemde demokrasiye ulaşma hayaldir. Dolayısıyla demokrasi mücadelesi iktidarı alma mücadelesidir. Devrimci mücadelenin bir parçası olarak demokrasi mücadelesi verilebilir; ki bunun en temel işlevi işçi sınıfı başta olmak üzere bir bütün halkın bu savaşım içerisinde eğitilmesidir. Buradan anlamamız gereken şey, demokrasi mücadelesi proletaryanın iktidar mücadelesinin bir parçası olarak ele alınmadığında kapitalist ya da burjuva-feodal sistemdeki aksaklıkları düzeltmeye hizmet edecektir. Bu da zaten sistem içidir ve onun için tehlikeli değildir.

Diyebiliriz ki ülkemizde demokrasi mücadelesi, devrim mücadelesinin bir parçasıdır ya da hiçbir şeydir! İktidar hedefli olmadığı durumda demokrasi mücadelesi yok hükmündedir. Faşizme karşı verilen her mücadele, demokrasi mücadelesinin bir parçasıdır. Faşizme karşı devrimci mücadele ile demokrasi mücadelesi iç içe geçmiştir. Devrimci mücadelenin muhtevası aynı zamanda demokrasi mücadelesinin muhtevasıdır.

Sonuç olarak İbrahim Kaypakkaya yoldaşın ve kurucusu olduğu Proletarya Partisi’nin faşizm tahlili sosyal ve siyasal pratikte her geçen gün yeniden doğrulanmaktadır. Komünistler için sorun, bu tahlil doğrultusunda demokratik halk devrimi mücadelesinin geliştirilmesiyle ilgilidir. Esasta yoğunlaşacağımız yer burasıdır.

21 V. İ. Lenin, Emperyalist Ekonomizm; Marksizmin Bir Karikatürü, Sol Yay., 1991, s. 19-20-39-40-43

Çok geniş bir kesimin liberal, reformist, revizyonist teorilerden etkilendiği böylesi dönemler bir kez daha Marksizm-Leninizm-Maoizm'in temel kavramlarının yerli yerine oturtulmasını ve en bilinen devrimci şiarların haykırılmasını zorunlu kılmaktadır. Sözümüz esas olarak devrimcilerdir: Hâkim sınıf iktidarıyla kapitalizmin liberal ideolojisi, felsefesi ve teorileriyle mücadele edilemez. Reformistlerin, liberallerin, Aydınlanmacıların ve Troçkistlerin politik argümanları bildik revizyonist teorilerdir. Onlar o bataklıkta oynamakta özgürler. Biz ise bildiğimiz yolda yürümeyi sürdüreceğiz. Faşizme, faşizm diyemeyenler her buhran döneminde sahnedeki yerlerini alırlar. Bizler de her dönem onların gerçek yüzlerini teşhir etmek için bu burjuva sahneyi dağıtmaya devam edeceğiz.

KAYNAKÇA

- DİMİTROV George, **Faşizme Karşı Birleşik Cephe**, Ekim Yayınları, Ankara 1989
 DİMİTROV George, **Faşizm ve İşçi Sınıfı**, İnter Yayınları, İstanbul 1996
 KAYPAKKAYA İbrahim, **Bütün Eserleri**, Umut Yayıncılık, İstanbul 2013
 LENİN V. İ., **Emperyalist Ekonomizm; Marksizmin Bir Karikatürü**, Sol Yayınları, 1991
 MACCIOCCHİ Maria A., **Faşizmin Analizi**, Pavel Yayınları, İstanbul 2000
 Devrimci Marksizm, Sayı: 34, “**Faşizm: Dün ve Bugün**”, İlkbahar 2018
 Devrimci Marksizm, Sayı: 27, “**AKP Faşist mi?**”, Yaz 2016
 Teori ve Politika, Sayı: 76, “**Faşizm- Bonapartizm-Sezarizm**”, Kış 2019
 Marksist Teori, Sayı: 36, “**Faşizm ve Anti-Faşist Mücadele**”, 2019
 Gelenek, Sayı: 108, “**AKP Ülkeyi Faşizme mi Taşıyor?**”, Ocak 2010
 Birikim, Haftalık Yazılar, “**Mevcut Rejim, İktidar veya Devlet Faşist midir?**”, 31.08.2017
 Cumhuriyet, **Bugünkü İslamcı bir faşizm**, 08.01.2019

■ Marks-Weitling Tartışmasında Sınıfın Öfkesine Odaklanmak Marks'ın Çağrısı: Sınıfın Öfkesi Bilimsel Olmalıdır

“Gelenek, büyük bir tutucu güçtür, tarihin hızını keser. Ama edilgendir, bu nedenle yenilmek zorundadır.” (Engels)

Gülsen Güner'in Patika Kitap tarafından yayımlanan “Bilim-Devrim-Din/Weitling-Marx Çatışması (1846)” başlıklı kitabı üzerine bir değerlendirme yapmayı gerekli gördük. Bu değerlendirmeyi zorunlu kılan şey, Güner'in Marks'la “hesaplaşmak” isterken İbrahim yoldaşı ve Çin Devrimi'ni Marks'ın, dolayısıyla Marksizmin karşısında konumlandırma çabasıdır. Bununla birlikte değerlendirmemiz sınırlı olacaktır. Bunun nedeni, Güner'in teorik bir “çatışma”nın izini sürüp bu “çatışma”yı temellendirmek, okuru buna ikna etmek yerine spekülasyonla bir “çatışma” kurgulayarak gerçekleri çarpıtmasıdır. Spekülatif, kurgulanmış, gerçeklere, ispata dayanmayan bir çalışmaya gereğinden fazla önem vermenin bir anlamı olmadığını düşündük.

Güner, akademik kariyer için Marks'la “hesaplaşma”yı düşünebilir, bu bağlamda Weitling'i amacına hizmet edecek bir argümana da dönüştürebilir. Bu onun tercihidir ama bu tercih Güner'in şahsi hevesinin ötesinde etkilere, müdahalelere dönüştüğünde, akademik kariyere basamak olarak kullanılan bir “hesaplaşma” İbrahim yoldaşa övgüler ve Çin Devrimi'ne alkışlarla süslediğinde bizim ilgi alanımıza girmiş olur. Güner'in bu tavrını görmezden gelemezdik.

İlgili kitap iki bölümden oluşuyor. Kitabın I. Bölümünde Güner tarihin tozlu raflarından indirdiği “Weitling-Marks çatışması”nın arka planını inceliyor

ve bu “çatışma”nın düşünsel argümanlarını sunuyor. Not düşmekte fayda var, Güner’in temellendirmeye çalıştığı argümanlar üzerinden söz konusu “çatışma” incelendiğinde gerçekte “tartışma” sınırlarını aşmayan bir olaydan, süreçten bahsedildiği görülecektir. “Çatışma” kavramı yazar tarafından özenle seçilmiştir. Güner’in gösterdiği bu özenin temel nedeni akademik kariyeri için hazırladığı bu tez çalışmasına adını verecek büyüklük ve boyutta bir “çatışma” yaratmak olabilir fakat böyle bir “çatışma”nın söz konusu olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Yaşananları tanımlamamız isteniyorsa bu tanım “tartışma” olacaktır. Marks ve Engels’in değerlendirmelerinde satır arasından öteye bir yer işgal etmeyen Weitling’den Marks ve Engels için bir heyula çıkartmak Marksizm külliyatına benzersiz bir haksızlıktır.

Kitabın II. Bölümünde ise Güner tarafından Türkçeye çevrilen Weitling’in iki makalesi yer alıyor. Weitling’in makaleleri üzerinde özel bir çalışma ya da değerlendirme yapmayı gerekli görmüyoruz. Bununla birlikte Güner’in ele aldığı konuları tartışırken değerlendirmelerimiz Weitling’in yaklaşımı esas alınarak ortaya konacaktır.

Weitling kendi dönemi içinde değerlendirilmelidir; kuşkusuz bu Marks için de geçerlidir ama Marks’ı farklı kılan, Güner’in hoşuna gitmese de, onun bilimsel bir temele yaslanmış olmasıdır. Marks’ı hâlâ güncel kılan da budur. Lenin’e kulak verirsek, *“Marks’ın bütün dehası, öncelikle insanlığın gelişmiş düşüncelerinde mevcut olan sorulara cevap vermesinde saklıdır. Onun öğretisi, sosyalizm, ekonomi politiğin ve felsefenin en büyük temsilcilerinin öğretilerinin doğrudan devamı olarak doğmuştur.”*¹

Güner, “Weitling-Marks çatışması”nın üç temel nedeninden bahsediyor. Birinci olarak, Marks ve Engels’in, Aydınlanmacı-pasifist çizgiyle uzlaşarak Avrupa işçi hareketinden, bu hareketin “en iyi beyinlerinden ve en yetenekli beyinlerinden” (Güner) biri olan Weitling’i dışlaması olduğunu belirtiyor.

Güner’e göre ikinci neden, “Marks ve Engels’in tarihi, bilimsel çıkarımlardan hareketle” yorumlamaları, “feodaller karşısında tarihsel olarak ‘ileriye’ temsil eden burjuvaziye politik destek sunma”ları ve burjuvaziyi “feodaller ve kiliseye karşı destekleme”leridir.

Güner, üçüncü nedeni, “çatışma”nın taraflarının inanca ve dine yaklaşımlarındaki farklılık olarak koyuyor. Marks ve Engels’in dine yaklaşımını “burjuva aydınlanmasının dine yaklaşımıyla” eşitleyerek Weitling’in dine yaklaşımının bu çizgiden farklı olduğunu belirtiyor.

Güner’in işaret ettiği bu nedenleri belli yönleriyle tartışabiliriz. Bununla birlikte Güner’in kavramadığı şey Weitling’in yaşadığı dönemin toplumsal mad-

1 V. İ. Lenin, Karl Marks ve Marksizm Üzerine, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 87

di temelini bilince çıkaramadığı gerçeğidir. Bu zafiyet Weitling'de gelişmekte olan toplumun yıkıcı, tabii salt yıkıcı değil daha da önemlisi yeni bir toplum yaratma yeteneğine sahip olan gücünü keşfedememesiyle sonuçlanmıştır. Weitling'in bu gücü yani proletaryada cisimleşen şeyi kavrayamaması onun "nereye gidiyoruz" sorusuna verecek bir cevabının olmadığını gösterir. Aynı zamanda onda "nasıl, kimin önderliğinde, kimlerle gidileceği"nin de cevabı yoktur. İşaret ettiğimiz bu noktalar değerlendirmelerimizde esas tartışma başlıkları olacak.

Aydınlanmacılık ve Marksizm

Güner, Aydınlanmacılık ve Marksizmi birebirmiş gibi yorumluyor. Marksizmin bazı önemli konularda burjuva Aydınlanmacılığıyla uzlaştığını iddia ediyor. Aydınlanmacılık karşıtlığı üzerinden Marksizme saldırmayı ihmal etmiyor. Hemen belirtelim Güner'in bu saldırıları bilimsel temele, somut bir gerçekliğe dayanmıyor.

Aydınlanmacılık burjuvazinin gelişimine denk düşer. Aydınlanmacılık, burjuvazinin düşünce alanında egemenlik kurma çabasını ifade eder. Kuşkusuz düşünce alanındaki bu egemenleşme çabası onun iktidar olma çabasıyla dolaysız ilişkilidir.

Aydınlanmacılık tinin egemenliği altında doğmuştur. O, usa önem vererek bilime yönelmiş, onun bilime yönelmesi düşün dünyasında materyalizme izin vermiş, bu ilişkileniş onun nesnellığı sahiplenmesine imkân tanımıştır. Akabinde olay ve olguların doğasını, onların içsel ilişkilerini kavramaya dönük eğilimi güçlenmiştir. Doğa bilimlerindeki gelişmeler doğa tarihini görünür kıldığında bu tarihin sonucu olan anlayış da değişime uğramıştır. Aydınlanmacılık bu değişimin karşısında değil değişimin yanında saf tutmuştur. Bunun gerekçesi Aydınlanmacılığın öncüsü olan burjuvazinin çıkarlarıdır. Yani bu değişim burjuva egemenliğinin koşullarını hazırlıyordu. Bunun anlamı tinin dünyasına darbeler verilmesi, feodal düzenin altüst edilmesinin koşullarının hazırlanmasıdır.

Engels, burjuvazinin bilimle ilişkilenişine, kiliseye karşı yürütülen savaşta neden rol aldığına ilişkin şunları söyler:

"Burjuvazinin yükselişine koşut olarak bilimdeki büyük gelişme meydana geldi; astronomi, mekanik bilimi, fizik, anatomi ve fizyoloji yeniden araştırma konusu oldular. Sanayi üretimini geliştirmek için burjuvazinin, doğal nesnelere fizik özelliklerini ve doğa güçlerinin etki biçimlerini inceleyen bir bilime ihtiyacı vardır. O zamana dek bilim, imanın koyduğu dar sınırları hiçbir zaman aşmasına izin vermeyen kilisenin boynu bükük hizmetkârı olmuştur ve bu yüzden bilimin hiçbir bilimsel niteliği yoktu. Bilim, kiliseye başkaldırı; bilimsiz hiçbir şey yapamayan burjuvazi bu nedenle başkaldırı hareketine katılmak zo-

runda kaldı.”²

Burjuvazi, feodalizmin çözüldüğü bu tarihsel sürecin devrimci ögesi idi. Kendi varlık koşulu feodalizmin yıkılmasında anlam kazanıyordu. Bu bağlamda Aydınlanmacılık ortaya çıktığı tarihsel dönemin fikirlerini, gelişmekte olanın yani öncüsünün hegemonyasını hazırlayan düşünsel çabayı ifade eder. Kuşkusuz onun bu çabası, dünyayı yorumlama biçimi, öncüsünün tutuculuğu ile sınırlanacaktı, sınırlanmıştır da... Aydınlanmacılık kendini tarihsel devrimle birleştirmemiştir. Böyle bir yeteneği de niyeti de yoktur. Çünkü öncülünün devrimci karakteri sınırlıdır. *“Tarihsel devrimin ürünü olan bilim, bir andan sonra kendisini bilinçli olarak tarihsel devrimle birleştirmiş, doktriner olmaktan çıkmış ve artık devrimci olmuştur.”³*

Materyalizmin doğa anlayışındaki değişimi Aydınlanmacılar gibi algılaması -ki Aydınlanmacılar tarihsel devrimin karşısında tutucu yönlerini açığa vuracaklardı- onu Aydınlanmacı yapmaz. Sadece Aydınlanmacı felsefenin feodal yapılara vurduğu darbeler nedeniyle bir süre aynı safta buluşmalarına neden olur. Burjuvazinin tinin dünyasına karşı yürüttüğü savaş uzlaşmayla sonuçlanmıştır. O bu savaşı hegemonyası bağlamında ele almıştır. Bir kez hegemonyasını tesis ettikten sonra kiliseyle uzlaşmaya giderek dini, egemenliğinin aracına dönüştürmüştür. Tarihsel rolünü oynamasıyla birlikte onda tutucu yön açığa çıkmıştır. Marksizm, burjuvaziyi ve onun konumlanışını maddi gerçekliğe denk düşen tarihsel rolüyle değerlendirir.

Weitling ve din

Weitling’i Aydınlanmacılık karşıtı yapan şey salt Aydınlanmacılığın burjuvazinin elinde bir silaha dönüşmüş olması değildir. Aydınlanmacılığın tinin dünyasına vurduğu darbeler de Weitling için kabul edilemezdir. Bu bağlamda Weitling’in din karşısındaki konumunu irdelemek önemlidir. Güner’in dikkat çektiği “özgün”lük, özünde ikili bir karaktere sahiptir.

Weitling’in dinle ilişkisi imana dönüktür. Propagandasında dine yaslanmış olması öne çıkan özelliği olarak ifade edilebilir. Fakat bu tespit eksik ve hatalı olduğu gibi esas olanı görmemizi de engeller. Kısacası onun dinle ilişkisi, mücadele için dinden faydalanma amaçlı mı yoksa kendi kişiliğinde dini bir önder, bir tekke kurucusu olma amaçlı mı olduğu tartışması yürütülebilir. Bu bağlamda temsil ettiği dönemde karşılıklı bulan fikir ve düşünceler göz ardı edilmemelidir.

Weitling’in dine yaklaşımını anlamak için şu sözlerine bakabiliriz:

2 Karl Marks, Friedrich Engels, Felsefe İncelemeleri, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 123

3 Karl Marks, Friedrich Engels, Felsefe Metinleri, Sol Yayınları, Ankara 1999, s. 110

“İnanç bir teselli, bir ilaç olduğu içindir ki, bireylere en yetkin bir toplumsal sistemin karşılamayabileceği bir şifa ve sıhhat sunabilir, örneğin yetkin toplumsal sistem, bireylerin ölüm, hastalık, bedensel ve ruhsal rahatsızlıkları karşısında duydukları acıları telafi edip karşılamayabilir. İşte tam da en bilge bir toplumsal düzenin bile, *insan teklerinin kaybettikleri yaşamları, beden ve ruh sağlıkları için hiçbir şey sunmadığı, telafi edemediği, iyileştiremediği ve dengeleyemediği durumlarda bunlara hâlâ çoğalma, iyileşme ve telafi umudu sunan bir ilaç olmasından ötürü inanç, yeri başka şeylerle doldurulamaz bir merhem olma özelliğini koruyacak, bu anlamda en yetkin komünist toplumda bile inanç, bir rol oynamaya devam edecektir.*”⁴

Weitling inancın en yetkin komünist toplumda da devam edeceğini söylerken şu iki açmaza düşmektedir. Birincisi, dini ebedileştirmekte, onu mutlaklaştırmaktadır. İkincisi ise, geleceğin toplumu yani “en yetkin komünist toplum”un yetkinliği onda tanımsızdır, karşılıksızdır; yetkin demekle beraber doğaüstü güçlere bağımlılığı konu etmekte, bunu olumlamaktadır. Elbette toplumlar reçetelerle tanımlanmazlar. Dikkat çekmek istediğimiz Weitling’in uğruna savaştığı şeye ilişkin ya da Güner’in ifadesiyle “hareketin en iyi beyni”nin temel meseleleri kavrayışıdır.

Weitling’in inancı ebedileştirdiği yerde, Marks, dinlerin insanları değil insanların dinleri yarattığına dikkat çekiyordu. Weitling’in din ile ilişkisi döneme denk düşen fikirlerde olduğu gibidir.

“*Bu tarihsel durum, sosyalizmin kurucuları üstünde de etkili oldu. Kapitalist üretimin olgunlaşmamış evresine, sınıfların olgunlaşmamışlığına, olgunlaşmamış teoriler karşılık geliyordu. Gelişmemiş ekonomik koşulların içinde henüz saklı duran toplumsal sorunların çözümü, kafalarda oluşmalıydı.*”⁵ Weitling’in fikirlerini değerlendirirken Engels’in bu sözlerini referans almak isabetli olacaktır.

Weitling’in din yorumu, dine yaklaşımı birçok açıdan tartışılabilir. Toplumsal mücadelede dini doğrudan hedefe koymadan farklı toplumsal sorunlarla ilişkisini kurması olumlanabilir. “Dinden faydalanmak” ise oportünizmdir. Bununla beraber kitlelerin isyanında, zulme başkaldırısında dini gerekçeler veya dini unsurlar bulunabileceği reddedilemez. Eğer kitleler bilinçlerinin elverdiği ölçüde devrime katılıyorsa bizim sorumluluğumuz devrime katılımı destekleyip güçlendirmek ama aynı zamanda yanlış, eksik bilinci düzeltmek olur.

Weitling dini ortaya çıkaran şeyin bilgisine vâkıf olmadığından onu ebedileştirmiştir. Weitling’in dinden faydalanan eğilimi kadar kendi dinini kurma eğilimi,

4 Akt. Gülsen Güner, Bilim-Devrim-Din/Weitling-Marx Çatışması (1846), Patika Kitap, İstanbul 2016, s. 160

5 Friedrich Engels, Ütopyadan Bilime Sosyalizm, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2005, s. 44

bir tekke kurucusu olma eğilimi de güçlüdür. Weitling, dinin tarihsel gelişimi hakkında gerekli bilgiye sahip değildir. Bu bilgisizlik onu “en yetkin komünist toplumda” dahi inancın değişik biçimler altında devam edeceği fikrine ulaştırır. Çünkü o, dinin dünyaya ait olduğundan hareket etmiyor.

Marks’ın din yorumunu burjuva Aydınlanmacı çizgiyle birebirleştirmek ciddiye alınacak bir değerlendirme değildir. Burjuvazi hegemonyasını kurduktan sonra kiliseyle uzlaşmayı seçmiştir. Materyalizm, burjuvazi için ürkütücüdür. Burjuvazi, uzlaşmayı seçerek egemenliğini geleceğe taşımak istiyordu. Öyle de yaptı. Kiliseyi etkisizleştirdikten sonra onu denetimine alarak kendi egemenliğinin aracına dönüştürdü.

Marks, dine ilişkin meşhur, “halkın afyonudur” ifadesini kullanmadan önce şunları ifade eder:

“İnsan, dünyasının dışında herhangi bir yere çekilmiş soyut bir öz değil. İnsan, insanın dünyası, devlet, toplum anlamına geliyor. Bu devlet, bu toplum, dini, dünyanın tersine çevrilmiş bir dünya oluşturuyor. Din bu dünyanın genel teorisidir, onun ansiklopedik özeti, onun popüler biçimli mantığı, onun tinselci point d’ honnuer’ü (onur sorunu) kendinden geçmesi, ahlaksal oyalanması, görkemli tamamlayıcısı, teselli ve aklanmasının evrensel temelidir. Din insanal özün doğaüstü gerçekleşmesidir çünkü insanal öz gerçek gerçekliğe sahip bulunmuyor. Öyleyse dine karşı savaşım vermek, dolaylı olarak, dinin tarihsel aromasını oluşturduğu dünyaya karşı savaşım vermek demektir.”⁶

Marksizm bize, insanların bilgisine, içsel ilişkilerine vâkif olmadığı şeylerin esiri olduklarını öğretir. Bu bağlamda verilebilecek en iyi örnek dinin tarihsel süreç içinde geçirdiği evrimdir. Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ve egemenliği bu evrimi ifade eder. İnsanın bilgisine sahip olmadığı tanrı yine insan tarafından yaratılır. Tanrı ulaşılmaz, anlaşılmaz olmuştur artık! Weitling de onu ebedileştirir.

Marksizm ve halk hareketleri

Weitling’in din yorumunu irdelerken göz ardı edilmemesi gereken diğer bir nokta da onun olgunlaşmamış fikirlerinin denk düştüğü toplumsal maddi gerçekliktir. Weitling’in yorumu kapitalizm öncesi toplumsal hareketlerle örtüşür. Kapitalizm öncesi halk hareketleri Güner’in seçtiği tartışma başlıklarından biridir. O dönemki her hareketin dinsel bir kılığa bürünerek feodalizme karşı bir savaş yürüttüğü söylenebilir. Bu hareketlerin kiliseye, onun egemenliğine darbeler vurduğunu belirtmekte fayda var. Çünkü bu hareketler objektif olarak Aydınlanmacılığın öncüsü olan burjuvazinin egemenliğine hizmet ediyorlardı, ettiler de. Zayıflattıkları, yenilgiye uğratmak istedikleri feodalizmdi.

6 Karl Marks, Friedrich Engels, a.g.e., s. 110

*“Ancak savaş narasını üniversiteler ve kent tüccarları atmış olmasına karşın, kırdı yaşayan halk yığınları arasında, ister dinsel, ister yersel olsun, feodal beylere karşı canlarını dahi korumak zorunda kalan köylüler arasında, şiddetle yankılanacağı kesindi -nitekim de öyle oldu.”*⁷

İlgili dönemin halk hareketlerinin fikirlerini anlamak için dönemin koşullarını incelemek, kavramak gerekir. Weitling bu hareketlerin ortaya çıktığı dönemin maddi gerçekliğini kavramak yerine, onların, bayraklarına yazdıkları sloganları geliştirmekte olan toplumun sloganları haline getirmeye yönelmişti. O, geliştirmekte olan hareketin yeni bir toplum yaratma yeteneğini keşfetmekten uzaktı.

Oysa Engels, geçmiş dönemin halk hareketlerini şu sözlerle tahlil ediyordu:

*“On altıncı yüzyılın ‘din savaşları’nda da her şeyden önce çok somut maddi sınıf çıkarları söz konusuydu ve bu savaşlar, tıpkı daha sonra İngiltere’de ve Fransa’da ortaya çıkan iç çatışmalar gibi sınıf mücadeleleriydi. Bu sınıf mücadelelerinin o dönemde dinsel işaretler taşıması tek tek sınıfların çıkarlarının, ihtiyaçlarının ve taleplerinin dinsel bir örtünün altında gizlenmesi için özünü hiçbir şekilde değiştirmez ve dönemin koşullarıyla kolayca açıklanabilir.”*⁸

Weitling kapitalizm öncesi halk hareketlerinin özünü dönemin koşullarını göz önünde bulundurarak kavramadığı gibi yeni koşullara, geçmiş dönemin sloganlarıyla yanıt veriyordu.

Güner, Weitling’i referans gösterirken onun bu hareketlerin mirasçısı olduğunu Marks ve Engels’in ise burjuva Aydınlanmacı bir konumlanışa sahip olduklarını dile getirerek Marksizmin bu ayaklanmalarla ilişkisini belirsizleştiriyor. Hatta bu belirsizliği kapitalizm öncesi halk hareketleriyle sınırlamıyor, geliştirmekte olan işçi hareketiyle ilişkisinde de Marks ve Engels’i burjuvazinin çizgisini desteklemekle, işçi hareketi üzerinde pasifizmi egemen kılmakla itham ediyor.

*“Halk hareketi, ezilen ve sömürülen yığınların sınıf hareketidir. Ve özünde her zaman ezilen kitlelerin damgasını taşımaktadır; her tarihi dönemde vardır ve bugün halk hareketleri, sınıf bilinçli proletaryanın önderliğiyle birleşerek demokratik halk devrimleriyle ve sosyalist devrimlerle kitlelerin nihai kurtuluşlarını gerçekleştirmeye yönelmiştir.”*⁹ İbrahim yoldaş halk hareketlerini Marksizmin işaret ettiği temelde tahlil ederek bu hareketlerin niteliğindeki değişimi, yeni süreçte ona önderlik eden gücü ve yönelimini ortaya koymuştur.

Güner’in zihin dünyasında Marksizm, burjuva Aydınlanmacı bir çizgiyle uzlaştığı için onlar halk hareketlerinin karşısındadır. Bunun düşünsel anlamı da

7 Karl Marks, Friedrich Engels, Felsefe İncelemeleri, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 123

8 Friedrich Engels, Alman Köylü Savaşı, Yordam Kitap, İstanbul 2018, s. 54

9 İbrahim Kaypakkaya, Bütün Eserler, Umut Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 231

tarihsel ilerlemeciliktir! Güner'in ilgili akademik çalışmasında dile getirdiği bu yorumlar gerçeğin çarpıtılmasından başka bir şey değildir. Güner, bu hareketlerin ortaya çıktığı dönemin toplumsal maddi gerçekliğiyle ilgilenmiyor. Halk hareketlerine ilerici karakterini veren, tam da onların yöneliminde içerili olan şeyin maddi gerçeklikle çelişen yönlerini kavramıyor. Güner, dahası meftun olduğu Weitling, ilgili hareketlerin bayraklarına yazdıkları “eşitlik” sloganını mutlaklaştırdıkları, her ana indirgedikleri, harekete katılanların “niyet”leriyle taleplerinin gerçekleşebileceğine inandığı için komünizmin insanlığın her döneminde mümkün olacağı sonucuna ulaşıyor(lar).

Güner, meseleyi ilgili hareketlerin salt “yıkıcı” özelliğine indirgeyerek ele alıyor. Sadece, egemenlerden nefretin cisimleşmiş hali olmaları, devlete ve sömürüye yönelmeleri nedeniyle ilgili hareketlerin niteliğini komünizmle birebirleştirmek onların tarihsel niteliğini çarpıtmaktan başka bir anlam ifade etmez. Bu hareketlerin ortaya çıktığı dönemin hâkim üretim ilişkileri, harekete önderlik eden sınıfların maddi toplumsal temeli kavrayışları, yeni bir toplum yaratma gücüne sahip olup olmadıkları, sömürü ilişkilerini nasıl aşacaklarına dair bilimsel bir ideolojilerinin olup olmaması gibi temel meseleler göz ardı edilirse ilgili hareketlerin yenilgisi açıklanamaz, yenilgiler savaşlardaki hatalara indirgenir.

İlgili hareketler Marksistler tarafından sahiplenilir ama Marksistler bu hareketlerin bayrağında “eşitlik” yazıyor diye bu hareketlerin üretici güçlerin gelişmişlik düzeyine denk düşmeyen sloganlarının, o koşullarda da mümkün olduğunu salık vermezler.

Dönemin halk hareketlerinin “yıkıcı” karakteri olumlanabilir. Çünkü o sömürücü düzene yönelmiştir. Yine aynı “yıkıcı” karakter gelecek tasavvuru olmadığı için zafiyeti de simgeler. Güner'de de Weitling'de de “yıkıcılık” salt harekete indirgenir; Bernstein gibi hareket kutsanır, nihai hedef hiçleştirilir.

İ. Kaypakaya yoldaşın Şeyh Said Ayaklanması'na yaklaşımı

Güner, tartışmayı yaşadığımız coğrafyaya taşıyıp Şeyh Said Ayaklanması'nı; İbrahim yoldaşın, Karayılan'ın mücadelesinin mirasçıları olma vurgusunu hatırlatarak Marksizme saldırıyor.

Şeyh Said Ayaklanması'na ilişkin Güner, bu ayaklanmanın bayrağında ulusalçı ideolojinin yanında İslâmi ideolojinin de yazdığına dikkat çekerek bu kalkışmada dinin devrimci bir işlev üstlendiğini belirtiyor.

Her şeyden önce Güner, ulusal sorunu kavramadığını itiraf ediyor. İlgili ayaklanma ulusal sorunun kavranması açısından turnusol işlevi gören bir özelliğe sahiptir. İbrahim yoldaş, konuya dair düşüncelerini ortaya koyduğu sürece kadar bu ayaklanma hem feodal niteliğine hem de İngiliz kışkırtması sonucu

meydana geldiğine dikkat çekilerek mahkûm ediliyor; bastırılması olumlanıyordu.

İbrahim yoldaş, ayaklanmayı ele alırken konuya ulusal sorun bağlamında bakmış ve meseleyi ilkeden yani ulusların kendi kaderini tayin hakkı (UKK-TH) yani özgürce ayrılma hakkından (ÖAH) hareketle tahlil etmiştir. Güner'in meseleye bu bağlamda bakmadığı aşikâr. Güner'in ayaklanmada olumlu, devrimci işlev biçtiği dinsel (feodal) ideolojinin İbrahim yoldaş tarafından mahkûm edildiğini hatırlatmak zorunluluktur:

“Bu hareketlerin (1925 Şeyh Sait İsyanı, 1928 Ağrı İsyanı, 1930 Zilan İsyanı ve 1938 Dersim İsyanı kastedilmektedir) ‘milli’ karakterlerinin yanında feodal karakterleri de vardır: O zamana kadar kendi başlarına hükümran olan feodal beyler, merkezi otoriteyle çatışmışlardır.

Feodal beyleri merkezi otoriteye başkaldırmaya iten esaslı etken budur. Kürt burjuvazisinin ‘kendi’ iç pazarına hâkim olma arzusu ile feodal beylerin kendi başlarına hükümranlık arzusu, Türk hâkim sınıflarının elinde tuttuğu merkezi otoriteye karşı birleşmiştir.

(...) Komünistler bu isyanların zulme, milletleri ezme politikasına, eşitsizliğe, imtiyazlara karşı yönelen ilerici ve demokratik yanını destekler; ama feodal beylerin kendi başlarına hükümranlık sağlamak istemesine veya burjuvazinin kendi üstünlükleri uğruna mücadelesine de karşı çıkarlar.”¹⁰

Güner, ayaklanmaya devrimci rol biçip ulusal ideolojinin yanında, dinsel ideolojiyi de olumlarken İbrahim yoldaş, onun feodal karakterini mahkûm edip ulusal yanına, milli baskıya yönelmiş olmasına dikkat çekerek onu objektif olarak devrimci kılan niteliği tespit ediyordu. Bununla birlikte “İngiliz kışkırtması” argümanına karşı da “Bir milletin kendi kaderini tayin hakkı, emperyalizme alet oldukları veya olabilecekleri iddiasıyla kısıtlanamaz veya ortadan kaldırılamaz; böyle bir iddiayla bir milletin ‘ezilmesi ve gadre uğraması’ savunulamaz.”¹¹ diyordu.

İbrahim yoldaşın ilgili ayaklanmaya ilişkin analizinin çıkış noktası hareketin ulusal karakteri, onun milli baskıya yönelmiş olmasıdır. İlgili harekette dinin, onun feodal karakterinin olumlanması yani bu özelliğinin devrimci bir işlev üstlendiğini belirtmek Kürt halkının, feodal unsurların zulmüne uğramasını olumlamak anlamına gelir. Ayrıca Kürt halkının, özellikle köylü kitlelerinin ayaklanmaya neden aktif olarak katıldıkları gerçeğini gizler; ki bu gerçek de uygulanan amansız milli baskıdır. Güner, burjuvaziyle hiçbir şekilde uzlaşmadığını iddia ettiği akademik tez çalışmasında bu pratiğiyle ezen ulus burjuvazi-

¹⁰ İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 235-236

¹¹ İbrahim Kaypakkaya, a.g.e., s. 239

sinin yedeğine düştüğünün farkında dahi değil. Güner, köylü kitlelerini harekete geçirenin amansız milli baskı değil de Weitling'den ödünç aldığı, "Mücadele edersen Allah da sana yardım eder" saçmalığı olduğunu düşünüyor olsa gerek!

Yukarıda belirttiklerimiz dinsel ideolojinin ilgili ayaklanmada hiç etkili olmadığı anlamına gelmez; feodal unsurlar kendi imtiyazlarını, hükümlerliklerini devam ettirmek için din olgusundan faydalanmışlardır. Ondandır faydalanmaları onun devrimci bir işlev üstlendiği anlamına gelmez.

İbrahim yoldaş, komünistlerin kimin mirasçısı olduğunu tartıştığı bölümde Karayılan'ı örnek verir. Güner, bu örnekten hareketle İbrahim yoldaşı dolaylı olarak Marksizmin karşısında konumlandırmaya çalışır. İbrahim yoldaş, Karayılan'ı örnek verirken onun işgalci güçlere karşı verdiği mücadeleyi referans alır. Karayılan'ın pratiği 'Kurtuluş Savaşı'nın halkta karşılık bulan "milli kurtuluşçu" karakteriyle örtüşür. Karayılan, savaşın yükünü omuzlarında taşıyan halkın simgesidir. Onun pratiği halkın işgalci güçlere karşı sergilediği doğal, insiyaki (içgüdüsel) tepkiyi ifade eder.

Güner, her bir hareketi birebirleştirerek hareketleri motive eden şeyi önemsizleştiriyor. Oysa kitle hareketlerini değerlendirirken onların vuku bulduğu tarihsel sürece, dönemin hâkim üretim ilişkilerine, sınıflara, bunların konumlanışına, hareketlerin neye, niçin, kimin önderliğinde yöneldiğine bakmak gerekiyor.

İşçi hareketi karşısında Marks ve Weitling'in konumlanışı

Weitling'in işçi hareketi üzerinde belli bir dönem etkinlik sağladığı doğrudur. Bu etkinliğin sebebini Weitling'in olgunlaşmamış fikirlerinin olgunlaşmamış üretim ilişkileriyle örtüşmesinde aramak gerekir.

Burjuvazinin egemenliğini hazırlayan toplumsal maddi temel feodalizmin bağrında oluşmuştu. Üretim toplumsallaşıp üretici güçler geliştikçe burjuvazi de feodalizmi tasfiye ederek egemenliğini kalıcılaştırıyordu. Bununla birlikte, burjuvazinin bu gelişimi sınıf karşıtlıklarını da basitleştiriyor, proletaryanın gelişimini kaçınılmaz kılıyordu. Marks'ın ifadesiyle proletarya, "daha doğar doğmaz burjuvaziye karşı mücadelesi"yle tarih sahnesindeki yerini alıyordu.

Weitling, gelişmekte olana odaklanıp yeni toplumun temel çelişkilerini, güçlerini bilimsel bir şekilde tahlil etmek yerine eski argümanlarla yeni toplumun sömürü ilişkilerine karşı çıkıyor, yalınlaşan sınıf karşıtlıklarını ihmal ederek ütopyacılar devraldığı "eşitlik" sloganını, işçi hareketinin bayrağına da kazımak istiyordu. "*Proletarya bir sınıf olarak kendisini oluşturacak ölçüde henüz yeterince gelişmediği sürece ve bunun sonucu proletaryanın burjuvaziyle olan savaşımı henüz politik bir nitelik almadığı* sürece ve üretici güçler, proletaryanın kurtuluşu ve yeni toplumun kurulması için gerekli maddi koşulları bir an için görmemizi sağlayacak ölçüde burjuvazinin bağrında

henüz yeterince gelişmediği sürece, bu teorisyenler, ezilen sınıfların isteklerini karşılamak üzere sistemler uyduran ve canlandırıcı bir bilim bulmaya çalışan ütopyacılar ancak.”¹²

Sınıf karşıtlıklarının belirginleşip yalınlaşması yani burjuvazi ile proletaryanın tarih sahnesinde birbirinin düşmanı olarak konumlanması, proletaryanın ideolojisini de olgunlaştırmıştır. Çünkü gelişmekte olan sistem sınıf karşıtlıklarını yalınlaştırıyor, yeni bir toplum yaratma gücüne sahip sınıfı geliştiriyordu. Buradan hareketle Lenin yoldaşın ütopyikler için söylediğini Weitling’i de işaret ederek tekrarlayabiliriz; “*Ne kapitalizmdeki ücretli köleliğin özünü ne kapitalist gelişme yasalarını açıklayabildi ne de yeni bir toplum yaratma yeteneğine sahip toplumsal gücü keşfedebildi.*”¹³

Weitling de ütopyikler gibi düzene tepki gösteriyor, düzenin yarattığı yıkımın karşısına insanlığın her anında uygulanabilir ilan ettiği komünizm sloganıyla çıkıyordu. Bununla birlikte o; tepki gösterdiği düzenin yol açtığı sorunlara, yıkıma neden olan şeye dair yani onun içsel ilişkilerini kavrayıp aşma noktasında bir fikre sahip değildi. Weitling’in tepki ve öfkesi sorunu kavrama ve aşma noktasında açığa çıkan yetersizliğiyle birlikte değerlendirildiğinde bu tepki ve öfkenin ezilenlerin doğal, insiyaki davranışlarına denk düştüğü söylenebilir.

Engels, Weitling’i de dâhil ederek ütopyacıların bakış tarzının 19. yüzyıldaki sosyalist hareket üzerindeki etkisine değinerek Fransız ve İngiliz sosyalistlerinin bunları nasıl yücelttiğine dikkat çekiyordu. Devamında ise şunları belirtiyordu:

“Hepsinin gözünde sosyalizm, mutlak gerçeğin, aklın ve adaletin ifadesidir ve kendi gücüyle dünyayı fethedebilir, yeter ki bir kez keşfedilsin; mutlak gerçek, zamandan ve mekandan ve insanın tarihsel gelişiminden bağımsız olduğuna göre ne zaman ve nerede keşfedileceği de salt bir rastlantıdır. Oysa bu arada mutlak gerçek, mutlak akıl ve mutlak adalet her ekolde birbirinden farklıdır; ve yine her ekolde mutlak gerçeğin, aklın ve adaletin ona özgü biçimi, ekol kurucusunun öznel anlayışına, yaşam koşullarına, bilgi kapasitesine ve düşünce işleyişine bağlı olduğu için bu mutlak gerçeklerin çatışmasında ekollerin birbirini yontmasından başka bir sonuç mümkün değildir. Buradan da bir çeşit eklektik ortalama sosyalizmden başka bir şey çıkmaz, nitekim gerçekten bugüne dek Fransa’da ve İngiltere’de sosyalist işçilerin çoğunluğunun kafasında böyle bir sosyalizm egemendir; çeşitli tepki kurucularının harekete geçiriciliği sınırlı eleştirel ifadelerinin ekonomik öğretileri ve toplumsal gelecek düşüncelerinin pek çok puslu nokta bırakan bir karışımıdır bu; tartışmanın akışı içinde keskinliğin keskin köşeleri, bir dere yatağındaki yusuvarlık olmuş çakıllar gibi

12 Karl Marks, Friedrich Engels, a.g.e., s. 119

13 V. İ. Lenin, a.g.e., s. 93

ne kadar çok aşınmışsa, o kadar kolay oluşan bir karışım. Sosyalizmden bir bilim ortaya çıkarmak için, önce onu gerçek bir temele oturtmak gerekiyordu."¹⁴

Weitling, komünizmi insanlık tarihiyle birebirleştirerek komünizmi her an için mümkün görür. Üretici güçlerin gelişmişlik düzeyini, bu temelde şekillenen toplumsal yapıyı önemsemez. Kısacası koşullar anlamsızlaşır. *"Ona göre komünizm 'dünya ile yaşattır; dünya kurulduğundan beri vardır.'*"¹⁵

Weitling de onu keşfeden lider olarak bir adım öne çıkar. Ve toplumların tarihsel gelişimini, her bir toplumun içsel ilişkilerini, üretici güçlerin gelişmişlik düzeyini bir kenara bırakarak komünizmin her koşulda mümkün olduğunu vaaz eder. Güner de bilimsel temelden yoksun, maddi gerçeklikle örtüşmeyen bu ifadeleri akademik kariyeri için silaha dönüştürerek Marksizme saldırır!

Dikkat çekmek istediğimiz diğer bir şey de Weitling ve diğerlerinde, dahası ilgili dönemin tartışmalarında hâkim olan "eşitlik" algılayışıdır. Halk hareketlerinden, ütopyelere, onlardan Weitling'e kadar ilgili kesimler, kişiler sistemin yarattığı yıkıma, eşitsizliğe, eşitlik sloganıyla karşılık vermişlerdir. Eşitsizliğin karşısına eşitlik talebiyle çıkmanın sistemin yarattığı yıkımın çözümü olduğu düşünülmüştür. Bu eşitlikçiliğin kaba bir eşitlikçilik, köylü eşitlikçiliği olduğu aşikârdır. Weitling ve diğerlerinin mutlak eşitlikçiliğinin aksine Marksizm bize yalnızca sınıfların kaldırılması bağlamında bir eşitliğin olabileceğini öğretir. Sosyalist toplumun bayrağında yazan "herkesten emeğine, herkese yeteneğine göre" ilkesinin burjuva hukukun sınırlarını aşamayan niteliğine dikkat çekerek "eşitlik" in sürekli eşitsizlik üreten özelliği gözler önüne serilir.

Marks ve işçi sınıfının tarihsel rolü

Weitling'in yeni bir toplum yaratma yeteneğine sahip toplumsal gücü kavramamasına verilecek en güzel örnek, onun devrimin güçlerine ve ona önderlik edecek sınıfa dair ifadeleridir.

Weitling devrimin güçleri arasında lümpen proletaryayı da görüyordu. Güner de Weitling'in bu güce biçtiği öneme atıf yaparak lümpen proletaryanın geleneksel işçi hareketi tarafından mahkûm edilmesini, Marks ve Engels'in sağladığına dikkat çeker. Haklıdır da çünkü Marks ve Engels, ilkel komünal toplum hariç, toplumların tarihinin sınıf mücadeleleri tarihi olduğunu söyleyerek her bir toplumda meydana gelen hareketleri, iktidar savaşlarını sınıf ilişkileri, çatışmaları bağlamında tahlil etmiş, ilgili toplumlardaki temel sınıf çelişkisini ortaya koymuşlardır.

Weitling, lümpen proletaryanın, *"düzene karşı biriktirdiği öfkenin dışa vurumu*

14 Friedrich Engels, Ütopya dan Bilime Sosyalizm, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2015, s. 53

15 Gülsen Güner, a.g.e., s. 130

olan yağma, soygun eylemlerini de devrimci eylem kapsamı içine alır.

Şehir alt proleterlerini ve işsizleri devrimin güçleri arasında görür Weitling; ona göre devrimde lokomotif görevini üstlenen ezilen bölüğü, politik olarak aktif olandır.”¹⁶ Güner, yukarıdaki ifadeleri temellendirmek için Kürt Ulusal Hareketini (KUH) ve Çin Devrimi’ni örnek göstermekten geri durmaz.

Engels, lümpen proletarya için, “bugüne kadarki toplumsal aşamaların hemen hemen hepsinde az ya da çok gelişmiş olarak bulunan bir görüngüdür.”¹⁷ diyordu. Çünkü onu genel kılan şey, ilgili toplumsal sistemlerin sömürü ilişkilerinin yol açtığı yıkımdı. Bu kesimler bir anlamda o toplumsal sistemlerin çürümüşlüğünü temsil ediyordu.

Toplumdaki sınıf dışı unsurlara biçilen bu rol, Weitling’in döneme denk düşen olgunlaşmamış fikirlerinin en somut örneğidir. Kapitalizmin gelişimi bu sınıf dışı unsurları hızla kalabalıklaştırıyordu; onların bu nicel büyümesi Weitling’in yüzünü bunlara çevirmesine yol açtı. Weitling onların “yıkıcılık”ına tav olmuştu; onların hızla kalabalıklaşması, “yıkıcılık”ları dahası sefalet koşullarında yaşamaları Weitling’in fikirleriyle örtüşüyordu. Weitling de havaya kaldırdığı sıkılı yumruğuyla hızla kalabalıklaşan bu kesimlere sesleniyor, onların her türlü eylemini olumluyordu.

Weitling, bu sınıf dışı unsurların yıkıcılığının yeni toplum için yeterli olduğunu düşünüyordu. Bununla birlikte devrime önderlik edecek sınıf onda belirsizleşiyor, dahası her bir harekette “politik olarak aktif olan”a indirgeniyordu.

Bu sınıf dışı unsurların eylemlerini salt şiddet ögesi taşıdığı için olumlamak, onların hırsızlık, yağma gibi pratiklerini devrimci görüp genel karakterlerini ve sistem için oynadıkları rolü görmezden gelmek, olgulardan hareket etmek yerine niyetlerle sorunlara çözüm üretmek anlamına gelir.

Engels, bu sınıf dışı unsurlar ve onlara yaslanan, yaslanmak isteyen; hareketin kaderini bu unsurlara terk eden teorisyenlere ilişkin şunları söyler;

“Ana karargahlarını büyük kentlerde kuran, bütün sınıfların çürümüş unsurlarından oluşan bir döküntü olan lümpen proletarya, bulunabilecek müttefiklerin en kötüsüdür. Bu ayak takımı her zaman kendisini satmaya hazırdır ve her zaman arsızdır. Fransız işçileri her devrimde evlerinin duvarlarına *Mor aux voleurs! Hırsızlara ölüm!* diye yazarken ve bunlardan bazılarını da kurşuna dizerken, bunu mülkiyet hayranlığıyla değil, her şeyden önce bu güruhtan yakayı kurtarmak gerektiğini çok doğru olarak bildikleri için yapıyorlardı. Bu serse- rileri muhafız olarak kullanan ya da bunlara yaslanan her işçi önderi, sadece

16 Gülsen Güner, a.g.e., s. 64

17 Karl Marks (Friedrich Engels), Fransız Üçlemesi, Yordam Kitap, İstanbul 2018, s. 48

bunu yaparak bile hareketin bir haini olduğunu kanıtlar.”¹⁸

Devrimci süreç içerisinde o ya da bu şekilde hareketin içine bu sınıf dışı unsurlar da dâhil olabilir. Aksini iddia etmek diyalektiğe aykırıdır. Bununla birlikte, Güner’in kavramadığı şey bu sınıf dışı unsurların yıkıcılığının neden devrimci olmadığıdır. Güner, bu unsurların örgütlenmesinin önündeki zorlukları yani onların toplumsal yaşamdaki konumlanışlarını, ilgili toplumun çürümüşlüğüne kendilerinde cisimleştirmelerini de gerektiği gibi kavrayamaz.

Güner’in referans gösterdiği Çin Devrimi’nin temel güçleri incelendiğinde Güner’in iddiasının aksine lümpen proletarya Çin Devrimi’nde rol oynamamıştır. Sınıf dışı unsurlar hiçbir şekilde devrime katılmamıştır demiyoruz, rol oynamamıştır diyoruz. Çin Devrimi, işçi sınıfının önder, köylülerin temel güç olduğu bir hareketi ifade eder. Bununla birlikte Çin Devrimi’nin üç stratejik silahından biri olan “Birleşik Cephe” politikası devrimde yer alacak sınıfları ulusal burjuvazinin sol kanadına kadar genişletirken lümpen proletaryaya rol biçmez, dahası onların güvensiz, satın alınabilir karakterine dikkat çekilir.

“Çin’in bu sömürge ve yarı sömürge durumu köylerde ve şehirlerde çok sayıda işsiz ortaya çıkmasına neden oldu. Bunlardan pek çoğu, yasal yollarla geçim sağlama olanakları bulunmayan, hırsızlar, gangsterler, fahişeler ve batıl itikatlardan yararlanarak geçinen sayısız insan gibi, yasadışı yollara sapmaya zorlanmışlardır. Bu istikrarsız bir toplumsal tabakadır; bazıları gericiler tarafından satın alınabildikleri halde, bazıları devrime katılabilirler. Bu insanlar yapıcı niteliklerinden yoksundurlar ve yapıcılıktan çok yıkıcılığa yatkındırlar, devrime katıldıktan sonra, devrimci saflarda gezginci-asi ideolojisinin ve anarşist ideolojisinin kaynaklarından biri olurlar. Bu yüzden onları yeniden biçimlendirmeyi ve yıkıcılıklarına karşı *koymayı bilmeliyiz.*”¹⁹

İbrahim yoldaş da meseleye aynı şekilde yaklaşarak bu sınıf dışı unsurların örgütlenebildiklerinde mücadeleye katılabileceklerini belirtir ama genel özelliklerini hatırlatarak!

Burada bir parantez açmak isabetli olacaktır. Güner, Marks’ın burjuva Aydınlanmacı çizgi ile nasıl uzlaştığını, burjuvaziyi nasıl desteklediğini kanıtlamaya çalıştığı ilgili çalışmasında Çin Devrimi’ne alkış tutup ona katılan yoksul kitleleri işaret ederken görmezden geldiği çok önemli bir şey daha var. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Başkan Mao, “Birleşik Cephe”yi ulusal burjuvazinin sol kanadına kadar genişletir. “Birleşik Cephe”ye hayat verecek olan bu ittifaktır, dahası devrimin başarısı için bu ittifak zorunludur. Yani Güner, Çin Devrimi’ni kendisine argüman seçip Marksizme saldırmadan önce Çin Devrimi’nde rol alan sınıfların hangileri olduğunu, bu sınıflardan hangisinin önder, hangisinin

18 Karl Marks, Friedrich Engels, a.g.e., s. 19-20

19 Mao Zedung, Seçme Eserler Cilt II, Kaynak Yay., İstanbul 1992, s. 331

temel güç olduğunu, yıkıcılığından hareketle övgüler yağdırdığı lümpen proletaryaya nasıl yaklaşıldığını araştırmalıydı. Tabii, bunları biliyor olabilir; o halde gerçekleri çarpıtarak akademi dünyasında yer edinebileceğini fakat sınıf mücadelesinde hayal dünyasının ufkunu aşamayacağını hatırlatmış olalım.

Lenin yoldaş, 1906 sürecini değerlendirdiği bir yazısında, toplumun salt sınıf dışı unsurlarının yani lümpen proletarya ve anarşist çevrelerin sahiplendiği bir silahlı mücadele tarzının ortaya çıktığını ifade edip bu tarzın kitleleri örgütsüzleştiren bireylerin eyleminden, Blankizmden başka bir şey olmadığına dikkat çekerek bu anlayışı mahkûm ediyordu.

“Lümpen proletarya eski toplumun en alt tabakalarının sessizce çürüyüp gitmesiyle oluşan bu yığın; yer yer bir proletarya devrimiyle hareketin içine sürüklenebilir, ne var ki içinde bulunduğu yaşam koşulları onu gerici kışkırtmaların satın alınmış bir aleti olup çıkmaya daha yatkın kılar.”²⁰

Bu sınıf dışı unsurların örgütsüz, bireysel, amaçsız yıkıcılığına -ki bu yıkıcılık sömürücü düzene yönelen bilinçli bir hareketi temsil etmez- salt şiddet içeriyor diye alkış tutmak, ona övgüler yağdırmak, söz konusu yıkıcılığın bu sınıf dışı unsurların yaşam koşullarının belirlediği karaktersizliği ile örtüştüğünü yani aynı yıkıcılığın satın alınabilirliği de içerdiğini gizler.

Gülşen Güner de Marksizm tarafından mahkûm edilmiş bu sınıf dışı unsurların yıkıcılığına işaret ederek yüzümüzü onlara dönmemizi istiyor. Marks'ın Weitling'e söylediği “Cehalet bugüne kadar hiç kimseye yarar sağlamamıştır” sözlerini Güner'e hatırlatmayı gerekli görüyoruz. Marks'ın bu sözlerinden hareketle Weitling'in çocukluğundan beri kitap okumasını ve akademi dünyasına uzanan eğitimini dillendirme ihtiyacı duyanlar olur ise İbrahim yoldaşın “kitap hatmetmiş cahiller” vurgusunu şimdiden hatırlatmış olalım.

Weitling de devrime önderlik edecek sınıf belli değildir. Ona göre şu ya da bu harekette aktif olan tabaka ya da sınıf söz konusu rolü üstlenebilir. Devrime önderlik edecek sınıf her bir ülkeye, bölgeye, harekete yani ana göre değişebilir. Devrime önderlik edecek sınıfın o andaki harekette rol alanların etkinliğine göre değişmesi “gelişmekte olan gücün” bilgisine vâkıf olmadığının en yalın örneğidir.

Belirgin bir sınıftan öte harekette “politik olarak aktif olan”ın devrimin lokomotif gücü olacağını iddia etmek devrime dair bir fikre sahip olmamak anlamına gelir. Aynı zamanda bu, Marks'ın “Nereye gidiyoruz?” konusunda çok büyük bir kararsızlık hüküm sürüyor” vurgusunda dikkat çektiği gibi yeni topluma ilişkin bilgisizlik ve yeni toplumu yaratma gücüne sahip sınıfın kavran-

20 Karl Marks, Friedrich Engels, Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar, Yordam Kitap, İstanbul 2015, s. 31

maması ile dolaysız ilişkilidir.

Marks ve Engels, “Komünist Manifesto’da” o güne kadarki bütün hareketlerin ya azınlık hareketleri ya da azınlıkların çıkarlarını koruyan hareketler olduğuna dikkat çekerek proletarya hareketinin muazzam çoğunluğun kendi yararına hareketi olduğunu belirtir. Çünkü o kendinden öncekiler gibi hâkimiyeti ele geçirdikten sonra topluma herhangi bir mülk edinme koşulları sunmayacak, aksine proletarya önceki bütün mülk edinme tarzlarını ortadan kaldıracaktır.

“Bugün burjuvazi ile karşı karşıya gelen bütün sınıflar arasında yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Öteki sınıflar büyük sanayi karşısında çürür ve yok olur; proletarya ise büyük sanayinin en has ürünüdür.

Orta zümreler, küçük sanayici, küçük tüccar, zanaatkar bütün bunlar orta zümreler olarak varlıklarını sürdürebilmek için burjuvaziye karşı mücadele ederler. Şu halde bunlar devrimci değil, muhafazakardır. Dahası gericidirler, tarihin tekerleğini geriye doğru çevirmeye çalışırlar. Eğer devrimci bir yönleri varsa sırf proleterleşmek üzere oldukları için vardır; bu yönleriyle şimdiki çıkarları değil, gelecekteki çıkarlarını savunurlar, kendi bakış açılarını bir yana bırakır, proletaryanın bakış açısını benimserler.”²¹

İşçi hareketi karşısında Weitling gelenekçidir. Kapitalizmin gelişimini kavramadığı için gelişmekte olan ve sonuna kadar tek devrimci sınıfın; proletaryanın tarihsel rolü ve önemini de keşfedememiştir. Onun düşüncelerinde geçmişin izleri vardır; kapitalizmi nasıl aşacağını bilememesi, “nereye gidiyoruz” sorusuna bilimsel bir yanıtın olmaması, onun, geçmişin fikirlerinden kopamaması ile dolaysız ilişkilidir.

Marksizm ise toplumların tarihsel gelişimlerini inceleyerek her bir toplumun içsel ilişkilerini, çelişkilerini tahlil etmiş, her bir üretim tarzının kendine özgü üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin birliği olduğuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda kapitalizmin kendinden önceki tüm toplum biçimlerinden daha ileri olduğunu, üretici güçleri geliştirdiğini, üretimi toplumsallaştırdığını, sınıf karşıtlıklarını belirginleştirdiğini, kendi mezar kazıcısı proletaryayı geliştirdiğini dahası proletaryayı kendisine karşı savaşması için silahlarla donatarak yetkinleştirdiğini öğretir.

“Proletaryaya, şimdiye kadar güç bela geçinen bütün ezilen sınıflara bu ruhsal kölelikten kurtuluş yolunu yalnızca Marks’ın felsefi materyalizmi göstermiştir.”²²

Weitling’in işçi hareketi üzerindeki etkisinin giderek zayıflaması, akabinde sı-

21 Karl Marks, Friedrich Engels, a.g.e., s. 31

22 V. İ. Lenin, a.g.e., s. 94

fırlanması Güner'in iddia ettiği gibi Marks ve Engels'in onu görmezden gelip unutturmaya dönük çabaları sonucuyla değil Weitling'in fikirlerinin göçüp gitmekte olan kesimlerin fikirleri olmasıyla, maddi gerçeklikle örtüşmemesiyle, olgulardan hareket etmek yerine niyet ve duygulara indirgenmiş olmasıyla alakalıdır. Weitling'in kendi eserlerini imha etmesi "hareketin en yetkin beyni"-nin hangi kesimlerin sözcüsü olduğunun kanıtıdır. Weitling'in kendi eserlerine reva gördüğü bu acınası son, göçüp gitmekte olan sınıfların yıkıcılığıyla örtüşmektedir. Weitling, ezilenleri kurtuluş vaazlarından mahrum bırakacak kadar alıngandır!

Kaba bir güldürü ögesi: Marks ve Engels'in pasifist çizgisi

Güner, "komünist düzene nasıl geçileceği"ne dair tartışmada Weitling'in "kızıl politik devrimcilik"i yani şiddeti benimseyen çizgiyi temsil ettiğini, Marks ve Engels'in ise barışçıl, pasifist çizgiyle uzlaştığını, 1846 Brüksel Toplantısı'nda Weitling'in Komünist İrtibat Bürosu'ndan dışlanmasıyla birlikte Marks ve Engels'in desteklediği çizginin hâkim hale gelerek pasifizmin işçi hareketini etkisi altına aldığını iddia ediyor.

Güner, ilgili çalışmasında Annenkov'un aktarımına başvurarak Marks'ın Weitling'e yönelttiği, "*hangi argümanlara dayanarak toplumsal devrimci ajitasyonunuzu savunuyorsunuz ve toplumsal devrimi gelecekte hangi temeller üzerine kurmayı düşünüyorsunuz*"²³ sorusundan hareketle bir tartışma yürütür.

"Marks'ın 'kaba sorusuna' Weitling, kendi devrimci mücadelesine, politik pratiğine, propaganda faaliyetlerine ve sınıf mücadelesi içinde edindiği deneyime gönderme yaparak cevap verir."²⁴ Güner soruyu "kaba" bulur. Ama kişisel pratiğe, deneyime, inanca indirgenmiş gerekçe ve argümanları övgüyle aktarır, okurun da bu saçmalığa inanmasını bekler!

Weitling'in komünizmi insanlık tarihiyle birebirleştirdiğini aktarmıştık. Komünizmin her an için mümkün olduğunu iddia eden bu anlayış, komünizmi kişilerin duygularına indirgeyerek ona inanmayı; onu istemeyi ve onun için harekete geçmeyi yeterli bulur. Tarihsel koşulların hiçbir anlamı yoktur; yeter ki onu isteyen birileri ya da bir hareket olsun! Weitling'in şiddete yaklaşım biçimi de onu mutlaklaştırmaya dönüktür. Ona göre şiddet, somut koşullardan bağımsız her an için uygulanabilir bir şeydir. Niyete indirgenmiştir. (Güner'in akademik kariyer peşinde koşmak yerine neden politik devrimci şiddeti tercih etmediğini anlamakta zorluk çektiğimizi de not düşelim.) Bu bağlamda niyet maddi bir gerçekliğin önüne geçmiştir. Silahlara yön veren politika anlamsızlaşmıştır.

23 Gülsen Güner, a.g.e., s. 111

24 Gülsen Güner, a.g.e., s. 112

Marks ve Engels, yalnızca “nereden geliyoruz” sorusuna yanıt vermekle kalmamış, “nereye, kimin önderliğinde, nasıl gidiyoruz” sorularına da bilimsel yanıtlar vermişlerdir.

Güner’in pasifizmle suçladığı Marks ve Engels, “Komünist Manifesto”yu şu sözlerle bitiriyorlardı: “*Komünistler görüşlerini ve niyetlerini gizlemeye tenezzül etmezler. Amaçlarına ancak şimdiye kadarki her türlü toplum düzeninin zorla devrilmesiyle ulaşılabileceğini açıkça ilan eder. Varsın hâkim sınıflar komünist bir toplum korkusuyla titresin*”²⁵

Marks ve Engels kapitalist toplumun gelişimini inceleyerek onun nasıl aşılacağıın teorisini de oluşturmuşlardır. Kapitalist toplumda proletaryanın tarihsel rolüne işaret ederek geleceğin toplumunun hangi temeller üzerinde kurulacağına dikkat çekmişlerdir. Kapitalizmin nasıl aşılacağını tartıştığımız noktada Marks ve Engels’in bu dönüşümün nasıl gerçekleşeceğine dair düşüncelerini hatırlatmak isabetli olacaktır.

Lenin yoldaş “Devlet ve Devrim” adlı eserinde Marks ve Engels’in “zora dayalı bir devrimin kaçınılmazlığına ilişkin öğretilerinin burjuva devleti ile ilgili olduğu”nu ifade eder. Devamında, “burjuva devletin genel kural olarak sadece zora dayalı bir devrimle ortadan kaldırılabileceği”ni söyleyerek “bu görüşü, zora dayalı devrim hakkındaki tam da bu görüşü kitlelere sistemli bir şekilde özümsetme zorunluluğu(nun)” Marks ile Engels’in bütün öğretilerinin temelinde yattığına dikkat çeker.

Lenin yoldaşın ifadeleri Güner’in Marksizme saldırısına verilecek en net yanıttır. Weitling’in devlete dair bir fikrinin olmadığı ve salt sömürücü düzene nefrete indirgenmiş bir şiddet anlayışını salık verdiği yerde; Marks ve Engels kapitalist toplumun nasıl yıkılacağını, onun devletinin nasıl parçalanacağını, yeni toplumu kuracak gücün kim olduğunu açıklıyor, tüm bu dönüşümün teka-bül ettiği proletarya diktatörlüğünün teorisini oluşturuyorlardı.

Marks, Kugelmann’a yazdığı 12 Nisan 1871 tarihli mektupta burjuva devletinin nasıl aşılacağına şu sözlerle dikkat çekiyordu: “*18 Brumaire’imin son bölümüne bakarsan, şöyle söylediğini göreceksiniz: Gelecek Fransız Devrimi, bürokratik askeri aygıtı artık bir elden ötekine aktarmaya çalışmayacak ama onu ezecek; ve bu kıta Avrupa’sındaki her gerçek halk devriminin ön koşuludur. Paris’te partili kahraman yoldaşlarımızın yapmaya çalıştığı da budur.*”²⁶

Zora dayalı devrim Marks ve Engels’te niyete indirgenmiş bir teori değildir. Tarihsel gelişimden hareketle, tarihsel deneyimleri inceleyerek vardıkları bir sonuçtur. Komün deneyimi bunun en yalın örneğidir. Marks’ın, zamanından

25 Karl Marks, Friedrich Engels, a.g.e., s. 46

26 Karl Marks, Friedrich Engels, Seçme Yazışmalar II, Sol Yayınları, Ankara 1996, s. 46

önce girilmiş bir ayaklanmayı onaylamadığı bilinir; bununla birlikte Marks, Komün'ü selamlamaktan da geri durmamıştır. Marks'ın Komün'den çıkardığı en önemli derslerden biri şudur: “İşçi sınıfının hazır devlet çarkına basitçe el koyarak onu kendi amaçları için kullanması mümkün değildir.”²⁷

Marks, devleti incelerken sınıf mücadelelerinin onu nasıl yetkinleştirdiğini, merkezileştirdiğini dikkate alır. Komün deneyimi yukarıdaki sonuca varmasını sağlar. “Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında birinin diğerine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Buna siyasal bir geçiş dönemi de karşılık gelir ve söz konusu geçiş döneminin devleti, proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olamaz.”²⁸

Marks, kapitalist toplumun nasıl aşılacağını, dönüşümün nasıl olacağını söylemekle kalmayıp “geçiş dönemi”nin devletinin niteliğini de çok net bir şekilde ifade etmiştir.

Güner'in hezeyanları

Güner, Schöfer'in, “‘cahil’ olarak nitelenen Weitling'in Marks'tan ‘on işçi hareketi yılı daha yaşlı’” olduğunu vurguladığı sözlerine heyecanla katılıp “bu aynı zamanda ‘her açıdan daha ‘yaşlı’ olmak; yani derin komünist bilinç, ideolojik sağlamlık ve illegal alanda olduğu gibi legal çalışmada da daha fazla mücadele deneyimine sahip kişi olmak’ anlamına gelir”²⁹ diyerek bir anlamda Marks'a haddini bildirmeye çalışır. Benzer şekilde Engels'in de “en azından on iki politik mücadele yılı daha genç ve deneyimsiz” olduğunu başka bir yerde belirtir.

Kuşkusuz yukarıdaki sözler ciddiye alınacak cinsten değildir. Güner'in, Marks ve Engels'le dolayısıyla Marksizmle “hesaplaşma” potansiyelini görmek açısından önemlidir. Küçük çocukların birbirlerine sataşırken kullanacağı cinsten sözleri akademik bir çalışmada, teorik bir “hesaplaşma”da işlemek ibretliktir! Yine de yanıt vermek gerekirse Lenin yoldaşın Marksizmin Çarlık Rusyası'ndaki temsilcisi kabul edilen Plehanov'u, kaba bir tabirle ne hale düşürdüğünü ya da Kautsky'nin adının önüne silinmeyecek bir şekilde kazıdığı sıfatı hatırlatmakla yetinebiliriz. Adı geçenlerin Lenin'den “kaç işçi hareketi yılı daha eski” olduğunu da Güner hesaplayabilir!

Güner'in hezeyanları bununla sınırlı değil. Lenin'in I. Emperyalist Paylaşım Savaşı sürecinde geliştirdiği “devrimci iç savaş, kendi burjuvazini yenilgiye uğrat” çağrısını Weitling'den etkilenerek öne sürdüğünü belirtiyor. Kanıt mı?

27 Karl Marks, Friedrich Engels, Fransız Üçlemesi, Yordam Kitap, İstanbul 2018, s. 308

28 Karl Marks, Friedrich Engels, Gotha ve Erfurt Programları Üzerine, Yordam Kitap, İstanbul 2017, s. 39

29 Gülsen Güner, a.g.e., s. 113

Weitling, İsviçre’de bulundu hatta orada hapis yattı; Lenin de yıllar sonra İsviçre’de bulundu, o süreçte Weitling’in eserlerini okumaması imkânsızdır çünkü Weitling’in eserleri orada basılıp dağıtılmıştı! Akademi dünyası “özgün”lük istiyor; Güner de dâhil olmak istediği bu dünyaya gerçekleri çarpıtarak kendine ait kurgularla dâhil olmak istiyor. Kısacası burjuva akademi dünyasının hangi kurallarla işlediğini biliyor. Peki, ya ezilenler, onların kurtuluşu, devrimci politik şiddet öylece kaderine mi terk edilecek?

Güner’in dâhil olmak istediği bilim dünyasına ilişkin Lenin yoldaşın sözleriyle yazımızı sonlandıralım: *“Marks’ın öğretisi tüm uygar dünyada ve Marksizm’i bir tür ‘zararlı mezhep’ gibi gören tüm burjuva (resmi ve liberal) bilim çevrelerinde muazzam bir düşmanlıkla karşılanıyor. Esasen bundan başka bir tavır gösterilmesi de beklenemezdi, çünkü sınıflı toplumlarda ‘tarafsız’ toplumsal bilim olamaz. Öyle ya da böyle tüm resmi ve liberal bilim ücretli köleliği savunur; Marksizm ise ücretli köleliğe karşı acımasız bir savaş açmıştır. Ücretli köleliğin olduğu bir toplumda tarafsız bilim aramak, işçi ücretlerinin artırılması için sermayenin kazancının azaltılması şeklindeki bir sorunda fabrikatörlerden tarafsızlık beklemek gibi aptallığa varan bir saflıktır.”*³⁰

KAYNAKÇA

- ENGELS Friedrich, **Almanya’da Devrim Karşı Devrim**, Sol Yayınları, Ankara 1992
 ENGELS Friedrich, **Ütopyadan Bilime Sosyalizm**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2015
 ENGELS Friedrich, **Alman Köylü Savaşı**, Yordam Kitap, İstanbul 2018
 GÜNER Gülsen, **Bilim-Devrim-Din/Weitling-Marx Çatışması (1846)**, Patika Kitap, İstanbul 2016
 KAYPAKKAYA İbrahim, **Bütün Eserler**, Umut Yayıncılık, İstanbul 2013
 LENİN V. İ., **Karl Marks ve Marksizm Üzerine**, Yordam Kitap, İstanbul 2013
 MARKS Karl, ENGELS Friedrich, **Seçme Yazışmalar II**, Sol Yayınları, Ankara 1996
 MARKS Karl, ENGELS Friedrich, **Felsefe Metinleri**, Sol Yayınları, Ankara 1999
 MARKS Karl, ENGELS Friedrich, **Felsefe İncelemeleri**, Yordam Kitap, İstanbul 2013
 MARKS Karl, ENGELS Friedrich, **Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar**, Yordam Kitap, İstanbul 2015
 MARKS Karl, ENGELS Friedrich, **Gotha ve Erfurt Programları Üzerine**, Yordam Kitap, İstanbul 2017
 MARKS Karl, **Fransız Üçlemesi**, Yordam Kitap, İstanbul 2018
 ZEDUNG Mao, **Seçme Eserler, Cilt II**, Kaynak Yay. İstanbul 1992

30 V. İ. Lenin, a.g.e., s. 87

Devlete dair tarihin unutulmuş görünen sayfalarında birçok şey ileri sürülmüş ve tartışılmış olmasına karşın çoğunlukla yine aynı veya benzer teori ya da fikirlerin neden olduğu günümüzdeki karmaşa dikkate değerdir. Kitlelerin el yordamıyla hareket ettiği bu koşullarda devlete dair bilinç tarihin bu gerçek ayaklarının doğru yönde, geleceğe doğru yönelmesinde önemli bir etken olacaktır. Burjuvazi ve onun içimizdeki uzantısı oportünizm, özellikle devlete dair devrimci bilinci bulandırmakta etkin bir çaba içinde olmuştur. Devrimci olanın bozulmasına, proletaryanın tarihteki rolü çarpıtılarak ona ulus devletlerin tarih olmuş misyonu yüklenerek "devlet olmayan bir devlet"le, proletarya diktatörlüğüyle sınıfları yok edecek süreç silikleştirilmeye başlanıyor.